I.L. CARAGIALE

„ Caragiale este cel mai mare creator de viaţă din întreaga noastră literatură. Şi, într-un sens, este singurul creator, pentru că numai el singur, în toată literatura română, «face concurenţă stării civile»“...

G. Ibrăileanu

ISBN: 973-21-0686-7

 Biblioteca Pentru Toţi

serie nouă
1
(1530)

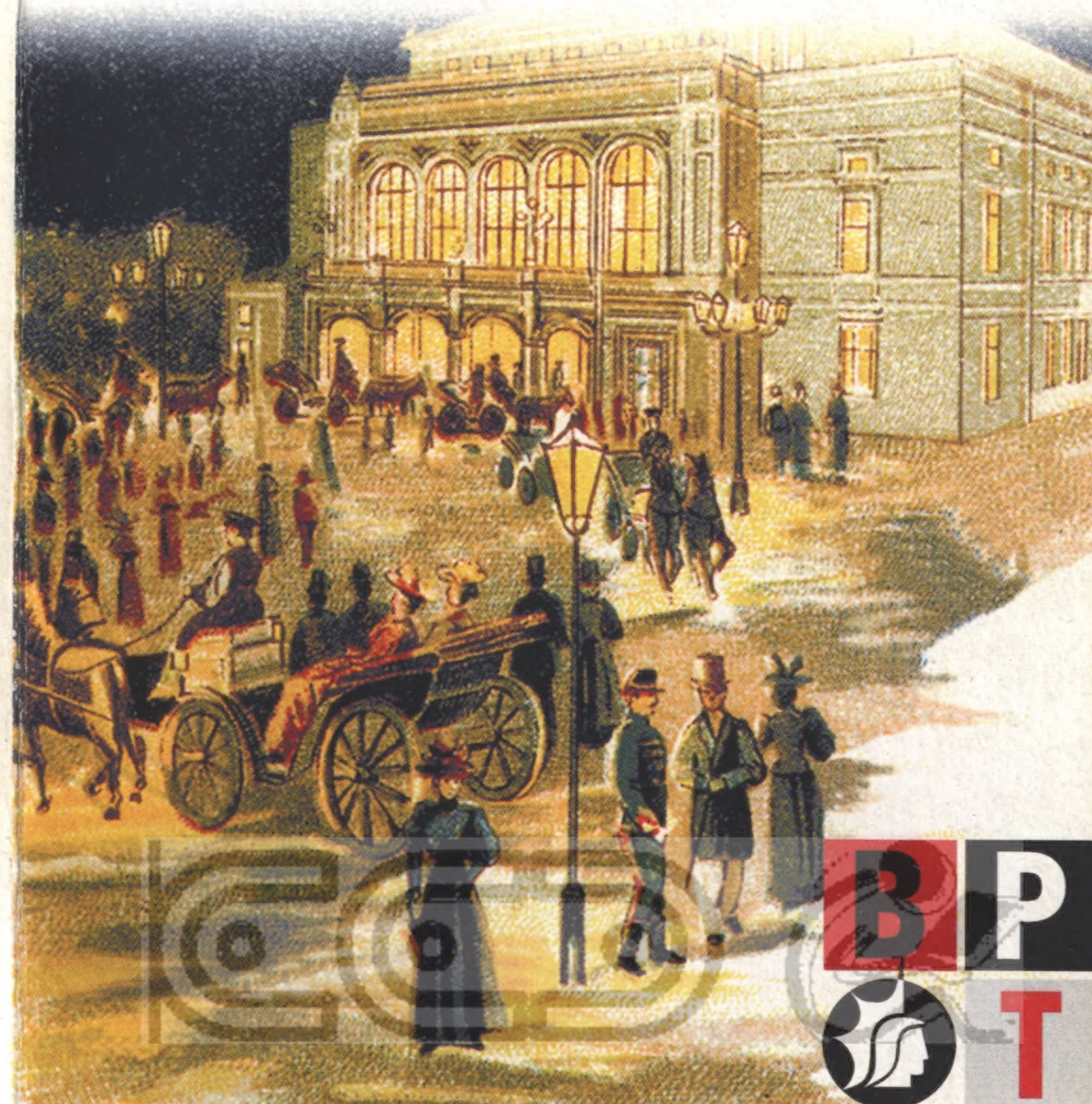
I.L. CARAGIALE
momente
*

I.L. CARAGIALE

momente

*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
I. L. Caragiale
Momente, schiţe, amintiri
Editura Minerva S.A., 2002
544 p.; 17 cm

ISBN 973-21-0686-7

Noua serie a colecţiei „Biblioteca pentru toţi" apare datorită cooperării dintre Ministerul Culturii şi Cultelor, Uniunea Scriitorilor din România, *MEGApress holdings S.A.*

MINERVA S.A.
Redacţia şi sediul social
B-dul Metalurgiei nr. 32-44, cod. 75579, sector 4,
Bucureşti, O.P. 82 – C.P. 38
tel./fax: (01) 330.88.08; 330.88.10; 330.88.40; 330.88.66;
410.93.33; 410.93.35; 410.94.74; 410.94.72

Tipărit la *MEGApress holdings S.A.*

I.L.CARAGIALE

momente

momente, schiţe, amintiri

*

Ediţie, prefaţă, cronologie
de ION VARTIC

Notă asupra ediţiei
de MARIANA VARTIC

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 2002
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Colecţie îngrijită de EUGEN URICARU
Coperta colecţiei: Daniel Nicolescu

Culegere, corectură şi tehnoredactare
computerizată:
Ana Cornea, Claudiu Groza şi Horváth Sándor

I.L. CARAGIALE
ŞI MOMENTELE SALE EXEMPLARE

I

De un ceas umblu să dau de un
prietin... parcă toţi au intrat în pămînt!
Costică Parigoridi
(din *Repausul dominical*)

Despre Lache şi Mache sau despre a-fi-cu-celălalt. Graţie festelor pe care, în posteritate, destinul le joacă cîte unui scriitor, umoristul George Ranetti este încă prezent în conştiinţa noastră culturală nu atît datorită propriei creaţii, cît datorită replicii memorabile pe care i-a dat-o, la apariţia *Momentelor*, lui I.L. Caragiale: „Nu *Momente*, maestre, ci *Monumente* trebuia să botezi admirabilul volum, căci fiecare din paginile lui e un monument de spirit de observaţie, de spirit sadea, de perfecţiune artistică"[1]. Verdictul acesta, nu lipsit, intenţional, de un anume accent calamburesc, este

[1] În privinţa receptării în epocă a *Momentelor*, v. secţiunea de note la I.L. Caragiale, *Opere*, II, ediţie critică de Al. Rosetti, Şerban Cioculescu şi Liviu Călin, E.S.P.L.A., 1960, p. 581 şi urm. Totodată, pentru a înţelege reacţia venerabilului său confrate de la 1901 şi cauza pentru care seninul orizont de aşteptare al acestuia a fost tulburat de apariţia *Momentelor*, citi-

astăzi definitiv şi unanim ratificat de exegeza literară. Dar la 1901 lucrurile stăteau cu totul altfel, căci o parte din contemporanii lui Caragiale păstrau o rezervă radicală faţă de *Momente*, care, în opinia lor, ar fi reprezentat, spre deosebire de teatru şi nuvele, opera minoră a scriitorului. Unele reacţii imediate, fie la publicarea „momentelor" în ziarul *Universul*, fie la apariţia lor în volum, sînt în privinţa aceasta întru totul semnificative (de altfel, încă în 1890, în legătură cu schiţa *25 de minute...*, Duiliu Zamfirescu, într-o scrisoare către Titu Maiorescu, decreta: „Caragiale ar trebui oprit, în interesul reputaţiei sale de scriitor, de a publica fleacuri"[2]).

Cauza primă care a favorizat acţiunea de desconsiderare condescendentă a schiţelor pare a fi cea revelată de Paul Zarifopol: „E de gîndit dacă nu cumva unor dintre cetitori sau literaţi tipărirea în foileton de gazetă populară nu crea, ea singură, o prevenire defavorabilă scriitorului. Pe un bucureştean intelectual l-am auzit zicînd, pe cînd încă mai trăia Caragiale, că sunt în capitala noastră o sumă de băieţi spirituali, gata să-ţi fabrice oricînd mărunţişuri amuzante ca ale lui Caragiale"[3].

Ipoteza lui Zarifopol îşi găseşte confirmarea, de pildă, în afirmaţia dispreţuitoare a lui G. Panu, după care, în ultimele decenii de viaţă, Caragiale n-ar mai fi scris „altceva decît oarecare siluete şi tipuri pentru *Universul*". Privirii naive a multora dintre contemporanii scriitorului – nedezbăraţi încă de vechea deprindere, moştenită de la un Dinicu Golescu, de a măsura operele de artă cu metrul – *Momentele* le apar, în mod automat, datorită dimensiunii lor miniaturale, ca simple crochiuri, ca „mărunţişuri amuzante" ori „fleacuri", ca lucruri neserioase, cu tot felul de „figuri care sînt numai schiţate" ş.a.m.d. În această capcană cade însuşi H. Sanielevici, al cărui comentariu, elogios şi substanţial, se încheie însă cu o exclamaţie de regret: „Ce păcat că d. Caragiale nu se poate concentra pentru a strînge într-o comedie comoara de observaţiuni făcute asupra altor pături sociale decît cele zugrăvite în *Scrisoarea pierdută* şi în *Noaptea furtunoasă!...*"[4]. Dar motivul fundamental ce trebuie să fi declanşat cecitatea estetică în faţa schiţelor şi care o şi explică se află, cred, în relaţia aproape nemediată dintre „momente" şi realitatea de ultimă oră pe care ele o reflectă. Ca într-un serial de actualităţi, secvenţele caragialiene reproduc fragmente vii, caracteristice, din contingent şi abundă în referiri şi aluzii la tribulaţiile cotidiene din epocă, fapt ce a creat, aproape firesc,

torul de astăzi trebuie să ţină seama de premisele fundamentale revelate, încă în 1935, de Şerban Cioculescu: „*Schiţele* şi *Momentele* nu au avut succes de librărie imediat şi răsunător. [...] Numai o burghezie istorică ridicată printr-o evoluţie firească, în decurs de veacuri, înstărită prin muncă de generaţii şi independentă, îşi dezvoltă un spirit de autocontrol, care se încoronează cu opere de satiră usturătoare. Societatea românească de la sfîrşitul secolului al XIX-lea nu se afla în această situaţie. Născută oarecum spontan, prin imitare şi adaptare bruscă, burghezia noastră era inaptă de spirit autocritic. [...] Ivirea lui Caragiale, în acest sens, este de bună seamă prematură şi accidentală. [...] Caragiale nu găseşte un public potrivit, conştient de priza pe care o oferă umorului, care să se recunoască voios în trăsăturile caricaturale şi să aplaude fără reticenţe. Proaspăta burghezie se cere idealizată în portrete retuşate şi dacă e posibil cu obrajii îmbujoraţi de un carmin spălăcit, ca în arta fotografică de bîlci. Este un semn de civilizaţie înaintată gustul pentru caricatură şi chiar acela pentru fotografia fără retuşă..." (*Caragialiana*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1974, pp. 155-156).

[2] *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori*, cu un cuvînt de introducere şi însemnări de Emanoil Bucuţa, Casa Şcoalelor, f.a., p. 73.

[3] Paul Zarifopol, *Introducere la I.L. Caragiale*, în *Opere*, I, Bucureşti, Editura „Cultura Naţională", 1930, p. XXXVII.

[4] H. Sanielevici, *Încercări critice*, Bucureşti, Institutul de arte grafice „Carol Göbl", 1903, p. 23.

falsa impresie a unor texte minore, cu timbru foiletonistic și, deci, efemer. Intuind, cu siguranță, primejdia unei asemenea receptări depreciative și superficiale a volumului său, Caragiale a pus, alături de „momente", și creații de altă factură, mai „elevate" (cum sînt *La hanul lui Mînjoală* sau *La conac*) și care dau senzația de „literatură", de „invenție", favorizînd evaziunea cititorului din realitatea imediată. În mod paradoxal însă, procedînd astfel, scriitorul a accentuat contrastul dintre aceste opere de tip diferit și a înlesnit tocmai inevitabilul: mulți dintre contemporanii săi, elogiind *La hanul lui Mînjoală*, au deplîns, în schimb, excesul de actualitate și așa-zisa netransfigurare a celorlalte proze, care – după cum spune un publicist din epocă – „se învîrtesc în jurul berăriilor din Piața Teatrului și, oricît de frumos ar fi scrise, parcă închid orizontul"...

Momentele reprezintă, într-adevăr, reflexele uimitor de prompte ale unor evenimente reale, absorbind și conservînd efervescența și vehemența iscate în jurul lor, ecourile lor profane, de culise, materializate în comentarii, argumentații pro și contra, polemici, confirmări și dezmințiri, speculații, zvonuri, bîrfe etc. De aceea, fraza emblematică, potrivită mai tuturor „momentelor" și sugerînd „atmosfera încărcată" a schimbului de opinii pe baza „ultimelor informațiuni", este cea din debutul *Inspecțiunii:* „Mai mulți prietini – impiegați în diferite administrații publice – stau de vorbă, la masa lor obicinuită într-o berărie, despre chestiunile la ordinea zilei". Astfel, *Situațiunea* reflectă tocmai un moment de vîrf, încordat, al tratativelor dintre guvern și banca germană Disconto-Gesellschaft, iar o altă etapă a acestor convorbiri financiare, în care se amestecă și societatea americană Standard-Oil, este fixată în *Politică înaltă*. Anumite aspecte tensionate ale

relațiilor balcanice sînt imediat înregistrate: după comiterea în București a unui asasinat (22 iulie 1900), apar în serie: *Ultima oră!...* (18 august), *Boris Sarafoff!...* (25 august-1 septembrie), *Cum stăm...* (8 septembrie); verdictul procesului cauzat de crima menționată s-a dat la 30 septembrie, iar ecourile acestuia sînt înregistrate, la scurtă vreme, în *O lacună...* (13 noiembrie). Apoi, după multe runde de discuții, un nou guvern, cu o coloratură aparte, junimist-conservatoare, este instalat la 7 iulie 1900, așa încît deja la 14 iulie, în ziarul *Universul*, „amicul X" ne oferă amănunte foarte exacte despre componența ministerială (aportul său fantezist făcîndu-se simțit din plin numai în privința așa-ziselor discuții preliminare dintre P.P. Carp și Take Ionescu [5]). Un alt „moment", *Cam tîrziu...* apare la 13 octombrie 1900, curînd după votarea „legii țuicii" (3 octombrie). Schița *Atmosferă încărcată* e declanșată de instituirea „monopolului băuturilor spirtoase"; *Articol de reportaj*, de boala prințului moștenitor; *Teatrul la țară*, de ideea năstrușnică a lui I. Kalinderu de a înființa un soi de teatru sătesc; *Emulațiune*, de ecourile vizitei elevilor Liceului severinean „Traian" în capitală; *Ultima emisiune...*, de zvonurile stîrnite de proiectele privitoare la ameliorarea situației financiare, degradate „din cauza crizei de care suferea tezaurul public"; *Tren de plăcere*, de moda partidelor de plăcere la Sinaia; *Înfiorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din str. Uranus*, de publicitatea odioasă făcută de ziare în jurul unei sinucideri pasionale etc. etc. Un epilog amuzant, cu consecințe în cadrul schimburilor reciproce dintre ficțiune și realitate, a avut publicarea schiței *O zi solemnă*, consacrată

[5] În privința restabilirii adevărului istoric, v. comparativ T. Maiorescu, *Istoria contimporană a României (1866-1900)*, București, Editura librăriei Socec, 1925, p. 435.

lui Leonida Condeescu, personaj real, de oarecare notorietate în epocă, aflat chiar în momentul apariției foiletonului în atenția opiniei publice datorită activităților sale rizibile; se pare că eroul, cuprins brusc de un sentiment de imortalitate derizorie, i-a mulțumit, într-o epistolă, lui Caragiale, într-un fel care îl înrudește cu Dobcinski-Bobcinski, cuplul gogolian: „... cît o trăi țara asta, ce-ai scris dumneata așa de frumos, o să se citească cît lumea și pămîntul și cu chipul acesta viitorii mei concetățeni o să afle că în orașul Mizil a trăit cîndva un oarecare Leonida Condeescu...“[6]. În legătură cu simultaneitatea perfectă dintre momentul emiterii foiletoanelor din *Universul* și momentul receptării lor de către cititori, Ștefan Cazimir aduce un argument important: „Caracterul «documentar» al schițelor se afirmă și în alt mod, prea puțin sesizabil astăzi, dar de o certă rezonanță în contemporaneitate: prin adecvarea calendaristică a subiectelor sau măcar a unor detalii ale textului. [...] Restabilind reperele cronologice ale inspirației lui Caragiale, răsfoim parcă un album de epocă, în care orice stampă conservă un fragment autentic al timpului revolut“[7]. Astfel, nu întîmplător, *La Moși...* apare tocmai în toiul tîrgului tradițional, cînd „de pe atîtea strade și căi, ca de pe atîtea brațe ale unui fluviu uriaș, se varsă, ca-ntr-o mare zgomotoasă, pe bariera de la capul podului Tîrgului de Afară, valuri peste valuri de omenire“. *Duminica Tomii* e tipărită în preajma zilei sfîntului Toma, iar *De închiriat* și *Caut casă...* în proximitatea zilelor de sfîntul Dumitru și sfîntul Gheorghe, cînd, în București, începea agitația

[6] I. Suchianu, *Diverse însemnări și amintiri*, Tipografia ziarului „Universul“, p. 78.

[7] Ștefan Cazimir, *Caragiale. Universul comic*, Editura pentru literatură, 1967, pp. 181-182.

mutatului. *O cronică de Crăciun...* și *Cadou...* au ca pretext sărbătorile de iarnă și apar chiar în timpul acestora, fixînd totodată ambianța climatică: „Ș-afară-i grozav... și plouă și ninge și pică și-nghează... o zloată cumplită... un vifor nebun... o vreme prăpăd!“. Același tip de cadru meteorologic precis, cu trimitere la zi și anotimp, se află în multe alte schițe. *Atmosferă încărcată*, tipărită la 10 martie 1900, debutează cu o referință sugestivă și familiară pentru cititorul vremii: „E o zi posomorîtă de primăvară...“; *O zi solemnă* (21 aprilie 1900): „Zi-ntîi de mai stil nou 1900, zi de redeșteptare, ziua florilor, ziua triumfului primăverii...“; *Situațiunea* (23 iunie 1900): „A fost o zi îngrozitor de fierbinte“; *Ultima oră!...* (18 august 1900): „Vreme splendidă, deși prea călduroasă...“; *Ultima emisiune...* (6 noiembrie 1900): „Afară e o vreme cîinească; plouă ca prin sită și bate vînt rece. Începe iarna“ etc. etc.

Datorită capacității absolute de absorbție a oricărui fel de mostră extrasă din straturile multiple ale realității, *Momentele* conțin o catagrafie mozaicată a evenimentelor, mentalităților și moravurilor de sfîrșit de veac și, totodată, de început de secol românesc. Iată de ce, în *Note și impresii*, G. Ibrăileanu afirmă despre Caragiale că „este cel mai mare istoric al epocii dintre 1870-1900. Un istoric complect, care arată, care critică și care explică“, iar în prefața ediției a II-a a *Spiritului critic...* ține să precizeze că paragraful referitor la opera caragialiană ar trebui remaniat, „pentru că, de la război încoace, mă conving din ce în ce mai mult că acest om a văzut mai bine decît oricine în realitatea noastră socială“[8]. Constituind proiecții,

[8] G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, Iași, Editura „Viața Românească“, 1920, p. 227; idem, *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, „Viața Românească“, 1922, p. 1. Ideea e reluată de Tudor Vianu, în Șerban

de o acută promptitudine, ale unor momente de viață familială, publică, social-politică sau, în genere, ale unor momente din aria raporturilor interumane, schițele caragialiene cuprind o cantitate apreciabilă de adevăr istoric, ce poate fi confruntat cu alte surse de informație: ziarele vremii, memorii, corespondență, discursuri parlamentare[9] ș.a.m.d. Nu e, deci, de mirare că contemporanii lui Caragiale receptau „momentele" în cu totul alt mod decît noi, din unghiul viu al cunoașterii sensibile, savurînd și înțelegînd altfel comentariile, aluziile, polemicile și reacțiile personajelor. Și, iarăși, nu e de mirare că, pentru cititorii *Universului*, foiletoanele acestea, din cauza actualității lor imediate, puteau crea și impresia perisabilității, a netransfigurării și a lipsei de transcendență artistică. Aceasta și fiindcă reprezentînd o fixare a momentului – nu numai a unei anumite zile, ci adeseori a unei anumite ore sau clipe – schița caragialiană include, mai totdeauna, cum am văzut, și fișa de observație a timpului, începînd cu datarea calendaristică (precizările temporale, foarte minuțioase în foiletoanele din *Universul*, au fost, într-o oarecare măsură, atenuate de Caragiale, cînd și-a strîns

Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, I, Casa Școalelor, 1944, p. 294.

9 Momentele pot fi citite, de pildă, în paralel cu *Istoria contimporană a României (1866-1900)* a lui Titu Maiorescu. Astfel, referințele din *Istoria contimporană*... la perioada așa-numitului „viziriat" dovedesc că, dacă „proza" lui Caracudi, din *Reportaj*, este fantezistă, intuiția care-i stă la bază e, în schimb, exactă; amănuntelor despre boala prințului Ferdinand le corespund cele din *Articol de reportaj*, iar informațiile despre manipularea studenților în diverse acțiuni politice consună cu cele din *Tempora*... După cum în privința relațiilor umilitoare ale guvernului cu Disconto-Gesellschaft, indignarea, chiar așa confuză cum e, a amicului Nae din *Situațiunea* e identică cu aceea a lui Titu Maiorescu, așa cum o înregistrează *Istoria contimporană*...

„momentele" în volum): „Mă aflam alaltăieri, luni dimineața..." sau „Nu crez să fi auzit vreodată în viața mea mai multe noutăți ca luni dimineața în parcul de la Sinaia" *(Ultima oră!...)*; „...vom vedea joia viitoare, cum..." *(Boris Sarafoff!...*, dar sintagma o regăsim și în *Tren de plăcere* ori în *Inspecțiune)*; „Ieri seara, în ajunul Sf. Dumitru..." sau „aseară" *(Mici economii...)*; „Ieri, zi-ntîi de mai stil nou 1900..." (*O zi solemnă*); „Alaltăieri, întîlnindu-mă..." (*Tal!...*); „Zilele trecute, trebuia să aleg o temă dintre mai multe, pentru o cronică de Crăciun..." (*Cadou...)* ; „Marți seara, m-am suit, la Sinaia, în trenul 14..." (*Întîrziere*); „S-a hotărît! trebuie sîmbătă..." (*O conferență*); „Joia trecută, 21 mai, neavînd treabă, mă plimbam încet pe Calea Victoriei, pe la șapte seara..." (*Repausul dominical)* etc.

Toate pasajele acestea de ordin conjunctural-cotidian scot în evidență faptul că, liminar, *Momentele* au constituit un fel de proză ocazională – *Gelegenheitsprosa*, cum i s-ar putea spune, transformînd conceptul goethean – o proză provocată, deci, direct de una sau alta dintre întîmplările sau impresiile reale, de ultimă oră, care tocmai se cristalizează și se consumă în prezentul imediat al celui ce le transcrie. Ceea ce mărturisește Goethe, care respinge „poeziile plăsmuite", despre punctul de plecare al creației sale se potrivește și pentru Caragiale: „Toate poeziile mele sînt poezii ocazionale (*Gelegenheitsgedichte*), inspirate de realitate și avîndu-și rădăcinile în realitate"[10], aceasta dîndu-i artistului atît ocazia, cît și substanța operei lui. Declanșată de cele mai variate „ocazii" oferite de realitate, proza aceasta trebuie să fi părut, multora dintre contemporanii scriitorului, insuficient desprinsă de contin-

[10] Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe*, în românește de Lazăr Iliescu, Editura pentru literatură, 1965, p. 57.

gent, aşadar dependentă de o actualitate efemeră şi, în consecinţă, la fel de perisabilă. O asemenea proză ocazională pare să trăiască numai cît trăieşte şi fragmentul de realitate reflectat, atît timp cît „ocazia" supravieţuieşte, cît interesul în jurul unui eveniment nu se stinge încă. Astfel că, în epoca receptării sincrone, putea părea că *Momentele* nu răsfrîng actualitatea perenă a artei, ci doar pe aceea trecătoare a realităţii. Într-un dialog de tip platonician, în care sub diverse măşti se înfruntă opinii diferite asupra destinului în eternitate al operei caragialiene, E. Lovinescu a înregistrat, foarte precis, impresia aceasta (reprezentată, îndeosebi, de Pompiliu Eliade): „Eroii lui Caragiale sunt reprezentativi, dar numai pentru o *epocă mărginită* (s.n.); ei sunt tipici. În închegarea lor intră ceva şi din sufletul omenesc din toate vremile, dar intră totodată şi prea multe lucruri legate de nişte împrejurări restrînse, ce tind să dispară cu desăvîrşire"[11]. Proza ocazională a *Momentelor* ar fi urmat să se volatilizeze odată cu extincţia cauzelor generate de realitate; această proză aşa-zis „mărginită" ar fi trebuit să dispară odată cu „epoca mărginită" pe care o circumscrie. Şi, totuşi, s-a întîmplat exact pe dos. *Momentele* şi-au conturat o aură de eternitate şi o autoritate de etalon tocmai pe măsură ce s-au îndepărtat de actualitatea pasageră, pe măsură ce particulele de contingent s-au dezagregat. La origine, *Momentele* au fost întîmplări din realitatea imediată şi primii lor cititori, în firească cunoştinţă de cauză, le-au şi recunoscut ca atare; un paradox fericit, iscat chiar din interiorul acestor schiţe, face însă ca şi noi, astăzi, să le percepem, în esenţă, la fel, fără a avea senzaţia că deasupra lor s-a lăsat o ceaţă a vetusteţii. Cu alte cuvinte, dacă nu le mai

[11] E. Lovinescu, *Opere*, IV, ediţie îngrijită de Maria Simionescu şi Alexandru George, Editura Minerva, 1986, p. 164.

receptăm doar ca anumite întîmplări de zi cu zi, ce pot fi datate precis (precum într-o proză ocazională), le receptăm, în schimb, ca epure ale oricăror întîmplări cotidiene. Dacă, liminar, păreau exponenţiale numai pentru „împrejurările restrînse" ale unei „epoci mărginite", ele se dovedesc acum valabile pentru împrejurări generale.

Cum s-a remarcat adeseori, schiţele caragialiene circumscriu profilul, mentalitatea şi habitudinile micului burghez de la sfîrşitul veacului trecut şi de la începutul secolului nostru[12]. Dovada că *Momentele* nu au însă, în prezent, doar un interes istoric şi documentar o dă atît faptul că pentru noi ele şi-au păstrat, intactă, întreaga prospeţime, cît şi faptul că prin prisma multor situaţii narative şi replici ale schiţelor numim şi recunoaştem aspecte tipice ale comportamentului nostru. Aceasta şi fiindcă, aşa cum observă prozatorul Radu Cosaşu, „fiinţa noastră e caragialo-eminesciană"[13]. De altfel, pentru acelaşi motiv, comentînd schiţele, Mihai Ralea excla-

[12] Constatarea aceasta necesită, probabil, o anume nuanţare, posibilă prin filtrul teoriei lui Şt. Zeletin, deşi acesta, fapt curios, nu-l pomeneşte, în context, pe Caragiale. Prezenţa insistentă, în prim-planul ori în fundalul *Momentelor*, a funcţionarilor de toate rangurile (lumea emblematică a lui Mitică şi Costică, a lui Mache, Lache şi Tache, a lui Nae etc.) revelă că, aici, e circumscrisă, în primul rînd, aşa-numita „birocraţie orăşenească parazitară", cu un rol important în „procesul de tranziţie de la vechiul la noul regim", şi care, formînd o „pătură socială neutră", frustrată de „legături de interese economice" cu celelalte clase sociale, în lupta ei pentru subzistenţă, adică în „lupta pentru buget", se dedică cu fervoare unicei activităţi ce-i poate oferi avantaje, adică politicii, „gata a-şi acorda serviciile partidului care-i deschidea mai frumoase perspective bugetare" (v. Ştefan Zeletin, *Burghezia română. Origina şi rolul ei istoric*, Bucureşti, Cultura Naţională, 1925, p. 145 şi pp. 163-164.

[13] Radu Cosaşu, *Sonatine*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1987, p. 41.

ma: „Caragiale, cel mai național scriitor, cel care a înțeles mai bine firea noastră"[14].

Foarte important e, în sensul acesta, și comentariul lui Păstorel Teodoreanu, care afirmă, decis, că în *Momente* Caragiale „s-a ridicat pînă la ceea ce am putea numi *actualitate eternă* (s.a.)", căci tipurile din aceste proze ocazionale „trăiesc și fac pui" neîncetat: „Pe amicul X de pildă (eternul amic X!) îl veți găsi negreșit la «Corso», după spectacol, așa cum am găsit și eu pe Lache și pe Mache la berăria din Piața Unirii. Și cum să nu-i găsești, cînd stau acolo, la aceeași masă, neclintiți, de cincizeci de ani? Îi întîlnim pe toți zilnic și ne lovim de ei la tot pasul, la bărbier, în tren, la aperitiv (mai ales), în toate piețele Unirii de pe tot cuprinsul României-Mari, pretutindeni. Aceste tipuri au dobîndit ceea ce numește fratele și confratele meu Ionel [Teodoreanu] o *circulație socială* (s.a.) și prin asta nemurire. Caragiale i-a luat din viață și i-a pus în cărți. Ei au părăsit cărțile și s-au întors înapoi în viață, continuînd opera pe seama lor"[15]. Dar explicația primordială a vitalității neîntrerupte a *Momentelor*, ca și a cauzei pentru care ele transcend statutul de proză ocazională, trebuie să fie, cred, de natură ontologică. S-a vorbit, în mod unanim, despre sociabilitatea absolută a eroului generic al *Momentelor*, despre capacitatea lui continuă de adaptare la împrejurări și la semenii săi; altfel spus, despre trăirea lui conformă unei „filosofii a imediatului", care-i revelă instinctul de „asociație gregară"[16], datorită căruia „îl

[14] Mihai Ralea, *Lumea lui Caragiale*, în *Valori*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II", 1935, p. 115.

[15] Al. O. Teodoreanu, *„Momentele" pe scenă*, în *Tămîie și otravă*, I, Editura „Naționala-Ciornei", f.a., p. 28.

[16] Pompiliu Constantinescu, *Caleidoscop*, ediție îngrijită de Constanța Constantinescu, Editura Cartea Românească, 1974, p. 235.

întîlnim așa de adesea, pretutindeni: în somptuoasele saloane de elită, în sindrofiile modeste de mahala, la Capșa, la Gambrinus, la Zdrafcu, la Jockey și la cafeneaua Schreiber din Lipscani, în Orient-Expres, în tramcar, în cupeu cu roate de cauciuc, pe jos în galoși – pretutindeni gata a te saluta cu toată afabilitatea și a-ți întinde cordial mîna lui, să fii mitropolit sau paracliser, general ori căprar, ministru ori comisionar de stradă, nobil, mojic ș.cl.". Punerea unui semn de egalitate între impulsul acesta vehement către sociabilitate și spiritul nostru meridional (cum procedează, între alții, G. Călinescu și Pompiliu Constantinescu), chiar dacă real, nu face decît să marginalizeze, într-un sens, semnificația globală a schițelor, dîndu-le o inevitabilă valoare locală.

Or, după părerea mea, *Momentele* au o miză actuală mai mare, una esențială – asta ar explica, de fapt, și perenitatea lor – căci ele constituie o multiplă concretizare a fațetelor prin care omul este o ființă-în-lume, în consecință, a faptului de-a-fi-întotdeauna-cu-celălalt. Această constantă reprezintă un dat originar, determinant al existenței umane și al viețuirii în banalitatea cotidiană; atît în raporturile cu exterioritatea, cît și în cele cu sine, individul, „în calitate de ființă-în-lume este deja cu celălalt"[17], acesta fiind modul său

[17] Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, cons. în trad. fr. *L'Etre et le Temps*, traduit de l'allemand et annoté par Rudolf Boehm et Alphonse de Waelhens, Gallimard, 1964, p.157. În mod intenționat, formulele pe care le-am preluat de la Heidegger, Gabriel Marcel și Jaspers le folosesc nediferențiat, adică fără să iau în considerare, aici, diferența specifică dintre cei trei gînditori; sintagmele respective interesează aici numai ca sugestive simplificări generalizate ale filosofiei existenței. De obicei, întîi apar fenomenele, apoi conceptul care le numește. Caragiale și filosofii existenței surprind același fenomen, atîta doar că primul, cu mijloacele localizate, concrete, ale artei, iar ceilalți, cu instrumentele conceptuale și metodice

imediat și elementar de a fi. „Lumea căreia îi aparțin este totdeauna o lume pe care o împart cu alții, pentru că ființa-în-lume este o ființă-în-lume cu..."[18]; trăim perpetuu sub impactul coexistenței, al întîlnirii cu celălalt, întrucît avem, originar, în noi structura esențială de *Mitsein*, adică de „ființă-cu...", aspirată mereu de „mediul ambiant comun al preocupării" împărtășite cu semenii noștri pentru aceleași lucruri (deloc întîmplător, toate personajele *Momentelor* sînt egal interesate de „chestiunile la ordinea zilei", participînd cu fervoare la cîte o „discuțiune foarte animată"). În sfîrșit, simplificînd datele problemei, se poate spune că eu reprezint o ființă-cu-celălalt și, simultan, celălalt, o ființă-cu-mine, deoarece cu toții posedăm constitutivul existențial al lui „a-fi-cu...". Emblema umoristică a acestei însoțiri sau dedublări ontice o încarnează pregnant cuplul Lache și Mache, care „nu sunt decît unul și același în două fețe, *doime de o ființă* (s.n.) și nedespărțită. Viața lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rînd rolul centrului, pe cînd celălalt i se rotește împrejur". Tot așa de reprezentativ e Mitică – ființa-în-lume prin excelență – pe care „îl întîlnim atît de des – în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la Gambrinus – în fine pretutindeni". Dar, ca ființă-în-lume,

ale filosofiei. Totodată, trebuie să ținem seama, așa cum excelent observă Basil Munteanu, că, pentru a deveni fecundă în literatură (și, implicit, în critică, literatura secundă), „o idee filosofică este obligată să se deformeze". E vorba, deci, de o simplă conceptualizare de inspirație existențialistă a *Momentelor*.

[18] Martin Heidegger, *op. cit.*, p. 150. De menționat, totodată, că un spațiu larg este acordat „falsei întîlniri cu celălalt" de către V. Fanache în eseul *Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984, pp. 95-110, sau pp. 99-113, în *Caragiale*, ed. a-II-a, 1997.

omul constituie o figură *indistinctă*: în acest caz, noi sîntem asemeni altora iar alții sînt asemeni nouă, căci în lume ceilalți nu reprezintă ceea ce este diferit de noi, ci tocmai ceea ce nu se distinge de noi, deoarece viețuim cufundați în anonimatul simțului comun. În această privință, intuiția lui Caragiale funcționează ireproșabil, portretul lui Mitică fiind creionat la modul impersonal, decojit de absolut orice trăsătură particularizantă și expresivă, „micul parizian" putînd fi oricine și nimeni totodată: „El nu e nici tînăr, nici bătrîn, nici frumos, nici urît, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate...". În zona neutră și anonimă a banalității cotidiene, unde „distincțiile de nivel și autenticitate" se șterg, sîntem cu toții la fel, fără identitate reală și unică, așa încît putem fi și viceversa (ca procedeu și simbol, sintagma apare cu insistență în toată opera caragialiană): „Cine zice Lache zice Mache și viceversa", fiindcă „în adevăr acești doi oameni nu pot avea decît una și aceeași istorie". Ca urmare, numele noastre, în fond convenționale, ies unele din altele precum cutiile chinezești, căci nu singularizează o persoană, ci reflectă doar modul de a-fi-cu-altul: Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu (în *Triumful talentului...*); Mihail Constantinescu, prim-redactorul *Luminii*, și Constantin Mihăilescu, directorul *Aurorii* (în *Groaznica sinucidere din strada Fidelității*); George Marinescu și Marin Georgescu, din *De închiriat*, proprietarii unor „case gemene, peste putință de deosebit dacă una n-ar purta numărul 7 simplu și cealaltă 7-bis"; Nicolae Georgescu și George Nicolaescu, Marin Dumitrescu și Dumitru Marinescu, Basile Ștefănescu și Ștefan Basilescu, Mihai Dobrescu și Dobre Mihăescu (în *Cum se naște o revistă?*) ș.a. În *O lacună...*, patronimicele

eroilor sînt alese dinadins din aria ierarhiei bisericești (Diaconescu/Preotescu), tocmai pentru a sugera posibilitatea confundării și interșanjării lor, după cum, alteori, erori voite ale scriitorului fac ca, tot în *Groaznica sinucidere...*, „doftorașul" Mișu Zaharescu să se cheme și Mișu Zamfirescu, iar în *Lanțul slăbiciunilor*, junele protejat Mitică Georgescu (dintr-a patra) să devină Mitică Dăscălescu (dintr-a șasea)... Tot așa, în schița *La Paști* – „Oricît să zici, teribilă potriveală!" – amicul lui Lache, „alt funcționar comercial, tot comestibile et colori", nu constituie decît un Lache II, ambii avînd – iarăși „teribilă potriveală, domnule!" – „deodată același gînd" și aceleași gesturi, identici ca niște mecanisme de serie, atîta doar că pe unul îl „supără gheata din dreapta", iar pe celălalt, „a din stînga" etc.

Cum conviețuiesc ferecați în cercul modului de a-fi-împreună, sfărîmarea vreunei verigi din „lanțul slăbiciunilor" reciproce îi alarmează, cu adevărat, pe eroii *Momentelor*, care deplîng, cu o retorică patetic-panicată, posibila izolare și ruptură de ceilalți. În ciuda tonului fundamental umoristic, spectrul singurătății pentru omul ce reprezintă o „ființă-cu..." declanșează surprinzătoare accente dramatice, chiar dacă șarjate, în *Tren de plăcere, Identitate..., Lache și Mache* și, îndeosebi, în *Repausul dominical*. Iată o mostră semnificativă din lamentația furioasă a buimăcitului domn Mihalache: „A! e grozav să ai ființe iubite, rătăcite departe de tine, și să nu știi la un moment în ce loc se află, ce fac, ce li se-ntîmplă, ce vorbesc, ce simt, ce gîndesc despre tine... le e dor de tine, cum ți-este ție de ele? etc. etc. «Unde dracu s-a băgatără?» zice d. Georgescu... Și iar o înjurătură – de astă-dată la adresa tutulor celor trei ființe iubite pe cari le caută fără să le găsească". Sau o alta din acea așa-zisă „nuvelă" despre „inseparabilii Orest

și Pilad" ai timpurilor moderne, unde deznădejdii din cauza dizlocării cuplului – „În seara acelei zile nefaste, Lache, bînd trist și zdrobit cafeaua, a fost întrebat cu mult interes de toți mușteriii și chelnerii din cafenea, că ce s-a făcut Mache. El răspundea cu adîncă amărăciune și cu glasul înecat: «De unde pot pentru ca să știu eu?... Nu știu!»" – îi urmează miracolul restabilirii androginiei existențiale: „Pentru a o suta oară era să i se adreseze aceeași întrebare, la care probabil el ar fi răspuns cu aceleași amare cuvinte, cînd Mache, plouat ca un cotoi aventurier, intră în cafenea: nu se văzuseră de douăzeci și trei de ceasuri și trei sferturi! Aceea ce se petrecu în momentul acela între ei nu se poate scrie cu nici un fel de condei. Amîndoi cu lacrimi în ochi se repeziră în brațe unul la altul cum se repede fierul la magnet".

O secvență superbă a regăsirii celebrate prin „activitatea" jubilativă la restaurantul lui Iordache („Să lucrăm!... lucrați, domnilor!") conține *Repausul dominical* [19], schiță insolită între celelalte, prin lirismul subiacent aproape insesizabil, ca și prin absența caricaturii ori a ironiei sarcastice. Un timbru aparte, aproape bacovian, cu totul autentic și netrucat, străbătut de „niște idei foarte negre", învăluie la început „mo-

---

[19] Fapt tulburător, din ultimul enunț al „momentului", de un cinism încă nevinovat, răsare însuși Mateiu Caragiale: „Noi – am dejunat – mai devreme – la Lăptărie – pînă seara". Atît în *Repausul dominical*, cît și în *Craii de Curtea-Veche*, petrecerea are loc cam în aceeași epocă, în același spațiu (birtul din Covaci) și conform aceluiași ceremonial, marcat de două sintagme identice: închinarea în cinstea lui Comus se face „pe nerăsuflate", plecarea „în tăcere", doar verva tandră a amicilor lui „ne' Iancu" discordînd cu aceea lugubră a crailor lui Mateiu. În privința interpretării *Repausului...*, v. și V. Fanache, *Vesela sau trista duminică în lumea caragialiană*, în *Steaua*, anul XXXVII, nr. 11, 1986, text reluat în vol. *Caragiale*, Cluj, Ed. Dacia, 1997, pp. 114-118.

mentul", acordîndu-i o stranie elevație. Metaforic vorbind, omul caragialian moare duminica spre a renaște lunea. Căci în biografia sa cotidiană, duminica reprezintă ziua malefică în care inima lui de ființă-în-lume e gata să înceteze să mai bată, lipsită de sîngele mereu împrospătat al viețuirii fervente în comun. Prin repudierea plină de oroare a ideii de repaus duminical, Caragiale se integrează într-o ilustră tradiție culturală. Astfel, în *Vocația teatrală a lui Wilhelm Meister*, Goethe vorbește despre „fadul plictis al duminicilor", insuportabil pentru individul oricum „închis în viața burgheză, înăbușit acasă". Apoi, pentru Schopenhauer, într-un pasaj din *Lumea ca voință și reprezentare*, ideea de plictiseală se suprapune peste aceea de duminică. Iar pentru Nietzsche, în paragraful 189 din *Dincolo de bine și de rău*, duminica sau ziua de sărbătoare constituie un soi de zi de post, una „atît de sfîntă și de plicticoasă", încît ți se face, automat, dor după zilele de lucru obișnuite și agitate. În fine, Cioran – cititor pasionat al lui Schopenhauer și Nietzsche, de altfel – urăște și el „ces dimanches interminables" și „les après-midi dominicales" în care „le mal d'être" se manifestă din plin, el avînd coșmarul unei lumi preschimbate „en après-midi de dimanche". Iată, în același sens, și diatriba caragialiană, susținută și de amicii lui nenea Iancu, „toți foarte plictisiți" de spectrul duminicii ori al sărbătorii: „N-am văzut ceva mai urît pe lume decît un oraș mare în zilele de repaus dominical! Toate prăvăliile cu obloanele lăsate ca pleoapele în somn... Ce somn!... Peste tot închis!... Să vrei să te spînzuri, n-ai de unde să-ți cumperi un ștreang... Lipsa asta de activitate, de viață, de mișcare comercială mă apasă pe umeri, mă trage și pe mine la somn; și nu pot dormi măcar – parcă sunt în stare de insomnie...". Regăsirea celuilalt devine, în atare condiții, la fel

de vitală ca regăsirea Graalului: „De un ceas umblu să dau de un prietin... parcă toți au intrat în pămînt!". Negată ca idee de repaus, duminica nu va mai fi duminică, ci „zi de lucru" de tip special; din zi a morții somnolente, ea se transformă într-una a renașterii și a jubilației produse de refacerea modalității de a-fi-împreună. De aceea spiritualul Costică Parigoridi strigă cu toată convingerea: „Jos repausul dominical!... Să lucrăm!... lucrați domnilor!", iar prietenii, preluîndu-i deviza, lucrează „cu stăruință", fără răgaz, în birtul din Covaci, cam pînă „pe la deșteptatul rînduricilor"...

Omul, de unul singur, nu-și ajunge sieși, cristalizîndu-și certitudinea că este o existență într-adevăr umană doar întors către un altul, doar în transcenderea dincolo de sine. „Eu nu exist decît cu celălalt; singur nu sînt nimic" [20], spune Jaspers. Iată de ce, sub orizontul cotidianității, individul, absorbit de lume, își trăiește, în permanență și cu febrilitate, sentimentul fundamental care nu e altul decît acela al *așteptării* celuilalt, așa cum o revelă, de pildă, debutul *Situațiunii* (amintind de faptul că Menandru spunea că fericit e acela care întîlnește chiar și numai umbra unui prieten): „Stau în fața unui local de noapte, o mică berărie, și fiindcă am poftă de vorbă, aștept, nu cumva o pica vreun alt bucureștean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună: daca o durere împărtășită e pe jumătate ușurată, desigur o bucurie în doi e îndoită. [...] Prin ceața aceea, mi se arată legănîndu-se o umbră... se apropie... Să fie un amic?... Da, e un amic; n-am așteptat degeaba – e amicul meu Nae; și lui i pare bine că m-a întîlnit". Aceeași sugestie o conține și începutul schiței

[20] Karl Jaspers, *Einführung in die Philosophie*, cons. în trad. fr. *Introduction à la philosophie*, traduit de l'allemand par Jeanne Hersch, Plon, 1973, p. 24.

Amici: „domnul Mache șade la o masă în berărie și așteaptă să pice vreun amic; e vesel și are poftă de conversație. N-așteaptă mult. Peste cîteva momente, iată că-i sosește unul dintre cei mai buni amici, d. Lache". Caracteristică e și secvența primă din *C.F.R.*, unde mușteriul, intrînd în local, nu-și caută, cum ar părea normal, un loc separat, ci „cu pasul mai mult hotărît decît sigur, vine drept la masa" unor necunoscuți, cu care înseilează, pe dată, cea mai firească conversație. Cum ne avertizează filosofia existențială, realitatea umană se desăvîrșește în și prin comunicare (fie ea și una degradată, așa cum o înregistrează cu maximă fidelitate schițele caragialiene). Individul are continuu în conștiință pe celălalt, ființează în fața și în vederea acestuia; chiar și cînd e singur, el are, virtual, alături de sine, pe un altul implicit. De aceea, protagoniștii *Momentelor* (precum Nae din *Situațiunea*, unchiul și nepotul din *Greu, de azi pe mîine...*, cunoștințele naratorului din *Atmosferă încărcată*, amicul X, Lache din *Amici* ori din *O lacună...*, însuși nenea Iancu etc. etc.) posedă o teatralitate potențială, care izbucnește imediat în prezența unui partener, materializată în cele mai diverse fațete: poză, joc, persiflare, condescendență, agresare, furie, afabilitate radioasă, indignare ș.a.m.d. În această privință extrem de sugestivă este *Situațiunea*, întrucît aici apare cel mai clar cristalizată tactica pe care o are un anume „eu" față de celălalt. E vorba despre „un om, care va să zică, mai instruit" (cum îl definește, iritat, un amic în *Atmosferă încărcată*), mereu prezent prin berării, cafenele și confiserii și care, uneori, e apelat și direct prin formule ca „nenea Iancu", „conu' Iancu", „ne' Iancu" și chiar „ăla care scoți *Moftul român*". Avem de a face cu un *eu* care mimează umilința, inocența și ignoranța, se uită „ca un imbecil", joacă, cu un aer „foarte blajin" ori „dulce", retragerea discretă într-un colț, falsa pasivitate și rolul de victimă agresată de celălalt. De un celălalt care – de obicei, cu temperament histrionic – vine dintru început „foarte supărat", „foarte necăjit", „foarte iritat", cu o „figură foarte mîhnită", țipînd „cu tonul tot mai sus". În realitate, așa cum se vede mai ales în *Atmosferă încărcată* și *Situațiunea*, prin procedee perfid jucate, numitul „eu" încurajează, de fapt, agresiunea, iritarea și furia celuilalt, le provoacă, le întreține continuu pînă la totala lor consumare, pînă cînd celălalt își arde și epuizează combustia în fierbere. Acest „eu" se comportă aidoma lui Lache, care îi declanșează, cu cruzime, lui Mache curiozitatea, nu i-o satisface însă, scoțîndu-l din minți pînă cînd cel provocat spumează de furie, dîndu-și pe față „cusurul": explozia, fără „manieră", de violențe gestuale și verbale. Numitul „ne' Iancu" dezvăluie, în fond, un impuls sado-masochist și, totodată, o extraordinară intuiție: aceea că poate trezi în celălalt latenta teatralitate nervoasă, că îi poate ațîța, pînă la o trăire violentă, *teatralitatea spontană* (cum numește psihanaliza acest gen de teatralitate nevrotică, una care e, simultan, și sinceră, și nesinceră, întrucît presupune asumarea de „roluri" în viață, așa cum, de altfel, o confirmă din plin o mulțime de amici foarte „mîhniți" și „încruntați" care circulă prin *Momente*). Deznodămîntul crud al relației dintre „eu"-ațîțătorul teatralității celuilalt și celălalt-teatralizatul se vede iarăși foarte bine tot în *Situațiunea*. După ce domnul Nae și-a consumat complet explozia nervoasă, după ce și-a făcut toate istericalele și și-a debitat întreg repertoriul, după ce „ne' Iancu" l-a stors de tot sucul său savuros, celălalt este părăsit cu indiferență, azvîrlit ca o lămîie stoarsă, căci nu mai are nici un haz. Momentul abandonării celuilalt este întotdeauna marcat de ironizarea lui rece prin parodierea și

jucarea ticurilor verbale ale „personajului“ întruchipat de celălalt:

> *Zic:*
>
> *– Nae! scuză-mă: e așa de tîrziu, care nu pot pentru ca să mai merg...*
>
> *– Îmi pare rău...*
>
> *– Mi-e așa de somn, care trebuie negreșit pentru ca să mă culc. La revedere.*

Toate procedeele acestea de trezire a teatralității spontane a celuilalt se dau și mai bine în vileag în scrisoarea berlineză a lui Caragiale, din 7/20 iulie 1905, către Alceu Urechia (capodoperă absolută a genului epistolar românesc și, totodată, un „moment“ de o suculență insolită). Epistolierul narează, cu o voluptate vădită, scurta vizită la Berlin a lui Delavrancea. Din însemnările lui D. Gusti, martor ocular, aflăm că între cei doi scriitori s-au iscat momente conflictuale, în care ambii au fost la fel de violenți. În scrisoarea sa, însă, Caragiale joacă exact rolul acelui „eu“ din schițe: victima agresivității celuilalt, victima aiurită, nedezmeticită „de trecerea meteorică a acestui *phénomène vivant* [n.n.: Delavrancea] prin capitala germană“. Totul decurge strict, conform schemei divulgate: „Eu stau umilit, ca un școler incapațe, mă rog, iar d. profesor mă muștruluiește“ sau „Eu zîmbesc zaharisit. El, vînăt suprem“ ș.a.m.d., pînă cînd, în clocotul teatralității sale furtunoase – la elegantul *Weinrestaurant* de lîngă gară – Delavrancea răcnește în maniera actorului tragic de altădată:

> *– Să-mi dea degrabă! Înțelegi bine că nu vreau să scap trenul! (à la* Mounet:*) Mi-e dor de copilul meu! nu-nțelegi?*

Clipa deteatralizării prin epuizare și abandonarea celui care nu mai are nici un haz e semnalată, evident, prin parodie:

> *– Are ăsta... șaap'panie?... (*duios*) Iancule! a's'bem o șaap'panie!*
>
> *– Nu! zice Iancu, că pierdem trenul! (à la* Nottara:*) Te așteaptă copilul tău! nu-nțelegi?*

Impulsul irepresibil de a dezmorți teatralitatea potențială a celorlalți îi definește, în egală măsură, pe Caragiale cel din viața de toate zilele și pe nenea Iancu din schițe. Astfel Cella Delavrancea își amintește că, la Brașov, scriitorul „se ducea în piață să se certe cu unguroaicele, prefăcîndu-se că e un om prost și cicălitor, și nu se lăsa pînă nu ajungea gîlceava la culme. Scenele acestea povestite de Caragiale, cu accentul bietelor vînzătoare exasperate, aveau un haz irezistibil“. Tuşki Caragiale își amintește și ea că, la Hamburg, la cursele de cai, Caragiale-Tatăl și-a intrat pe dată în rol, începînd și el să gesticuleze și să țipe în dialect – „Er kimt, schau, schau, er kimt“ – ca să-i scoată și mai mult din minți pe spectatorii oricum electrizați. Iar după ce curba teatralității declanșate descrește, urmează întotdeauna parodierea. Faptul se poate detecta și verifica în mai toate schițele în care este prezent acel „eu“, fie în *Reportaj* și *Ultima oră!...*, fie în *Așa să mor!*, *Monopol*, *Inițiativa...* etc. După ce celălalt și-a dezvăluit „misterul“, comportamentul, gesticulația și discursul fix, devine neinteresant și i se spune „la revedere“ prin repetiția parodică.

Figura emblematică a schițelor rămîne, bineînțeles, Mitică, fiul risipitor al cuvintelor, care „are o magazie, un arsenal, o comoară de vorbe, de întrebări, de răspunsuri, care fac deliciile celor ce au fericirea să-l cunoască“; cu alte cuvinte, „micul parizian“, cu verva-i inventivă și scînteietoare,

are, fără încetare, replică la toate și pentru toți, cu efectul scontat: „Al dracului Mitică!". Dar a da replica presupune adresarea către cineva, adică declanșarea dialogului, care, la rîndul său, nu este altceva decît expresia cea mai pură, predilectă, a modului de a-fi-cu-celălalt. Iată de ce Mitică și, alături de el, Costică și Nae, Mache,Lache și Tache, Niță și Ghiță, nenea Stasache și nenea Mandache – adică tocmai figurile cele mai tipice ale schițelor – n-au nici chip, nici trup, căci ei nu sînt ființe din carne și oase, ci ființe din vorbe și replici. În locul redingotei negre, cu jiletca albă și funda *rose-pâle* la gît, ei poartă cîte o sintagmă ori o frază, ale căror „căpătîie" fîlfîie în eternitate, impecabil croite, iar în loc de țilindru, melon sau canotieră, aureola cîte unui cuvînt de neuitat, rămas de atunci mereu la modă și care, în vălmășagul vieții de zi cu zi, ne răsare continuu în minte, precum „pălăria cenușie ca argintul" a lui Caracudi prin mulțimea trecătorilor de pe Calea Victoriei. Vocile atît de diverse ce se fac auzite în *Momente* – vesele sau furioase, exasperate ori joviale, radicale sau stupefiate, dar întotdeauna cu tonul încolțit, de fapt, din sămînța unei teatralități spontane, care se cere consumată – se încalecă unele pe altele într-un coral insolit, de o disarmonie totuși ritmată, datorită variațiilor laitmotivice: „Rapița, moft!"; „Îți trag palme, mă-nțelegi!"; „Eu pot pentru ca să-ți spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar știi?... foarte rău!! foarte rău!!!"; „Ei! eu zic că se găsește..."; „Din Ciș-me-giu!"; „Ești teribil, monșer, parol!..."; „Eu i-am spus: ghenerale, nu te grăbi..."; „Ia să vedem acum: *ce gîndește suveranul?* "; „... pînă aci! nu permit"; „Nu pot, monșer, pentru ca să stau cînd face..."; „Face greu?"; „Dania tătînă-tău!"; „Ah! mamițo! menuetul lui Pederaski... mă-nnebunesc!"; „... șezi frumos! te vede madam Carol!"; „De ce?...

de ce, nene Anghelache?"; „Ce citești porcăria aia, domnule?"; „Uite, vezi! ăsta e cusurul lui – e măgar!... și violent!... și n-are manieră!"; „A! dar nu mai merge!"; „La bulivar, birjar, la bulivar!..."; „Un'e me'gem, mă, 'mboule?..."; „E ceva de speriat, parol!"; „Îți place ce fac mizerabilii?"; „Țal, surdule!"; „Aoleu! vai de biată țara asta! O s-ajungă rău, domnule! o s-ajungă rău!!"; „E 'mb'avo!"; „Eu sunt și cu mine, țațo!"; „Mersi! Las' că avem și noi cu ce plăti atîta lucru!... Nu ne-a jupuit pînă acum de tot guvernul bandiților dv.!"; „C-eșt' copil?" etc. etc.

Autobuzul a înlocuit, de mult, tramcarul, iar automobilul, trăsura cu muscal, dar pe Mitică ori pe Mache și Lache continuăm să-i întîlnim. Aceasta deoarece Caragiale – cel mai lucid scriitor pe care l-a născut pămîntul românesc – a surprins, cu precizie, fără scrupule sentimentale ori menajamente, determinațiile ontologice ale constantei cotidiene de aici și de aiurea. De altfel, conștiința propriei universalități cotidiene funcționează, cu naturalețe, la Mitică; el este oricine, oriunde; deci poate fi găsit cu ușurință, căci se află pretudindeni:

Mitică: ... să-mi scrii.
Costică: Adresa?
Mitică: Nu știi?... „Mitică".
Costică: Bine, „Mitică", știu; dar unde?
Mitică: „Mitică, la băi".
Costică: Bine, la băi, știu; dar unde la băi?
Mitică: „Mitică... la băi... în Europa".

Ilustrînd ipostaza de ființă-în-lume a omului, aceste personaje se simt în elementul lor, ca peștele în apă, numai și numai în spațiile neutre și impersonale ale existenței publice – în berării, birturi, cafenele, cluburi, terase, băcănii, în

birourile marilor administrații, în birjă sau în vagoane de tren și de tramvai, pe Calea Victoriei, în Cișmigiu, în parcul de la Sinaia, în gări și în tribunale ș.a.m.d. Așadar, tocmai acolo unde s-a cristalizat modul existențial al lui „Se" (acel anonim *das Man* pe care îl definește Heidegger), ce ne aspiră pe toți prin filtrul său nivelator, silindu-ne, pe nesimțite, să spunem și să credem ce *se* spune și *se* crede în general, să ne amuzăm cum *se* amuză toată lumea, să observăm și să facem ce *se* observă și *se* face îndeobște ș.cl. Fapt interesant de semnalat, lui Caragiale nu-i scapă momentul statuării și proliferării dominației lui „Se", concretizată, în planul limbajului, în „necesitatea introducerii, prin regulamente, a infinitivului ca imperativ impersonal, *fără* ca și *cu* negațiune"; iată cîteva mostre de avertismente imperative „pentru orice persoană și ocaziune", adică valabile pentru banalitatea zilnică în genere: „A se tăcea! A se asculta!"; „A se ieși în ordine! A nu se face măgării pe stradă! A nu se înjura! A se păstra igiena! A nu se mînca mult rahat!"; „A se plăti la moment. A nu se vorbi vorbe proaste. A nu se face scandal. A nu se pleca cu paharele și alte obiecte..."; „A nu se scuipa pe covoare", cu observația că, acestor prescripții impersonale ale simțului comun, individul, euforizat de maniera totalitară de a fi a lui „Se", le adaugă altele, conform aportului său creator: „A nu se face murdării pe didul casei mele" ș.a.m.d. Petrecîndu-și toată viața – din faptul dimineții, „cînd aurora cu degetele ei de roză a venit să bată la ușa orizontului", pînă după miezul nopții și chiar pînă în zorii zilei următoare, cînd „parcă s-a mai potolit puțin cuptorul" și „parcă începe să mai poată respira omul" – exclusiv pe întinsele parcele și în nenumăratele localuri ale Agorei, protagoniștii *Momentelor* trăiesc unii cu alții, unii ca alții, de-a valma, precum în „tabla de

materii" de la Moși, fără să aibă un eu independent, după cum nici un „acasă" al lor, adică acel interior ce ne revelă ființa intimă, ascunsă, a omului. Traiectoria lor se înscrie strict pe orbita unei ontologii a existenței publice. Chiar cînd, vrînd-nevrînd, ei mai ajung, pentru puțină vreme, și pe-acasă, facem cunoștință, în linii vagi și convenționale de altfel, tot numai cu aspectul public al locuinței lor, devenit substitut al berăriei, clubului sau cafenelei, asemeni salonului literar din *Țal!...* ori celui monden din *Five o'clock* și *O blană rară*. A fi acasă nu înseamnă, pentru acești eroi, decît un alt fel de a fi în comun cu ceilalți, transformat, ca la berărie, într-o „veselă petrecere", cu „cîteva momente delicioase", sau, altă dată, într-o aprigă dispută despre „o lacună" ori despre „o nouă combinație ministerială"; propria lor locuință constituie doar o scurtă agreabilă escală între deambulările zilei (precum în *Mici economii...*) sau rampa domestică a unei noi impacientate lansări înspre lume, ca în *Tren de plăcere* și *La Peleș*[21].

Prinși în „lanțul slăbiciunilor", deci mereu în căutarea celorlalți, eroii sînt doar pioni aflați într-o mișcare browniană, azvîrliți cînd într-o direcție, cînd în alta a raporturilor interumane complet exterioare, fără mister, oferite, pe de-a-ntregul, privirii tuturor (*Inspecțiune* este, în sensul acesta, o excepție care întărește regula). Siluetele din *Momente* configurează numai ființe-în-lume și atîta tot, fără miez lăuntric, fără relief, transparente ca niște foi de hîrtie. Viețuind sub

[21] O splendidă confirmare o găsim în romanul de tinerețe *Călătoria unui fiu risipitor* al lui N. Steinhardt, în care naratorul remarcă euforic că „strada arată ca o prelungire a casei, în care te simți ca la tine", iar ființarea împreună e văzută ca o „băcănie" simbolică: „Simt numai lumină în jurul meu, îmi place să mă știu în băcănie, înconjurat de lume și lucruri bune".

regim strict cotidian, modul lor de a fi este unul publicitar, în vederea celorlalţi şi pentru aceştia, încarnat în trăirea totală în afară, exhibată pînă la stridenţă în fluxul neîntrerupt al unei comunicări decăzute în incontinenţă verbală. De aceea, la eroii schiţelor caragialiene pot fi detectate acele simptome existenţiale, care, după Heidegger, prin conexiunea lor, participă la configurarea înfăţişării noastre zilnice: vorbăria, curiozitatea şi echivocul. În largul cotidianităţii, omul stă, în permanenţă, cufundat în îmbrăţişarea publică a fiinţării-împreună, acolo „unde zgomotul vorbăriei şi vicleniile indiscrete ale curiozităţii întreţin animaţia, acolo unde, în fiecare zi, se petrece totul şi, în fond, nimic". Iată o caracterizare ce pare făcută de Heidegger special pentru *Momente*, ce conţin secvenţe reprezentative ale felului în care indivizii, într-o nesfîrşită agitaţie, se lasă absorbiţi de mediul lor ambiant şi „se epuizează în lumea de care se preocupă". Definire potrivită pentru schiţe ca *Mici economii...*, *Cadou...*, *Diplomaţie*, *Art. 214*, *Tren de plăcere* etc., unde sensurile alunecoase ale nenumăratelor replici, cuvinte, grimase, gesturi şi priviri sînt continuu acoperite şi dezvelite de palpitul nestăpînit al echivocului. Ori pentru *Ultima oră!...*, *Boris Sarafoff!...*, *Temă şi variaţiuni*, *Groaznica sinucidere din strada Fidelităţii*, *Înfiorătoarea şi îngrozitoarea şi oribila dramă din str. Uranus*, *Amicul X...*, *Reportaj*, în care preoţii „sfîntului Karkaleki, patronul gazetarilor români" alimentează goana după senzaţionalul trivial şi noutăţile fantasmagorice celor ce, în lăcomia lor de fiinţe-în-lume, nu se pot sătura cu „vreo duzină de mici scandaluri", jinduind, pentru îndestularea lor, după „măcar cîteva cazuri de ciumă, măcar o calamitate publică sau un cataclism, un mare scandal cosmic...". Aceeaşi formulare heideggeriană circumscrie şi situaţiile din *C.F.R.* şi *Amici*,

unde e înregistrată starea de neastîmpăr crescînd a curiozităţii, ca şi ştiinţa perfidă de a o provoca, de a o întreţine şi de a n-o satisface, lăsînd-o, amorsată, în ebuliţie violentă (marele maestru în domeniu, domnul Lache, savurîndu-şi triumful pe proprie piele, prin cele două „palme straşnice" primite de la dublul său Mache). În fine, trebuie amintită ambianţa înfierbîntată din *Situaţiunea*, *Atmosferă încărcată* ori *Iniţiativa...*, unde pare că în centrele zgomotoase ale banalităţii cotidiene se petrec şi se rezolvă toate micile şi marile probleme de ultimă oră, dar, de fapt, nu se întîmplă nimic: numai se discută, căci, aşa cum observă, ţipînd retoric, unul dintre amici, „şi eu şi dumneata şi dumnealor (arată pe cei de la mesele apropiate) ... stăm ca blegii în cafenele, şi-n berării, şi-n cluburi..."; aici flecăreala atinge timbrul de sus al vorbelor mari, cu care personajele – „încărcînd tonul", pline de suficienţă şi cu sentimentul profeţiei neascultate la vreme („... care ştii dumneata de cîte ori am spus eu...") – dau soluţii radicale [22], împart verdicte, aruncă, bineînţeles, res-

[22] Fapt extrem de interesant, eroii *Momentelor* – etalînd, cu dezinvoltură, cuvinte decisive şi adoptînd poziţii radicale, dar trecînd, totodată, cu o „supleţe infinită", de la una la alta – seamănă perfect, în unele aspecte, cu „sofistul modern" definit de Jaspers în *Die geistige Situation....* (Nauwelaerts, 1951, p. 196). „Pasiunea lui este discuţia", spune Jaspers despre acest sofist, dar sintagma se potriveşte la fel de bine lui Mache şi Lache, lui Nae şi Mitică. Totodată, reprezentantul „sofisticii moderne" n-are chip conturat, întrucît, lipsit de caracter, nu este nici bun, nici rău, capabil de mici potlogării şi, totuşi, oarecum cinstit; e, cum ar spune nenea Iancu, „nici prea-prea, nici foarte-foarte", adică exact ca Mitică. Definirea sofistului modern, făcută de Jaspers, ne-o aminteşte imediat pe aceea a lui G. Călinescu, după care Mitică ar fi „bîrfitor, lichea şi intrigant mai mult din limbuţie" şi, totodată, „generos şi zăpăcit, acceptînd să facă servicii fără a avea tăria să le ducă la bun sfîrşit" (*Istoria literaturii române...*, Bucureşti, Fundaţia regală pentru literatură şi artă, 1941, pp. 442-443). Caracteristica lor comună este, deci, inconsecvenţa absolută, mascată de aura înşelătoare a radicalismelor.

ponsabilitățile asupra celorlalți („... și mai ales d-ta ai aci o datorie de conștiință...“ sau „Statul trebuie să se gîndească serios!“), retezînd, pe loc, nodul spinos al chestiunilor la ordinea zilei. Toate acestea într-o perorare emfatică, cu șirurile croșetate anapoda ori destrămate, din care izbucnește un buchet multicolor de echivocuri involuntare. Așa este tirada fără cap și coadă, dar susținută întotdeauna cu „o volubilitate supremă“, a lui Lefter Popescu despre „vice-versa“ și „tripotajuri ovreiești de bursă“, a lui Nae despre „criză“, a cunoștințelor naratorului din *Atmosferă încărcată* despre „patriotism“ și „datorie“, a unchiului sau a nepotului din *Greu, de azi pe mîine...* despre „sistema asta nenorocită“, a lui Lache Diaconescu despre „o lacună“, a lui Mitică despre „inițiativă“ ș.a.m.d; aceeași verbozitate, condimentată de mirodeniile incoerenței, o conține reclamația Leancăi, care pretinde „pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, și clondirul cu trei chile mastică prima“, procesul-verbal al comisarului Mitică Pișculescu, aflat „în eserciciul foncțiunii“ pe strada Grațiilor nr. 13, reportajele fantaste ale „infatigabililor reporteri de ziar“, între care strălucește valorosul Caracudi, cel cu „apucături americane“; de asemenea, cronica *high-life* a lui Edgar Bostandaki despre felul *Cum se pitrece la noi...*, statutele societății „Românii verzi“, argumentația avocatului din *Justiția română* despre „iresponsabilitatea-impunitate“, telegramele eroi-comice ale lui Costăchel Gudurău și compania, denunțînd pe „bandiții regimului acest secol lumină“, amănuntele domnului din *Căldură mare* despre „afacerea știută“, adresele administrative din *Urgent...*, din care aflăm că „chiar profesoarele sufăr neputîndu-se dezbrăca în clasă, fiindu-le temperatura așa de exagerată“ etc. etc.

Cazurile semnalate, la care s-ar mai putea adăuga și altele, probează că vorbăria se naște din ruptura căscată între cuvînt și obiectul său; de aceea, eroii *Momentelor* discută fără să știe prea bine despre ce discută, precum Nae, din *Situațiunea*, care habar n-are ce înseamnă Disconto („Aia-i aia“); vorbesc numai ca să vorbească – asemeni domnului asudat și însetat din *Petițiune...* care se perindă prin birourile serviciilor publice doar ca să-i întrebe, „cu delicatețe“, pe amploaiați dacă „Aveți mult de lucru?“ – pentru că, fatalmente, în vivacitatea-i malignă, „ființa-în-comun se mișcă în vorbirea-în-comun și în preocuparea pentru cuvîntul luat în sine. Pentru ființa-în-comun este important, înainte de toate, să se vorbească“. În forma degradată de comunicare instituită de vorbărie are loc nu vehicularea unor informații substanțiale despre un lucru însușit în mod adecvat, ci numai transmiterea și repetarea, la nesfîrșit, a discursului însuși[23]. În cele mai diverse puncte ale teritoriilor banalității cotidiene, pe unde își fac rondul de zi și de noapte, protagoniștii *Momentelor* flecăresc vrute și nevrute, din auzite, adică din zona impersonalului „Se“, nutrindu-se din fantezii, zvonuri, calomnii și bîrfe; mai totdeauna, ei nu transmit ceva autentic, ca urmare a unui proces reflexiv real și spontan, ci, în realitate, sînt simpli purtători ai unui discurs fix, autoritar, al minții lor incoerente, cu care colindă toate scenele berăriilor, cafenelelor sau lăptăriilor și pe care îl recită, pe loc, fără invitații, îndată ce întîlnesc un nou public, nu fără a atrage atenția că nu este o „premieră“, ci o altă reluare:

– ... *fiindcă le-am spus și dumnealor...*
– *Cari dumnealor?*
– *Dumnealor cu cari am fost; zic...* ș.a.m.d.

[23] Martin Heidegger, *op. cit.*, pp. 207-208.

Faptul de a-l (re)găsi pe celălalt și de a fi din nou cu el declanșează, instantaneu, instinctul comunicării, dar dialogul nu transmite, de fapt, nimic, etalînd imediat doar retorica în crescendo a clișeelor:

E lume destulă și-n berărie. Un cunoscut mi se așază alături.

– Ei ce zici?

– Ce să zic? răspund eu... Bine.

– Cum bine? Asta e bine?

– De! zic; știu și eu?

– Cum, știu și eu? Daca dumneata, cetățean care te pretinzi...

– Ba, zic, mă iartă, nu mă pretinz deloc.

– Nu e vorba că te pretinzi, dar ești; ești un om, care va să zică, mai instruit, și ai datoria, mă-nțelegi; fiindcă, dacă unul ca dumneata stă indiferent și nu se interesează, atunci să-mi dai voie să-ți spui...

Se poate repede observa că, în ciuda tuturor aparențelor, avem de a face nu cu un dialog real, ci cu un monolog al unuia dintre amici, așadar nu cu un colocviu, ci cu un longilocviu, care, întrerupt de cîte o jumătate de replică timidă a partenerului, se întețește și mai mult, asemeni flăcării peste care s-a mai aruncat un vreasc. Iată o mostră din *Situațiunea:*

– În sfîrșit, guvernul o să...

Nae mă-ntrerupe:

– Las' că și guvernul... Dumnezeu îl știe și pe el, care toate gazetele urlă în fiecare zi despre criză ministerială, pentru că nu se-mpacă, și numa intrigi și la conservatori

și la liberali, în loc să facă un guvern de coaliție, cu toți bărbații de stat, care să le zică regele, mă-nțelegi, serios... ș.a.m.d.

Și o alta din *Atmosferă încărcată*:

– Nene, zic eu...

– Ce, nene?... Aoleu! vai de biată țara asta! O s-ajungă rău, domnule! o s-ajungă rău!! fiindcă...

iar perorarea își continuă cavalcada de vocabule pînă cînd pare din nou frînată de o intervenție dialogală, dar, de fapt, e iarăși impulsionată, precum în secvența următoare:

Eu aplec ochii și cu tonul foarte blajin:

– Să mă crezi că și pe mine...

El, ridicînd tonul și mai sus:

– Ce, și pe dumneata?... Cînd vine, mă-nțelegi... etc.

sau alta din aceeași extraordinară schiță:

– De, nene! zic eu...

– Dar adicătele, ce poftiți dv.? adicătele, cum o ieși o ceată de dalcauci, de haimanale de-ale dv. în uliță cu reteveiul, guvernul...

Cum reiese mai ales dintr-un pasaj foarte expresiv din *Atmosferă încărcată*, nu atît individul emite în mod conștient, cît discursul însuși izbucnește prin vocea lui iritată. E un longilocviu ce se revarsă triumfător și autoritar, țintind cu vehemență șarjată un recalcitrant spectator imaginar, căci

mimica stingherită și intimidată a celui real care, vrînd-nevrînd, ascultă nu e, defel, percepută (revelatoare este, de altfel, tocmai în această privință, și reacția stupefiată a partenerului adevărat, a celui în carne și oase):

> – ... *A! dar nu mai merge! Poți dumneatale, mă-nțelegi, să zîmbești și să ridici din umeri, parc-ai fi străin, nu...*
>
> – *Da' nu ridic din umeri, domnule! nu zîmbesc, domnule! mă iartă!*
>
> – *Ța! strigă omul meu foarte supărat...*

Într-o asemenea proză ocazională, care înregistrează prompt momentele ființării-împreună, există, totodată, o adevărată obsesie a timpului cotidian. Scurgerea vremii este urmărită cu o meticulozitate niciodată dezmințită, o pendulă cu sunet strident bate aproape clipă de clipă, căci ființele-în-lume sînt, inevitabil, și ființe-în-timp. Exemplele sînt nenumărate. Astfel, în *Temă și variațiuni*, aflăm că „Aseară, pe la 6 ore, un foc a izbucnit la o casă...“ etc.; în *25 de minute...*, acțiunea propriu-zisă debutează dis-de-dimineață, la ora șapte; *Congresul cooperativ român* își ține ședința solemnă de deschidere „la orele 1. d.a.“; despre *Groaznica sinucidere...* primele indicii ies la iveală într-un moment precis: „Pe la orele șapte a.m. vecinii fură alarmați de niște țipete sfîșietoare...“; circuitul marelui tărăboi din *Telegrame* e perfect circular: debutează în mod fulminant cu „dumnezeu mami și palme cafine central“ la orele 2 p.m. și se sfîrșește la fel de fulgerător într-o altă zi, dar în aceeași clipă și în același loc: „Adineaori ora două post meridiane avocatul statului Pamfil mort subit cafine central“; *Proces-verbal* e încheiat la „orele

1 p.m.“; „*Five o'clock* pe englezește însemnează *cinci ceasuri.*“; datorită strădaniilor primarului Leonida Condeescu din *O zi solemnă*, „de la 1 mai stil nou, trenul numărul 5 Bucarest-Berlin și trenul numărul 6 Berlin-Bucarest se opresc în gara Mizil. Cel dintîi sosește în gară la 10 și 12 minute și pleacă la 10 și 13 antemeridiane; cel d-al doilea sosește la 6 și 37 și pleacă la 6 și 38 postmeridiane“; mam' mare, mamițica, tanti Mița și d-l Goe se află în gară foarte de dimineață, căci „trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m“; în *La Moși*, coana Lucsița și cunoștințele ei „și-au dat *rendez-vous:* la trei ceasuri fix în pavilionul central la berărie“; analiza furibundă a *Situațiunii* începe foarte tîrziu: „Tocmai pe la unu după miezul nopții...“; în *Întîrziere*, nenea Iancu ne informează pedant: „M-am suit, la Sinaia, în trenul 14, acceleratul care pleacă la ora 6 și 8 minute spre a ajunge în București la 9 și 10“, dar din cauza tribulațiilor feroviare va fi în capitală numai „la 12 fără cinci“ („Fir-ar ai dracului!“); *Amicul X...* devine, brusc, foarte grăbit, fără a mai avea răgaz să plătească două halbe și un corn, deoarece a „promis lui Nicu să merg cu el la Sinaia. Acceleratul pleacă la 5 și 40“, dar naratorul îl întîlnește a doua zi, „la șase dimineața“, într-un alt tren; în *Boris Sarafoff!...*, bravii jurnalieri, exasperați de chinul așteptării, sînt cu ochii pe ceas: „Poftim! două fără douăzeci și cinci!“ – „Două fără douăzeci!...“ – „Domnilor, ora este două fără un sfert...“ – „Două fără zece“, ascultînd, fără prea multă speranță promisiunea amicului: „Vă conjur să mai așteptați o jumătate de oră... Dacă la două și douăzeci...“ etc; ora *Petițiunii* e la fel de exactă: „Sunt 7 ceasuri fără 10 minute de dimineață“; în *Mici economii...*, întîlnirea are loc pe la șapte seara, iar după „șapte și jumătate trecute“ nenea Iancu cinează cu fericita familie Verigopolu pînă la

„unsprezece fix", cînd „doamna trebuie să meargă negreșit la o mătușică a ei", așa încît amicii mai pierd vremea, la Cooperativa: „... Sunt douăsprezece trecute..."; în *Cadou...*, nenea Iancu îl așteaptă în berărie pe nenea Stasache: „Sunt șapte fără un sfert, și omul meu lipsește; dar n-aștept mult, și iată-l"; *Art. 214* prezintă un birou avocațial la „ora 9 dimineața", iar următoarele două scene ale „comedioarei" (cum își numea Caragiale schița), același loc, în aceeași zi, „orele patru d.a."; în *Diplomație*, în jurul orei, pe cît se pare, fatale a multora dintre *Momente*, adică pe la „șapte fără un sfert" seara, nenea Mandache își așteaptă impacientat nevasta („Ce dracu face, de nu mai vine!... s-a dus de la patru..."), eminenta diplomată sosind pe la „șapte și cinci", tocmai la timp pentru a-l traduce și pe directorul *Moftului român*, căruia îi aruncă „niște priviri de acelea la cari..." etc.; sub imperiul *Căldurii mari*, o birjă oprește pe strada Pacienții, „către orele trei după-amiaz'"; panicat că trebuie să țină *O conferență*, nenea Iancu e în picioare încă de la „șase dimineața" și, abia după ce pricepe lecția meșterului Florian, se înființează liniștit, „la 2 d.a.", la S.P.M.D.R., unde perorează „un ceas și jumătate"; în schimb, în *Țal!...*, eșuînd în tentativa de a o șterge englezește „pe la zece fără un sfert" seara, nenea Iancu e obligat să suporte lectura savantului studiu al nemiloasei Graziella pînă „la două și zece antemeridiane"; în *Monopol*, cu aceeași maniacală pedanterie a marcării timpului, tot nenea Iancu ne informează că a coborît într-o biată gară provincială la 12,30 p.m. și că este nevoit să se cufunde în „glodăraie și colbăraie" pînă la 4 și 10 minute, cînd are un alt tren „cu sosirea la 6,5 p.m."; în fine, în *Repausul dominical*, frustrat de animația zilelor de lucru și „neavînd treabă", nenea Iancu se plimbă agale pe Calea Victoriei, „pe

la șapte seara, privind la forfoteala aceea de calești, birji, automobile" și dînd, pe neașteptate, piept în piept cu Costică Parigoridi, care, excedat „de necazul urîtului" duminical, se uită sumbru la „prostimea asta elegantă, învîrtindu-și roatele de cauciuc în neștire...".

Desigur că inventarierea atît de amănunțită a particulelor temporale ce cristalizează orarul diurn ori nocturn al *Momentelor* poate părea pur și simplu fastidioasă. Dar, în fond, însăși această aglomerare de probe, chiar în nuda ei transcriere, vorbește de la sine, fiind oglinda elocventă a căderii ființei cotidiene sub tirania timpului și a conviețuirii necondiționate în imediatul mundan. Lipsiți de realitate lăuntrică, eroii caragialieni nu au, în consecință, nici durată interioară; fără să posede un timp propriu, intim, înlăuntrul căruia să se poată, din cînd în cînd, retrage ca într-un adăpost, ei sînt continuu expuși, unii împreună cu alții, în bătaia timpului exterior al banalității zilnice. „Cîte ceasuri sunt?" sau „Cîte ceasuri să fie?" – iată întrebarea laitmotivică a omului căruia timpul devorator nu-i dă nici o clipă de răgaz, epuizîndu-l în totalitate. Sub presiunea lui, se trece de la încordare la agitație, de la o „mare nerăbdare" la o „teribilă nerăbdare" și, de aici, la țipete și gesturi isterice, totul culminînd cu sastisirea supremă: „Uf! fir-ar a dracului și-afurisită de viață!". Într-o perpetuă iritare, ba, adeseori, chiar în panică, acești eroi reflectă starea de febrilitate specifică ființei aruncate în timp: „De la șase dimineața, pe cînd soarele nu s-a ridicat bine peste Piscul Cînelui, locuitorii vilei «Esmeralda» umblă de colo pînă colo, cuprinși toți ca de niște friguri". Ca urmare, *Momentele* abundă în avertismente și exclamații exasperate – „Doăsp'ce trecute, Măndico! ce naiba faci, soro?", replica de debut abrupt din schița *La Peleș*, urmată foarte curînd de

o alta: „Doăsp'ce și un sfert, soro! ce dracu faceți?... vrei să-ntîrziem?“ etc. – ca și de capitulări pline de năduf, precum aceea a bietului Mihalache din *Tren de plăcere*: „De cinci ceasuri de cînd alerg după dv. ca un turbat, nu e destul?“...

Replicile repetate, ca niște bătăi tot mai nervoase de pendul măsurînd trecerea, din *O lacună*..., sînt revelatoare: „E tîrziu, Lache!“. – „E tîrziu, Lache... șapte trecute...“ – „Lache!!“ – „Șapte și jumătate, Lache!“ – „Opt fără un sfert, Lache“ – „Opt și jumătate, Lache...“. Clipele și minutele sînt sforile invizibile ce nu numai că însuflețesc personajele, dar le și zgîlțîie, din cînd în cînd, ca pe niște marionete grotești și dezarticulate (așa cum discursul își face apariția prin vocea „încărcînd tonul“ a lui Nae, tot așa și timpul se exprimă în felul său prin ticurile nervoase ale lui nenea Mandache, surprins „bîțîind din piciorul drept și scîrțîind din vîrful ghetei, ca orice om în prada nerăbdării“). De aceea, schițele caragialiene constituie o succesiune nesfîrșită de momente cronologice, de salturi dintr-un „acum“ într-un alt „acum“, dintr-o clipă într-alta; fiecare „moment“ (adică fiecare exemplar din specia inventată de Caragiale) se divide ca o celulă în nenumărate momente temporale. Reflexul artistic al înregistrării minuțioase a trecerii vremii este tocmai *stilul secundelor*, acel *Sekundenstil* la fel de caracteristic și lui Caragiale, cît și celor ce l-au teoretizat și practicat în cadrul naturalismului german (de la Adalbert von Hanstein pînă la Arno Holz și Johannes Schlaf)[24]; este vorba despre o meticuloasă fixare a schimbărilor infinitezimale din mimica, gestica și rostirea indivizilor, vizînd global să realizeze o copie fotografică și fonografică a exteriorității (e destul să ne amintim

[24] V. și Günther Mahal, *Naturalismus*, Wilhelm Fink Verlag, München, p. 155 și pp. 202-214.

cum sînt redate inflexiunile dialectale ale pedagogului absolut Mariu Chicoș Rostogan și ale maiorului Edmond Buzdrogovici ori sincopele de exprimare ale „adoratorilor lui Gambrinus“, ca să ne dăm seama că fonograful caragialian funcționează uimitor de exact și de prompt). Caragiale speculează în mod conștient un stil propriu al secundelor, dovadă că, în schița *La Paști*, după ce-l prezintă pe tînărul Lache, ne avertizează: „Să-l urmărim ceas cu ceas și pas cu pas“, iar apoi se retrage, punînd în funcție cronometrul, lăsîndu-și personajul în seama acestuia: „10 ceasuri și jumătate seara, în sîmbăta Paștelui...“ – „11 și jumătate, sîmbătă noaptea“ – „12 și un sfert...“ – „1 și trei sferturi“ – „5 și jumătate dimineața...“ – „7 ceasuri dimineața...“ – „8 ceasuri dimineața“ – „9 ceasuri“ – „10 ceasuri“ – „1 și jumătate după-amiazi“ – „4 și jumătate d.a.“ – „5 ceasuri d.a.“ – „8 ceasuri d.a.“ etc. Același avertisment, de data asta sarcastic, se regăsește și în *Tren de plăcere*: „Familia Georgescu știe perfect ce are să facă pas cu pas și minută cu minută“. Așadar, de la amiază pînă la ora două fără douăzeci, cucoanele fac inevitabile pregătiri de plecare, iar la două fără un sfert sosește și domnul Georgescu „cu un muscal cu cauciuc“, spre a-și transporta consoarta la gară, de unde trenul de plăcere pleacă la trei fără cinci. „Trenul sosește la Sinaia regulat“; din acest moment începe „o alergătură de cinci ceasuri“, iar pînă cînd domnul Georgescu – care zbiară și „înjură bombănind“ – se explică cu coana Anica, „orologiul de la castelul Peleș se aude-n depărtare bătînd noaptea jumătate“; în fine, „pe la cinci și jumătate dimineața, un zgomot strașnic, clopoței de trăsură, lăutari și chiote“: madam Georgescu – „Ah! mamițo!“ – se întoarce de la Urlătoare amețită de „menuetul lui Pederaski“... În sceneta *C.F.R.*, același procedeu se obiectivează complet, provocînd astfel nașterea formei dialogale:

M.: *Frate... o fi tîrziu?... că pe-al meu l-am dat să-l dreagă...*
N.: *Unu fără un sfert.*

ca, apoi, să se deruleze continuu:

Amicul *(se-ntoarce la loc): Frate, e tîrziu? Cît să fie?*
N.: *Unu și zece.*

impulsul comunicării provenind din variațiunile pe aceeași întrebare:

A.: *Cîte sunt acuma?*
N.: *Unu și jumătate trecute.* Etc. etc.

Alteori, cum se întîmplă, de pildă, în *Moșii (Tablă de materii)*, tentativa experimentală e îndrăzneață, Caragiale urmărind să redea nu o simplă succesiune temporală, ci simultaneitatea (aici, cronometrul e întovărășit de fonograf): „... clarinete – maimuțe – orice obiect 30 de bani – certuri – chefuri – aldămașuri – tămbălăuri – «Numai 40 de bani ocaua de Drăgășani, vechi veritabil!» – «5 bani cafea gingirlie!» – ... popi – cocoane – mateloți – impiegați – pensionari – suprimați – popor...“ ș.a.m.d. Însoțirea frecventă a cronometrului cu fonograful și aparatul de luat instantanee face ca secvenței înregistrate să-i fie conservate, în întregime, atît extraordinara tensiune ce-o conține, cît și ambianța strident orchestrală care o învăluie apoteotic; iată o asemenea situație din *25 de minute...*: „Toți ochii joacă între ceasornic și capătul liniei... Încă trei minute... Două... Un minut... S-aude șuierul cald... Iată-l! Pieptul lat al locomotivei s-arată la cotitura liniei. Arătarea

crește, crește mereu, sforăind semeață și alunecînd cu eleganță maiestoasă către peron. Cazanul fierbe, fanfara țipă, școlarii intonează imnul – un concert monstru...“ etc. O admirabilă mostră de succesiune temporală, surprinsă în vălmășagul inextricabil al banalității cotidiene, poate fi scoasă din *Imaginație, stil și clistir*; multiplele mișcări zigzagate, în care se învălmășesc obiecte, mașini și oameni, evocă imediat tempourile accelerate pînă la demență ale filmului mut: „La răspîntia bulevardului, o teribilă mișcare de trăsuri, tramcare, tramvaie electrice, automobile, biciclete. Prin învălmășeală, o babă surdă beată frîntă trece d-a curmezișul, copăcel-copăcel, ca pe cîmpul larg de la Obilești. Birjarii, vizitiii de la tramcar îi strigă – degeaba; un automobil era cît p-aci s-o calce, două biciclete au ocolit-o ca niște rîndunici; dar iată! o clipă, și baba are să dispară sub roatele tramvaiului electric, care trece ca praștia. Un sergent de stradă vede; sare degrabă, o înșfacă pe babă de ceafă și-o smulge de la atingerea morții grozave. Tramvaiul a trecut fără s-o atingă. Baba smucită scapă o legătură pe care o purta în mînă; din legătură sar cît colo niște ouă, cari se fac terci, și o sticlă de rachiu de drojdii, praf“.

În teritoriile atît de aglomerate, pline de agitație, cu atîtea surprize, ale existenței publice, nu există decît un timp pur exterior, care nu întotdeauna este perceput ca divertisment („... veselă petrecere! Păcat că trec așa de repede ceasurile de mulțumire... Cînd au trecut trei ceasuri?“); nu întotdeauna, după cum s-a spus, eroii *Momentelor* „consumă timp așa cum consumă bere“, ci, adeseori, ei sînt cei consumați de către un timp vorace, care se travestește continuu, apărînd sub formă de așteptare în genere, fără o țintă anume, sau de așteptare impacientată a celuilalt („Ce dracu nu mai vine, frate...“),

metamorfozîndu-se în plictiseală iritantă („Bine, frate, cît o să mai stăm aici?... că m-am plictisit..."), iar din aceasta într-o adevărată deprimare nevrotică, precum în *Repausul dominical*. De altfel, schița din urmă are o miză mult mai mare decît pare la prima vedere, căci ea celebrează, în consonanță cu viziunea globală a *Momentelor*, unica terapie posibilă împotriva tiraniei timpului, a cărui trecere capricioasă – ori prea rapidă, ori chinuitor de înceată – nu poate fi stăpînită. Îmboldiți mereu de Costică Parigoridi, care – „constatînd că lăsăm să se răcească paharele noastre pline" – le strigă ridicîndu-și paharul său: „Să lucrăm!... lucrați, domnilor!", convivii efectuează transcenderea dincolo de timpul cotidian prin intrarea într-un timp al petrecerii perpetue, din pragul serii pînă la „deșteptatul rînduricilor" și, apoi, de dimineața, iarăși de la capăt: „Cîte un pahar de șampanie, la botul calului! – etc.!! etc.!!!". Nenea Iancu și prietenii săi se dezvăluie astfel a fi niște adevărați *pantagrueliști*. Fiindcă din cartea a patra a pildelor și faptelor eroului lui Rabelais aflăm că la întrebarea blajinului frate Ioan – „Ce-am putea să facem ca să ne treacă timpul mai ușor?" – Pantagruel răspunde: să lăsăm ca vinul să curgă în pahare și astfel timpul, „printr-o tainică legătură a firii", va curge la fel... Dar tentativa de a ieși de sub imperiul timpului apăsător nu se poate înfăptui decît cu condiția irecuzabilă de a-fi-cu-ceilalți. De aceea, elogiul ființării în comun, al restabilirii conviețuirii, pe care îl face Costică Parigoridi, nu are nici un pigment ridicol, transfigurat cum este de accentele autentice ale mărturisirii celui panicat de spectrul singurătății: „Domnilor, zice Costică, trebuie să știți că, grație întîmplării fericite că v-am întîlnit, mi-au fugit din minte niște idei foarte negre... Dacă, adineaori, nu-ntîlneam pe nenea Iancu, mergeam, cum eram

plictisit, drept la gară, să mă arunc subt roatele primului tren la-ndemînă. Vă mulțumesc...".

Toate aspectele existențiale pe care le-am inventariat – omul ca ființă-în-lume și ființă-cu-celălalt, diversele sale determinații (verbiajul, curiozitatea, echivocul, obsesia timpului etc.) – dovedesc din plin că *Momentele*, unde se află, adeseori, o pură revelare a existenței ca existență, conțin multe dintre elementele de bază ale unei posibile ontologii a cotidianității. Caragiale nu este, repet, un simplu ilustrator al moravurilor și mentalității unei anumite epoci, ci, întrucît are acces la o zonă mai adîncă a umanului, primul creator din literatura română care, prin intuițiile sale atît de lucide, a surprins caracterele specifice ale omului ca ființă cotidiană, precum și esența și natura existenței publice. În acest context, reproșul lui Caragiale la adresa incapacității contemporanilor de a-l recepta adecvat devine perfect justificat: „De *Momente* n-a spus nimeni un cuvînt, deși e o carte europeană".

II

...tehnica prozei ascunde sute și mii de secrete...

Caragiale

Prozatorul sau „cel ce gîndește". În două strălucite articole programatice, *O bună lectură* și *Cîteva păreri anonime*, scrise într-o manieră dezinvoltă, foarte concretă și directă, Caragiale – denunțînd lirismul excesiv al literaturii noastre

– ajunge la o concluzie pe care, şase decenii mai tîrziu, o va exprima şi Cioran în *Tentaţia de a exista*: „A crea o literatură înseamnă a crea o proză", întrucît aceasta din urmă este deliberată, construită, pretinzînd o anume rigoare şi existenţa unui „génie réfléchi"[25]. Dar iată şi demonstraţia lui Caragiale: „Dacă proza nu îmbracă nişte gîndiri, numaidecît la mintea deprinsă sună a sec, se denunţă singură ca lipsită de orice valoare. Afară de asta, tocmai pentru *cel ce gîndeşte* (s.n.), şi prin urmare are ceva de spus, *tehnica prozei ascunde sute şi mii de secrete* (s.n.), a căror subtilitate ar sfida cele mai rafinate cursuri de retorică". Iată de ce, după nenea Iancu, într-o literatură tînără, în formare, apare acea „disproporţie cantitativă dintre producerile în versuri şi cele în proză", iar dacă multe dintre primele pot părea „destul de curăţele", între cele din urmă, adică între cele prozastice, foarte puţine „pot părea convenabile în înţelesul european al cuvîntului".

O ilustrare foarte interesantă a apetitului constructiv al „celui ce gîndeşte" conţine chiar volumul de *Momente*, unde ordinea schiţelor nu este aleatorie, ci premeditată de autor, bine calculată în vederea obţinerii unor anumite efecte. Iată un aspect care, dacă nu mă înşel, a fost complet ignorat pînă acum. De aici şi uşurinţa cu care editorii lui Caragiale – cu excepţia lui E. Lovinescu – şi-au permis să demoleze construcţia mozaicată a *Momentelor*, expulzînd din volum diverse nuvele, povestiri şi amintiri, ba chiar şi „momente", sărăcindu-i astfel în chip abuziv substanţa reală. Editorii ulteriori n-au mai respectat structura volumului tipărit la Editura librăriei Socec, inventînd ei înşişi alte volume de *Momente*, cu un alt aranjament al pieselor componente. Procedeul e întru totul arbitrar şi nu ţine seama de avertismentul dat de scriitor chiar editorului: „să stea la taraba lui şi să nu s-amestece a poci opera artistului". *Cel ce gîndeşte*, mînuind acele „sute şi mii de secrete" ale tehnicii prozastice, trebuie să rămînă scriitorul, iar nu editorul. Căci mă îndoiesc că ne ţin băierile să ne arătăm mai inteligenţi decît Caragiale. Or, volumele de proză apărute în timpul vieţii scriitorului – *gîndite* şi *alcătuite* de el – au în mod consecvent, deci premeditat, un caracter eterogen. De aceea, trebuie să presupunem la Caragiale existenţa unui calcul conştient atunci cînd a proiectat sumarele atît de mozaicate ale volumelor sale: gîndul că, amestecînd schiţele cu nuvele, povestiri ori articole teoretice, dă o anume „greutate" acestor culegeri şi că, totodată, astfel se poate adresa unui public cît mai divers, oferindu-i fiecărui cititor posibilitatea de a-şi alege ceea ce-l interesează conform orizontului său de aşteptare. Cărţile tipărite de Caragiale sînt vădit construite după anumite intenţionalităţi, iar materia lor atît de diversă şi surprinzătoare trebuie să fie conservată şi reflectată ca atare de o ediţie critică modernă (doar creaţiile rămase în periodice pot fi, fără a încălca voinţa scriitorului, sistematizate în secţiuni tematice). Iată de ce nici o piesă din cuprinsul *Momentelor* nu trebuie dislocată de la locul ei (după cum nici din *Schiţe nouă*, ultimul şi foarte semnificativul volum din 1910). Căci, de pildă, cele patru nuvele şi povestiri – *La hanul lui Mînjoală, Cănuţă, om sucit, Două loturi* şi *La conac* – n-au fost puse întîmplător în fruntea volumului. Prinse toate în reţeaua unei atmosfere magice, îmbibate de un demonism difuz, ele îi favorizează cititorului – în contrast cu „momentele" subsecvente – revelaţia existenţei mai multor straturi de realitate, de la cele de profunzime la cele de suprafaţă, uzate în

[25] E. M. Cioran, *La tentation d'exister*, Gallimard, p. 65.

procesul continuu al cotidianității. Astfel, în mod circular, între piesa liminară a cărții, *La hanul lui Mînjoală*, și penultima, *Bùbico*, asistăm la degradarea treptată a substanței realității, ce își epuizează demonismul său viu-neliniștitor, care va fi, apoi, doar mimat în zona superficială a imediatății sub o formă „literară", clișeizată, parodică: „Eu trec ca un demon prin mulțime și dispar în noaptea neagră...". Polii opuși care fixează configurația cărții, *La hanul lui Mînjoală* și *C.F.R.*, ne pun față în față o realitate magică, impenetrabilă, și alta trivială, străvezie. Și în piesa liminară, și în ultima ascultăm, într-un chip mai mult sau mai puțin coerent, cîte o poveste; dar dacă prima rămîne sub pecetea tainei, potențîndu-și chiar misterul odată cu ultima replică, laconică, a ascultătorului, a doua, ca un balon de săpun, își risipește pseudo-misterul incitant, nemaiavînd, la urmă, „nici un haz". În același sens al unității cu multiple straturi a volumului, *Două loturi*, deși nuvelă, face parte, de fapt, din universul *Momentelor*, dîndu-i, alături de *Inspecțiune*, un alt nivel de semnificație. O privire, cît ar fi ea de rapidă, aruncată asupra sumarului e întru totul revelatoare: *Momentele* constituie un volum gîndit și construit de Caragiale conform tehnicii muzicale, în care cîte o *temă* anunțată și fixată de către o schiță se dezvoltă în diverse *variațiuni* prin intermediul schițelor subsecvente. Astfel, *Reportaj* inaugurează seria de momente dedicate presei și acelor „infatigabili reporteri" din speța lui Caracudi: *Ultima oră!..., Boris Sarafoff!..., Groaznica sinucidere din strada Fidelității* ; acestora le urmează imediat o schiță înrudită, *Amicul X...*, unde eroul, colportor de informații prelucrate fantezist, realizează un soi de gazetă vorbită. O altă serie de schițe este consacrată „mutatului": *Caut casă..., De închiriat* și, parțial, *Proces-verbal*, care, totodată, ca parodie a stilului birocratic

și administrativ, anunță tematic un alt moment, *Urgent...*, ce îi succede imediat ca variațiune. Urmează momentele educației: *D-l Goe..., Vizită* și, oarecum, *Triumful talentului*. Într-un chip foarte subtil, prin schițele învecinate *Întîrziere* și *Petițiune...*, momentul „nerăbdării" este combinat cu cel al „răbdării". Seria subsecventă e aceea a „partidelor de plăcere", adică a petrecerii: *La Moși...* și *Tren de plăcere*. Se înșiruie apoi, în ordine, momente ale politicii (*Atmosferă încărcată, Tempora..., O lacună..., Situațiunea*), ale „lumii bune" (*Five o'clock, High-life*), ale familiei (*Cadou..., Diplomație, Mici economii...*). Un grup aparte îl formează momentele cu tonalitate gravă și chiar tragică: *Inspecțiune* și *Ultima emisiune...* Așa-zisele „reminiscențe" incluse în volum (*Boborul!* și *Baioneta inteligentă*) sînt precedate de un moment într-o oarecare măsură înrudit, *O zi solemnă*, și însoțite, aproape imediat, tot de o schiță cu caracter autobiografic: *Grand Hôtel „Victoria Română"*. În fine, ultima categorie de schițe o cristalizează scenetele: *Justiție, Art. 214, Căldură mare, C.F.R.* (includerea lui *Bùbico...* printre aceste piesete pare complet de neînțeles dacă nu ținem seama, pe de o parte, de faptul că schița conține secvențe în care replicile sînt așezate, grafic, conform modalității teatrale, iar, pe de alta, că, împreună cu *C.F.R.*, încheagă o altă subgrupă, aceea a momentelor „drumului-de-fier"). În cadrul acestui aranjament meticulos alcătuit după principiul muzical al *Temei și variațiunilor* (cum sună, de altfel, chiar titlul uneia dintre schițele caragialiene), există și cîteva momente flotante, independente, care – despărțind diversele serii tematice și stilistice din sumarul *Momentelor* – rup monotonia grupajelor, avînd însă și o funcție laitmotivică: *Lanțul slăbiciunilor* e o variațiune la precedentele momente ale educației și școlii; *1 aprile* și

Telegrame sînt laitmotive pentru momentele parodierii stilurilor, dar, concomitent, prima schiță, prin „arta mințitului“ și a mistificărilor, prevestește un alt moment flotant, *Amici*, care, la rîndul său, ca structură formală, anunță grupajul piesetelor; în sfîrșit, *25 de minute...*, schiță înscrisă în orbita „reminiscențelor“, este, la origine, tot un fel de amintire, după cum atestă prima sa variantă („Reîntoarcerea M.S. și I.S. ne amintește o povestire ce ne-a făcut-o un prietin...“ etc.).

Sigur că, în atare condiții, e de prisos să spun că nici titlul volumului nu este întîmplător. Din amintirile contemporanilor lui Caragiale ies la iveală, cu claritate, căutările scriitorului de a găsi o denumire adecvată: „La o masă din fund de la «Gambrinus», unde ne întîlneam în toate zilele, [...] Caragiale ne anunță într-o seară că peste cîteva zile are să apară în volum bucăți alese din schițele lui săptămînale publicate în *Universul* și caută un titlu care să fie însă o simplă vorbă... Nici unul din cîți eram atunci la masă n-am putut să-i dăm ce ne cerea și tot el a găsit cuvîntul *Momente* sub care s-a și publicat volumul“ [26]. Sintagma aleasă de Caragiale e atît de inspirată și datorită polisemiei sale: căci, dacă ne luăm după dicționare, moment înseamnă și „clipă, ceas, minut, oră, secundă“ (să ne amintim de acel *Sekundenstil* al prozatorilor naturaliști germani), dar și „circumstanță, ipostază, împrejurare, situație“ sau „etapă, fază, punct, stadiu“; momentele caragialiene sînt, deci, și instantanee fulgerătoare ori clipe de viață, adică efemeride fixate pe retina eternității, dar și situații sau ipostaze decupate intenționat pentru exemplaritatea lor în privința unor anumite stadii ale existenței. Cum am mai spus, se ignoră mereu faptul că *Momentele* constituie

[26] I. Suchianu, *op. cit.*, p. 5.

o carte de sine stătătoare și că, deci, are și o anumită structură, vizată de autor. De asemenea, se ignoră și că, în consecință, în viziunea scriitorului, „momente“ sînt și *La hanul lui Mînjoală*, *Cănuță, om sucit*, *Două loturi*, *Inspecțiune*, și *Amicul X...*, *Domnul Goe...*, *Întîrziere*, *Situațiunea* etc. Atîta doar că cele din prima serie reprezintă „momente“ ilustrative pentru anumite *situații* umane fundamentale, pe cînd cele din a doua serie sînt ilustrative ca *instantanee* ale cotidianității. De aceea, Caragiale ar fi putut să pună ca subtitlu al *Momentelor* formula *schițe* și *nuvele exemplare*, așa cum Unamuno, după model cervantin, și-a numit creațiile *nuvele exemplare*, atrăgînd atenția că această titulatură are un caracter mai mult etic decît estetic: „... le numesc exemplare, [...] fiindcă le dau drept exemplu – chiar așa – exemplu de viață și realitate“. Intenționalitatea etică nu este la Caragiale, cum s-ar putea crede, numai implicită, ci fățiș explicită, după cum ne previne cu un ton categoric, splendida sa introducere la „notițele critice“, adică la „momentele“ scrise pentru ziarul *Universul*: „Odinioară, nu prea de multă vreme – popoarele mici fac repede progrese mari – părinții noștri ziceau cu mîndrie că românul e născut poet. Astăzi, tot cu atîta mîndrie, dacă nu chiar cu mai multă, noi putem zice că românul e născut critic. Poezia este atributul tinereței – critica, al bărbăției. Să fim bărbați! și sper că suntem“; scriitorul mărturisește răspicat că realitatea acută și nudă îl împiedică să se abandoneze, cu iresponsabilitate, reveriilor idealizante ori înaltelor speculații: „Eu nu mă pot gîndi sus cînd umblu cu picioarele goale pe coji de nuci. Viața banală a mea, a noastră a tuturor românilor, iată ce mă interesează, iată ce-mi atrage irezistibil atenția. Ferice de cei ce pot să gîndească sus, nesimțind pe ce calcă jos! Ferice de ei! Groase tălpi trebuie să aibă“.

Dacă deliberarea reflexivă este, deci, vizibilă în privința structurii volumului de *Momente* (inclusiv în aceea a titlului), cu atît mai pregnantă e această propensiune spre premeditare constructivă în cazul fiecărei schițe în parte. De altfel, tot într-unul din articolele programatice semnalate, anume în *O bună lectură*, Caragiale se întreabă „ce va să zică o bucată bună“ de proză, răspunzînd pe loc că este „aceea care ne poate plăti drept munca intelectuală a cititului“: opera prozastică fiind producția „celui care gîndește“, a unui „génie réfléchi“, perceperea adecvată a construcției sale presupune un efort sporit de lectură și prezența unui cititor implicat care s-o descopere și s-o descifreze. Acele „sute și mii de secrete“ alte tehnicii prozei dezvăluie mereu, asemeni unui palimpsest, existența – sub un Caragiale *neptunic*, de suprafață, care pare definitiv clasat – a unui alt Caragiale, *plutonic*, plin de intenționalități secrete. Predominanța în cazul autorului *Inspecțiunii* a inteligenței artistice[27] asupra purei inspirații creatoare, ca și capacitățile sale neobișnuite de tehnician, de „meșteșugar“ obsedat de perfecțiunea formală au fost surprinse de Ibrăileanu într-o expresivă și exactă formulare: „Eminescu e mai poet decît artist, oricît de mare artist e. Caragiale e mai artist decît poet, oricît de mare poet e“ [28]. O asemenea „bucată bună“ de proză, în care scriitorul se dezvăluie, cu strălucire, „mai artist decît poet“, este, după părerea mea, schița *O conferență*, deoarece, vorbind tot în termeni caragialieni,

[27] De altfel, aceasta era chiar părerea lui Caragiale despre sine, înregistrată în memoriile fiicei sale: „Ne spunea adesea că nu avea nici un talent și că ajunsese să scrie bine datorită inteligenței lui“ (Ecaterina Caragiale-Logadi, *Amintiri despre I.L. Caragiale*, în „Dosar: Tușki Caragiale“, din *Apostrof*, III, nr. 9-10, 1992, p. 15).

[28] G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, Iași, Editura „Viața Românească“, 1920, pp. 229-230.

justifică „raportul între osteneala ce și-a dat spiritul meu cu dînsa citind-o și folosul ce el a obținut după osteneala sa“; iar în ciuda aparențelor sale frivol-umoristice reclamă, pentru a fi decodată, exercitarea unei reale „munci intelectuale a cititului“. Totodată, se poate spune că *O conferență* întregește viziunea din *Grand Hôtel „Victoria Română“*, schițele fiind complementare: dacă în cea de-a doua există numai informații decisive despre temperamentul și percepția creatorului („simt enorm și văz monstruos“), în prima se conturează, într-o formă mascată, o fundamentală și obiectivată artă poetică.

Să ne oprim cîteva clipe, mai întîi, asupra artei poetice *Grand Hôtel „Victoria Română“*, întrucît și ea este semnificativă pentru un creator la care predomină latura de „artist“, de *ars* (adică de abilitate tehnică, de meșteșug, de iscusință a construcției), față de latura de „poet“, de *ingenium*, de talent înnăscut. În alt sens decît la acel Eminescu al lui I. Negoițescu, în straturile de adîncime ale acestui moment poate fi detectată prezența plutonică a celui ce gîndește. Cum a conchis încă Zarifopol, sintagma „simt enorm și văz monstruos“ nu e deloc numai „o formulă ocazională“, ci „rezumă un temperament“, luminînd totodată și „o metodă artistică“[29], și „o poetică și estetică a privirii“[30]. Sugestiile conținute de *Grand Hôtel „Victoria Română“* se comprimă laitmotivic, după părerea mea, în patru secvențe complementare. Iritat de nesomn și de contactul cu „o companie veselă de bucureșteni“, naratorul – scriitorul însuși – se oprește pentru o seară și o noapte în „orășelul meu natal“, decis ca, printr-o

[29] Paul Zarifopol, *op. cit.*, I, p. 307.

[30] Ion Vlad, *Poetica unui text: „Grand Hôtel «Victoria Română»“*, în *Lectura prozei*, București, Editura Cartea Românească, 1991, p. 8.

retragere într-o cameră de hotel, să producă ruptura temporară de ființarea-împreună umană. Aici se cristalizează prima secvență. Sosirea scriitorului la hotel produce senzație printre cei așezați „pînă la mijlocul stradei" dinaintea „confiseriei". Starea sa inițială de iritare se intensifică prin situația în care se trezește prins în cercul mulțimii de consumatori: aceea de individ *privit* cu lăcomia curiozității provinciale. E secvența agresării directe, în care cel privit suferă de complexul sfîntului Sebastian: „Privirile mă săgetează" sau „Toți ochii se pironesc asupră-mi" sau „Am rezistat pînă aci, înfruntînd ploaia de săgeți" etc. Întîia secvență conține o esențială sugestie anticipativă, căci cel privit cu insistență are senzația de a fi regresat la starea subumană: „Mă gîndesc la bestiile din menajerii" chinuite de „privirile persistente ale unei mulțimi curioase" și „Exemplare din menajerie, publicul este rugat să nu le atingă". Împresurat de priviri – „Imposibil de răbdat..." – scriitorul fuge „din bătaia ochilor" și se retrage, urcînd la etaj, în camera de hotel. Secvența a doua aduce cu sine o aparentă răsturnare de situație. Cel privit se preschimbă în *privitor*, deoarece acel „eu de sus de la fereastră" capătă o perspectivă largă asupra scenei stradale aflate dedesubt: „De la fereastra mea văd bine ce se petrece peste drum". Cel privit, situat în miezul cercului de priviri agresive, ajunsese la o stare de insuportabilă iritare. De aceea execută, instinctiv, o mișcare de dez-agresare, spărgînd cercul și ieșind în afara lui: din privit agresat s-a transformat în privitor distanțat. Așteptata liniștire nu se produce însă; starea psihofizică de iritare se amplifică: „nu pot dormi; sunt amețit, nervii iritați – simt enorm și văz monstruos". Intensității excitațiilor interne și externe îi corespunde intensitatea receptării. Reacția sensibilă și vizuală subiectivă este profund *quijotică* (vezi și *Don Quijote*, I, XVIII); tulburarea simțurilor, enormă și monstruoasă, îl face să simtă și să vadă lumea altfel decît este, adică deformată: enormă și monstruoasă. O realitate banală se contorsionează și se transformă într-una coșmarescă.

În această stare, privitorul percepe, „de sus de la fereastră", cea de a treia secvență: în stradă, un biet cîine flămînd pe care măturătorii îl „împresoară din toate părțile". Un ochi febril de fiziolog înregistrează minuțios reacțiile animalului, de la spaima paralizantă la activarea emoțională care elimină excitația maximă într-o descărcare motrice de o intensitate absolută: „El își iese acum din sine: mașina cea vie dă drumul rezervei de energie – pentru așa moment o păstra – nici un gînd de economie... trebuie cheltuită toată! Opintindu-se din fundul rărunchilor, animalul s-avîntă orbește în fața loviturilor... Un răcnet suprem! sparge rîndurile vrăjmașilor, le scapă pintre picioare și fuge uitîndu-se drept și numa-nainte, fuge mereu pînă dă de un loc singuratic". Secvența a treia este întru totul complementară cu prima. În cea dintîi, omul, agresat ca „bestiile din menajerii", sparge, cu „o sforțare", cercul împresurării, refugiindu-se în cameră; acum animalul, asemeni omului, execută aceeași mișcare disperată de descercuire, „sparge rîndurile vrăjmașilor", refugiindu-se într-un „loc singuratic". A treia secvență include și un interesant element intertextual, deoarece sintagma „mașina cea vie" provine, evident, de la Descartes (cu ale sale „animale-mașini") și din viziunea fiziologică mecanicistă a lui La Mettrie și comp. De altfel, formula „mașina cea vie" nu apare incidental, ci semnalează o peocupare constantă în direcția aceasta a lui Caragiale, care îi face, odată, lui Ion Brezeanu „teoria motorilor animați, cari trebuiesc să dispună totdeauna de o

rezervă de energie înmagazinată. Iată o gloabă spetită și stinsă de puteri, pe care n-ai crede-o în stare să se mai tîrască trei pași. Călărețul e atacat de vrăjmași armați, cari descarcă focuri asupră-i. El smucește frîul, dă pinteni și țipă desperat. Atunci gloaba năucă dă drumul rezervei de energie; din cîteva sărituri supreme, a urcat dealul; într-o clipă a fost departe de primejdie". E lesne observabilă similitudinea formulărilor din secvența a treia din *Grand Hôtel „Victoria Română"* și eseul despre „teoria motorilor animați". Laitmotivica „rezervă de energie înmagazinată" reprezintă o formă de energie liberă, potențială, și ne dezvăluie familiarizarea scriitorului cu teoriile fizicienilor și fiziologilor, de genul lui Helmholtz, din secolul al XIX-lea: „Este incalculabil – ni se spune tot în eseul «motorilor animați» – în cîtă putere mecanică se poate transforma energia înmagazinată cheltuită dintr-o singură dată". În același timp, rezerva de energie a organismului din viziunea lui Caragiale ne face să ne gîndim la „rezervorul de tensiune nervoasă" de care vorbește Josef Breuer, făcînd totodată o relație analogică cu raportul dintre tensiunea electrică și curentul electric (fapt ce ne explică mai sugestiv reacțiile isterice ale „electricei ploieștence" din frizeria lui d. Nae). Pentru Caragiale, între animalul-mașină și omul-mașină există o evidentă corespondență. Avînd un temperament extrem de nervos, scriitorul, din experiențele pe propria-i piele, scoate constatări generale, cu bătaie lungă în psihologia modernă. Asemeni lui Freud și Breuer, Caragiale – prin teoria motorilor animați și a rezervei de energie consumate „dintr-o singură dată" în descărcarea motrice cathartică – schițează un principiu economic al autoreglării psihofizice. Tot prelucrînd principii ale fizicii, Freud ne avertizează că organismul viu este „înzestrat cu o rezervă de energie" prin

a cărei contrapondere protectoare el se apără de „acțiunea destructivă a uriașelor energii exterioare". Pornind, cu harul lui socratic, de la exemplul umil al cîinelui hăituit și al gloabei năuce, Caragiale ajunge, în felul său laconic de a se exprima, în preajma constatării freudiene, atunci cînd analizează interpretarea dată de Ion Brezeanu avarului lui Molière. Astfel, în urma șocului traumatic provocat de furtul casetei cu bani, Harpagon, „ridicat la cea mai înaltă treaptă de iritare, s-a arătat în stare să cheltuiască o putere colosală, pe care nimeni nu i-ar fi bănuit-o pînă aci. Și atît a cheltuit-o de generos, încît un singur rîs n-a venit din toată sala să turbure nepotrivit liniștea care ne trebuia tutulor pentru a contempla acel înfiorător fenomen...". Din acest punct în care e definit Brezeanu-Harpagon, putem să facem pasul următor spre Actorul lui Caragiale, fiindcă – prin modul în care rezerva de energie „cheltuită toată" dintr-odată se transformă în „putere mecanică", într-o „putere colosală" – înțelegem și cum se revarsă acea teatralitate stihială asupra spectatorului în finalul piesetei *Începem*.

Să ne reîntoarcem acum la *Grand Hôtel „Victoria Română"*. Primele trei secvențe sînt toate secvențe ilustrative ale agresării. Cea de-a patra aduce cu sine un nou element de surpriză, căci hazardul înscenează aici o situație de agresare agresată. Un soi de Pena Corcodușa, adică o femeie „numa-n cămașe, cu picioarele goale, cu părul desprins, ține strîns de piept un om îmbrăcat în uniformă de poliție" și nu încetează „să zbiere răgușit făcînd gesturi extravagante", fiind imediat lovită „greu cu palma peste gură" de un sergent care „o-nvîrtește în loc". Intensitatea reacției agresoarei agresate și a percepției privitorului se fixează într-o imagine de-a dreptul naturalist expresionistă, evocînd în chip izbitor *Țipătul* lui

Edvard Munch: „Aud atunci o horcăială-necată și, în cadrul luminat al birtului, văd silueta albă a femeii ridicînd în sus brațele goale cu pumnii încleștați și dînd capul cu părul despletit pe spate, ca și cum i s-ar fi frînt gîtul".

Se vede foarte clar din toată proza și corespondența scriitorului că el are, în realitate, o sensibilitate foarte vulnerabilă, care funcționează ca un aparat extrem de fin, receptînd atît stimulii aproape imperceptibili, cît și vibrațiile puternice ale „uriașelor energii" ale realității exterioare. Ceea ce mărturisește despre sine Rousseau – care intenționa să statueze o *Morală senzitivă* – se potrivește simptomatic și lui Caragiale: „Clima, anotimpurile, sunetele, zgomotul, tăcerea, mișcarea, repaosul, totul acționează asupra mașinii [umane] și asupra sufletului nostru". De aceea și din operă, și din biografie ies la suprafață, succesiv, surprinzătoare și diverse moduri de a fi ale lui Caragiale: diferiți Caragiale modelați continuu de reacțiile senzitive ale corpului său biologic și artistic. Deținem în sensul acesta, de la Onisifor Ghibu, o extraordinar de șocantă mărturie; victimă a unei farse puse la cale de cîțiva ardeleni, nenea Iancu – faimosul farsor – reacționează în modul cel mai puțin scontat de noi: se uită în jur „de parcă ar fi fost ieșit din minți" și, deodată, „năpădit de un plîns spasmodic, începu să-și dea fără nici o milă palme zdravene pe obraz". La polul opus se află mărturia lui Rădulescu-Motru, care înregistrează un Caragiale dionisiac, foarte asemănător, în exteriorizare, cu Alexis Zorba al lui Kazantzakis; într-o superbă zi de primăvară, scriitorul și filosoful stau la taclale pe o bancă, la Șosea, printre boschete, lîngă „Bufet", cînd „deodată Caragiale se ridică și, punînd palma mînei drepte pe ceafă, cum făcea el adesea, privește îndelung spre soare, își încordează pieptul și, cu mîna stîngă pe coapsă,

începe a juca. Mai întîi încet, cu pas mărunt, de bătută, apoi din ce în ce mai repede, cu chiote scurte și sacadate. Se învîrti în jurul meu ca un halucinat timp de cîteva minute". De altfel, și insațiabila lui sete de conversație, de dialog, ca și aceea de improvizație și înscenare mimică și verbală constituie intense forme de descărcare a surplusului de energie psihică. Nu întîmplător, deci, la un creator cu o asemenea sensibilitate nervoasă, cele patru secvențe din *Grand Hôtel „Victoria Română"* reflectă patru șocuri ale naratorului sau, cum ar spune Freud, patru „excitații traumatice" ale celui privit și ale privitorului. Naratorul e șocat, „amețit", scriitorul, însă, rămîne un constructor rece, crud, calculat, de simetrii și complementarități: I. „Imposibil de răbdat... ies din bătaia ochilor"; II. „...nervii iritați – simt enorm și văz monstruos. Lumînarea îmi dă drept în ochi..."; III. „Sunt nervos; nu mai pot privi"; IV. „Pun mînile la ochi și mă dau înapoi...". În universul momentelor, *Grand Hôtel „Victoria Română"*, asemeni *Inspecțiunii*, ocupă o poziție de contrast și surpriză: ființarea-împreună e, aici, absolut insuportabilă și, cu un ultim rest al rezervei de energie, naratorul iese complet în afara ei: „Cobor iute... În cîteva minute sunt afară la cîmp. Ce dimineață! ce răcoare! și ce singurătate!".

Callicles (către Socrate): *Ce tot bați cîmpii, vorbind despre ghete?*

Platon, *Gorgias*

Nenea Iancu, Socrate și filosoful din Stagira. Prin prezența lui nenea Florian, cizmarul, *O conferență* intră într-o savuroasă și, totodată, profundă tradiție culturală. Astfel,

în Cartea a II-a a *Vieților și doctrinelor filosofilor*, Diogenes Laertios ne dă amănunte despre cizmarul atenian Simon – un fel de Eckermann antic – care și-a însemnat discuțiile, din atelierul său, cu Socrate sub titlul de *Dialoguri cizmărești*. Mai apoi, Hans Sachs, maistrul cizmar din Nürnberg, și Jakob Böhme, maistrul cizmar din Görlitz, devin figuri faimoase ale culturii europene. Tînărul Goethe face o călătorie de la Leipzig la Dresda, ca să-l cunoască pe un cizmar cu idei năstrușnice, conchizînd că acesta ilustrează „categoria acelora care pot fi numiți filosofi practici și înțelepți fără s-o știe“ și care își stimulează clienții „după obiceiul lui Socrate“. Cum se poate lesne observa, celebra schiță caragialiană are un debut abrupt, întîia frază căzînd decis și implacabil ca sabia destinului: „S-a hotărît! trebuie să țiu sîmbătă la S.P.M.D.R. o conferență în ședință plenară“. Orice posibilitate de derobare este exclusă, căci naratorul, nenea Iancu însuși, „într-un moment de slăbiciune“, a apucat să promită „junei mele amice din tinerețe, madam Parigoridi“ că va conferenția, în fața distinselor protectoare ale „Muzelor Daco-Romane“, despre *Ce este arta?*. În pofida anxietății incipiente, provocată de iminența „conferenței“, nenea Iancu trece pe loc la alte amănunte, lăsîndu-se dus de valurile digresiunii, care se amplifică în cercuri tot mai largi, referitoare la ceremonialul, nu prea protocolar de altfel, al relațiilor naratorului cu reprezentantele sexului frumos; în ce-l privește, ritualul acesta a evoluat de la lipsa de respect și adresarea familiară „mă Iancule“, la aceea de „nene Iancule“ acompaniată totdeauna de „mult respect“. Totul începe cu evocarea fără urmă de sentimentalism a perioadei de tinerețe și sfîrșește cu schițarea unei secvențe fulgerătoare: „... odată o prietină a mers cu îndrăzneala pînă chiar să-mi tragă palme, și, pe onoare, degeaba... cine știe ce

i se păruse!“. Ne putem întreba, pe bună dreptate, de ce în întregul debut al schiței există un continuu du-te-vino între așa-zisa uitare de către narator a dramaticei situații anunțate (faptul că, negreșit, în sîmbăta următoare, va fi silit să conferențieze despre *Ce este arta?*) și autosesizarea că bate cîmpii („Dar să lăsăm astea, care sunt – adică au fost – fleacuri trecătoare...“), fiecare reamintire a adevăratului subiect enunțat degradîndu-se într-un nou prilej de divagații. La un creator conștient că „tehnica prozei ascunde sute și mii de secrete“, sub flecăreala naratorului se ascunde o evidentă astuție: digresiunile acestea, aparent fără sens, aparent simple umpluturi epice, au funcția precisă de a spulbera orice urmă de morgă intelectualistă în jurul problemei atît de serioase – *Ce este arta?* – asupra căreia, vrînd-nevrînd, nenea Iancu va urma să se pronunțe, întrucît, „într-un moment de slăbiciune“ etc. etc. Nesfîrșitul său bavardaj, ca și dezinvoltul lui comportament de „meschino comediante“ prefigurează nu numai o voită autodesconsiderare, ci, implicit, și minimalizarea substanței viitoarei sale „conferențe“. Există și un alt sens al digresiunii, pe care Caragiale îl revelă instinctiv și pe care, teoretic, l-a definit Freud; cu cît se apropie momentul inevitabil al prelegerii, cu atît cresc simptomele unei neliniști progresive (insomnia, „pulsul neregulat“, anorexia, „frica nențeleasă“, delirul proiectiv etc.); or, prin atitudinea umoristică pe care naratorul o adoptă în primul rînd față de sine, el se purifică și se apără contra acestor efecte anxioase, degradîndu-le în poantă și clișee persiflate. Gata totuși să facă o mică nevroză și cum nu poate dormi, aflat „în culmea iritațiunii“, nenea Iancu – tocmai pe cînd „Aurora cu degetele ei de roză a deschis porțile orientului“ – se îndreaptă agitat „cătră prăvălia meșterului meu, d. Florian, care mi-a promis

că astăzi, negreșit, îmi dă gata ghetele de lac, pentru conferență". Încercîndu-și botinele – „foarte potrivite: cît mă strînge una-n dreapta, ailaltă tocm-atîta mi-e largă-n stînga" – și meditînd puțintel ironic: „Frumos meșteșugul dumitale, nene Floriene!", nenea Iancu află însă de la iscusitul meseriaș că profesia lui e ceva „greu și migălos", întrucît „cere multe"; într-un mic dialog socratic, adică cu exemplificări foarte concrete, acesta îi dezvăluie tainele și etapele meșteșugului său. Brusc iluminat, nenea Iancu sare în sus, îl îmbrățișează pe cizmar, strigînd: „Meștere Floriene, destul! am înțeles! să trăiești! ești mîntuitorul meu, daca pot pentru ca să mă exprim astfel" și apoi, foarte calm, se îndreaptă, pentru a conferenția, spre Societatea protectoare a Muzelor Daco-Romane.

Spre surprinderea noastră, după un preludiu retoric *à la* Cațavencu („Doamnele mele, zic eu, iertați-mă daca îndrăznesc..." etc.), nenea Iancu vorbește, pe neașteptate, nu despre meșterul Florian, cum ne-am aștepta, ci, nici mai mult, nici mai puțin decît despre Aristotel! Imperturbabil, el înșiră date biografice esențiale despre „prințul filosofilor", preluate, după cum oricine poate verifica, din *Grand dictionnaire universel du XIXe siècle* al lui Pierre Larousse (folosit, de altfel, într-o situație „dezesperată", și în *O cronică de Crăciun*), pentru ca apoi, tot așa de brusc, să istorisească distinselor dame o anecdotă despre un „tînăr zevzec", care, voind să-l tachineze pe Aristotel, l-a întrebat: „«Spune-mi, ilustrule, ce este frumusețea?». Iar ilustrul i-a răspuns: «Amice, asta e o-ntrebare pe care numai un orb trebuie s-o facă»". Poanta aleasă este ingenioasă, întrucît ambiguă: cum nenea Iancu conferențiază muzelor daco-romane („cu viceprezidenta în frunte"), toată istorioara pare a nu avea legătură cu filosoful

din Stagira, semănînd mai mult cu o invenție mondenă, prin care se adresează, indirect, un compliment grațiosului public; de altfel, poanta și este luată ca atare, dovadă efectul produs: „*Aplauze furtunoase. Ovațiuni, nu pentru prințul filosofilor*". Totodată, aceeași replică pare a constitui un liant pentru divagațiile referitoare la relațiile cu sexul frumos despre care a fost vorba, cu prisosință, în debutul schiței. Numai că, speculînd acele secrete ale tehnicii prozastice despre care pomenește, Caragiale ne induce, cu multă satisfacție, în eroare. Anecdota nu e o născocire a celui foarte simțitor la grațiile feminității, ci doar o prelucrare, căci epura și replicile ei se află, în realitate, în *Viețile și doctrinele filosofilor* (V, 20), celebrul tratat al lui Diogenes Laertios [31]. Departe de a fi doar un compliment, în contextul „conferenței" poanta respectivă sugerează că, întocmai ca frumusețea, și arta este justificată în sine, își are finalitatea intrinsecă. Aici, astuția naratorului iese la suprafață ca untdelemnul deasupra apei: nenea Iancu se pricepe de minune să arunce praf în ochi, să adopte atitudinea unui fals „cabotin literar" și o gesticulație neserioasă de „meschino comediante", prin care scoate efecte scînteietor-umoristice ce au însă darul de a-l păcăli pe cititor, distrăgîndu-i atenția de la nucleul grav al problemei și de la sursele ei ideatice. În cazul de față, el ne face ca, deși îl menționează, să uităm pe loc și chiar să desconsiderăm punctul de plecare aristotelic al răspunsului său privitor la întrebarea *Ce este arta?*. Sub plasa aparențelor frivol-comice, perfect înseilate, ale *Conferenței* sale, Caragiale țintește să camufleze o adevărată artă poetică, rămasă, tocmai datorită perfidiei prozastice,

[31] Pentru confruntare, v. Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, trad. de C.I. Balmuș, studiu introductiv de Aram Frenkian, București, Editura Academiei, 1963, p. 262.

aproape ignorată în implicațiile ei profunde. Așa că putem exclama și noi, asemeni lui madam Parigoridi: „Fie! frumos ne-ncălțași, unchiule!".

În conferința sa, nenea Iancu nu face, în continuare, decît să repete – pigmentîndu-le cu poante, clișee, mici divagații – frazele meșterului Florian despre meșteșugul său, discursul fragmentat dezvăluind, ca de obicei, perfecta îmbinare de redundanță și concizie care face paradoxul prozei sale, dar provoacă și dificultatea de a o decoda. Pentru a defini specificul artei, el apelează, în mod socratic, la o ilustrare cît mai palpabilă: „... Să luăm un exemplu concret, doamnele mele, un lucru de care ne lovim la fiecare pas... să luăm o pereche de ghete de lac, cum sunt ale mele...". Analogia sugerează în mod voit nediferențierea dintre artele frumoase și meserii. Cum o spune direct Caragiale în ultimul lui basm, rămas neterminat, arta, în speță, povestirea „este și ea un meșteșug, ca toate meșteșugurile, ca, bunioară, ciubotăria". De altfel, scriitorul s-a considerat întotdeauna un „cîrpaci bătrîn", un „devotat cîrpaci literar, practicant daco-român", așadar un „meseriaș", numindu-se, de aceea, uneori, și „meșter mozaist" sau specialist în „franzelărie subțire" (întrucît ziaristul este „brutarul inteligenții", iar gazeta, „pîinea cotidiană a opiniei publice") ori „calfă" la „școala croitoriei" și respingînd numai „arta cofetăriei", deoarece aceasta produce doar „acadele literare" sau alte „dulcețuri". În paranteză fie spus, metafora „ghetelor", însoțită de aceea a „ciubotăriei", apare frecvent la Caragiale în ultimii săi ani de viață, speculată, ca într-una din scrisorile către Mihail Dragomirescu, pentru a defini specificul artei sale laconice, fără înflorituri de prisos („... eu cos de dragul pingelii, nu de al cusăturii. Dacă vă place, îmi pare foarte bine, fiindcă țiu la cinstea meșterească; daca nu...

mergeți și voi la alți meșteri mai buni, să vă-ncalțe...") ori pentru a marca și mai expresiv refuzul său de a-și dezvălui arcanele biografiei, la fel ca Arghezi, alt „meșteșugar" ilustru al literelor românești (semnificativ fiind răspunsul epistolar, de tip flaubertian, către Herbert Kanner: „Cînd ai d-ta o pereche de ghete, și ieftine și potrivite, poartă-le sănătos, și nu-ți mai pese de locul nașterii autorului lor și de-mprejurările vieții lui, care n-au deloc a face cu ghetele d-tale"). Ca să semnaleze identitatea dintre artist și meșteșugar, nu era nevoie însă ca nenea Iancu să recurgă la autoritatea lui Aristotel: ideea aceasta e, de fapt, un topos al antichității greco-latine, conceptul de „artă", cu o arie încă foarte largă, corespunzînd, la vechii greci, lui *techne* (adică *ars* pentru latini), care denumea, pur și simplu, îndemînarea – sau, cum spune nenea Iancu, „dibăcia" – de a face, „prin orice tehnică", diverse lucruri artificiale, adică diferite feluri de „poiesis", iar artiștii, împreună cu toți meseriașii, sînt „poieți", adică „făuritori" [32]. De aceea, Hephaistos și poate fi considerat patronul artelor poietice (făuritoare), căci, meșterind scutul lui Ahile, e totodată meșteșugar și artist.

Dar dacă urmărim cu mai multă atenție derularea argumentelor și a sugestiilor preluate de nenea Iancu de la meșterul Florian, vom observa că, în realitate, scriitorul e interesat nu atît de *ce* este arta, „lucrul făurit", cît de felul *cum* se face ea, altfel spus, de artă în diversele trepte ale făuririi

[32] v. Platon, *Gorgias*, în vol. *Dialoguri*, trad. de Cezar Papacostea, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 188. De altfel, după Al. Călinescu, Caragiale reprezintă „primul nostru *poietician*, atît în planul teoriei cît și în acela al producției literare", deoarece el însuși, în calitate de creator, „se va situa chiar în inima operei, în centrul procesului de *fabricare*, de producere, de instaurare a operei" (*Caragiale sau vîrsta modernă a literaturii*, Editura Albatros, 1976, p. 51 și 59).

ei, de artă ca devenire a materiei, care capătă astfel noi forme de existență. Or, în acest sens, Caragiale este, mai mult sau mai puțin conștient, discipolul lui Aristotel, arătîndu-se preocupat de raportul dintre act și potență, adică dintre „ceea ce e fabricat dintr-un material și acest material"[33]. Tălmăcit în limbajul meșterului Florian, pasajul aristotelic poate suna astfel: „Știi d-ta, domnule, cîte și mai cîte trebuiesc pentru ca s-ajungem la o pereche de ghete elegante ca astea?". Iată de ce nenea Florian, alias nenea Iancu, revelă mai întîi substratul, materia imanentă și intermediarele ce stau la baza oricărei „poiesis", cu alte cuvinte, cauza ei materială: „Ne trebuiesc: o cireadă de boi și de viței..." ș.a.m.d.; apoi e enunțată cauza formală (adică modelul aflat în spiritul meșterului/artistului) și, simultan, cauza eficientă, motrice, adică agentul extern, întrucît orice „poiesis" își are principiul făuririi în afara sa: „... ne trebuie neapărat meșterul cizmar, amicul nostru Florian, care din toate, cu dibăcie, să ne facă o pereche de ghete elegante". Cum știm din *Fizica* aristotelică (II, 8, 199a), arta/meșteșugul nu atît imită natura, cît o suplinește, făurind obiectele pe care aceasta din urmă nu le poate produce: „știți dv. cîte și mai cîte trebuiesc, afară de răbdare, spre a ajunge să obținem o pereche de ghete de lac elegante? căci, orice s-ar zice, e lucru greu și migălos, dintr-atîtea materii risipite, cum a vrut Creatorul, în natură, noi, grație geniului nostru (*n.n.*: grație priceperii, *ingenium*-ului nostru), să ajungem, după nevoia și intenția noastră (*n.n.*: conform formei aflate, mai întîi, în mintea noastră), să obținem...". Cu alte

[33] Aristotel, *Metafizica*, trad. de Ștefan Bezdechi, studiu introductiv și note de Dan Bădărău, București, Editura Academiei, 1965, p. 290. V. și Aristotel, *Fizica*, trad. de N. I. Barbu, București, Editura Științifică, 1966, pp. 32-33 și 52.

cuvinte, conform lui Aristotel, orice „lucru făurit" nu-și conține „principiul făuririi în sine", ca în cazul lucrurilor naturale, ci în afară, într-un agent extern (artistul/meseriașul), iar pe de altă parte, în genere, „meșteșugul duce la bun sfîrșit lucrurile pe care natura nu le poate desăvîrși...". Concepția aceasta de sorginte aristotelică, existentă în *O conferență*, este și mai limpede formulată de Caragiale într-o scrisoare către I. Duscian: „munca mea grea" este, mărturisește scriitorul, „nu prea ușoară, căci e migăloasă" (similitudinile de exprimare dintre nenea Iancu și amicul său Florian sînt evidente): „Dar gîndește-te, care meșteșug subțire nu e migălos – și, prin urmare, greu? Îi trebuie multă răbdare, firește, și multă încăpățînare cuiva, pînă să poată birui rezistența materialului chaotic al Naturii celei fără margini [...] și, cu hotărîta intențiune umană, să-l ordoneze în margini date într-un chip logic". Dovada că nu *ce* este arta și care e scopul său, ci *cum* se face, *cum* se făurește ea e ceea ce-l fascinează pe „meșteșugarul" Caragiale constă în faptul că ultima cauză revelată de Aristotel, aceea finală, are aici o funcție pur burlescă, cu o pigmentație pre-ionesciană: „Arta este, cum am putea zice mai bine? este încercarea spiritului omenesc de a satisface o mare nevoie a spiritului omenesc... care are nevoie, pentru a fi satisfăcut, de o satisfacție tot din partea unui spirit, care și acela..." etc.

Schița e, în fond, o ghicitoare ce trebuie văzută în adevărata ei lumină, căci Caragiale, ca „meșter mozaist" ce se socotea, combină, cu răbdare și inteligență speculativă, „mărgelușe", spre a face cu ele diverse „figuri raționale" (aici e cheia ce descifrează pomenita afirmație a lui Ibrăileanu, după care „Caragiale e mai artist decît poet, oricît de mare poet e"). De aceea, nu m-aș hazarda să afirm că corespondențele ideatice

dintre autorul *Conferenței* și filosoful din Stagira ar constitui o pură întîmplare, că nenea Iancu n-ar avea, de fapt, habar de unele aspecte esențiale ale filosofiei lui Aristotel. Dar nici nu voi susține ipoteza ridicolă că, asemeni unui *studiosus*, Caragiale ar fi buchisit, pe îndelete, *Fizica* sau *Metafizica* aristotelică. El putea și chiar obișnuia să se informeze, cu rapiditate, consultînd excerpte, enciclopedii („Luchi, adu-mi pe Larousse", exclama nenea Iancu, cînd voia să găsească iute unele lămuriri ori argumente decisive) sau cine știe ce culegeri de apoftegme și *bons mots* etc. Și, în fond, adeseori, nici nu avea nevoie de mai mult! Căci Caragiale este înzestrat cu harul rarisim de a inspira, cu naturalețe și fără efort, însuși aerul esențelor. Apoi, nu trebuie să uităm că – fapt de extremă importanță – Caragiale este o fire profund *socratică*, lucru dovedit de numeroasele și surprinzătoarele sale afinități cu magistrul lui Platon și Xenofon. În primul rînd, și unul, și celălalt sînt, într-un anume sens, indiferenți la farmecul naturii, atrași fiind, în exclusivitate, doar de problemele spirituale și cerebrale. Reproșul ce i s-a făcut în această privință – că ar fi lipsit de sentimentul și percepția naturii – este o dovadă și de naivitate, și de flagrantă neînțelegere. Nenea Iancu nu agreează deloc excursiile montane și extazierea sentimentală în fața peisajelor de orice fel (memorabil e răspunsul dat unui individ sîcîitor care-l bătea la cap să participe la o plimbare prin munți, spre a se înduioșa în fața grandorii naturale: „Ce natură, mă? ce natură? Natura e în capul meu", după cum îi replică într-un mod asemănător și lui Sextil Pușcariu: „Excursia mea favorită este la o cafenea din strada principală. La o masă rotundă de marmură stau un ceas-două și privesc pe trecători, iar priveliștea aceasta îmi spune mai mult decît o pajiște înflorită"); el preferă, încîntat și incitat,

să colinde gările, cafenelele, berăriile, prăvăliile și piețele, ca să discute cu cei din jur în toate aceste puncte însuflețite și zgomotoase ale banalității zilnice, provocînd și savurînd conversațiile nu numai cu intelectualii, ci și cu oamenii de cea mai umilă speță socială: bărbieri, birjari, bucătărese, chelneri, zarzavagii, băcani, precupeți... Motivul îl dezvăluie Caragiale în *Cîteva păreri*: „Noi știm că, dintre toate fenomenele, acele ce ne interesează mai mult pe noi, oamenii, sunt mișcările sufletești ale omului". Nu altfel se comporta, aflăm de la Diogenes Laertios, Socrate, care „discuta chestiuni de morală în prăvălii și în piață, convins fiind că studiul naturii nu ne este de folos; el spunea că cercetează «Ce bun și ce rău ți s-a-ntîmplat acasă»" (*Viețile și doctrinele...*, II, 21). Pe de altă parte, *O conferență*, cu intricațiile ei mascat-cerebrale, nu reprezintă un fenomen izolat în creația și viața autorului *Inspecțiunii*. El a posedat o uimitoare înzestrare nativă, necultivată, bineînțeles, sistematic, pentru filosofare, așa încît, cu siguranță, prin vocea acelui simpatic „cap filosofic" care este Mitică din *Ța!!...* se confesează, nostalgic, scriitorul însuși: „Eu, nene Iancule, n-am avut noroc să dispun de părinți care să-nțeleagă de ce fel de copil dispuneau, pe onoarea mea! Păcat că nu m-au dat să-nvăț filosofia! eu ieșeam filosof, să nu crezi că spun mofturi! filosof: asta era nacafaua mea, nu negustor"[34].

[34] În excelentul *Creion* ce încheie biografia caragialiană, Șerban Cioculescu afirmă: „Calitatea dominantă a lui Caragiale este inteligența. Cultivată, s-ar fi orientat către o disciplină de specialitate" (*Viața lui I.L. Caragiale*, Editura pentru literatură, 1969, p. 333).

Prin felul debutonat de filosofare, antiacademic, în care, printre pilde, apar „pulpa de vițel" și „ghetele", Caragiale se dezvăluie ca precursorul radical al lui Nae Ionescu (care și el, în prelegerile de filosofia religiei, de exemplu, se apucă să vorbească, tam-nisam, despre Gheorghiu și Raftopol,

Nu întîmplător, într-un bilet berlinez prin care îl invită la masă pe destinatar, Caragiale, pasionat amator de discuții pe teme controversate, adaugă: „Dacă-l prinzi pe Gusti (n.n.: e vorba de renumitul sociolog și filosof), adu-l și pe el, oriunde și oricînd nu strică puțină filosofie". De altfel – așa cum aflăm și din notele sale de călătorie din vara anului 1911, cînd a participat, la Blaj, la festivitățile semicentenarului societății culturale „Astra" – în ultimii săi ani de viață, Caragiale obișnuia să-și delecteze publicul ocazional cu cîte o „conferență academică cu parte amuzantă" despre „artele utile și cele inutile"[35], apelînd, desigur, în vîrtejul perorării ideatice, la diverse istorioare și la mult îndrăgitele lui exemplificări concrete, empirice și, așa-zicînd, „vulgare"; adică exact la fel ca în schița *O conferență*, unde e de mirare că, din selectul auditoriu, nu s-a ridicat, stupefiată și neînțelegînd nimic, vreo distinsă muză daco-romană care să-l apostrofeze pe noul Socrate cu o exclamație asemănătoare celei a lui Callicles din *Gorgias:* „Ce tot bați cîmpii, vorbind despre ghete?". Caragiale deține o extraordinară capacitate de a traduce cele mai abstracte concepte în imagini șocante prin materialitatea lor expresivă, de a infuza noțiunilor aride seva realității fruste; de-a dreptul antologic e jocul său speculativ-prozastic cu kantianul *lucru în sine*: „Pulpa de vițel reprezintă natura, lucrul în sine;

renumiți cizmari bucureșteni). Cînd Marta Petreu, într-un studiu despre Nae Ionescu, a spus că acesta are ceva de „Mitică filosof", diverși „năiști" au sărit ca arși, profund jigniți. Dar sintagma respectivă conține, de fapt, o implicită referință la Caragiale, care, evident, a rămas complet neînțeleasă. De menționat, în același sens, că, dacă i-au displăcut profund filosofia prea savantă și „filosofii cu șorț", în schimb, lui Caragiale i-a plăcut instantaneu Nietzsche, căci „nacafaua" lui era filosofia subiectivă, cu har literar.

[35] V. *Manuscriptum*, anul XIII, nr. 1, 1982, p. 39.

cuțitul lui Gherea reprezintă spiritul nostru: el nu poate face alta decît să taie felii, mai mult sau mai puțin subțiri, după cum e mai mult sau mai puțin ascuțit, mai dibaci sau mai stîngaci mînuit. A tăia o felie, a tăia cît de multe, nu va să zică a pătrunde în esența pulpii de vițel. După fiecare tăietură ne vom afla în fața altei suprafețe: pulpa de vițel nu va voi să ne arate decît suprafețe, ascunzîndu-și sistematic sinele, așa încît, cînd vom rămînea pe farfurie cu cea din urmă bucățică și cu ciolanul în mînă, ne vom găsi tot în fața unei suprafețe... Vom fi distrus, pînă la cea din urmă firimiță, obiectul cercetărilor noastre fără să putem pătrunde o clipă măcar în intima lui esență, în sinele însuși al lucrului. Atunci vom face ce-a făcut d. Gherea: cu un zîmbet ironic, vom arunca ciolanul deoparte – și iată scepticismul! Vom arunca ciolanul la cîini, precum aruncă, obosit, filosoful chestiunea impenetrabilă în ghearele comentatorilor și a profesorilor de universitate". Desigur că, pe lîngă un asemenea pasaj, realizat într-o pură și ironică manieră socratică, putem trece nepăsători și amuzați, ignorîndu-i, cu ușurință, adîncimea, întrucît totul ni se pare a fi o simplă bufonadă. La fel de „neserios" pare Caragiale și atunci cînd, conferențiind despre *Ce este arta?*, vorbește de-a valma, pe un ton glumeț, despre Aristotel, despre o „pereche de ghete de lac, cum sunt ale mele" și despre „meșterul cizmar, amicul nostru Florian". Dar mă grăbesc să adaug mențiunea că nenea Iancu nu e mai puțin „neserios" decît Socrate, că pe amîndoi îi caracterizează o identică genială „neseriozitate"; apologia pe care i-o face Alcibiade învățătorului său este însăși apologia lui Caragiale: „Vorbele și frazele lui sînt, pe dinafară, ca pielea unui satir obraznic. Nu vorbește decît despre catîri, fierari, cizmari, tăbăcari; și pururea pare a întrebuința aceleași expresii pentru

a spune aceleași lucruri; încît omul fără experiența modului său de vorbire sau cel lipsit de inteligență găsește vrednice de rîs asemenea vorbe. Dar să le deschidă cineva și să caute a pătrunde sensul lor mai adînc. Va găsi, întîi, că pe dinăuntru sînt singurele pline de noimă..."[36]. Indignați de ireverențioasa și neobișnuita modalitate socratică a demonstrației și a formulărilor lui Caragiale, mulți dintre contemporanii săi, lipsiți de simțul umorului și de perspicacitate, l-au etichetat drept „cioflingar", „mitocan" și prototip al vulgarității. Faptul acesta nu-i, evident, fără precedent în istoria culturii, căci acuza respectivă i s-a adus discipolului Diotimei. Așa că, justificîndu-se, Socrate îl justifică și-l explică, anticipativ, și pe Caragiale:

> HIPPIAS: *Dar bine, Socrate, cine-i acest om? Ce grosolan trebuie să fie cineva pentru a folosi cuvinte atît de vulgare într-o problemă atît de delicată!*
> SOCRATE: *Așa-i el, Hippias. Nu are rafinament, este un tip vulgar; nu-l interesează decît adevărul.*[37]

În sfîrșit, iată încă o trăsătură ce definește temperamentul socratic al lui nenea Iancu: plăcerea irepresibilă de a discuta totdeauna în contradictoriu cu interlocutorul său („Cum am mai putea să discutăm, dacă am fi amîndoi de aceeași părere?", sună faimoasa motivare a lui Caragiale), de a-și pune mereu adversarul în încurcătură: „Nu fugi, Costică, răspunde!", îl somează el cu voce triumfătoare pe Gherea, care, în

[36] Platon, *Symposion*, în *op. cit.*, p. 310.
Pentru socratismul caragialian, pus în contexte insolite, v. „conferența" clujeană a lui Alexandru Paleologu, inclusă în *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 125.
[37] Platon, *Hippias Maior*, în *Opere*, II, trad. de Gabriel Liiceanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 81.

toiul unei controverse, exasperat, voia să abandoneze lupta. Asemeni lui Zenon din Kition și Zenon din Elea, Caragiale este un „scamator", adică un dialectician înnăscut, complăcîndu-se și el să susțină și să respingă, succesiv, același fapt, una spunînd și alta gîndind. Adeseori, își amintește Sextil Pușcariu, „el susținea, cu un lux de argumente zăpăcitor pentru ardelenii greoi, o teză. Dacă vedea că ascultătorii săi erau convinși de dreptatea lui, trecea pe nesimțite la dovedirea tezei contrare, cu același lux de argumente. Cînd i se părea că a convins iară pe cei ce îl ascultau, se scula de la masă și «solvea»". Știm de la Dimitrie Gusti – care, în perioada berlineză, i-a stat adeseori în preajmă și pentru care Caragiale este „unul din cei mai geniali dialecticieni din cîți mi-a fost dat să cunosc"[38] – că scriitorul avea „o mare trebuință de conversație, de *schimb viu* (s.n.) de idei"; în prelungitele partide de scrimă ideatică pe care le punea la cale, nenea Iancu a absorbit, cu naturalețe, nenumărate informații culturale și, totodată, a deștepenit, cu fandările decisive ale intelectului său și cu prospețimea lui dialectică de „dilettante", mecanismul de gîndire, blocat de rutină, al interlocutorilor (de multe ori, specialiști cunoscuți). „Tocmai acesta era farmecul unei conversații cu Caragiale. Cea mai minunată *gimnastică intelectuală!*", notează autorul primei teze de doctorat închinate operei caragialiene, observînd că scriitorul – la care spiritul de contradicție era hipertrofiat – „se juca, de cele mai multe ori, cu interlocutorii săi, ca cu niște mingi"[39]. Cu o

[38] Sextil Pușcariu, *Brașovul de altădată*, Cluj, Editura Dacia, 1977, p. 264; Dimitrie Gusti, *Cîteva amintiri despre Caragiale*, în *Revista Fundațiilor Regale*, nr. 4, 1945, pp. 8 și 17-18.
[39] Horia Petra-Petrescu, *Ion Luca Caragiale. Cîteva amintiri*, în *Revista teatrală*, anul I, nr. 1, ian.-febr. 1913, p. 35.

vervă inepuizabilă, autorul *Momentelor* lua parte la tot felul de agape cu gazetari, actori, muzicanți, avocați, „dar mai ales cu profesori, [...] căci în societatea dascălilor, care erau și iubitori de glume, și-a complectat el cultura generală"[40]. Renumit pentru urechea sa muzicală, Caragiale posedă și un auz intelectual perfect. Nu e nimic peiorativ în afirmația mea: Ibsen care, și el, ascultînd și privind, petrecea ore întregi într-o cafenea, ascuns în dosul unui ziar, a fost acuzat că l-a plagiat pe Kierkegaard, deși, de obicei, răsfoia numai Biblia...

Pe de altă parte, ar însemna să-i dăm, chiar în posteritate, o mare satisfacție lui Caragiale dacă ne-am lăsa induși în eroare, crezîndu-l numai pe cuvînt atunci cînd afirmă, cu perfidie, că toată învățătura sa se reduce numai la aceea primită la „școala vieții"... În realitate, el avea lecturi foarte variate și o cunoaștere în profunzime a multor texte ale autorilor clasici (de altfel, creațiile sale abundă în semnale intertextuale care certifică acest fapt). În privința aceasta dispunem de mărturii categorice, întru totul convingătoare: astfel, după Mite Kremnitz, „în tot timpul vieții [Caragiale] s-a străduit fără preget să-și facă o cultură de autodidact, și n-am cunoscut mulți oameni ce ar fi putut concura cu erudiția sa"; I. Suchianu revelă că scriitorul „a devenit cu timpul cel mai cult autodidact din cîți am cunoscut", iar Radu D. Rosetti că, „deși fără titluri academice, avea o cultură autodidactică puțin comună"[41] etc. De aceea, a lua prea în serios celebra exclamație adresată lui Eminescu – „mie, Kant al tău mi se pare un mare moftan-

[40] I. Suchianu, *op. cit.*, p. 54.

[41] v. *Caragiale văzut de Mite Kremnitz*, trad. de Șerban Cioculescu, în *România literară*, nr. 23, 4 iunie 1987; I. Suchianu, *op. cit.*, p. 54; Radu D. Rosetti, *Ieri...*, Editura ziarului „Universul", 1931, p. 36.

giu"[42] – este, spus pe șleau, o mare naivitate. Întrucît e nu atît afirmația creatorului care nu citește, cît a celui care, simulînd că ia totul drept „moft" și speculînd cu ingeniozitate „secretele" tehnicii artistice, își deformează în așa chip lecturile, încît, deși acestea rămîn adeseori ca atare în operă, prin schimbarea violentă de registru și de ambianță, ele capătă o alură aproape irecognoscibilă (cum am văzut că se întîmplă, în *O conferență*, cu anecdota despre Aristotel și

[42] Ioan Slavici, *Amintiri*, București, Cultura Națională, 1924, p. 181. E regretabil că, pornind de la această sintagmă jucăușă înregistrată de Slavici, marele filosof Constantin Noica îngroașă șirul detractorilor lui Caragiale, socotindu-l un „geniu întors pe dos" care ne-ar atrage „pe toți în cafenea", fiind, chipurile, un instigator la neseriozitate (v. *România literară*, nr. 42, 16 oct. 1986); denigrarea se găsește de altfel încă în *Jurnalul de la Păltiniș* (Cartea Românească, 1983, p. 138), unde filosoful susține că atunci „cînd m-am aplecat asupra românescului am făcut-o, cred, exasperat de zeflemeaua lui Caragiale". E aici o confuzie, frecventă de altminteri la mulți comentatori, între adevăratul Caragiale, ce nu-și mai ascunde fața sub viziere de comedie, și măștile pe care s-a amuzat să le poarte, ca și o desconsiderare a textelor în care vorbește, grav și nemascat, scriitorul însuși, iar nu acele *personae* pe care acesta le-a însuflețit. Fapt surprinzător, tocmai Noica ignoră natura socratică a scriitorului, precum și constatarea, exprimată cel mai exact de Jean Paul, că umorul este „fructul unei îndelungi culturi a rațiunii". Or, recrudescența atitudinilor denigratoare ar putea crea falsa impresie că și pentru noi cei de azi nenea Iancu s-a născut prea devreme... Căci un românism anti-caragialian – ca acela preconizat de Noica – riscă să devină unul profund nociv, întrucît s-ar putea lesne preschimba în „rrromânismul" moftangiului, „patriot hotărît, naționalist exclusiv, român pînă în măduva oaselor!", pe care „critica-l irităză și-l neodihnește ca pe o cochetă bătrînă care se teme să nu se afle în sfîrșit că are dinți falși și păr prepus" și căruia „îi pasă de critică mai puțin decît îi pasă unui suveran african de opiniile presei europene" (*Moftangii*). Or, ar trebui să nu uităm, niciodată, de excepționalul avertisment formulat de G. Călinescu: ori de cîte ori crește interesul nostru pentru Caragiale înseamnă că se intensifică salutarul spirit critic în cultura și civilizația românească; în acest sens, ne spune tot G. Călinescu, Caragiale funcționează ca un „indicator".

„tînărul zevzec"). Deloc întîmplător, repet, ne atrage Caragiale atenția asupra necesității unei „munci intelectuale a cititului"; jocul intertextual dintre autor și cititorul său este ca o partidă de șah, în care ultimului dintre parteneri, pentru a face față provocării, i se pretinde inspirație, cultură și perspicacitate. Disputa aceasta cere mereu concentrare, lectorul e silit să stea continuu la pîndă, fiindcă, adeseori, scriitorul clipește complice din ochi abia perceptibil și semnele sale pot ușor să treacă neobservate. Nu strică chiar ca, uneori, cititorul să privească textul mărit printr-o lupă, căci cine știe ce figuri intertextuale produce jocul cu „mărgelușele" al „meșterului mozaist". O asemenea mică perlă stă închisă, de pildă, în scoica schiței *Tren de plăcere* ; e de-ajuns să se schimbe decorul și pe scenă să se agite alte siluete, e de-ajuns, deci, ca, într-o „noapte caldă, cu lună plină", domnul Mihalache să bombăne, să zbiere și să-njure, ca să uităm (aproape) complet de tînăra domniță ce plînge și suspină în miez de noapte la castel, așa încît nu mai sesizăm că, strecurat cu dibăcie, baladescul vers al lui Bolintineanu („Un orologiu sună noaptea jumătate") s-a desacralizat aici parodic, păstrîndu-și totuși, chiar și-n noul peisaj nocturn, o solemnitate savuros-ritmată: „Cînd zice d. Georgescu aceste, orologiul de la castelul Peleș se aude-n depărtare bătînd noaptea jumătate"... E adevărat, uneori, nu mai recunoaștem cîte un joc intertextual, pentru că, între timp, i-am pierdut cifrul: cine își mai dă seama astăzi, de pildă, că în volutele isterice ale discursului amoros al Miței Baston s-a încrustat și un celebru vers de odinioară al lui C.A. Rosetti („M-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate")? Sau cine, în afară de Ștefan Cazimir[43], mai

[43] Ștefan Cazimir, *Nu numai Caragiale*, Editura „Cartea Românească", 1984, p. 57. V. tot aici amănuntele despre Caragiale și afacerea Baudelaire-Caion.

știe că venturianul „angel radios" îi aparține, de drept, lui C.D. Aricescu? Alteori, însă, însăși metamorfoza grotescă a contextului e cea care șterge cifrul, așa că nu ne mai trece prin minte ideea că Farfuridi, în imbecilitatea lui, cînd declară că „iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători", nu face, erudit cum e, decît să-l citeze pe Plutarh[44]! Într-o altă ipostază, cum e chiar cea din *O conferență*, parodia fățișă pretinde cu necesitate, prin însăși natura ei, să-i descoperim modelele; în primul caz, e vorba de cîteva renumite versuri din *Miorița* care acompaniază postura umoristică de „Apollo național" a conferențiarului; în al doilea, acela al sintagmei „Aurora cu degetele ei de roză" (reîntîlnită și în *O blană rară* și *High-life*, tableta rămasă în periodice), avem de a face cu o formulă fixă a creației antice, trimiterea parodică fiind în legătură fie cu *Odiseea* lui Homer, fie cu *Muncile și zilele* lui Hesiod, fie cu *Metamorfozele* lui Apuleius (dintr-un episod al ultimei cărți născîndu-se probabil, conform descoperirii lui Constantin Fântâneru[45], chiar *O făclie de Paște*). Cît privește al treilea caz – acela fundamental din *O conferență* – adică motivul „ghetelor" și cel al „ciubotăriei" e greu de spus, cel puțin pentru mine, dacă sursa primă e Platon, Xenofon sau Aristotel (ori un intermediar text rezumativ din vreo istorie a esteticii antichității); oricum, fapt foarte interesant, ambele motive sînt longevive, supraviețuind pînă în romantismul german și reapărînd, exact cu aceleași implicații aristotelice, în *Ron-*

[44] „... nu numai Antigonos, după cît se pare, a spus că iubește pe cei care trădează, dar îi urăște după ce au trădat, și nici numai Caesar a spus despre tracul Rhoemethalkes că iubește trădarea, dar urăște pe trădător..." (Plutarh, *Romulus*, XVII, în *Vieți paralele*, I, trad. de N. I. Barbu, București, Editura Științifică, 1960, p. 71).

[45] Constantin Fântâneru, *Un caz literar de «cruzime ingenioasă»*, în *Revista Fundațiilor Regale*, anul V, nr. 10, 1938, p. 194 și urm.

durile de noapte ale misteriosului Pseudo-Bonaventura: „Nu de mult – mărturisește un cizmar despre fiul său, care, asemeni ilustrului Jakob Böhme, s-a exersat și el în cele „două arte", adică și în ciubotărie, și în filosofie – m-a zăpăcit cu totul în legătură cu un pantof, punîndu-mi, la început, întrebări privind părțile lui componente, iar după ce i-am răspuns, cerîndu-mi lămuriri despre fiecare substanță și mergînd din ce în ce mai departe: mai întîi la științele naturii, și anume reducînd pielea la bou, apoi mai departe, pînă ce am ajuns cu papucul meu sus de tot, la teologie...". (Nu e de prisos să semnalez aici că, urmărind relația dintre ustensil și opera de artă, Heidegger apelează la un exemplu clasic: saboții țărănești dintr-un tablou al lui Van Gogh; este, deci, vorba de un topos cultural bine consolidat.)

„Sunt vechi, domnilor", exclamă Caragiale și sentința, care trebuie luată în serios, e ilustrată, cu consecvență, de abundența trimiterilor livrești de proveniență antică. Cunoaștem încă foarte puține date despre „biblioteca" lui nenea Iancu; totuși știm de la Luchi Caragiale că Herodot și Plutarh (pe acesta din urmă, cum am văzut, îl citea și... Farfuridi) făceau parte, între alții, dintre autorii preferați ai tatălui său, iar că „*Oedip rege* al lui Sofocles îl făcea să plîngă încă la bătrînețe..."[46]. Iată de altfel o surprinzătoare „inscripție" caragialiană ce pare a fi pelucrarea unei meditații a corului din *Oedip la Colonos* (sugestia putea proveni însă, la fel de bine, și din unele versete corale din *Oedip rege* ori din *Istoriile* lui Herodot): „ce nu poate trăi, dacă n-a avut norocul să nu se nască, tot mai are un noroc – să moară!". Apoi, în tableta *High-life*, directorul *Moftului român* promite la modul burlesc să dea, în scurtă vreme, o nouă „mitologie metodică" – să recunoaștem că sintagma reprezintă o bună definire sintetică a *Nașterii zeilor* a lui Hesiod – deoarece *„Moftul* își ia rolul lui Esiod. În curînd dar: «Teogonia Națională sau Moftologia Olimpului Român»" (ceea ce ar putea fi, de altfel, un pitoresc subtitlu pentru toate „momentele" caragialiene). Anecdota din *Logica baroului* constituie, în realitate, după cum s-a dovedit[47], exemplul clasic prin care este ilustrat un anume fel de sofism („reciproca"), sursa cea mai sigură, consultată probabil indirect, fiind *Nopțile atice* (V, 10) ale lui Aulus Gellius (dar izvoare posibile sînt și Apuleius, Sextus Empiricus sau Diogenes Laertios). În *Mici economii...*, caracterizarea amicului Iancu Verigopolu („totdeauna egal, fără a se lăsa alterat măcar de orice împrejurare") e schițată ironic cu sugestii ce trimit evident la stoicismul grec (în speță, la acea apatie filosofică în fața existenței): „... merg plin de respect alături cu acest filosof antic, pe care atît de puțin îl pot afecta micile mizerii ale vieții". Importante pentru acreditarea posibilei viziuni aristotelice din *O conferență* sînt alte probabile intricații ideatice ale filosofiei Stagiritului cu textele caragialiene. Faptul pare vizibil în *Greu, de azi pe mîine... sau Unchiul și nepotul* și, tangențial, prin prisma primului „moment" semnalat, în *Atmosferă încărcată*, deși, în ultimă instanță, e dificil de spus cu certitudine cît din aceste similitudini sînt provocate numai de intuițiile exacte ale scriitorului, și cît de familiarizarea sa cu anumite probleme teoretice ale moralei. „Nu trebuie, domnul meu – declară nenea Iancu în întîia dintre schițe – să aibă omul judecăți extreme, fiindcă lumea trăiește din pornire, nu prin judecată"; or,

[46] Luca I. Caragiale, *Amintiri despre Caragiale*, în vol. *Jocul oglinzilor*, ediție îngrijită și prefațată de Barbu Cioculescu, Editura Minerva, p. 260.

[47] I. Fischer, *O sursă antică a lui Caragiale*, în *Studii clasice*, V, Editura Academiei, 1963, pp. 333-334.

aceste „judecăți extreme“ ce apar la individul care „trăiește din pornire“, adică doar din impulsuri naturale, nu sînt decît așa-zisele excese contrare (ca binomul „risipă-zgîrcenie“, de pildă) combătute de Aristotel, care, în *Etica nicomahică* ori *Etica eudemică*, statuează un tip de viață dirijată de rațiune și îndiguită de calea de mijloc ce nu este altceva decît „mijlocia dintre două extreme“. Felul în care nenea Iancu aplică – numai din instinct? – principiul căii de mijloc se vădește, la modul umoristic, în *Atmosferă încărcată*, unde mărturisește, de altfel, că: „Sunt om care iubesc adevărul și, fiindcă-l iubesc, știu să-l caut“; de aceea, nu întîmplător, conform „rețetei“ sale personale, el citește întotdeauna două feluri de gazete: „una guvernamentală și una opozantă“, făcînd media dintre extreme sau, altfel spus, alegînd mijlocia dintre excesele contrare reflectate de cele două tipuri de ziare. În schimb, mi se pare sigur că scriitorul avea cunoștință de celebra formulare aristotelică despre actualizare și potențialitate (*Fizica*, III, 1, 201a ori *Metafizica*, IX, 6, 1048a) – „... bronzul este, într-adevăr, o statuie în potențialitate“ sau „statuia lui Hermes există în putință în lemn...“ – pe care o și dezvoltă expresiv în articolul *Cîteva păreri* : „... e foarte ușor lucru să faci o statuă. Nu-ți trebuie decît o stană de piatră; în sînul ei, tocmai în mijloc, stă închis un Apollo, ca un miez viu care așteaptă să crape coaja lemnoasă. Ei! n-ai decît să o spargi tu și să dai drumul captivului...“ etc. În fine, cum aflăm de la Ioan D. Gherea[48], Caragiale obișnuia să nareze o savuroasă anecdotă despre filosoful din Stagira: „Mă, vine într-un rînd un scriitor la Aristotel și-l întreabă: «Înțeleptule, ce e mai greu cînd lucrezi la o operă de artă, începutul, mijlocul sau sfîrșitul?». Aristotel se gîndește mult și pe urmă spune: «Cel mai greu e începutul și sfîrșitul». Pe urmă se gîndește ce se mai gîndește și adaugă: «Dar... și mijlocul e foarte greu!!...»“. Cine vrea să afle însă și substratul istorioarei n-are decît să consulte *Poetica* (VII, 25-35) lui Aristotel.

Așa încît, a mai căuta și alte dovezi pentru faptul că, din surse mai mult ori mai puțin directe, nenea Iancu avea prea bine cunoștință de Aristotel, mi se pare de prisos. Ar fi, cum spun vechii greci, ca și cum aș vinde bufnițe la Atena...

ION VARTIC

[48] Ioan D. Gherea, *Amintiri*, Editura pentru literatură, 1968, p. 9.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Principala dificultate de care s-au izbit toţi editorii operei lui Caragiale constă în sistematizarea acesteia pe categorii literare. Pe de o parte, graniţele dintre „schiţă“, „moment“, „notiţă“, „notă“, „notiţă critică“, „amintiri“, „povestire“, „nuvelă“ etc. (enumerarea reproduce fie titulatura volumelor publicate de autorul însuşi, fie pe aceea a foiletonului din *Universul*) sînt destul de labile, în absenţa unui criteriu o-biectiv al departajării, cu aplicabilitate generală şi obligatorie. Pe de altă parte, oscilaţiile în clasificare au fost alimentate de caracterul eterogen al volumelor apărute în timpul vieţii scriitorului, care includ texte ţinînd de formule literare dife-rite. Dacă apartenenţa unora dintre acestea la un gen ori altul e doar discutabilă (în sensul că argumente pro sau contra pot fi – şi au fost – în egală măsură invocate de editorii ori de comentatorii operei caragialiene), în schimb altele, în mod sigur, contravin flagrant titlului sub care au fost reunite. Astfel, culegerea *Schiţe uşoare* (1896) cuprinde monologul *1 aprilie*, tipărit ulterior de autorul însuşi în volumul de teatru din *Opere complete* (1908); în *Momente* (1901) sînt incluse cîteva nuvele şi povestiri (*La hanul lui Mînjoală*, *Cănuţă, om sucit*, *La conac*, *Două loturi*, cu specificarea că doar aceasta din urmă face corp comun cu universul schiţelor); *Schiţe*

nouă (1910) reuneşte, la fel, nuvele şi povestiri (*Kir Ianulea*, *Mamă*, *Pastramă trufanda*, *Partea poetului*, *Calul dracului* etc.); în schimb, sub titlul de *Novele şi povestiri* din seria de *Opere complete*, autorul adună unele texte aparţinînd evident „momentelor" (ca dovadă că toate figuraseră anterior în sumarul volumului de *Momente*: *Reportaj*, *Boris Sarafoff!...*, *Groaznica sinucidere...*, *Tren de plăcere*, *Inspecţiune*, *25 de minute*, *Art. 214*). Şi exemplele pot continua.

Ezitările autorului însuşi sînt, aşadar, evidente[1]. Pentru că, dacă în eterogenitatea primelor sale volume putem presupune o preocupare minimă pentru sistematizare, ediţia de *Opere complete* reprezintă prima tentativă de organizare a propriei creaţii, iar această încercare este în bună parte eşuată. Oscilaţiile celorlalţi editori ai lui Caragiale sînt, la fel, vizibile în deosebirile de optică privind departajarea materialului. Ghidîndu-se, firesc, după punctul de vedere personal, autorii de ediţii au operat, aproape fiecare, transferuri de texte dintr-o categorie în alta, multe dintre acestea fără, în fond, altă justificare posibilă decît aceea a propriei viziuni subiective integratoare. Încît, în afara lotului compact de „momente", „schiţe", „nuvele", „povestiri" etc. acceptat unanim ca atare, mai există şi unele titluri migratoare, care, de la o ediţie la alta, ilustrează pe rînd genuri literare diferite.

Normal şi inevitabil în aceste condiţii, antologia de faţă propune, şi ea, unele modificări în structura materialului. În

[1] În afara numitelor ezitări, nu putem să nu semnalăm, însă, constanţa programatică a lui Caragiale de a-şi alcătui – de la *Note şi schiţe* (1892) şi pînă la *Schiţe nouă* (1910) – volume cu caracter eterogen, de fapt, deschis şi, deci, cu o ofertă multiplă de receptare. Lucru normal la un scriitor predispus spre construcţia plastică, cu diverse intenţionalităţi. O ediţie critică nouă n-ar trebui să ignore, în ciuda dificultăţilor aproape insurmontabile, posibilitatea reflectării acestui fapt.

linii generale, a fost respectată secţiunea *Momente, schiţe, notiţe critice* a volumului II din ediţia critică din 1959-1965 (realizată de Al. Rosetti, Şerban Cioculescu şi Liviu Călin), cea mai riguroasă întreprindere de clasificare a operei caragialiene. Am repartizat însă acestui compartiment şi unele texte care, în amintita ediţie, figurau în alte sectoare: *Un artist*; *Caut casă...* (care-şi are locul alături de *De închiriat*); *Monopol*, *Baioneta inteligentă [Garda civică]*, *Boborul!*, *Baioneta inteligentă* (despărţite în mod arbitrar, în ediţia menţionată, de celelalte „reminiscenţe"). Am repus, totodată, la locul lor *Statistică*, *Leac de criză* şi *Aşa să mor!*. Evident că diferenţele semnalate sînt aceleaşi şi faţă de toate culegerile de momente care au respectat fidel structura ediţiei critice din 1959-1965.

Odată efectuată operaţia de compartimentare a materialului, odată, adică, stabilit inventarul complet al titlurilor grupate pe secţiuni, intervine problema ordonării acestora în cuprinsul fiecărei secţiuni în parte. Criteriul îndeobşte uzitat în această fază – şi căruia, cu precizările de rigoare, i se conformează şi antologia de faţă – este cel cronologic. În cazul textelor publicate exclusiv în presă (sectorul *Din periodice*), cronologizarea – cu traiect univoc şi obligatoriu – nu ridică nici o dificultate: ordinea textelor urmează fidel succesiunea datelor de apariţie.

Intervine, totuşi, şi aici, o situaţie care necesită clarificări speciale: aceea a variantelor acelor texte care au suferit modificări substanţiale de redactare. Ediţia critică din 1959-1965 a adoptat, şi în această împrejurare, poziţia cronologică a primei apariţii (corespunzătoare primei variante), deşi textul reprodus în corpul lucrării reprezintă ultima versiune – considerată, firesc, cea definitivă – şi căreia îi corespunde o altă

dată de apariție. Schița *Lache și Mache*, de pildă, este cronologizată conform următoarei indicații: *Claponul*, 1877-1878. Cine o caută însă în paginile revistei amintite întîlnește acolo schița *Smotocea și Cotocea*, care, nu numai ca titlu, ci și ca scriitură, reprezintă un cu totul alt text: *Lache și Mache* este doar ultima formă, considerabil revizuită, a acestuia și a apărut abia în 3 februarie 1893 în *Moftul român*. Același tratament este aplicat variantelor *25 de minute* (*Convorbiri literare*, 1 martie 1890)/*Cronica* (*Constituționalul*, 8/20 august 1899); *Broaște... destule* (*Moftul român*, 24 ianuarie 1893)/ *Leonida Ciupicescu* (*Claponul*, 1877-1878); *Jertfe patriotice* (*Calendarul Moftului român*, 1902)/*Entuziasm și hotărîre* (*Moftul român*, 29 ianuarie 1893)/*Răsplata jertfei patriotice* (*Epoca*, 30 martie 1897) – toate formele definitive fiind repartizate întîiului an de apariție. Contradicția apare evidentă: varianta finală (*Lache și Mache* etc.) este cronologizată nu conform datării sale reale (1893 etc.), ci potrivit trimiterii bibliografice a primei sale versiuni (*Smotocea și Cotocea*, 1877-1878 etc.), deși între cele două există adesea o diferență de ani apreciabilă. Într-o ediție critică, această deficiență e totuși atenuată prin aceea că, în capitolul *Note și variante*, alături de transcrierea integrală a formei inițiale (fapt ce constituie o oarecare acoperire pentru cronologizarea după întîia dată de apariție), sînt oferite și toate explicațiile necesare restabilirii tabloului cronologic corect. În schimb, edițiile care preiau fără modificări acest sistem de datare a variantelor – dar, în absența aparatului critic, nu beneficiază de aceleași posibilități de clarificare – distorsionează derutant imaginea evoluției în timp a scrisului caragialian. Căci distanța dintre versiunea inițială și cea definitivă se măsoară nu doar, în mod mecanic, prin perioada de timp, uneori considerabilă, care

le desparte, ci este și expresia unei diferențe de nivel artistic, fapt care plasează cele două texte în *perioade de creație* diferite. Or, a situa versiunea ultimă a unui text pe poziția cronologică a primei lui redactări înseamnă tocmai a-l atribui unei perioade de creație căreia nu-i aparține. Din acest motiv, în aranjarea cronologică a variantelor, ediția de față respectă strict *data apariției textului reprodus* (= varianta finală), și nu pe aceea a primei sale forme tipărite.

Cu excepția mai sus discutată, cronologizarea compartimentului *Din periodice* nu ridică alte probleme deosebite: data primei apariții funcționează aici drept criteriu ferm și obligatoriu. Cît privește compartimentul *Din volume*, cuprinzînd texte publicate mai întîi în presă iar ulterior reluate editorial (numărul celor tipărite de Caragiale direct în volum este neînsemnat: dintre cele care fac obiectul prezentei antologii, doar *Vizită* a avut acest tratament), organizarea materialului în cadrul fiecărei secțiuni poate urma două direcții, corespunzătoare celor două repere cronologice posibile:

1. data apariției textului în periodice;
2. data apariției volumului în care a fost inclus.

Din rațiuni lesne de înțeles, atît ediția critică Zarifopol-Cioculescu, cît și cea din 1959-1965 au optat pentru întîia din aceste formule, transcriind și textele din volume în succesiunea primei lor tipăriri în presă (ceea ce presupune, implicit, renunțarea la structura fiecărui volum). Într-adevăr, într-o lucrare ce urmărește restituirea cît mai completă a operei caragialiene, recuperînd și vehiculînd un material nu numai foarte vast, ci și acoperind toate domeniile de creație ale autorului, această alegere se dovedește singura adecvată.

După cum am văzut, volumele tipărite sub supravegherea scriitorului însumează texte de facturi atît de deosebite, încît a le respecta fizionomia, reproducîndu-le fidel, ar fi însemnat o încălcare flagrantă a primului principiu care a prezidat la întocmirea acestor ediții: acela al cît mai riguroasei sistematizări pe genuri literare. În plus, ar fi apărut problema greu rezolvabilă a cazurilor de reeditare: unul și același text republicat în volume diferite s-ar fi cerut – absurd! – să fie reprodus de mai multe ori.

Insurmontabile, aproape, în cazul unei ediții înglobînd totalitatea operei scriitorului, dificultățile legate de organizarea cronologică pe volume pot fi depășite într-o antologie *de gen* ca aceea de față, dedicată unui singur domeniu de creație (rațiunile ce au determinat această tentativă vor fi expuse mai jos). Întrucît obligativitatea constă aici nu în a reproduce volumele integral, ci în a reproduce integral, din fiecare, doar textele subsumabile seriei „momente și schițe". Această condiționare restrictivă a fost, de altfel, marcată în sumar prin precizarea: *Din „NOTE ȘI SCHIȚE"; Din „SCHIȚE UȘOARE"* etc. În același timp, cu scopul de a reconstitui configurația exactă a fiecărui volum în parte, se va proceda, în rîndurile ce urmează, la enumerarea tuturor titlurilor din sumarul lui care – fie ca aparținînd altor formule literare, fie pentru că reprezintă reeditări ale unor texte deja reproduse – nu au fost reluate în sectorul rezervat volumului respectiv.

Spre deosebire, deci, atît față de cele două ediții critice, cît și față de toate celelalte culegeri „de gen" de pînă acum, prezenta antologie optează pentru a doua formulă de organizare a compartimentului *Din volume*. Drept reper cronologic funcționează, în acest caz, data apariției editoriale; textele vor fi reproduse *pe volume*, conform succesiunii acestora; în cadrul fiecărui volum, va fi menținută întocmai *ordinea titlurilor din ediția princeps.*

Iar acum, motivele care au determinat alegerea acestei formule.

În varianta aranjamentului pornind de la data primei apariții, atît edițiile critice, cît și culegerile de momente de pînă acum care s-au condus după același criteriu au realizat (cu rezervele deja amintite) o cronologizare perfectă a domeniului respectiv. Aceasta însă cu prețul – deloc neglijabil – al estompării cvasicomplete a imaginii volumelor publicate de autor, a căror fizionomie rămîne practic necunoscută cititorului (și chiar specialistului) de azi. Să luăm un exemplu edificator: volumul de *Momente* din 1901, a cărui apariție a marcat o dată în istoria literaturii române, nu doar prin calitatea lui intrinsecă, ci și prin lansarea unei formule literare inedite, atît ca realitate artistică, precum și ca denumire: *momentul*. Acest volum de referință și care cuprinde un număr însemnat dintre cele mai reprezentative momente caragialiene a fost reeditat, în forma sa originară, o singură dată: *Momente*, I-II, cu un studiu de E. Lovinescu, București, Editura Ancora S. Benvenisti, [1929]. (Poate fi citat, în sprijinul opiniei privind necesitatea structurării *pe volume*, argumentul editorului: „Reproducem [...] ediția primă a *Momentelor* din 1901, în care se cuprind foiletoanele publicate de Caragiale în ziarul *Universul*, fără amestecul de mai tîrziu al altor «schițe» și «amintiri», deoarece, cu mici excepții, ca, de pildă, *La hanul lui Mînjoală* sau *La conac*, aceste «momente» au o unitate de material și de atitudine, ce rămîne de precizat".) Nici una dintre numeroasele antologii de momente ulterioare nu a mai respectat cuprinsul acestui volum

„dătător de ton“ pentru specia respectivă; textele sale au fost diseminate fie (cel mai adesea) cronologic, fie (uneori) arbitrar, „unitatea de material și de atitudine“ fiind astfel dislocată. Cum mai reușește, în atare condiții, cititorul zilelor noastre să-i recupereze, la atîția ani de la tipărire, profilul exact, imaginea intactă, pe care – alături de aceea a altor cărți memorabile – să și-o poată adjudeca bibliotecii sale măcar imaginare?

După cum lesne ne dăm seama, monumentalele și arborescentele ediții critice au făcut întreprinderea pe deplin irealizabilă. La rîndul lor, antologiile de momente, mai reduse ca întindere, dacă oferă oarecare șanse unei asemenea tentative de reconstituire, acestea sînt însă insuficiente. E adevărat că unele dintre ele (din păcate, prea puține) conțin în sumar specificarea: *Din volume*. Dar aceasta constituie o indicație minimă privind apariția editorială, întrucît nu clarifică nicidecum apartenența unui text la un anumit volum. E adevărat, iarăși, că multe dintre ele însoțesc fiecare text reprodus, pe lîngă menționarea primei apariții, și de semnalarea volumului (volumelor) în care a fost reluat de autor. Însă pe baza unei asemenea informații atît de greu recuperabilă și atît de dificil clasabilă pe volume – risipită cum e, fără nici o ordine în acest sens, pe întregul cuprins al materialului – operația de „realcătuire“ a fiecărui volum în parte nu devine cu nimic mai puțin dificilă.

Chiar presupunînd-o efectuată, o astfel de reconstituire nu poate avea decît înfățișarea unei liste, a unei înșiruiri nude de titluri, fără corespondență imediată cu textul respectiv. E drept că, ghidîndu-se după asemenea sumare confecționate ad-hoc, cititorul poate întreprinde și lectura „pe sărite“ care i-ar restitui integral imaginea fiecărui volum. Dar, trebuie să

fim de acord, e cu totul altceva să aibă la îndemînă o carte astfel concepută încît să-i pună la dispoziție atît „tabla de materii“ a fiecărui volum, cît și conținutul său propriu-zis. Și tocmai acest oficiu dorește să-l îndeplinească antologia de față.

Pe de altă parte, trebuie subliniat – în întîmpinarea oricăror obiecții – faptul că, întocmai cum o parte din antologiile precedente au specificat reluările editoriale ale fiecărui text, prezenta culegere menționează, simetric, dedesubtul tuturor textelor din volume, indicația bibliografică a primei tipăriri în presă. Ca atare, posibilitățile de lectură strict cronologică conținute de varianta „pe volume“ propusă acum sînt exact aceleași pe care varianta „primei apariții“ propusă de alți editori le oferea unei lecturi „pe volume“. Cu deosebirea esențială că, de data aceasta, cititorul nu mai e – ca în primul caz – neapărat obligat să opereze amintita translație, cîtă vreme pentru restabilirea tabloului cronologic poate recurge la oricare din edițiile precedente structurate conform acestui criteriu.

Al doilea motiv care a determinat opțiunea pentru o astfel de configurare a materialului este, cred, nu mai puțin important. Ca orice volum de autor, și culegerile antume ale lui Caragiale, apărute sub supravegherea sa (trebuie accentuat, spre a elimina oricare echivoc, că *numai acestea* au fost luate în considerare), trădează, mai mult sau mai puțin explicit, preferințe, aport selectiv, intenții, repartiție tematică etc. Configurînd, într-un cuvînt, o viziune a autorului asupra propriei creații, asemenea elemente devin indicii care nu pot fi neglijate de nici o speculație teoretică privind profilul său artistic. Or, dezmembrarea volumelor de autor prin aranjare strict cronologică a textelor pulverizează toate aceste componente ale perspectivei auctoriale.

Să ne oprim, iarăşi, la acelaşi exemplu al *Momentelor* din 1901. Oricine parcurge sumarul cărţii, poate constata că ordinea bucăţilor incluse aici nu e cu totul întîmplătoare. Se desprind cu uşurinţă grupaje semnificative: *Reportaj*, *Ultima oră*, *Boris Sarafoff!*, *Groaznica sinucidere...* (momente ale „presei"); *Caut casă*, *De închiriat*, *Proces-verbal* (momente ale „mutatului"); *D-l Goe*, *Vizită* (momente ale „educaţiunii"); *Atmosferă încărcată*, *Tempora*, *O lacună*, *Situaţiunea* (momente ale „politicii"); *Five o'clock*, *High-life* (momente ale „lumii bune"); *Cadou*, *Diplomaţie*, *Mici economii* (momente ale „familiei"); *Justiţie*, *Art. 214* (momente ale „justiţiei"); *Bùbico*, *C.F.R.* (momente ale „drumului-de-fier"). Dar poate şi mai concludent este faptul că înşiruirile de mai sus nu epuizează posibilităţile de grupare. În sensul că, dintr-o perspectivă modificată, textele intră în alte combinaţii, alcătuind alte „serii" semnificative: *Proces-verbal* şi *Urgent* – momente ale stilului birocratic; *1 aprile*, *Five o'clock*, *High-life*, *Cadou*, *Diplomaţie*, *Mici economii*, *Inspecţiune* – momente ale *quiproquo*-ului şi ale farsei (tragice); *Justiţie*, *Art. 214*, *Căldură mare* – „scenete" etc.

Parcurgînd, comparativ, cuprinsul ediţiilor strict cronologice, constatăm că acest mod de distribuire a materialului, conceput de Caragiale însuşi, nu mai poate fi regăsit, dispărînd astfel unul dintre termenii punctului de vedere auctorial. Căci vecinătatea tematică impusă de scriitorul însuşi în cadrul propriilor sale volume e, desigur, mai edificatoare sub aspectul amintit decît vecinătatea cronologică. (În acelaşi context, nu e poate lipsit de interes să remarcăm că, încălcînd principiul cronologizării, Paul Zarifopol grupează în jurul „pedagogului de şcoală nouă" nu numai schiţele *Despre cometă* şi *Emulaţiune*, gravitînd în jurul aceluiaşi erou, ci şi

Premiul întîi al ardeleanului Bumbeş!) Respectînd întocmai sumarul ediţiilor princeps, culegerea de faţă urmăreşte tocmai să restituie acea „unitate de atitudine" specifică volumelor de autor.

*

Am reprodus întotdeauna ultima variantă a textelor, considerată definitivă.

Pentru transcrierea materialului *din volume*, au fost utilizate următoarele ediţii princeps, toate apărute sub supravegherea autorului:

NOTE ŞI SCHIŢE, Bucureşti, Editura „Librăriei Şcoalelor" C. Sfetea, 1892 ([*În Nirvana*]; [*Ironie*]; [*Două note*]; *Grand Hôtel „Victoria Română"*; *Un artist*; *[Norocul culegătorului]*; *25 de minute*[2] ; *Temă şi variaţiuni*; *[A zecea muză]*; *[Din carnetul unui vechi sufleor]*[3]);

PĂCAT... O FĂCLIE DE PAŞTE. OM CU NOROC, Bucureşti, 1892;

SCHIŢE UŞOARE, Bucureşti, Editura librăriei Carol Müller, 1896 (*Un pedagog de şcoală nouă*; *Reformă*; *[Benemerenti]*; *Statistică*; *[1 aprilie.* Monolog]; *Congresul cooperativ român*; *[Noaptea învierii.* Nuvelă]; *[Literatura şi artele române în a doua jumătate a secolului XIX.* Încercare critică]);

MOMENTE, Bucureşti, Editura librăriei Socec, 1901. Volumul este reprodus integral atît pentru reprezentativitatea lui, cît şi pentru că „momentele" au, conform voinţei

[2] Respectînd principiul ultimei variante, schiţele *Grand Hôtel „Victoria Română"* şi *25 de minute* au fost transcrise în volumul *Momente*, dar rămîn semnalate formal şi în cadrul volumului *Note şi schiţe* (vezi sumarul antologiei de faţă).

[3] Între paranteze drepte sînt indicate titlurile acelor texte care – pentru că aparţin altor categorii literare – nu au fost reproduse de prezenta antologie în secţiunea consacrată volumului respectiv.

auctoriale, un caracter polisemic (v. și studiul introductiv, pp. XLVIII-LII);

MIȚICĂ, București, Editura Berăriei „Gambrinus“, 1902.

SCHIȚE NOUĂ, București, Editura Societății anonime „Adevărul“, 1910 (*[Kir Ianulea]*; *[Mamă]*; *[Pastramă trufanda]*; *[Partea poetului]*; *Duminica Tomii*; *Monopol*; *O cronică de Crăciun*; *Antologie*; *Greu, de azi pe mîine... sau Unchiul și nepotul*; *Meteahnă*; *Identitate*; *Așa să mor!*; *Repausul dominical*; *Țal!...*; *O conferență*; *[Ion]*; *[Calul dracului]*; *[Făt-Frumos cu moț în frunte]*).

Sînt aceleași ediții princeps pe care le-a utilizat pentru transcrierea textelor din volume și ediția critică din 1959-1965. Totuși, prin comparație, pot fi semnalate unele deosebiri: *Opere*, II, p. 28, r. 23: *ghe-ai noștri – Schițe ușoare*, p. 25: *ghe-ai noști*; *Opere*, II, p. 30, r. 2-3: *o să vă* frigeți *rău de tot!* – *Schițe ușoare*, p. 5: *o să vă* frigeți *prost de tot!*; *Opere*, II, p. 153, r. 8: *mă apropiu – Momente*, p. 65: *mă apropii*; *Opere*, II, p. 178, r. 11: *bomboane – Momente*, p. 188: *bonboane* (formă păstrată în toate celelalte cazuri de ediția critică); *Opere*, II, p. 205, r. 30: *aprile – Momente*, p. 314: *aprilie*; *Opere*, II, p. 211, r. 31 lipsește propoziția: (*Lae își netezește pălăria cu mîneca*) – *Momente*, p. 322, r. 24; *Opere*, II, p. 243, r. 8: *sărmane – Schițe nouă*, p. 137, r. 12: *sîrmane*; *Opere*, II, p. 281, r. 4: *pașaport*; r. 10 și 29: *pasaport – Schițe nouă*, p. 184 și 185, de trei ori: *pașaport* (spre deosebire de narator, care folosește întotdeauna forma *pasaport*, în intervenția polițistului apare de fiecare dată forma *pașaport*; faptul nu poate fi atribuit unei erori tipografice repetate, ci este un mod de a individualiza vorbirea personajelor, care utilizează diferențiat – potrivit dublei sale etimologii – un neologism nefixat încă în limba română); *Opere*, III, p. 42, r. 30: *trotuar – Momente*, p. 300, r. 25: *trotoar*;

Opere, III, p. 114, r. 29: *sfărîmat – Momente*, p. 26, r. 16: *sfărămat* (în *Opere*, III, p. 122, r. 11, păstrată ca atare forma *sfărămături*). În toate aceste situații, precum și oricînd a mai fost cazul, ediția prezentă a procedat la cuvenitele remanieri.

În exemple de felul: „Ba – zic – mă iartă, nu mă pretinz deloc“; „Lasă – zic – plătesc eu...“ (*Opere*, II, p. 99, r. 12 și 38), în care autorii ediției critice au marcat incidentala conținînd *verba dicendi* prin linii, în volumul de față am revenit la virgulele din textul originar (singurele semne grafice utilizate de scriitor în asemenea situații). Forma *da* (= *dar*), scrisă de Caragiale cînd cu apostrof, cînd fără și pe care ediția critică o redă respectînd inconsecvențele autorului, am transcris-o întotdeauna *da'*, întocmai cum a procedat ediția critică în transcrierea consecventă a formei *lu'* (=*lui*), indiferent de inconsecvențele autorului. Am corectat tacit cîteva nume proprii: Ponson du Terrail, Rockefeller, menținute ca atare în ediția critică (Ponson de Terrail, Rockfeller), dar fără indicația *sic* (*Opere*, II, p. 45, r. 18; p. 514, r. 8), precum și numele directorului prefecturii din *Telegrame: Opere*, II, p. 53, r. 12 – semnat: *Raul* Grégoraschco; p. 56, r. 15 – semnat *Raoul* Grégoraschco. Apoi, *mariner*, din *Momente*, p. 122, r. 9, e corectat *marinel*, cum cere contextul; iar în *Schițe ușoare*, p. 24, r. 22: *ăle [île] două emisfere*.

În afara schiței *Leac de criză* (nerepublicată de ediția critică din 1959-1965 și care a fost reprodusă după *Opere*, IV. Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, București, FPLA, 1938), aproape toate textele *din periodice* au fost reproduse după *Opere*, II și III, 1960-1962. Excepție de la regulă fac însă textele tipărite de autor în *Moftul român*, seria a II-a, nr. 1-31, 1901, întrucît colecția revistei există în fondurile Bibliotecii Centrale Universitare clujene. E vorba de: *Gazometru* [*Idilă*],

Educațiunea sentimentală la vite, „Românii verzi", *Tatăl nostru*, *Teatrul la țară*, *Moșii* (*Tablă de materii*), *Tot Mitică*, *Lună de miere*, *Cele trei zeițe*, *Înfiorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din str. Uranus*, *La Peleș*, *Infamie....* Menționăm, mai întîi, o schimbare în ordinea cronologică a schițelor rămase în periodice: față de ordinea din ediția critică 1960-1962, aici *Infamie...* (*Moftul român*, nr. 24, 9 sept. 1901) urmează după *La Peleș* (*Moftul român*, nr. 20, 12 aug. 1901). Retipărit cu omisiuni și în ediția Zarifopol, și în ediția critică din 1959-1965, *Tot Mitică* este, de astă dată, publicat integral (*Moftul român*, nr. 8-30, 1901), deoarece toate aceste mici texte sînt, fiecare în felul său, ilustrative pentru spiritul „miticismului". În transcrierea acestor texte din seria a II-a a *Moftului român* apar, față de ediția critică din 1959-65, unele deosebiri. Semnalăm cîteva dintre ele: *Opere*, II, p. 426, r. 4-5: *cutremură toate piscurile* – *Moftul român*: *despică tăcerea, făcînd să se cutremure piscuri după piscuri*; *Opere*, II, p. 426, r. 13: *e de rîs* – *Moftul român*: *e un ceva de rîs*; *Opere*, II, p. 426, r. 31: *Apoi, nu – le potrivește d. Nae!* – *Moftul român*: *Apoi, nu – le potrivește d. Nae! Ceva regal!* ș.a.

Scrisoarea lui Caragiale, din secțiunea *Addenda*, a fost transcrisă după I.L. Caragiale, *Scrisori și acte*, ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, Editura pentru literatură, 1963. În afara cîtorva reformulări, notele au fost preluate din ediția critică din 1959-1965 (traducerile și notele aparținînd autorului poartă indicația respectivă).

MARIANA VARTIC

CRONOLOGIE

1852 *30 ianuarie*. Se naște, în zori, Ion Luca Caragiale, în satul Haimanale (vatra Mînăstirii Mărgineni – jud. Prahova). Tatăl: Luca (Luki) Caragiale, secretar mînăstiresc la Mărgineni. Inițial, ca și frații săi Costache și Iorgu Caragiale – faimoși fondatori ai teatrului românesc profesionist – Luca a avut o scurtă carieră de actor. Mama: Ecaterina, născută Caraboa-Chiriac, originară din Brașov.

1855-1856 Tatăl său devine avocat la Tribunalul de Prahova din Ploiești.

1859-1864 Studii primare la Școala Domnească din Ploiești. Evocări ale perioadei în *Caut casă...*, *Duminica Tomii*, *Peste 50 de ani*. De asemenea, în *Grand Hôtel „Victoria Română"*, unde Ploieștiul e considerat „orășelul meu natal".

1864-1867 Absolvă patru clase gimnaziale la Ploiești.

1868 Ion Luca se află la București. Aici, toamna, îl cunoaște pe Eminescu, angajat ca sufleur la Teatrul cel Mare.

noiembrie. Se înscrie la clasa de declamație și mimică, îndrumată de unchiul său, Costache Caragiale, la Conservatorul din București.

1870 *martie.* Absolvă clasa de actorie. E copist de roluri în trupa de teatru a lui Iorgu Caragiale. Din *iunie* e copist la Tribunalul de Prahova din Ploiești.
8/20 august. Participă la mișcarea ce instaurează efemera „Republică a Ploieștilor", fapt evocat, mai tîrziu, în *Boborul!*
10 septembrie. Moare tatăl său, Luca.

1871 E angajat de Mihail Pascaly ca sufleur și copist de roluri la Teatrul cel Mare din București.

1873 *1 iulie.* Debutează în revista umoristică *Ghimpele.* Semnează, aici, cu inițiale și cu pseudonimele *Car.* și *Palicar.*

1874 *1 octombrie.* Semnează, pentru prima oară, cu numele întreg, *Versuri*, în *Revista contimporană.* Colaborează la *Calendarul Ghimpelui* pe anul 1875.

1875 De la începutul anului este „girant responsabil" al ziarului liberal *Alegătorul liber.*

1877 *13 februarie.* Moare Costache Caragiale.
mai-iunie. Redactează propria revistă umoristică *Claponul*, „buletin hazliu al întîmplărilor Orientului", oferind „ultime gogoși calde".
25 august-1 septembrie. Scoate, împreună cu Fréderic Damé, ziarul *Națiunea Română*, suspendat, cu mare

scandal, pentru că dă știrea prematură despre căderea Plevnei.
decembrie. Apare *Calendarul Claponului* pe 1878. Începe seria de foiletoane *O cercetare critică asupra teatrului românesc* în *România liberă.*

1878 Chemat de Eminescu, colaborează, din *februarie*, la ziarul *Timpul.*
21 mai. Teatrul Național din București: are loc premiera tragediei în versuri *Roma învinsă* de Parodi, tradusă de Caragiale.
Frecventează ședințele „Junimii" în casa lui Titu Maiorescu din București.
12 noiembrie. La a 15-a aniversare a înființării „Junimii", citește, la Iași, *O noapte furtunoasă.*

1879 *18 ianuarie.* Premiera comediei *O noapte furtunoasă* la Teatrul Național din București. Mai tîrziu, Caragiale va evoca atmosfera tensionată din jurul piesei sale: „Ce indignare din partea patrioților! Un ziar patriotic a doua zi mă denunța tuturor bunilor români ca pe un trădător care denunț străinilor micile noastre mizerii. La a doua reprezentație, am fost fluierat, huiduit și amenințat de o droaie de patrioți din garda civică cu bătaia în Piața Teatrului". Cum al doilea spectacol, din *21 ianuarie*, e cenzurat de Ion Ghica, directorul Naționalului, dramaturgul își retrage piesa din repertoriu.
1/13 aprilie. În săptămîna Paștelui, Titu Maiorescu îl invită, pe cheltuiala sa, la Viena: „întîie privire asupra civilizației pentru Caragiale", notează criticul în jurnal.

octombrie-noiembrie. *O noapte furtunoasă* apare în revista *Convorbiri literare*.

1880 *1 februarie*. În *Convorbiri literare* apare farsa *Conul Leonida față cu reacțiunea*.
22 iulie. La Grădina „Rașca" din București are loc premiera *Conului Leonida*, cu „Trupa de comedii române", în regia lui C.I. Nottara.

1881 *iunie*. Se retrage din redacția ziarului *Timpul*.
Din toamnă, e revizor școlar pentru județele Neamț și Suceava. Cum în acest an se produce o ruptură între Eminescu și „Dulcea lui Doamnă", între Veronica Micle și Caragiale se înfiripă o scurtă relație pasională (cu referințe în corespondența poetului despre „pezevenchiul cel de grec", căruia natura „i-a dat darul actoresc de-a simula, de-a părea încîntător prin jocuri de cuvinte").

1882 *22 februarie*. E mutat, la cerere, revizor școlar în Argeș-Vîlcea.

1883 *17 februarie*. Premiera la Teatrul Național din București a farsei *O soacră*.

1884 *1 martie*. Premiera la Teatrul Național din București a operei-bufe *Hatmanul Baltag*, scrisă în colaborare cu Iacob Negruzzi. Muzica: Eduard Caudella.
17/29 martie. Afirmă, la „Junimea", în prezența lui Alecsandri, că îl preferă ca poet pe Eminescu.
E funcționar la Regia tutunului.

23 septembrie/5 octombrie. Citește la „Junimea" *O scrisoare pierdută*. Datorită marelui succes, mai face trei lecturi la ședințele „Junimii". P.P. Carp îi declară: „Am crezut pînă astăzi că eu sunt cel mai mare om din România, acum însă văd că ești tu". Dus de Maiorescu la Palatul Regal, Caragiale face lectura piesei pentru regina Carmen Sylva.

13 noiembrie. Teatrul Național din București: premiera comediei *O scrisoare pierdută*, în regia lui C.I. Nottara, supervizată de autor. Iată mărturia unui prieten al dramaturgului, I. Suchianu: „Sala arhiplină de la galerie pînă la parter. Niciodată teatrul nostru n-a mai văzut asemenea succes. S-au refuzat bilete. Erau mulți în picioare. [...] După fiecare act ovații unanime pentru autor, pe care îl scoteau pe scenă. Regina, care a stat pînă la sfîrșit, dădea semnalul aplauzelor". Se realizează un record de reprezentații pentru Teatrul Național din București: 12. În *16 decembrie*, premiera aceleiași comedii la Teatrul Național din Iași, iar în *23 decembrie* la Teatrul Național din Craiova.

1885 *12/25 martie*. Se naște Mateiu Caragiale, fiul natural al scriitorului. Mama: Maria Constantinescu.
8 aprilie. Teatrul Național din București: premiera comediei *D-ale carnavalului*. Datorită unei cabale, piesa e fluierată la premieră.
1 septembrie. Titu Maiorescu publică, în *Convorbiri literare*, studiul său despre *Comediile d-lui I.L. Caragiale*.

9 noiembrie. Moare Ecaterina Momulo-Cardini, bogata mătușă a mamei lui Caragiale. Încep lungi procese de succesiune.

1888 *3 mai*. Moare Ecaterina Caragiale, mama scriitorului.

26 iunie. Prin decret regal, la recomandarea lui Maiorescu (ministru al Instrucțiunii publice și al Cultelor), Caragiale e numit director general al Teatrului Național din București. Programul său managerial e compromis, într-o mare măsură, de mentalitatea retrogradă a actorilor, care – obișnuiți să fie conduși numai de o persoană din afara meseriei lor și, mai ales, cu autoritate socială – nu acceptă, ca director, un profesionist al teatrului. E, de altfel, și mentalitatea curentă a epocii. Dovadă că un ziar protestează că, pe un post ocupat înainte de „niște bărbați serioși și de considerație", se află acum o „pușlama" și un „moftangiu" „ca alde Caragiali". Ca urmare, demisionează din teatru Grigore Manolescu, Aristizza Romanescu și C.I. Nottara, distrugînd repertoriul de drame și tragedii. În ciuda acestor inconveniente, cu instinctul său genial, Caragiale e un bun administrator teatral și un reformator al scenei, sincron cu inovatori europeni ca Chroneck și Antoine, prevestindu-l, parțial, pe Stanislavski. Astfel: se comportă ca un conducător autoritar, impunînd curățenia în teatru (prim act administrativ: un bon pentru cumpărarea a „una sută mături mari" și pentru „25 mături mici") și disciplina severă la repetiții; cere respectarea strictă a orei de începere a spectacolului; instalează, în foaier, o pendulă care anunță debutul reprezentației și încheierea pauzelor dintre acte; suprimă invitațiile de favoare; pretinde stingerea luminii în sală în timpul reprezentației; inventă „galeria numerotată" ș.a. Convins că „teatrul adevărat" este acela „în care actorii joacă bine" iar nu acela „în care se joacă piese bune" și adept al esteticii spectaculare naturaliste, Caragiale impune cîteva imperative artistice: modernizarea decorurilor; vorbirea scenică anti-retorică; pentru că „disciplina dramatică se deosebește de cea de la cazarmă", figuranții trebuie „să nu mai stea drepți și la rînd, soldățește", ci să se armonizeze cu soliștii; spectacolul fiind „un produs de *ensemble*", trupa trebuie să funcționeze ca „o orchestră"; ca un supra-regizor, directorul teatrului e prezent la repetiții alături de regizorul propriu-zis. Altă inițiativă importantă: promovarea actorilor tineri (între care Ion Brezeanu).

1889 *7 ianuarie*. Căsătoria civilă a lui Caragiale cu Alexandrina Burelly, fiica inginerului-arhitect Gaetano Burelly.

5 mai. Excedat de atmosfera răuvoitoare din jurul său, demisionează din funcția de director general al Teatrului Național.
15 iunie. Moare Eminescu. Caragiale îl evocă în eseul *În Nirvana*, publicat în *Constituționalul*.
1 august. În *Convorbiri literare* îi apare nuvela *O făclie de Paște*.

1890 *3 februarie*. Teatrul Național din București: premiera dramei *Năpasta*, în regia lui C.I. Nottara. E o încercare de sincronizare cu teatrul analitic european și cu cel naturalist, promovat, la Paris, de Antoine, la

„Théâtre Libre" (de altfel, în anul următor, Caragiale intenționează să creeze un „Teatru liber", particular, opus Teatrului Național).
septembrie. E profesor de istorie la Liceul particular „Sf. Gheorghe".

1891 *februarie*. Călătorește la Sibiu, cu intenția de a se stabili aici, „în țară străină", ca profesor de franceză.

14 aprilie. Academia Română rămîne de pomină în istoria literară, refuzînd să-i premieze (20 voturi contra, 3 pentru) volumele *Teatru* și *Năpasta*.

1892 *februarie*. Îi apare volumul *Păcat, O făclie de Paște, Om cu noroc... . 3 novele*, la Editura Göbl.

21 martie. A doua tentativă de a se stabili, în „exil voluntar", în Transilvania. De data aceasta, la Brașov, unde s-ar întreține dînd lecții de română și franceză „pentru începători în familie".
mai. Îi apar *Note și schițe*, la Editura Sfetea. Două din textele din volum, dedicate lui Eminescu, conțin atacuri nedrepte la adresa lui Maiorescu, provocînd despărțirea de „Junimea" și de șeful ei literar.

1893 *24 ianuarie*. Apare nr. 1 al revistei umoristice *Moftul român*. Director: I.L. Caragiale. Prim-redactor: Anton Bacalbașa. Din articolul-program: „O, Moft! tu ești pecetea și deviza vremei noastre", fiindcă „toate, toate cu un singur cuvînt le numim noi, românii moderni, scurt: MOFT". Prima serie a revistei se încheie în *23 iunie*.

3 iulie. Se naște Luca (Luki) Caragiale, al doilea fiu al scriitorului.
21 noiembrie. Scriitorul deschide o berărie în Hotelul „Universal" din str. Gabroveni; i se va spune „Tunelul Caragiale" sau „Berăria Caragiale". Pentru a epata spiritul mic-burghez, se înscrie în „Societatea internațională a chelnerilor din București".

1894 *ianuarie*. Apare *Vatra*, „Revistă ilustrată pentru familie", condusă de Slavici, Caragiale și Coșbuc.

8 februarie. Moare Iorgu Caragiale.
februarie. Îi apare *Teatru*, la Iași, Editura fraților Șaraga.
mai. Deschide „Berăria Academică «Bene Bibendi»" în Șelari.
30 mai. Se naște Ecaterina (Tușki) Caragiale, fiica scriitorului.

1895 *15 ianuarie*. Ia în antrepriză restaurantul gării din Buzău.

septembrie. Se înscrie în Partidul Radical al lui Gheorghe Panu.

1896 *aprilie*. Îi apare volumul *Schițe ușoare* în „Biblioteca pentru toți".
Conduce *Epoca literară*, supliment al ziarului *Epoca*.

1897 *august*. Publică, în *Epoca*, eseul programatic *Oare teatrul este literatură?* Îi apar volumele *Schițe* (Editura Șaraga) și *Notițe și fragmente literare* („Biblioteca pentru toți"). Publică o serie de „reminiscențe" în *Calendarul „Dacia"* pe anul 1898.

1898 *februarie-martie.* Îi apar nuvelele *La Hanul lui Mînjoală* și *Două loturi* în *Gazeta săteanului.*

1899 *1 februarie.* Teatrul Național din București: se reprezintă *100 de ani. Revistă istorică națională a secolului XIX, în 10 ilustrațiuni*, „aranjată" regizoral de Caragiale.

Registrator la Regia Monopolurilor Statului.

10 septembrie. Își începe colaborarea la ziarul de mare tiraj *Universul* cu „notițe critice" și „momente". În „notița critică" introductivă își avertizează cititorii că: „Poezia este atributul tinereței; critica – al bărbăției" și că, în consecință, „Eu nu mă pot gîndi sus cînd umblu cu picioarele goale pe coji de nuci. Viața banală a mea, a noastră a tutulor românilor, iată ce mă interesează".

În toamnă, devine delegat din partea Primăriei Capitalei în Comitetul Teatral al Teatrului Național. În această calitate, va propune, în anul următor, într-un *Raport către d. Barbu Șt. Delavrancea*, înființarea unui „Teatru liber" după model occidental.

noiembrie-decembrie. Își încheie seria de șapte articole programatice despre *Teatrul Național*, cu sugestii pentru organizarea instituției și o teorie proprie despre actor și ansamblul scenic simfonic.

1900 Colaborează cu „notițe critice" și „momente" la *Universul* pînă în *17 decembrie.* În *noiembrie-decembrie* apare „momentul" *Inspecțiune*, cel mai enigmatic text al său.

1901 *22-23 februarie.* Împlinind 25 de ani de activitate literară, este sărbătorit la Ateneul Român și i se organizează un banchet. Apare un număr festiv, unic, al revistei *Caragiale*. În schimb, din motive de economii bugetare, e disponibilizat de la Regia Monopolurilor.

aprilie-noiembrie. Seria a II-a a revistei *Moftul român.*

10 octombrie. Apare, la Editura Socec, volumul de *Momente*, pe care autorul îl consideră „o carte europeană".

octombrie. Închizînd „Berăria cooperativă", deschide, tot în Piața Teatrului, Berăria „Gambrinus".

18 decembrie. Apărat de Delavrancea, Caragiale îl dă în judecată pe tînărul publicist Caion, care, mitoman, îl acuză, cu probe trucate, că a plagiat *Năpasta* după un anume „Kemény István", dramaturg maghiar inexistent, metamorfozat, ulterior, în mod fantasmagoric, în „pseudonimul lui Leon Tolstoi".

1902 *11 martie.* Curtea de Jurați îl condamnă pe Caion la 3 luni închisoare corecțională, iar Senatul universitar îl elimină pe sinistrul „studinte în istorie și publicist" din Universitatea bucureșteană.

23 martie. Academia Română recidivează, refuzînd să premieze volumul *Momente.*

6 aprilie. Drama *Năpasta* se joacă, sub titlul *Anca*, la Seccessions-Theater din Berlin, în traducerea lui Adolf Flachs. Totodată, Hortense Paquier traduce în franceză *Năpasta*, oferind-o „Teatrului Antoine" de la Paris.

1903 Săptămînalul clujean *Răvașul* anunță: „Caragiale, vestitul scriitor român din București, a cercetat, în 3 sep-

tembrie st. n. Clujul, unde a petrecut o zi. [...] Clujul altfel i-a plăcut și și-a esprimat dorința de a locui aici".

29 octombrie. Destinul ciudat al dramei țărănești a lui Caragiale se desăvîrșește la Paris, la Théâtre de l'Odéon, ilustrînd principiul caragialian ironic al lui „viceversa": piesa *L'Idiot* a lui André de Lorde, reprezentată în premieră, se dovedește, de fapt, un plagiat după *Năpasta* (intermediat de două traduceri franceze și de cea germană a lui Flachs).

decembrie. Primindu-și partea cuvenită din „moștenirea Momuloaiei", familia Caragiale începe o călătorie prin Europa.

1904 *ianuarie*. Se află în Italia.

18 martie. Trece din nou prin Cluj, exprimîndu-și „intensa mea dorință de a mă stabili" în acest oraș, unde „m-aș putea vindeca, în liniște, de atîtea și-atîtea ofense, mîhniri și amăriciuni".

Primăvara: călătorește, cu familia, prin Franța, Olanda, Germania.

28 octombrie. În prelungirea unei opțiuni coerente pentru spațiul central-european – conturat, mai întîi, prin atracția pentru Sibiu, Brașov, Cluj – Caragiale alege, ca loc de „exil voluntar", Berlinul. Fiul său Mateiu se află și el la Berlin, în familie.

1905 *mai*. Deoarece Mateiu își neglijează complet studiile universitare, e expediat în țară. Tot în *mai* începe extraordinara corespondență a lui Caragiale cu Paul Zarifopol, aflat la Leipzig. Face, periodic, naveta între

Berlin și Leipzig, pentru a asculta muzica „Boierului", adică a lui Beethoven, la renumitul *Leipziger Gewandhaus*.

Schițează intriga comediei *Titircă, Sotirescu et C-ie*, cu personaje din *O scrisoare pierdută* și *O noapte furtunoasă*, văzute după douăzeci de ani.

iulie-august. Scrie cele două scrisori celebre către Alceu Urechia, în care reflectă o viziune și o mentalitate central-europene, nutrite de solul ce se întinde din „Germania, fruntea corpului", pînă în Ardeal, unde „ajung picioarele încălțate ale corpului european".

1907 *3 aprilie*. Publică, fragmentar, în *Die Zeit* (Viena), pamfletul politic și, totodată, studiul sociologic *1907. Din primăvară pînă-n toamnă*, apărut apoi, integral, ca broșură, în țară. Șocat de tulburările sociale din România, el scrie profetic: „începem o altă istorie mai puțin veselă decît cea de pînă ieri; ... Copiii noștri vor avea poate de ce să plîngă – noi am rîs destul".

iunie. Mateiu, revenit la Berlin, stă acasă, fermecat de „frumusețea muzicei vechi ce se făcea la noi de dimineața pînă seara".

1908 *februarie*. Avînd remușcări pentru comportarea nedreaptă față de Maiorescu, îl felicită pe critic cu ocazia zilei sale de naștere. Se înscrie, în aceeași lună, în Partidul Conservator-democrat al lui Take Ionescu.

1909 *februarie*. Colaborează din nou la *Universul* cu „momente" și povestiri.

12/25 septembrie. „Compania Davila" îi joacă „instantaneul" dramatic *Începem*, scris special pentru această trupă particulară, ce concretizează ideea de „teatru liber". „Doamna abracadabrantă" din piesetă face teoria teatrului „viu, cald, fierbinte", în care actorul e capabil „să-l zguduie, să-l ameţească, să-l farmece" pe spectator.
noiembrie. Publică, în *Viaţa Românească*, nuvela *Kir Ianulea.*

1910 În *septembrie* apare *Schiţe nouă* (Editura Adevărul), ultimul său volum.

1911 *28-30 august.* Profund implicat în viaţa politică şi culturală a românilor ardeleni, Caragiale participă la serbările de la Blaj, prilejuite de semicentenarul „Astrei". E găzduit de Iuliu Maniu, organizatorul festivităţilor. Asistă la zborul lui Aurel Vlaicu pe Cîmpia Libertăţii. Trece prin Sibiu şi Răşinari, însoţit de Goga şi de St. O. Iosif.
La Leipzig, în *Anuarul* Seminarului român al lui Gustav Weigand apare teza de doctorat a ardeleanului Horia Petra-Petrescu: e prima monografie despre viaţa şi opera lui Caragiale.

1912 *ianuarie.* Caragiale refuză să vină în ţară pentru a participa la festivităţile naţionale ce i se pregătesc cu ocazia împlinirii vîrstei de şaizeci de ani. Cum îi spune lui Luki, „am dat, în mine, un om celebru pentru România", dar, cu toate acestea, a fost mereu desconsiderat şi jignit. De la Berlin îl anunţă pe Vlahuţă:

„Află că [în] ziua de 30 («o zi mare ca aceea») voi sta liniştit cu ai mei acasă la căldurică – p-aici bîntuie un ger straşnic. Nu viu. Eu nu sunt un erou – eu sunt un burghez". Unul deopotrivă de indiferent, acum, „şi la scuipări, şi la adoraţiune".

31 ianuarie. Sub patronajul principesei Maria, Societatea Scriitorilor Români organizează, la Teatrul Comedia, un Festival Caragiale. Teatrul Naţional dă o reprezentaţie de gală cu *O scrisoare pierdută*. Este felicitat de regina Elisabeta. E sărbătorit şi în Vechiul Regat, şi în Transilvania, în teatre, ziare, reviste.

aprilie-mai. Ultima sa călătorie în ţară. Îl prezintă, la Iaşi, pe Mateiu Caragiale redactorilor de la *Viaţa Românească*; la cererea tatălui, poeziile fiului, din ciclul *Pajere*, sînt publicate imediat în numărul pe aprilie al revistei.

8-9 iunie. Seara, pînă „tîrziu în noapte", Caragiale îi vorbeşte lui Luki „despre Shakespeare şi despre teatru în general". „A doua zi l-am găsit mort, sprijinindu-se cu un cot de perna din pat şi cu obrazul foarte liniştit".

9 iunie, Un hazard maliţios, tipic caragialian, face ca tocmai în seara morţii sale să se reprezinte la Paris, la Théâtre des Variétés, spectacolul *Un soir de Pâques*, anunţat ca „legendă românească" anonimă iar nu ca dramatizare după *O făclie de Paşte*. Cuvintele îndurerate ale lui Gherea capătă, în acest context, şi mai mult sens: „... iată, acest om cu o imensă inteligenţă şi talent moare, şi afară de mica Românie nimeni nu a suflat un cuvînt despre el... Sărmanele şi nenoro-

citele noastre țări mici, dar și mai sărmani și nefericiți sunt acei oameni mari care se nasc în aceste țări mici".

14 iunie. Sicriul cu rămășițele sale pămîntești este depus, provizoriu, în capela cimitirului protestant din Schöneberg-Berlin.

22 noiembrie. E înmormîntat la Cimitirul Bellu din București.

Din „NOTE ȘI SCHIȚE" (1892)

UN ARTIST

Mai mult decît oricare alta, breasla bărbierească mi-este foarte simpatică... Briciul e rudă cu dalta, cu penelul, cu coturnul, arcuşul, condeiul - mai ştiu eu cu ce! De aci, neînvinsa pornire către artele frumoase caracteristică la toţi bărbierii. O sumă dintre dînşii, împinşi de patima lor pentru teatru, s-au făcut artişti dramatici; mulţi alţii scriu poezii, de obişnuit lirice, mai adesea galante; mai toţi trebuie să ştie cînta cu un instrument, prin ajutorul căruia, în momentele pierdute, îşi traduc în melodii acea încărcare de simţiri ce ne-o dă, unora dintre noi, lumea cu lumina ei, cu formele, mişcările şi zgomotul ei... Da, cum se rupe la vreme copilul din mamă, acea încărcare de simţiri caută să se rupă din sufletul nostru: trebuie înapoiată cui ne-a dat-o. Ascunsă-n noi, ne munceşte, ne chinuie, nu ne dă pace pîn' ce n-o întoarcem în dar lumii, care n-o recunoaşte şi n-o primeşte decît învăluită în fîşii smulse din sufletul nostru - pecetia sincerităţii darului.

Dar e oare un mijloc mai puternic ca să ne scăpăm de toată haotica năvălire a lumii întregi în bietul nostru

suflet, decît divina muzică? – vagă şi vastă ca şi lumea, ca şi aceasta nepătrunsă şi fără alt înţeles decît înţelesul cel mare şi singurul – armonia... De aceea, bărbierii, ca toţi artiştii, iubesc aşa de mult pasările cîntăreţe. Sub puful aripelor palpită un sînge atît de cald! Sufletele acelea mici ştiu să arunce lumii aşa de bine aceea ce primesc de la dînsa! Noaptea de iulie, şi pădurea cu mirosul ei înviorător, cu atîtele-i umbre de frunziş, cu atîtele-i lumini, de sus de la razele răcoroase ale lunii, de jos de la licuricii neastîmpăraţi, şi mişuiala discretă a insectelor prin păiş, şi răsuflarea femeii care se lasă s-o plimbi alene pe poteca umedă de rouă... toate-toate sunt în romanţa mistică a privighetorii... şi psalmul triumfal al ciocîrlanului este sublimul răsărit de soare pe şesul neundoiat al Bărăganului!

Să lăsăm însă astea şi să venim la artistul meu – bărbierul care mi-a ras întîi barba şi care mi-o rade şi acuma... Întîi o rădeam că n-o aveam, azi o raz că o am – albă... Bărbierul meu a fost în tinereţe corist la teatru. Ştie să cînte cu ghitara, cu flautul şi cu ţimbalul – le-a învăţat fără profesor. Are două pisici foarte bine educate: una învîrteşte o minavetă mică ce cîntă mazurca şi cealaltă joacă. Toţi pereţii prăvăliei lui sunt acoperiţi cu o mulţime de colivii, în care ciripesc fel de fel de păsărele. Pe subt colivii sunt atîrnate pretutindeni cadre: planul Sevastopolului cu luarea turnului Malacof, execuţia lui Maximilian, capitularea Sedanului, portretul răposatului Abdul-Medgid şi altele.

În această mică galerie, se află şi o operă originală a artistului meu. Nu este lucrată cu penelul, e ţesută în fire de păr de toate nuanţele posibile: ea înfăţişează un munte depărtat în fund; pe vîrful lui stă un călător, iar la poale i curge o apă mare; dincoace de apă e un cioban, care păşunează o turmă de o speţă destul de problematică; în sfîrşit, călătorul din vîrful muntelui îşi aprinde ţigara la luleaua ciobanului din vale... Ce perspectivă! De cîte ori mă rade, o admir, căci într-adins m-aşează cu faţa spre opera lui – ştie bine cît îmi place.

Artistul meu avea odată doi cocoşi, pe cari-i deprinsese la beţie, şi încă beţie de alcool, fiindcă le dedea boabe şi grăunţe zăcute-n rom. Am văzut într-o dupăamiaz de vară, în faţa prăvăliei, pe desfrînaţii aceia beţi turtă, făcînd mustră şi defilînd soldăţeşte, ca doi muscali pe două cărări, pe dinaintea unui căţel, alb şi creţ, muiat în boia de băcan pentru roşit ouă. Samurache stetea sluj, cu o chivără de hîrtie în cap, încins cu o sabie enormă şi avînd, se-nţelege, tot aerul sever necesar situaţiei... Artistul meu şedea picior peste picior pe laviţă şi le comanda, cîntîndu-le din ghitară marşul de la '48... Era atîta nerv în ritm, atîta suflare marţială în executarea bătrînului cîntec popular, că m-aşezai pe laviţă alături cu comandantul şi-ncepui să-l acompaniez bătînd toba cu deştele pe fundul pălăriei – fără asta nu mergea: toba, cu grupetele ei în contratimp, asta e piperul marşului; – iar droaia de copii din mahala, adunaţi să admire cocoşii, se puseră deodată la rînd smirna şi,

apucați de mișcarea covîrșitoare a sunetelor, porniră să defileze în urma cocoșilor de colo pînă colo și înapoi și iar, tropăind voinicește cu piciorușele lor goale pe paveaua încinsă de soarele de vară... Și pentru ca parada să fie deplină, o adiere de seară – ce binecuvîntare după o zi de arșiță! – făcu să fîlfîie mîndru dasupra tutulor acestor bravi prosopul alb curat aninat sus la ușa bărbieriei.

Pînă tîrziu seara a urmat parada în fața unei asistențe foarte numeroase. Cînd s-a înnoptat bine, s-a dat comanda ruperii rîndurilor, și artistul meu, ridicîndu-se-n picioare și scoțîndu-și ghitara de pe gît, a anunțat publicului:

– Mîine seară mai frumos!

Mai frumos... nu se putea.

Însă nu e numai artist, este și un om de spirit. Pe vremea războiului din '78 avea un mierloi care fluiera căzăceasca și o gaiță diplomată care vorbea rusește. Cum intra unul dintre aliați în prăvălie, gaița îl întîmpina cu:

„Zdraste! Zdarov?“[1]

După ce amicul meu trăgea perdaful din urmă și-i da voie mușteriului să se scoale, gaița, schimbînd tonul, striga:

„No haraşo! Davai paruski!“[2]

Și pînă dispărea, dincolo de răspîntie, cazacul încîntat de așa cordială primire, mierloiul îl petrecea fluierîndu-i cîntecul fierbinte al patriei depărtate.

---

[1] Noroc! Sănătos? (rus.).

[2] Bine! Hai să vorbim rusește! (rus.).

TEMĂ ȘI VARIAȚIUNI

TEMA

Aseară, pe la 6 ore, un foc a izbucnit la o casă peste drum de cazarma Cuza în Dealul Spirii. Mulțumită activității pompierilor și soldaților, focul, deși bătea un vînt puternic, a fost năbușit în cîteva minute. Pagubele nu prea sunt însemnate.

(Universul)

VARIAȚIUNI

1

De patru ani împliniți aproape de cînd reacțiunea ține în gheare Belgia Orientului, care din lipsă de energie în evoluțiunea ei către progres, un progres bine definit de aminteri prin spiritul tradițional și istoric, și ocazionat întrucîtva, deși jenat oarecum, de evenimentele economice din urmă, în care duplicitatea reacțiunii a întrecut toate marginile și a atins limita tutulor speranțelor de îndreptare, speranțe ce nu pot fi întemeiate pe cîtă vreme reacțiunea cu oamenii ei fatali, cari nu se tem nici de lege, nici de Dumnezeu, nici de judecata, nepărtinitoare dar aspră, a Istoriei, au avut cinismul prototipic și revoltător s-o declare, cu cea mai enormă

dezinvoltură şi exuberanţă într-o memorabilă şedinţă a parlamentului, care a avut imprudenţa, sau, mai bine zis, impudenţa de a-şi pune botul pe labe şi, strigînd ca mamelucii *mea culpa*[1], au trecut la ordinea zilei, ordine de zi pe care Istoria unei ţări, ce se mai bucură de cea din urmă doză de respect de sine, trebuie s-o înregistreze cu dezgust şi ruşine, deoarece cînd *sic volo, sic jubeo*[2] domneşte într-o ţară ca maximă de înaltă politică şi cînd, ca raţiune de stat, se constituie bunul plac al unor reacţionari fiefaţi, nu ne putem aştepta decît la atîtea şi atîtea infamii de tot soiul şi altele încă, dar însă nu credeam pentru ca să ajungem aici, nu credeam, o mărturisim *coram populo*[3], oricît am fi crezut de infamă reacţiunea concentrată şi atotputernică, să ajungem şi la incendii ca acela ce s-a petrecut în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza, care trebuie să serve cetăţenilor de învăţătură şi să rămîie o pată neştearsă şi indelebilă asupra acestui negru regim, pretins alb[4], regim al incendiului, căci daca pompierii, opera venerabilului şi bătrînului general Florescu, nu stingeau focul, cine ştie cît mai ardea!!!

(Un ziar opozant fără programă, nuanţă liberală-conservatoare)

---

[1] E vina mea (lat.).
[2] Aşa vreau, aşa fac (lat.), expresia bunului plac.
[3] Public, în faţa tuturor (lat.).
[4] Albi: denumire dată conservatorilor; roşii: denumire dată liberalilor.

2

Aseară iust[5] la orele cînd puneam ziarul ediţia a cincea supt presă, în Dealul Spirei vis-à-vis de casarma Cuza, un incendiu a sbucnit.

Din causa vîntului violinte, care sufla puteric de la occidinte spre oriinte, incendiul a produs o mare panică printre cetăţiani şi cetăţiane.

Pompiarii cu cîţiva serginţi şi oficiari – generarele era absinte – au mers la localitate, unde cu greu au sbutit să năbuşească sinistrul, care apăruse deja la steriorele casii atinse.

Cu această ocasiune vom repeţi dechiaraţiunile făcute în organul nostru de atîtea ori, privitoare la instituţiunea pompiarilor.

Am zis, zicem şi de datoria noastră este să o repeţim mereu protivnicilor noştri de la guvern:

Speriinţa ne-a probat pînă la evidinţă că:
pînă cînd nu vom avea pompiari-cetăţiani,
pînă cînd nu vom avea cetăţiani-pompiari,
nu vom sbuti să ridicăm această instituţiune la treapta la care ea în occidinte s-a ridicat.

Să avem patriotismul a lăsa deoparte spiritul de partită şi să ne întrebăm:

Pînă cînd cu spediinte?

Este cineva pompiar? – trebuie să fie şi cetăţian;

---

[5] Acest cuvînt şi multe altele următoare, latinisme proprii ortografiei ziarului lui C. A. Rosetti, *Românul*.

Este cineva cetățian? – trebuie să fie și pompiar.
Aceasta este eficace,
este ecitabile,
speditiv,
iust.

Speriința din Dealul Spirii pînă la stremitate ne-a probat că sperietura cetățianilor și cetățianelor nesperiinți adesea causa lățirii straordinare a sinistrelor este.

Să căutăm deci:
a avea pompiari-cetățiani,
a avea cetățiani-pompiari.

Numai cu condițiune d-a fi și cetățian cineva un bun pompiar este,
și viceversa.

Și se-nțelege că aceea ce zicem în cetăți despre cetățiani, vom zice la sate despre sătiani:
pompiari-sătiani,
sătiani-pompiari.

Dar ne vor întreba protivnicii noștri:

Cine va comanda pe pompiarii-cetățiani? pe pompiarii-sătiani?

Răspundem:

Ingeniarii,

Ingeniarii competinți, inteliginți, prudinți, indipendinți, speriinți.

Numai astfel instituțiunea pompiarilor, puterică, va da roade scelinți.

(Un ziar opozant cu cîteva programe, nuanță trandafirie)

3

Décidément Maître Printemps n'est pas gai cette année-ci: du vent, de la pluie, de la pluie, du vent. Nos mondaines perdent leurs heures à regarder le baromètre, qui, insensible comme cette vieille Mère Nature, baisse, baisse toujours, on dirait les actions du Panama. Le Dieu Plaisir et la Fée Bamboche s'entêtent à tenir fermés leurs temples, en dépit des voeux de leurs fervents fidèles; partant, plus d'encens sur leurs autels jadis si chargés de fleurs. C'est insensé comme on ne s'amuse plus en cette malheureuse fin de siècle, qui n'en finit plus avec ses surprises ravacholiennes.

Hier un grand incendie a eu lieu dans le Dealul Spirii. Faute d'amusement, une émotion vaut toujours mieux que l'ennui. Le coup d'oeil était vraiment assez pittoresque. Beaucoup de monde à l'incendie. Notons en passant M-me Chose, une brune descendue d'un cadre de Murillo, en robe de chambre, superbe dans son négligé transparent; M-me Machin, un Rubens, non moins élégante, toute rouge d'émotion; la toute jeune M-me Bigoudiano, un rêve brillant de Watteau, ravissante avec sa chevelure blonde or qui frise naturellement sans aucun artifice, un bouton de rose sur le point de s'épanouir aux rayons de Phoebus, harmonisant très-heureusement avec le ton rougeâtre des flammes légèrement estompé par le voile de la fumée. J'en passe et des meilleures, dont le nom m'échappe. Puis

un essaim de jeunes filles, fraîches comme des violettes qu'on vient de cueillir au bord du ruisseau limpide, les unes plus charmantes que les autres, et que l'incendie avec ses flammes, qui rappelaient les contes fantastiques d'Hoffmann, et les braves et infatigables pompiers avec leurs manoeuvres paraissaient beaucoup amuser.

Après l'incendie, chambrée des plus selectes chez le rôtisseur du coin.

(Un journal chic)[6]

4

Mai multe ziare ale opoziției vorbesc cu un zgomot asurzitor despre un incendiu ce ar fi avut loc în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza. Cu această ocazie

[6] Hotărît, doamna Primăvară nu e veselă anul acesta: vînt, ploaie, ploaie, vînt. Mondenii noștri își pierd vremea privind barometrul, care, nesimțitor ca și această bătrînă Mamă-Natură, coboară, coboară mereu, ca și acțiunile Panama. Zeul Plăcere și zîna Petrecere se încăpățînează să țină închise templele lor, în ciuda dorințelor pasionaților lor credincioși; de aceea nu se mai găsește tămîie pe altarele lor, altădată atît de încărcate de flori. Foarte puțin se mai poate petrece în acest nenorocit sfîrșit de secol, care nu a sfîrșit surprizele sale răscolitoare.

Ieri a avut loc în Dealul Spirii un mare incendiu. În lipsă de petreceri, o emoție e totdeauna mai de preț decît plictiseala. Priveliștea era cu adevărat pitorească. Multă lume la incendiu. Reținem în treacăt pe doamna Cutare, o brună coborîtă dintr-un tablou de Murillo, în capot, superbă în neglijeul său transparent; doamna Cutare, rubensiană, nu mai puțin elegantă, îmbujorată de emoție; foarte tînăra doamnă Bigoudiano, un vis strălucitor de-al lui Watteau, răpitoare cu păru-i blond-auriu care se buclează natural, fără nici un artificiu, un boboc de trandafir gata să se desfacă la razele lui Phoebus, armonizîndu-se plăcut cu tonul roșiatic al flăcărilor ușor estompate de vălul de fum. Trec peste multe alte frumuseți al căror nume îmi scapă. Apoi un buchet de tinere fete, proaspete ca violetele culese chiar acum pe malul unui rîu limpede, unele mai fermecătoare decît altele, și pe care incendiul cu flăcările sale, care aminteau de povestirile fantastice ale lui Hoffmann, și bravii și neobosiții pompieri cu mișcările lor părea să le amuze din plin.

După incendiu, o gustare dintre cele mai selecte la birtașul din colț.

(Un ziar distins)

încalecă iar pe faimosul dumnealor *Dada*[7] aruncînd în spinarea reacțiunii (sic) răspunderea pentru acest sinistru. Întrucît trebuie să pună publicul temei pe spusele acestor foi, ce nu mai au cîtuși de puțin respect de adevăr, iată:

Din sorginte oficială aflăm că nu a fost nici un incendiu ieri în Dealul Spirii. Sinistrul cel grozav este o pură invențiune ieșită din fantazia nesecată și din bogatul arsenal de calomnii al adversarilor noștri.

(Un ziar oficios)
„Voința națională", 1885, 22 aug.

[7] Cal de bătaie (fr.).

Din „PĂCAT... O FĂCLIE DE PAŞTE. OM CU NOROC“ (1892)

OM CU NOROC!

Amicul meu, domnul Manolache Guvidi, este o persoană cunoscută în societatea noastră; e un om cu o avere însemnată, cîştigată printr-o muncă onorabilă; e un om inteligent şi serios, un bun soţ şi un bun tată de familie. Cu atîtea calităţi trebuia să reuşească în lupta pentru viaţă: invidioşii, cu toate clevetirile lor, n-au putut nimic în contră-i.

Odată, în vremea primei sale căsnicii, el avea o mare întreprindere publică – aceea a fost începutul prosperităţii lui, deoarece din cîştigul acelei afaceri a ieşit cheagul averii frumoase de care se bucură astăzi. Invidioşii intriganţi căutară să-l sape şi, după o campanie înverşunată prin grai şi prin presă, reuşiră să producă în cercurile înalte un curent defavorabil amicului Manolache.

Alergături, protestări, plîngeri fură zadarnice din parte-i. Atunci, ca să nu se dea bătut şi totuşi să nu mai meargă fără folos la locurile oficiale, unde fusese bruscat şi ameninţat cu reziliarea contractului şi cu un proces ruinător, el trimese pe nevastă-sa să parlamenteze cu un personaj de mare influenţă, care oarecînd îl ajutase la nevoie, arătîndu-i multă bunăvoinţă.

Domnul Guvidi se cunoştea pe sine; el ştia că, cu caracterul său „neîncovoiat şi mîndru“, n-ar fi putut conduce aşa de bine ca soţia sa această daraveră delicată. Doamna Guvidi, deşi foarte tînără, sub înfăţişarea şi manierele ei copilăroase, ascundea mai mult tact diplomatic. În adevăr, bărbatul socotise cuminte: ceea ce omul „tare şi aspru“, cum se ştia el, ar fi putut compromite, femeia slabă a scos-o cu blîndeţe la un fericit capăt.

Gurile răuvoitoare au trebuit în sfîrşit să tacă ostenite; iar amicul nostru, luat îndeaproape de tot sub puternica protecţie a înaltului personaj de care am vorbit, şi-a putut urma înainte treburile şi realiza cîştigul însemnat pe care-l merita munca lui inteligentă şi neobosită.

Şi nu numai atîta: de la această împrejurare s-a stabilit între familia Guvidi şi protectorul său o prietenie din cele mai călduroase, care a plutit într-un senin neîntrerupt atîţia ani – pînă cînd moartea crudă a răpit în floarea vîrstii pe doamna Guvidi.

Sîrmana femeie! aşa de tînără, aşa de frumoasă şi atît de iubită! Cine-şi putea închipui! Şi ce gol a lăsat ea în urmă-i!

„Ireparabilă pierdere pentru cei ce rămîn neconsolaţi!“

Acestea sunt cuvintele negre şi pline de durere ce le-am citit cu toţii pe panglica lată a celei mai frumoase

cunune de violete de Parma, cînd am urmat tristul convoi. Iar pe cununa depusă de jalnicul soţ era o vorbă şi mai scurtă, şi mai sfîşietoare:

„Memorie eternă: Guvidi dezolat!“

Mult a trecut de atunci şi timpul, ca mai totdeauna, a alinat „eterna“ durere, umplînd încet-încet cu uitare golul ce-l lăsase în urmă-i încîntătoarea pierdută.

Cînd golul a fost cu desăvîrşire umplut, amicul nostru Manolache s-a însurat a doua oară.

Om cu noroc!

Aceasta, soţia a doua, este tot aşa de tînără şi de frumoasă cum era odinioară răposata; iar cît despre tactul diplomatic, atît de necesar cînd are cineva daraveri mari şi multiple, putem spune că o întrece.

Şi de aceea afacerile casei Guvidi & Co. sporesc mereu şi merg din ce în ce mai bine: succesul este robul amicului nostru; norocul umblă după omul acesta ca un cîine ascultător şi credincios.

Mă gîndeam tocmai ce roman bogat şi senin s-ar putea face din studiul vieţei acestui tip de om fericit, pe care-l cunoaştem toţi aşa de bine în societatea noastră, cînd iată că primesc prin poştă următoarele:

„Domnul şi doamna M. Guvidi au onoarea de a vă ruga să petreceţi ziua de duminică la moşia lor Moara-de-piatră.

Adunare restrînsă de intimi.

Ținuta absolut fără pretenție: où il y a de la gêne, il n'y a pas de plaisir.[1]

Nota: *La gară v-așteaptă trăsura.*"

Stilul e femeia... Grațioasa doamna Guvidi! Îi cunosc scriptura și dictonul favorit, pe care-l spune așa de des și cu o atît de fermecătoare clipire de ochi!

*

Moara-de-piatră ca moșie e o moșie mică; da, dar ce rai mic!

E așezată la o distanță de douăzeci de minute de la gara ⁂. Un parc măreț și un *cottage*[2] englezesc cum se găsesc rar la noi.

Cu cît socotiți că a cumpărat moșia asta? N-o să credeți, căci în adevăr eu însumi n-aș crede, dacă n-aș ști pozitiv. Cu cît?... Cu o pereche de cai roibi... atît! Frumoși cai, ce e drept; dar, oricum, să capeți o moșie, care face două sute cinzeci de mii de lei ca o para, pe o pereche de cai, care mult-mult să facă cinci mii, cinci mii cinci sute!... Aci însă a lucrat un alt factor mult mai puternic decît interesul – patima.

Fostul proprietar al Morii-de-piatră era mult cunoscutul N..., distinsul *sportsman*, un flăcău destul de copt, putred de bogat, și care, cum îl știm toți, are o pasiune neînfrînată pentru cai. A văzut odată la șosea pe doamna Guvidi cu roibii – îi mîna singură – în cine știe ce

[1] Unde-i stînjenire, nu-i plăcere (fr.).
[2] Vilă la țară (engl.).

dispoziții de spirit se afla omul – se zice că jucase toată noaptea trecută la „Jockey" și pierduse mult – și de atunci n-a mai avut pace nici somn.

Astea le povestește însuși amicul nostru comun, Guvidi.

Caii aceia au devenit pentru N... o marotă, o idee fixă, o boală, cum vreți s-o numiți. Ce n-a făcut ca să-i capete? I-a urmărit pretutindeni; a legat cea mai strînsă prietenie cu Guvidi, a stăruit, s-a rugat, s-a umilit... În zadar toate. Deși bărbatul stăruise să-i facă hatîrul noului prietin, nevasta nu voia cu nici un preț.

– Nu fac tîrgul pe bani! a zis ea odată cu hotărîre.

– Atunci, pe ce? a întrebat N... cu tonul omului gata la toate.

– Pe... N-o să vrei...

– Orice!

– Pe Moara-de-piatră! a răspuns scurt femeia, care era acuma parcă mai frumoasă ca totdeauna.

– Ei! prea exagerat! a întrerupt Manolache, amestecîndu-se și el în vorbă din fundul salonului, unde-și citea gazeta.

– Ce te-amesteci dumneata în tocmeala noastră?... nu te privește! i-a obiectat doamna încruntîndu-se ca un copil răsfățat.

Domnul Guvidi dete din umeri și-și urmă înainte citirea.

– Îți place mult?... mult? a întrebat N...

– Mai mult, desigur, decît îți plac dumitale... caii mei, a zis ea zîmbind cu un fel de răutate sceptică.

– Asta este peste putinţă! a răspuns N... încet şi înecat, şi ochii lui, care văzuseră multe, aţintiţi în ochii femeii tinere, sclipiră într-un chip foarte ciudat.

– Nu crez pînă nu mi-ei dovedi-o! zise ea şi mai încet, accentuîndu-şi bine zîmbetul răutăcios.

Tîrgul s-a făcut... Nici nu se putea altfel – altfel nu căpăta N... ceea ce dorea cu o atît de adîncă pornire... Roibii au fost ai lui.

Şi astfel, de vreo şase ani acuma Moara-de-piatră este proprietatea Guvizilor.

*

Am ascultat de gentila invitaţie şi nu mi-a părut rău. E în adevăr un loc încîntător, şi am petrecut în sînul acestei familii model cum nu se poate mai bine.

Dar nu era o petrecere ordinară: se rupea turta Nicuţii – copila unică împlinea cinci ani.

Cîte şi ce daruri – o avere!... Între altele o fotografie recentă – încadrată în patru vergele de aur masiv, prinse la încheieturi cu ţinte de diamant ca boabele de năut – naşul ţinînd în braţe cu dragoste pe mica fină, care-i rîde cu nevinovăţie.

Naşul a făcut o frumoasă surpriză oaspeţilor: a adus din Bucureşti muzica roşiorilor.

Ospăţul a fost strălucit şi balul pe iarbă verde foarte animat şi vesel.

A doua zi, luni, avînd fiecare dintre invitaţi afaceri de dimineaţă, am trebuit toţi să luăm trenul care trecea la unu noaptea.

O noapte de septembre limpede ca sticla curată... vreme dulce şi lună plină... zece trăsuri mergînd la pas şi banda roşiorilor cîntînd un marş triumfal în frunte – de neuitat.

Familia Guvidi cu naşul ne-a condus pînă la gară.

Ne-am suit în vagon cu toţii, după ce am mulţumit gazdelor şi îndeosebi doamnei, care făcuse onorurile cu graţia ei obişnuită etc...

N..., care n-avea ca noi treabă, a rămas pentru o noapte la Moara-de-piatră. Guvidi, aşteptat a doua zi negreşit în oraşul P..., unde-l chemau nişte afaceri urgente, a rămas în gară s-apuce trenul ce venea din Bucureşti şi cu care noi ne încrucişam la întîia staţie.

Se-nţelege că în tren am vorbit toată vremea numai despre petrecerea minunată de cu ziua, şi am fost unanimi în a ferici, cu mai multă sau mai puţină invidie, pe amicul Manolache de cît noroc a avut şi are.

Doamna Z..., una dintre invitate, o văduvă respectabilă, care ştie toate cîte se petrec în societatea noastră, şi chiar mai multe, ne-a afirmat pe drum – „contînd, se-nţelege, pe discreţia noastră“ – că N..., cum e cam bolnăvicios, şi-a făcut testamentul şi lasă aproape toată averea sa copilei lui Manolache, pe care o iubeşte la nebunie.

Şi toţi, fireşte, am trebuit să zicem iarăşi:

„Mare noroc pe Guvidi!“

„Timpul“, 1890, 15 iunie.

Din „SCHIȚE UȘOARE“ (1896)

UN PEDAGOG DE ŞCOALĂ NOUĂ

D. Mariu Chicoş Rostogan, distinsul nostru pedagog absolut, şi-a început cariera printr-o memorabilă conferenţă didactică.

Vom da aci mai la vale conferenţa în rezumat, apoi cîteva note, luate după natură, despre activitatea în *praxă* a eminentului pedagog.

Trebuie prealabil să spunem că d-sa, totdeauna înainte de *e* şi *i*, pronunţă pe:

n ca *gn* franţuzesc,

t ca *k*,

d ca *gh*,

g ca *j*,

c ca *ş*.

Aceasta pentru uşurarea citirii citatelor din vorbirea d-sale, pe cari voim să le transcriem pe cît se poate cu pronunţarea lor originală. Cititorul va suplini părţile din cale afară originale, pe cari ne-a fost prea greu să le transcriem exact, ca de ex. *gn* şi *ş*.

1. CONFERINȚĂ

„Onorat aughitoriu,

Vom căuta să ne roskim astăzi ghespre metoda ghe a prăda grămakica în jenăre și apoi numai doară ghespre metoda intuikivă și ghespre răspunsurile neapărake, nețăsitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinții școlerului!“

Așa începe d. conferențiar. Cui nu a asistat la conferența aceasta trebuie să-i spunem că pedagogul pune întrebările și presupune și răspunsurile. Așa că urmarea, deși s-ar părea o conversație între pedagog și școlar, este însuși corpul conferenții. Iată rezumatul acestei superioare opere didactice.

Urmează conferențiarul:

P e d a g o g u l: No! ce-i grămakica?

Ș c o l e r u l: Gramakica iaște...

P e d a g o g u l: No că-z ce iaște? că-z doar nu iaște vun lucru mare.

Ș c o l e r u l numai apoi se răculeje și răspunghe: grămakica iaște o științâ ghespre cum lucră limba și lejile mai apoi la cari se supune aceea lucrare, ghin toake punturile de veghere.

P e d a g o g u l: Bravo, mă! prostovane! (îi zic așe doară nu spre admonițiune, ci spre înghemn și încurăjare). No, acuma, spune-ne tu numai cum se împart substankivele? Școlerul, la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspunză, nețăsare, amăsurat priceperii și rățiunii sale:

Ș c o l e r u l: În substankive care se văd și substankive cari nu se văd – reșpeckive concreke și abstracke!

P e d a g o g u l: Apoi merem mai gheparte pe ogorul pedagojic și punem cheskiunea doar:

Ați auzit voi, copii, ghespre jăn? Ce iaște jănul?

Ș c o l e r u l răspunghe: Jănul e cumu-i lucru: masculin, femenin și ekerojen au neutru, reșpeckive ghe bărbat, ghe femeie și ghe ce nu-i nici bărbat, nici femeie.

P e d a g o g u l: Exemple doară...

Ș c o l e r u l apoi musai se exprime astfel:

Calul îi substankiv masculin; iel se schimbă în iapă, ș-apoi ghe-vine femenin.

P e d a g o g [ul]: No! dar neutru?

Ș c o l e r u l: (inoțent cumu-i, el nu poake da exemplul aghecvat; eu, pedagogul, atuncia-s gata să-i dau ilustrățiunea keoriei)...

P e d a g o g u l: Neutru! Neutru mai apoi, dacă-i calul masculin și iapa femenină, neutru-i catîrul, carele nu-i nici cal, nici iapă, nici măgar, nici cal: e catîr, aghică corșitură, ghe îmbele jenuri, și mai gheparke pentru aceea se conzultă zoologhia, care-i o altă științâ naturale, și doară *naturalia non sunt turpia!*[1]...

După aceea doară, școlerul musai să fie, în rățiunea sa puerilă, eghificat pe gheplin ghe jănurile tutor substankivelor.

[1] Cele firești nu sînt rușinoase!... (adagiu latin).

Vine numai dup-aceea cheskiunea makemakică... Spune-ne tu doară, Bîrsăscule! (zic eu şcolerului) ce înţăleji tu prin curbă, o linie curbă?

Şcolerul: Care nu-i ghireaptă...

Pedagogul (zîmbind cu bunătate): No! care nu-i ghireaptă, bine! da' cumu-i, dacă nu-i ghireaptă?

Şcolerul mai apoi vine la aceea înduplecare a răţiunii că musai va să răspundă minken:

E o linie oablă, oablă, care mere şi mere şi mere şi iarăşi se-ntoarnă ghe unghe o purces.

Pedagogul (jucîndu-şi serios rolul): Bine! răspuns limpeghe! chiar[2]! reşpeckive esact... No acuma, spune-ne cine au invăntat numerele?

Şcolerul acuma, după memorare numai, căci memoria e, cum zice Tubinghen, pur animală, răspunghe ca animalul: numerele pare, reşpeckive cele cu soţiu, le-au invăntat Pitagora, iar mai apoi cele impare, reşpeckive cele fără soţiu, le-au invăntat Eratoskenes!

Bravo!

Cum veghe, onoratul aughitoriu, toake răspunsurile şcolerului după metoada intuikivă moghearnă sunt neţesitake prin lojica lui, proprie vorbind născîndă, dar completaminke formată printr-o educăţiune aghecvată cercustanţelor, probăluike ca gherivînd ghin natura noastră, carea lucră pe cum e mînată mai gheparke.

[2] Clar.

Într-o viitoare conferenţă, vom cuvînta apoi ghespre această natură iarăşi în aplicăţiunile sale în raport cu pedagojia, cu beserica şi cu işcoala!

(Aplauze. A doua zi pedagogul nostru este numit în slujbă, profesor „ghe pedagojie în jenăre şi ghe limba makernă în şpeţial". *Să-l vedem la lucru.)*

2. O INSPECŢIUNE

Profesorul: Că-z onorat domnul inşpectore va binevoi doară un momînt să asculke aplicăţiunea metoaghii intuikive.

Inspectorul se aşează, scoate carnetul şi condeiul şi ascultă.

Profesorul: Mă! prostovane! tu ala ghe colo... Spune-ne tu doară: ce iaşte fiinţă şi ce iaşte lucru, mă?

Elevul: Lucrul, dom'le, este care nu mişcă, şi fiinţă pentru că mişcă!

Profesorul: No! dar ornicul meu... prostule! fiinţă-i ori lucru?

Elevul: E lucru, dom'le!

Profesorul: Că-z doar mişcă, mă! auzi-l! (*bagă ceasul în urechea elevului.*)

Elevul (ferindu-se): Da, dar dacă nu-l întoarcem, nu mişcă.

Profesorul (satisfăcut): Bravo! (*către domnul inspector)*: Ş-apoi doar ăsta-i ghintre cei meghiocri...

Bine! (*Elevul trece la loc.*) Tu, mă! ălălant ghe lîngă el... Cîke picioare are boul, mă?

E l e v u l: Patru, dom'le!

P r o f e s o r u l (vesel): Ei, pe dracu! că-z doar n-o să aibă şăpke!... Şi ce e boul cu patru picioare? lucru ori fiinţă? Ha?

E l e v u l: Fiinţă, dom'le!

P r o f e s o r u l: Dar masa fiinţă-i?

E l e v u l: E lucru, dom'le!

P r o f e s o r u l: No! că-z n-are şi ea patru?

E l e v u l: Da, dar nu se mişcă, dom'le!

P r o f e s o r u l (şi mai vesel): Ei! pe dracu! să se mişte... poake doar că cu şpirikismus!

I n s p e c t o r u l (tuşeşte tare şi caută să schimbe vorba): Mă rog, cum îl cheamă pe elevul acesta?

P r o f e s o r u l: Anibal Ioanescu.

I n s p e c t o r u l: Răspunde bine.

P r o f e s o r u l (cu siguranţă): Că-z ăsta-i ghintre cei bunişori!... No! la gheografie acuma... Mă! tu ghe colo... Spune-ne tu doară toate ştakele Europei.

E l e v u l: Franţa, dom'le.

P r o f e s o r u l: Franţiia, bine!

E l e v u l: Anglia, dom'le.

P r o f e s o r u l: Iaşte!

E l e v u l: Germania, dom'le.

P r o f e s o r u l: Ghermania.

E l e v u l (se porneşte repede – Profesorul dă din cap afirmativ la fiece nume de stat cu satisfacţie şi cu mîndrie): Elveţia, Rusia, Suedia, Italia, Belgia, Olanda, Turcia, Bulgaria, România, Serbia, Muntenegru şi Grecia... dom'le!

P r o f e s o r u l (încruntîndu-se): Şi apoi mai care, mă?

E l e v u l: Atîtea, dom'le!

P r o f e s o r u l (începînd să scrîşnească): Dar Şpania, mă?

E l e v u l (intimidat): Şi... Spania, dom'le!

P r o f e s o r u l (mai aspru): Dar Şpania, unghe-i Şpania?

E l e v u l: ...?!

P r o f e s o r u l (magistral): Şpania-i lîngă Portocalia, mă boule, şi viţăversa!

E l e v u l (aiurit): Şi... Spania şi Portocalia, dom'le!

P r o f e s o r u l (din ce în ce mai sus): Şi mai care?

E l e v u l (pierdut): Virţăvercea, dom'le!

P r o f e s o r u l (indignat): Nu Viţăvercea, mă! Dănimarca, mă! Dania, mă! *(Şoptind ameninţător printre dinţi)* Dania tătînă-tău! *(Energic)* Merji la loc, boule!

E l e v u l pleacă obidit la loc.

I n s p e c t o r u l (conciliant): Ei! oricum, tot a ştiut destul de bine.

P r o f e s o r u l (încă fierbînd de ciudă): Pe dracu! ştiut! Traiane Ghiorghiescule! Vină tu... Spune-ne tu doară, s-audă şi onorat domnul inşpector: dacă sunt în lume apoi cîke le veghem doară, cine le-au făcut pe toake?

E l e v u l (sigur): Natura, dom'le!

P r o f e s o r u l (zîmbind cu bunătate filosofică): Ei, pe dracu, Natura!... Dar pe Natura aia cine au făcut-o, mă prostovane?

E l e v u l: Dumnezeu, dom'le!

P r o f e s o r u l: Dar vezi bine că Dumnezeu, că-z doar nu tată-tău și mumă-ta!... No! acuma... noi, românii, musai doară să șkim pe cum că: ghe unghe ne trajem noi?... ghe unghe?... spune!

E l e v u l (energic): De la Traian, dom'le!

P r o f e s o r u l (făcînd cu ochiul inspectorului, care stă în admirație): Și cine era Trăian?

E l e v u l: El era un om bun!

P r o f e s o r u l (emoționat): Bun, drăguțul ghe el! zic zău lui Dumnezău, bun!... Și cu cine s-au bătut el?

E l e v u l (brav): Cu turcii!

P r o f e s o r u l (rîzînd cu mult chef): Pe dracu! Că-z unghe erau turcii pînă atunci în Europa... Mai tîrziu doară apoi s-or ghescoperit turcii... *(Puternic)* Cu dacii, mă!

E l e v u l (mai brav): Cu draci!

P r o f e s o r u l: Că zău lui Dumnezeu că cu draci s-o bătut!... Dar mai apoi, Ștefan cel Mare și Michaiu Bravul cine au fost?

E l e v u l (mîndru): Ei erau oameni buni.

P r o f e s o r u l (aprobînd cu tărie): Buni, mă!... și s-au bătut...

E l e v u l (cu multă mîndrie națională): Cu draci!

P r o f e s o r u l (entuziast): Cu draci! zic zău lui Dumnezeu!... Merji la loc!... Bravo, prostovane! *(Către inspector, care e transportat:)* Că-z ăsta doară iaște un școler emininke!

I n s p e c t o r u l: Are și mult talent!

P r o f e s o r u l (cu siguranță): Ei! pe dracu, talent!... că-z talent nu-i doar ghe vreo samă! asta-i lucru antic-vat... Cu metoaghele mogherne doară, totul zace numai în aplicățiune!... No! la muzică acuma... Spune-ne, Popăscule: ce-i muzica?

E l e v u l: Muzica este care cîntă, dom'le.

P r o f e s o r u l (nemulțumit): Nu așa, loază! Nu cuvînta doară ca rîtanii... vorbește ca școlerii. Dă-ne tu numaighecît ghefiniția chiară și agkecvată!

E l e v u l: Muzica este...

P r o f e s o r u l: Ce?

E l e v u l: Este cînd...

P r o f e s o r u l (foarte nemulțumit și repetînd definiția): Muzica iaște aceea care ne gîghilă urechile într-un mod plăcut... *(pîntre dinți, aparte, școlarului:)* Ia sama doară să nu ți le gîghil eu ție într-un mod neplăcut! *(Se aude clopotul de ieșire.)*

I n s p e c t o r u l (se ridică; copiii fac și ei ca inspectorul): Domnule profesore, sunt foarte mulțumit. Metoda dumitale e admirabilă...

P r o f e s o r u l (tăindu-i vorba cu mîndrie): Că-z asta doară e metoada lui Peștaloțiu[1]!

[1] Pestalozzi.

Inspectorul (urmînd): ... și zelul dumitale vrednic de laudă... *(Către elevi:)* Voi, băieți, căutați a profita de știința bunului vostru profesore și nu uitați că de la voi așteaptă mult patria, România, pentru viitor!

Profesorul (conducînd cu multe reverențe pe inspector și încîntat de rezultat): Că-z eu ce le tot spun boilor, onorat domnule inșpectore?... Apoi dacă-s porci și n-au ghestulă aplicățiune!

3. AJUNUL EXAMENELOR

Profesorul: No! mîne apoi începem doară! Cîți ghintre voi au știuduit, or mere mai gheparke; cîți au fost putori și n-au știuduit, trubuie că rămîn repekinți. Acuma doară numai să vă muștruluiesc că cum să fiți la aceea înălțime la carea caută a fi școlerul întru cît priveșke educățiunea prințipială, reșpecktive la o conduită exămplară față ghe azistenții cari vor fi ghe față. *(Către un școlar din fund:)* Închighe gura, boule, că-ți întră musca... *(Băieții rîd.)* Silențium[1]! Școlerul caută să fie curat îmbrăcat...

Școlarul Ionescu: Mie mi-a făcut mama haine nouă, dom'le.

Profesorul: Ei! mă-ta! că-z doară nu era să ți le fac eu! *(Rîsete.)* Silențium, măgarilor! Educățiunea prințipială mai apoi ne obligă la reșpect către cei mari, și

[1] Tăcere (lat.).

la înfățișare moghestă, carea iaște ca un *ghecorum*[2] al juneții... *(Răspicat și sever:)* Că pe carele îl voi veghè că rînjaște, ori se zbenguiaște, apoi minken acelui măgar i-oi lunji eu urechile... măcar de-ar fi ficior ghe Erzherzog[3]!...

Școlarul Popescu: Dom'le, tata a zis că să-i spui de cîte ori ne tragi de ureche, ca să vorbească la Cameră.

Profesorul (cu ton de mîngăiere): Că-z astea nu le-am spus pentru kine. Pe kine doară ke cunosc ca un școler emininke... Le-am spus numai păntru porcii eilanți!... No! acuma să probăluim cîke o țîră ghin makerie... Popăscule! *(O plesnitoare și-apoi alta și-ncă una pocnesc în zidul din spatele profesorului; acesta sare în sus speriat.)* *Hoghi o fène èghemek!*[4] Cine a fost porcul și măgarul...? *(Toată clasa rîde.)* Cine?... Minken musai să aflăm cine nu a știut reșpectul? *(Fierbe de ciudă.)*

Mai mulți școlari: Popescu, dom'le!

Profesorul: Popăscu? Nu se poake... Popăscu doară-i un școler emininke.

Școlarii: Popescu, dom'le!

Profesorul: Acela care mai face asta, lasă-l apoi doară... Popăscule... dacă cineva ke-ntreabă să-i spui numai cîke operațiuni avem în aritmekică, cum vei răspunghe?

[2] *Decorum* (lat.) – podoabă.
[3] Arhiduce (germ.).
[4] Corect: *Hogy a fene egye meg!* (magh.) – Lua-l-ar naiba!

Popescu: Trei, dom'le.
Profesorul: Nu-s mai mulke?
Popescu: Cinci.
Profesorul: Nu-s mai puține?
Popescu: Două.
Profesorul: La ghereptul vorbind, sunt numai două în prințipiu, sporire și scăghere ghe unitake; numai doară, după diferănțiarea lor în praxă, ghevin că-s patru; aghițiunea, substracțiunea, multiplicățiunea și ghiviziunea. No! bine! meri la loc... Spune numa lui tată-tău să vină mîne să ne onoreză. *(Altă plesnitoare.)* ... *O fèkete kukio!*[5] Cine-i porcul și măgarul?
Toți: Popescu, dom'le!
Profesorul (necăjit): Silențium! Ioanescule! Dacă cineva ke întreabă că-s cîke-s emisferele pămîntului, tu ce vei răspunghe?
Ionescu: Două, dom'le!
Profesorul: Nu-s mai mulke?
Ionescu: Nu, dom'le!
Profesorul (iritat): Ba da, loază!
Ionescu: Care, dom'le!
Profesorul: Acele care sunt, boule! emisferul austral, emisferul boreal, mai gheparte apoi emisferul oriental și emisferul ocțidăntal, măgarule! Meri la loc, vită! Vine mîni-ta, mîne?
Ionescu: Nu, dom'le, că spală la mama lui Popescu.

[5] Corect: *A fekete kutya!* (magh.) – La dracu'!

Profesorul: No bine, că-z tot n-avea ce procopseală să vază. *(Un pumn de plesnitori; profesorul sare cît colo.) O fène ș-o fèkete kukio! (Turbat:)*... Care e iar măgarul și porcul care n-are reșpect?
Toți: Popescu, dom'le... *(Rîd.)*
Profesorul (potolindu-se): No! Silențium! Luați aminke doară la muștruluiala care v-am făcut... Mîne este ziua cînd pukem zice, pedagoji și școleri, față cu onorata azistență care va fi ghe față: *finis coronat opus*[6]*!... In educatione et virtuke... (Copiii fac zgomot... Popescu se caută să mai găsească o plesnitoare. Profesorul iese repede, înjurînd teribil ungurește.)*

4. EXAMENUL ANUAL

Două mahalagioaice asistă la examenul copiilor lor.
Profesorul, pedagogul nostru absolut, ascultă pe copiii mahalagioaicelor.
E foarte aspru și fără chef.
Mamele stau înțepate pe scaune, unde s-au așezat fără să fie poftite.
Profesorul (către elevul Popescu, care n-a răspuns la trei întrebări): No! prostule, dacă nu știi pe estea, care-s ghe tot simple și jenărale, apoi spune-ne rățiunea pîntru carea românii au kins să urmeză o polikikă jermînă pe timpul lui Mihaele Bravul?

[6] Sfîrșitul încununează opera (dicton latin).

Popescu: ...?

Profesorul: No! spune odată!

Popescu: ...!?

Profesorul (energic): Meri la loc, boule! *(Către mama lui Popescu, care este foarte mîhnită:)* Că-z prost l-ai făcut, cucoană! Apoi ăstuia doară numai paie să-i dai să mînce. *(Mama lui Popescu plînge.)* Că-z geaba te mai boceşti acuma! nu-l mai dreji. Are să mai steie încă şăpke ani repekinke... Ioanescule! *(Mama lui Ionescu tuşeşte foarte mişcată.)* Cumu-i pămîntul, mă?

Ionescu: Mare, dom'le!

Profesorul: Pe dracu mare! L-a măsurat mîni-ta să vază mare-i. Pe lîngă alke astre, bunăoară Saturnus, au Neptunus, au Iupităr, pămîntul nostru doară-i o scîrbă! nici cît să chiorăşti un şoarece... Nu-i vorba ghe mare, mă prostovane! e vorba cumu-i?

Ionescu: Se-nvîrteşte, dom'le.

Profesorul (răstindu-se puternic, mama lui Ionescu se sperie): No! apoi? dacă se învîrke, cumu-i? în trei colţuri, animale?

Ionescu: Nu, dom'le!

Profesorul: No, dar?

Ionescu: Rotund.

Profesorul: Vezi aşa, loază!

(Se face un zgomot la uşe. O doamnă din înalta societate, doamna Ftiriadi, intră împreună cu un mops gras, care vine să se gudure pe lîngă pedagog.)

Profesorul (întîmpinînd-o foarte emoţionat): Onorată doamnă, eu încă mă recomînd! *(Ia căţelul în braţe.)*

Doamna Ftiriadi (foarte volubil şi pe un diapazon mult mai nalt): Am venit pentru băiat... Să-ţi spun drept că nu vream să-l aduc să dea examen la şcoala publică, nu vream să se amestece cu fel de fel de băieţi rău crescuţi... Dar a stăruit tată-său... zice că e ordin de la minister... Şi de-aia l-am trimes la d-ta, care-i cunoşti caracterul lui ambiţios, de cînd îi eşti meditator.

Profesorul: Binevoiască numai onorata doamnă să ieie loc. *(Către Ionescu, care aşteaptă în picioare:)* Tu meri la locu-ţi... De hatîrul mîni-tii, pe kine nu ke las repekinke! No! meri!

(Ionescu merge la loc.)

Ioneasca (ridicîndu-se): Sărut mîna!

Profesorul (demn): No, bine! poţi mere. *(Ia scaunul Ioneaschii şi-l pune lîngă doamna nou sosită, şi aşază căţelul pe el; mopsul, mulţumit, îl linge pe nas. Mahalagioaicele ies foarte umilite.)* No, acuma tînărul Ftiriadi! Spune-ne, s-audă şi ilustra matroană, onorata ta mamă: nu-i aşa că pămîntul se-nvîrke în jurul soarelui trei ani cîke 365 ghe zile şi mai apoi în al patrulea în 366 ghe zile!

Micul Ftiriadi: Da, dom'le.

Profesorul (face semne de aprobare doamnei Ftiriadi care, foarte satisfăcută, se scoală de la locul ei, drege cravata băiatului, îl sărută şi se aşază iar la loc):

No, nu-i așè că presiunea se ghemonstră sufițiente prin ăle două emisfere *(doamna Ftiriadi tușește tare)* ghe Maggheburg?

Micul Ftiriadi: Da, dom'le.

Profesorul (către clasa întreagă): No, boilor, vegheți numai exămplu ghe aplicățiune! *(Către micul Ftiriadi:)* No, încă una ș-apoi basta! Spune-ne: nu-i așè că Ioane Corvin ghe Huniaghe, și Makiaș Corvin, și-apoi dup-aceia doară toți magnații maghiari fost-au români ghe-ai noști?

Micul Ftiriadi: Da, dom'le.

Profesorul: Bine! Bravo!! Emininke!!!

Doamna Ftiriadi: Mersi, domnule profesor... Sunt foarte mulțumită... O să-i spui și lui Ftiriadi cîtă osteneală-ți dai cu copiii...

Profesorul: Ilustră doamnă, că-z asta ni-i misiunea. Datoria ni-i să luminăm jenărațiunile june; că-z fără instrucțiune și educățiune, un popor doară e învins astăzi în lupta pentru existență, și cine-i învins, apoi acela dă-l dracului! vorba lăkinească: *una salus vickis, nullam șperare salukem!*[1]

„Moftul român", 1893, nr. 3, 10, 20, 34.

---

[1] Corect: *Una salus victis: nullam sperare salutem* (lat.) – O singură salvare rămîne celor învinși: să nu mai spere în salvare.

REFORMĂ...

Suntem în epoca reformelor; spiritul public se agită asupra atîtor și atîtor cestiuni, toate „vitale, a căror dezlegare nu mai poate suferi întîrziere".

Una din acestea este și cestiunea bătăii în armată. Dar, deoarece-i vorba să înotăm în cestiuni, caută să spunem că sunt oameni cari pun una prealabilă: a bate pe inferiori pentru nesupunere, nepricepere sau reavoință, ori chiar numai din răutate, este oare la noi un obicei exclusiv al ostașilor?

Unii răspund da; alții răspund nu.

Noi pînă acum nu putem împărtăși hotărît părerea nici a unora, nici a altora; nu putem deci lua parte la dezbatere.

Ne vom permite însă să spunem o anecdotă istorică, ce ar putea lumina oarecum arzătoarea cestiune – o anecdotă pe care am căpătat-o dintr-un izvor vrednic de toată încrederea.

Odată, Cuza-vodă călătorea cu primul său ministru, Mihalache Cogălniceanu, către Turnul Severinului. Pentru întîia oară alesul nației românești trecea Oltul.

La o stație, unde careta domnească și caleștile suitei trebuiau să schimbe caii, călătorii noștri deteră peste o scenă destul de neplăcută mai ales pentru dînșii, cari, tot drumul pînă aci, se deprinseseră cu strigăte și aclamațiuni vesele.

Căpitanul de poşte bătea cu gîrbaciul îndoit pe unul dintre slujitori, pentru că acest nenorocit subaltern, trecut din băutură, nu aşezase hamurile bine, o nebăgare de seamă din care, Doamne fereşte! i se putea întîmpla pe drum cine ştie ce primejdie măriei-sale.

M.-sa se supără de această brutalitate şi făcu nişte mustrări bine simţite superiorului sălbatic; dar şi mai supărat fu conul Mihalache, care luă numele căpitanului, făgăduind acestui „parşiv“ să-l destituie telegrafic.

Careta domnească porneşte în goană cu suita, şi înăuntru-i se încinge o discuţie galopantă între suveran şi ministru, o discuţie asupra maltratărilor corporale.

Conul Mihalache, omul reformelor, progresistul înflăcărat, susţine că o lege aspră trebuieşte numaidecît, o lege care să oprească sub pedepse straşnice bătaia. Vodă, mai moderat, recunoaşte că un popor liber trebuie să şteargă din moravurile sale aceste deprinderi barbare, dar nu vede încă putinţa aplicării unei asemenea legi, fiindcă... deprinderi seculare... ignoranţa şi lipsa sensului datoriei... incapacitatea omului de a se dezbăra de un şir întreg de învăţături... ş.cl. ş.cl. Ministrul se încăpăţînează... Spiritul secolului... lumina civilizaţiei... demnitatea omului liber... ş.cl. ş.cl.

– În fine, această reformă este absolut trebuincioasă: trebuie făcută, m.-ta!

– Bine, Mihalache dragă, zise vodă biruit, bine; s-o facem şi p-aiasta!

Au ajuns cu bine şi cu sănătate la Severin, călcînd de la Olt şi pînă la podul lui Traian pe flori şi aclamaţi de un popor întreg.

Lume – paradă – entuziasm oltenesc – banchet – luminaţie.

Seara în sfîrşit, într-un tîrziu, cei doi iluştri amici sunt la gazdă împărtăşindu-şi impresiile. Cu tot zgomotul şi entuziasmul, vodă n-a uitat discuţia de cu ziua.

Măria-sa dă ordin ministrului să fie gata a doua zi la şapte, spre a începe împreună inspecţiile de rigoare la autorităţile locale. Apoi m.-sa şopteşte ceva în taină feciorului lui conul Mihalache – un ţigan de casă, care cunoaşte bine tabieturile ministrului. Conul Mihalache, trebuie să ştim, nu obicinuieşte nici papuci, nici halat. Dimineaţa, cum se scoală, se-ncalţă, se-mbracă din cap pînă în picioare şi rămîne aşa toată ziua.

Acum se dezbracă să se aşeze-n pat.

Odaia de culcare a ministrului e despărţită printr-o uşe de a lui vodă. Conul Mihalache se culcă poruncind ţiganului să-i cureţe ciboţelele şi straiele pentru a doua zi dis-de-dimineaţă, şi adoarme.

Dis-de-dimineaţă, vodă bate la uşe:

– Haide, Mihalache, nu te-ai deşteptat încă?

Ministrul sare din pat şi se repede la ghete.

– Numaidecît, măria-ta!

Ghetele nicăiri... Caută hainele... Hainele nicăiri. Degrabă la uşa de ieşire şi cheamă feciorul... Feciorul nicăiri.

Vodă:

– Haide, Mihalache!

Ministrul iese-n colţuni şi-n cămaşe afară şi-ncepe să-şi caute prin săliţă pe ţigan. Un om al poliţiei, care doarme dejurna pe o laviţă, sare buimac şi caută-n toată casa, şi caută, şi caută, şi-n sfîrşit peste zece minute aduce pe ţigan.

– Unde mi-s straiele şi ciubotele, mişelule? strigă conul Mihalache.

– Da' nu zghera aşa, coane, că doar nu dă turcii! stăi oleacă să le şterg.

– Nu le-ai şters încă?!

– Dec! da' eu nu-s om? eu să nu mă hodinesc? Le-oi şterge amu!

Şi ţiganul pleacă scărpinîndu-se-n cap şi bombănind.

Aşteaptă conul Mihalache, aşteaptă.

– Haide, bre omule, odată! strigă m.-sa de dincolo; că doar nu eşti cocoană să-ţi faci două ceasuri frizura.

– Acu, acu, măria-ta!

Şi conul Mihalache se plimbă prin odaie turbat.

La urma urmelor, iaca şi ţiganul cu ghetele şi hainele, mai rău tăvălite decît curăţate, le trînteşte pe un scaun şi pleacă.

– Stai, mişelule! răcneşte ministrul, und' te duci?

– Ei! haide odată, Mihalache! zise scurt vodă. Haid' odată, că m-ai plictisit: plec singur!

Conul Mihalache, desperat, se aruncă după ţigan, îi pune mîna în guler, îl întoarce-n loc şi-ncepe să-i arză

cîteva palme... moldoveneşti. Ţiganul începe să urle. În momentul acesta, vodă deschide uşa de la mijloc şi întreabă:

– Ce-i aiasta, dragă Mihalache?... baţi? Apoi cum rămîne cu reforma noastră?

Ţiganul s-a pornit pe rîs, a luat un bun bacşiş de la vodă şi la moment a gătit straiele şi ciubotele ministrului.

Suveranul şi ministrul au plecat foarte, foarte voioşi să facă inspecţie la deosebitele autorităţi, şi pe drum Cuza-vodă a spus amicului său acest mare adevăr:

– Reforma trece, năravurile rămîn!

„Vatra“, 1894, nr. 1.

STATISTICĂ

De curînd s-a publicat, sub auspiciile biuroului central statistic din Statele Unite nord-americane, o notiţă statistică foarte curioasă şi plină de învăţăminte. Se ştie că statistica este o faclă care luminează ştiinţele sociale, şi se mai ştie cît sunt de elocuente cifrele.

Iată ce ne spune ilustrul statistic Bob Schmecker, în notiţa de care vorbim:

„Am calculat, după îndelungate experienţe şi notiţe personale – eu, în interesul ştiinţei, iau parte la toate turburările de stradă – şi am ajuns a stabili următoarele:

La orice revoluţie sau turburare, ia parte acelaşi public care ia parte la luminaţie, la paradă sau la foc, şi adică: bărbaţi, femei şi copii de ambele sexuri.

Calculaţi pe vîrstă ne dă la 1000:
Majori 515
Minori 485

Calculaţi pe anii vîrstii:
Purtaţi în braţe sau mai mici de 7 ani 135
De la 7 la 10 ani 200
" " 10 " 21 " 150
" " 21 " 45 " 350
" " 45 " 75 " 150
" " 75 " 85 " 14
" " 85 " 100 " 1

Calculaţi pe motivele care-i mînă în învălmăşeală:
Din curiozitate artistică 50
" " critică 15
" " pură 230
" instincte 450
" convingerea altora 250
" " proprie 5

După starea de conştiinţă:
Pot răspunde pentru ce au luat
parte la mişcare 250
Nu pot răspunde 750

Dintre cei 250 dintîi:
Pot răspunde:
În mod fantazist 120
" " naiv 125,5
" " plauzibil 0,5

Din capetele sparte, calculate pe 100 sunt:
nevinovate 75
vinovate inconştient 24
vinovate conştient 1

În privinţa rezultatelor unei mişcări populare, calculat pe un milion de suflete, avem:
Cîţi folosesc direct 100
" " indirect 100
Restul pînă la un milion păgubesc."

În adevăr statistica e plină de învăţăminte!

„Moftul român", 1893, 11 apr.

CONGRESUL COOPERATIV ROMÂN

ŞEDINŢA DE INAUGURARE

Şedinţa solemnă de deschidere a congresului se începe la orele 1 d.a. sub preşedinţa d-lui Dem. Butculescu, prezenţi fiind 1000 de membri cooperatori.

Președintele, în termeni foarte frumoși, salută și felicită pe membrii congresului pentru patriotismul cu care s-au grăbit a veni să aducă luminile lor în această mare chestiune: protecționismul național. D-sa termină arătînd foloasele cooperațiunii: cooperațiunea trebuie să fie pentru toți românii *cu minte o idee fixă*.

Se intră în ordinea zilii.

D. *Moceanu*, delicatese și comestibile român, cu verva-i cunoscută, ține pentru protecționism un discurs *foarte sărat* și *foarte gustat*: vorbele-i merg ca *untul* și *bine cîntărite* și *socoteala fără cusur*. (Aprobări în tot publicul.)

Directorul fabricei Lemaître, un om *cu multă greutate*, e de aceeași părere. D-sa crede că *fierul trebuie bătut pînă-i cald*, că nu trebuie lăsat guvernul în pace: pînă nu va admite protecționismul și nu va *turna* legi *pe acest tipar*, trebuie *ciocănit* mereu. (Aplauze.)

Un guvernamental liber-schimbist: Luați seama: vrea să ne *potcovească*! (Rîsete și sîsîituri.)

D. *Iordache Ionescu* din Șelari, prezidentul „Spumei de drojdii", societatea comercianților români de băuturi: *Vin*, domnilor!... (*Chef* mare și *tămbălău* în toată adunarea. Oratorul se așază la loc *mahmur*. Zgomotul se potolește.)

D. *președinte*: Urmați, frate cooperator...

O *voce*: Degeaba! acuma *i s-a stricat gustul!*

Alta: Să-l dreagă!

D. *Iordache*: Nu mai! Dar cu principiile dv. o să vă *frigeți* prost de tot!

D. *Basilescu*, tipograf, atacînd chestia cu multă ardoare, *culege* aplauze de *deosebite caractere*, cari de ilaritate, cari de entuziasm; în fine face o frumoasă *impresiune*.

D. *Franke*, croitor, o ia cu franchețã *p-alt ton*. Se vede aci *stofă* de orator. Discursul se *potrivește* perfect. Liber-schimbismul nu e de *talia* unei țări agricole: cu acest sistem ni *s-ar croi* o soartă *prea grea*, care *ne-ar strînge rău în spete; pardessus le marché*[1], fără să prindem de *veste*, ne-ar *căptuși* străinii din cele două emisfere. Oratorul o *încheie* fără să treacă cu un milimetru *măsura* în privința celor două emisfere... Un *elegant* discurs! Se șoptea în congres că președintele *îl comandase* din vreme; e drept însă că bravul orator l-a dat *gata* după promisie *în 24 de ore*. (Aplauze unanime.)

D. *președinte*, care a primit o depeșe: Domnilor, am să vă fac o comunicare. Iată depeșa pe care o primesc de la Direcția generală a C.F.R.: „Onor. Congres cooperativ român, *loco, motivele* pentru cari lipsește d. director general..."

Doctor Chiriac: Desigur iar întrerupere de *circulațiune*.

D. *președinte*: Întocmai. D. director s-a înțepenit la Chitila. Noi, regretînd *locomotivele*, reintrăm în ordinea zilii.

---

[1] Corect ortografiat: *par dessus le marché* (fr.) – pe deasupra; joc de cuvinte cu *par dessus* (pe deasupra) și *pardessus* (pardesiu).

D. Stancu Becheanu, lipscan: Domnilor, pe cînd vorbeau onor. preopinenţi, amicul meu, nenea Ghiţă Pencovici, îmi dedea *cu cotul*. (Rîsete.) Puteţi rîde, domnilor! n-o să-mi *măsor* eu la bătrîneţe vorbele cu *santimetru*... Îi ştiu pe toţi ce *cumaş*[2] sunt; *materia* asta o cunosc, slava Domnului! nu mi-e ruşine! Ţara asta vrea profteţionism – nu mai încape *tocmeală*! Eu sunt sincer, eu nu sunt din acei oratori *de modă nouă*, cum am văzut la *jurnalele din urmă*, ca să scot *panglici* pe nas.

Doctor Toma Ionescu: *Panglică? cu operaţie!*

Doctor Chiriac: *Cezariană!*

D. preşedinte: *Nu tăiaţi* vorba oratorului, vă rog.

D. S. Becheanu (urmînd): Eu adică, în sfîrşit, eu zic guvernului: *Coniţă!* adică, pardon! domnule! *cu preţul ăsta nu ne dă mîna*: este *peste poate*. Dar mai în sfîrşit, văzînd la o adică refuz din partea *muşteriului*, ăstaa... a guvernului vreau să zic, putem zice: *tîrgul n-are supărare, noi am cerut; dv. ce daţi?* (Aplauze.)

D. staroste al birjarilor, un adevărat pravoslavnic în materie economică, *biciuind* liber-schimbismul, compară congresul cu a cincea *roată la căruţă*. La imputarea ce i s-a făcut că e liber-schimbist, aminteşte proverbul cu *capra* şi oaia; la imputarea că n-a luat *bărbăteşte* iniţiativa unei *mişcări mari* a corporaţiunii sale, zice: *bate şaua să priceapă iapa!* Ei,

[2] Stofă.

domnilor, adaogă oratorul, pisica *cu clopoţei* nu prinde şoarecele! Nu trebuie *să tragem cînd la dreapta, cînd la stînga*; trebuie *să mînăm* chestia *tot înainte*; căci, daca mergem tot aşa *hîţa-hîţa*, o vîrîm *cu oiştea-n gard!* – Oratorul *se opreşte* aci.

D. Bossel, tapiţer, spune că nu face ca colegul d-sale d. Olbricht, care se ascunde *după perdea: ţinta noastră e fină*. D-sa pune chestia pe *tapet*. Cifrele statistice sunt *oglinda* perfectă a situaţiei. Cu protecţionismul am merge ca pe *rotile*; de înlăturarea acestei sisteme, nimic n-ar putea să ne *console*[3]. D-sa sfîrşeşte spunînd că situaţiile economice sunt totdeauna *mobile*. (Aplauze zgomotoase.)

D. Alexandriu, farmacist, ţine un spici foarte *coroziv*; d-sa trage *un praf* adversarilor protecţionismului. Blamează într-un mod *drastic* pe acei ce n-au în *combinaţiile* lor acea *curăţenie* caracteristică românului, şi cari vor să lase pe străini să stoarcă ultimele *picături* din forţele ţării, pînă cînd într-o bună dimineaţă să ne pomenim *hap!* că ne înghite străinul! Ei! şi [pe] urmă nu mai e *leac*. (Aplauze repetate.)

D. Prager Iulius, blănar, ţine un discurs cu totul *hors de saison*[4]; d-sa se-ncurcă în citate de proverbe uzate: *lupul* părul îşi schimbă, dar năravul ba; asta-i altă *căciulă!* de ce n-are *ursul* coadă şi *lupul* d-abia o poartă;

[3] Consolă, masă de salon.

[4] Nepotrivit cu anotimpul (fr.).

umblați cu *vulpea*-n sac! și altele. În fine, un discurs să *nu-l mănînce nici moliile*.

D. Huhn, directorul băilor Mitraschewsky, care *a asudat* tot timpul, vrea *să verse apă rece* peste entuziasmul adunării. Voi, zice d-sa, să dau *un duș* peste focul protecționiștilor extremi! (Zgomot.)

D. Boniface Florescu, profesor de *franciujește*: *B-aia-i* vorbă!

Voci: *Curat!* (Zgomot.) Sus! jos! jos! sus! (Zgomot mare.)

Urmează de aci o discuție foarte vie, în care se schimbă o mulțime de replice destul de violente. Dăm aci pe scurt pe cele mai importante.

Un șelar: Trebuie să-i strîngem *în chingi* pe adversari! (Zgomot asurzitor.)

Un liber-schimbist: Vreți *să ne înșelați!*

D. Georges Ionescu, orloger român de Geneva, înaintează în îmbulzeală la tribună cu *cilindru* pe cap: *Să ne remontăm* caracterele, domnilor! trebuie *să precizăm!*

D. Sinie, căldărar român, vociferează grozav: Asta-i *spoială!* V-ați dat *metalul* pe față. (Se repede la tribună, apucă pe orloger în brațe și-l *întoarce pe sus*. Zgomot la culme. Strigăte: Ți-ai arătat *arama!*)

D. Littmann, lampist, în mijlocul tumultului *strălucește* prin cîteva cuvinte: Domnilor! *să ne luminăm!* nu sunt un intrigant să viu aici să bag *fitiluri*, să *înflăcărez* resentimentele.

D. Tassain, directorul Companiei gazului: *Tais ton bec, espèce de fumiste!*[5] (Zgomotul merge crescînd. D. Littmann se retrage într-un colț și *fumează*. Zgomotul continuă.)

D. Teodorescu, franzelar, un om *copt*, caută a potoli *focul* adunării: Domnilor, stați! aci nu e *cu lopata!* Cine *a luat* cuvîntul? Ce am venitără să facem aici? *gogoși?*

D. N. Mandrea, fabrica de cizme Filaret, cu tactul său obicinuit, zice puține cuvinte și, deși urmînd după *calapoadele* vechi oratorice, reușește totuși *să-i încalțe* pe toți! (Zgomotul începe a se stinge, cu atît mai mult cu cît d. Capșa, cofetarul, își dă toată osteneala să *îndulcească* lucrurile.)

D. Iulian Oprescu, în tot timpul scandalului *conservă* o atitudine demnă și o tăcere de aur. D-sa zice unui prietin: În chestia economică n-am decît o părere – *laissez faire, laissez passer*[6]*!* Facă fiecare cum poate, eu fac *cum pot*. (Zgomotul s-a potolit.)

Doctor Babeș: Domnilor! Susțineți cineva o opinie contrară aceleia ce susținem noi? Sunteți *turbați?* Eu, domnilor, pînă acum nu m-am *baccilit*; mie-mi place să pun *virgulele* pe i! Susțin că, fără protecționism, România, pe calea economică, nu va putea fi decît un *mic rob* al marei Europe industriale! (Aplauze turbate.)

[5] Taci, șarlatanule! (fr.).
[6] Lăsați să se facă, lăsați să treacă (fr.), adagiu al economiei liberale.

D i r e c t o r u l fabricei de bazalt artificial: Acel ce se știe a nu avea nici un păcat să ne arunce *piatra!* Toți fierbem într-o *oală*, și dumneata și dumnealui și noi ețetera.

O v o c e: *Ețeteracota!* (Aplauze, ilaritate.)

D i r e c t o r u l Companiei barometrice: Domnilor! Onorabilii preopinenți au vorbit cu multă... pompă, dar, pardon, superficial. Eu voi să... sondăm mai adînc! (Murmure, întreruperi și protestări.)

D i r e c t o r u l fabricei „Stella": Începutul acesta nu miroase bine. (Zgomot.)

D. p r e ș e d i n t e, către orator: Mă rog, compania dv. nu este înscrisă la ordinea zilii. În ședința de noapte... La noapte!

D i r e c t o r u l Comp. bar.: Dar, domnule președinte!...

T o a t ă s a l a: La noapte! la noapte! (Tumult.)

P r e ș e d i n t e l e: Vă ridic cuvîntul!

D i r e c t o r u l Comp. bar., strigînd puternic: A! care va să zică vreți să-mi... astupați gura? foarte bine... Dv. vă... încuiați, ca să zic așa, în ordinea dv. de zi, și apoi, de aci, nu mai vreți să... ieșiți! Rog să se ia act de aceasta. Aceasta nu e... lucru curat! Vom protesta! vom umple... toate gazetele! (Zgomot mare.)

R e p r e z e n t a n t u l Societății presei: A! asta e o infamie! Afară! Să iasă... afară!

D i r e c t o r u l Comp. bar., în mijlocul fluierăturilor și huiduielilor, se încleștează la tribună strigînd din toate puterile: Bravo! care va să zică tot eu să ies... afară! Eu! Nu, domnilor, dv. să ieșiți afară!

U n m ă c e l a r român, repezindu-se la orator cu cuțitul: Ieși... că te tai!

D i r e c t o r u l Comp. bar., de frică, iese afară. (Aplauze frenetice.)

Prima ședință solemnă a congresului se ridică.

„Moftul român", 1893, 7 febr.

„MOMENTE“

(1901)

LA HANUL LUI MÎNJOALĂ

Un sfert de ceas pînă la Hanul lui Mînjoală... de-acolea, pînă-n Popeştii-de-sus, o poştie: în buiestru potrivit, un ceas şi jumătate... Buestraşu-i bun... dacă-i dau grăunţe la han şi-l odihnesc trei sferturi de ceas... merge. Care va să zică, un sfert şi cu trei, un ceas, şi pînă-n Popeşti, unul şi jumătate, fac două şi jumătate... Acu sunt şapte trecute: ăl mai tîrziu pînă la zece, sunt la pocovnicu Iordache... Am cam întîrziat... trebuia să plec mai devreme... dar în sfîrşit!... de aşteptat, mă aşteaptă...

Aşa socotind în gînd, am şi văzut de departe, ca la o bătaie bună de puşcă, lumină multă la hanul lui Mînjoală, adică aşa-i rămăsese numele; acuma era hanul Mînjoloaii – omul murise de vreo cinci ani... Zdravănă femeie! ce a făcut, ce a dres, de unde era cît p-aci să le vînză hanul cînd trăia bărbatu-său, acuma s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, şi încă spun toţi că trebuie să aibă şi parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară... alţii, că umblă cu farmece. Odată au vrut s-o calce tîlharii... S-au

apucat să-i spargă uşa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cît un taur, a ridicat toporul şi cînd a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort... Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut – amuţise. Erau patru inşi. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, şi ceilalţi doi l-au apucat de picioare, să-l îngroape undeva departe. Cînd să iasă din curtea hanului, Mînjoloaia începe să strige pe fereastră: hoţii! şi-n faţă-le, iacă zapciul cu mai mulţi inşi şi cu patru dorobanţi călări. Strigă pomojnicul: „Cine-i?“. Hoţii cei doi, fugi care-ncotro! rămîne mutul cu frate-său mort în cîrcă. Acu, ce te faci la cercetare? Toată lumea ştia că mutul vorbeşte; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut pînă l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc – degeaba. De atunci li s-a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul...

Pînă să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de care poposesc în curtea hanului; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se-ncălzesc pe lîngă focuri... de aceea se vedea atîta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunţe la grajd. Intru în cîrciumă, unde fac refenea oameni mulţi, pe cînd doi ţigani somnoroşi, unul cu lăuta şi altul cu cobza, ţîrlîie într-un colţ olteneşte. Mi-e foame şi frig – m-a răzbit umezeala.

– Unde-i cucoana? întreb pe băiatul de la tarabă.

– La cuptor.

– Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu şi trec, printr-o săliţă, din cîrciumă în bucătărie...

Foarte curat în bucătărie... şi abur, nu ca în cîrciumă, de cojoace, de cizme şi de opinci jilave – abur de pîne caldă. Mînjoloaia priveghea cuptorul...

– Bine v-am găsit, cocoană Marghioalo.

– Bine-aţi venit, cocoane Fănică.

– Mai s-o fi găsind ceva de mîncare?

– Pentru oameni de omenie ca dumneata, şi la miezul nopţii.

Şi repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroanţe să puie de masă-n odaie, şi pe urmă s-apropie de cotlon la vatră, şi zice:

– Uite, alege-ţi.

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică şi ochioasă, ştiam. Niciodată însă de cînd o cunoşteam – ş-o cunoşteam de mult: trecusem pe la hanul lui Mînjoală de atîtea ori, încă de copil, pe cînd trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n-era drumul la tîrg – niciodată nu mi se păruse mai plăcută... Eram tînăr, curăţel şi obraznic, mai mult obraznic decît curăţel. M-am apropiat pe la stînga ei, cum era aplecată spre vatră, şi am apucat-o peste mijloc; ajungînd cu mîna de braţul ei drept, tare ca piatra, m-a-mpins dracul s-o ciupesc.

– N-ai de lucru? zice femeia şi s-a uitat la mine chiorîş...

Dar eu, ca s-o dreg, zic:

– Straşnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Ia nu mă-ncînta; mai bine spune ce să-ţi dau.

– Să-mi dai... să-mi dai... Dă-mi ce ai dumneata...

– Zău...

Şi eu, oftînd:

– Fie, că straşnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Da' dacă te-aude socru-tău?

– Care socru?... de unde ştii?

– Dumneata gîndeşti că, daca te-ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimini ce faci... Nu te duci la pocovnicu Iordache să te logodeşti cu fata a mai mare?... Aide, nu te mai uita aşa la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate şi odihnite am văzut în viaţa mea, dar ca odaia aceea... Ce pat! ce perdeluţe! ce pereţi! ce tavan! toate albe ca laptele. Şi abajurul şi toate cele lucrate cu igliţa în fel de fel de feţe... şi cald ca subt o aripă de cloşcă... şi un miros de mere şi de gutui...

Am vrut să m-aşez la masă şi, după obiceiul apucat din copilărie, m-am întors să văz încotro e răsăritul, să mă-nchin. M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toţi pereţii – nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

– Ce te uiţi?

Zic:

– Icoanele... Unde le ţii?

Zice:

– Dă-le focului de icoane! d-abia prăsesc cari şi păduchi de lemn...

Femeie curată!... M-am aşezat la masă făcîndu-mi cruce după datină, cînd deodată, un răcnet: călcasem,

se vede, cu potcoava cizmii, pe un cotoi bătrîn, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede şi deschide uşa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe cînd aerul rece năpădeşte-năuntru şi stinge lampa. Caută chibriturile pe bîjbîite; caut eu încolo, caută cocoana-ncoace – ne-am întîlnit piept în piept pe-ntunerec... Eu, obraznic, o iau bine-n braţe şi-ncep s-o pup... Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsa; îi ardea obrajii, gura-i era rece şi i se zbîrlise pe lîngă urechi puful persicii... În sfîrşit iacă jupăneasa aduce tava cu demîncare şi cu o lumînare. Pe semne om fi căutat mult chibriturile, că ţilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar...

Bună mîncare! pîne caldă, raţă friptă pe varză, cîrnaţi de purcel prăjiţi, şi nişte vin! şi cafea turcească! şi rîs şi vorbă... halal să-i fie cocoanii Marghioalii! După cafea, zice cotoroanţii:

– Spune să scoată o jumătate de tămîioasă...

Grozavă tămîioasă!... Mă apucase un fel de amorţeală pe la încheieturi; m-am dat aşa-ntr-o parte pe pat, să trag o ţigară cu ale din urmă picături chihlibarii din pahar, şi mă uitam pîn fumul tutunului la cocoana Marghioala, care-mi sta pe scaun în faţă şi-mi făcea ţigări. Zic:

– Fie, cocoană Marghioalo, straşnici ochi ai!... ştii ce?

– Ce?

– Dacă nu te superi, să-mi mai facă o cafea; da... nu aşa dulce...

Şi rîzi!... Cînd vine jupîneasa cu cafeaua, zice:

– Cocoană, dumneavoastră staţi de vorbă aici... nu ştiţi ce-i afară...

– Ce e?

– S-a pornit un vînt de sus... vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare şi m-am uitat la ceas: zece şi aproape trei sferturi. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri şi jumătate? Vezi ce e cînd te-ncurci la vorbă!

– Să-mi scoaţă calul!

– Cine?... Argaţii s-au culcat.

– Mă duc eu la grajd...

– Ţi-a pus ulcica la pocovnicu! zice cocoana pufnind de rîs şi ţinîndu-mi calea la uşe.

Am dat-o binişor la o parte şi am ieşit pe prispă. În adevăr, era o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni şi vite dormeau pe coceni, vîrîndu-se cuminţi unii-ntr-alţii jos la pămînt, pe cînd pe sus prin văzduh urla vîntul nebun.

– E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată şi apucîndu-mă strîns de mînă; eşti prost? să pleci pe vremea asta! Mîi de noapte aici; pleci mîne pe lumină.

– Nu se poate...

Mi-am tras mîna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deşteptat un argat şi mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară şi m-am suit în odaie să-mi iau noapte bună de la gazdă. Femeia, dusă

pe gînduri, şedea pe pat cu căciula mea în mînă, o tot învîrtea ş-o răsucea.

– Cît am de plată? am întrebat.

– Îmi plăteşti cînd treci înapoi, răspunse gazda, uitîndu-se adînc în fundul căciulii.

Şi pe urmă se ridică în picioare şi mi-o întinse. Mi-am luat căciula ş-am pus-o-n cap, aşa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în lumini, cari-i sticleau grozav de ciudat:

– Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

– Umblă sănătos!

M-am aruncat pe şea; jupîneasa bătrînă mi-a deschis poarta, şi am ieşit. Rezemat cu palma stîngă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul: peste zaplazul înalt se vedea uşa odăii deschisă, şi în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-şi cu mîna arcurile sprîncenelor. Am ţinut la pas încetinel, fluierînd un cîntec de lume ca pentru mine singur, pînă cînd, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s-a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! şi mi-am făcut cruce: atunci, am auzit bine uşa bufnind şi un vaiet de cotoi. Gazda mea ştia că nu o mai văz, intrase degrab în căldură şi apucase pe cotoi cu uşa, desigur. Afurisit cotoi! se tot vîră pîntre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creştea scuturîndu-mă de pe şea. În înalt, nori după nori zburau opăciţi ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alţii pe deasupra la deal, perdeluind

în clipe largi, cînd mai gros, cînd mai subțire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simțeam că-mi îngheață pulpele și brațele. Mergînd cu capul plecat ca să nu mă-nece vîntul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tîmple fierbințeală și bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m-am gîndit eu, dîndu-mi căciula mai pe ceafă și ridicîndu-mi fruntea spre cer. Dar vîrtejul norilor mă amețea; mă ardea sub coastele din stînga. Am sorbit în adînc vîntul rece, dar un junghi m-a fulgerat pîn tot coșul pieptului de colo pînă colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula parcă mă strîngea de cap ca o menghinea: am scos-o și am pus-o pe oblînc... Mi-era rău... N-am făcut bine să plec! La Pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea: m-or fi așteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n-am fost prost să plec... Am îndemnat calul care se-mpletecea parcă băuse și el...

Dar vîntul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunt și-nțepos... Îmi pun iar căciula... Deodată sîngele începe iar să-mi arză pereții capului. Calul a obosit de tot; gîfîie de-necul vîntului. Îl strîng în călcîie, îi dau o lovitură de biciușcă; dobitocul face cîțiva pași pripiți, pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedea în față o piedică neașteptată. Mă uit... În adevăr, la cîțiva pași înaintea calului zăresc o mogîndeață mică sărind și țopăind... Un dobitoc!... Ce să fie?... Fiară?... E prea mică... Pun mîna pe revolver: atunci auz tare un glas de căpriță...

Îndemn calul cît pot: el se-ntoarce-n loc și pornește-napoi. Cîțiva pași... și iar stă sforăind... Iar căprița... Îl opresc, îl întorc, îi dau cîteva lovituri, strîngîndu-l din zăbală. Pornește... Cîțiva pași... Iar căprița... Norii s-au subțiat de tot: acuma văz cît se poate de bine. E o căpriță mică neagră: aci merge, aci se-ntoarce: aruncă din copite: pe urmă se ridică-n două picioare, se repede cu bărbița în piept și cu fruntea înainte să-mpungă, și face sărituri de necrezut și mehăie și fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, și-l apuc scurt de căpăstru: mă aplec pe vine-n jos: „Ța-ță!“ și chem căprița cu mîna parcă aș vrea să-i dau tărîțe. Căprița se apropie zburdînd mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească: mă pune în genunchi, dar îl țiu bine. Căprița s-a apropiat de mîna mea: e un ied negru foarte drăguț, care se lasă blînd să-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste niște haine. În vremea asta, calul se cutremură și dîrdîie din toate încheieturile ca de frigurile morții.

Am încălecat... Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergea ca praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă ducea. În goana asta, cînd la fiece clipă îmi puteam frînge gîtul, cu trupul înghețat și capul ca-n foc, mă gîndeam la culcușul bun pe care-l părăsisem prostește... De ce?... Cocoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea... Iedul se mișca în desagă să se așeze mai

bine: mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deștept scos afară din desagă, se uita și el la mine. Mi-am adus aminte de alți ochi... Ce prost am fost!... Calul se poticnește: îl opresc în silă; vrea să pornească iar, dar cade zdrobit în genunchi. Deodată, printr-o spărtură de nor se arată felia din urmă aplecată pe o rînă. Arătarea ei m-a amețit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-era în față... Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebuie să-mi fie-n spate! și mi-am întors repede capul, s-o văz pe cea adevărată... Am greșit drumul! merg la vale... Unde sunt? Mă uit înainte: porumbiște cu cocenii netăiați; la spate, cîmp larg. Îmi fac cruce, strîngînd de necaz calul cu pulpele amorțite, ca să se ridice – atunci, simț o zvîcneală puternică lîngă piciorul drept... Un țipăt!... Am strivit iedul! Pun mîna iute la desagă: desaga goală – am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturîndu-și capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smucește-ntr-o parte și mă trîntește-n partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe cîmp ca de streche și piere-n întunerec. Pe cînd mă ridic zdruncinat, auz foșneală pîntre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

– Tiù! Ța-țà! Ptfiù! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

– Care-i acolo? strig eu.

– Om bun!

– Care?

– Gheorghe!

– Care Gheorghe?

– Nătruț... Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni.

– Da' nu vii încoace?

– Ba, iaca viu.

Și, dintre coceni, se arată umbra omului.

– Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea?... am rătăcit cu viforul ăsta drumul.

– Da' unde vreai dumneata să mergi?

– La Popeștii-de-sus.

– Ehei! la pocovnicu Iordache.

– Ei, da.

– Apoi, n-ai rătăcit drumul... da mai ai de furcă pînă-n Popești... Aicea ești d-abia în Hăculești.

– În Hăculești? am zis cu bucurie. Atunci sunt aproape de hanul lui Mînjoală...

– Uite-l colea; suntem la spatele grajdului.

– Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gîtul tocm-acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri...

În cîțiva pași am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, și umbre mișcă pe perdea... A avut parte cine știe ce alt drumeț mai înțelept de patul cel curat! Eu oi fi rămas să capăt vreo laviță lîngă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m-a și auzit. Jupâneasa bătrînă a alergat să-mi deschiză... Cînd să intru, mă-mpiedic pe prag de ceva moale – iedul... tot ala! era iedul gazdii mele! A intrat și el în odaie și a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui? știa femeia că mă-ntorc?... ori se sculase de dimineață?... Patul era nedesfăcut.

– Cocoană Marghioalo! atît am putut să zic, și vrînd să mulțumesc lui Dumnezeu că m-a scăpat cu viață, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mîna și, dîndu-mi-o în jos, m-a luat cu toată puterea în brațe.

Parcă văz încă odaia ceea...

Ce pat!... ce perdeluțe!... ce pereți!... ce tavan!... toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca subt o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...

Aș fi stat mult la hanul Mînjoloaii, dacă nu venea socru-meu, pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboi de acolo. De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă și m-am întors la han, pînă cînd, bătrînul, care vrea zor nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m-au prins și m-au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătănii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit: m-am logodit și m-am însurat.

Tocma-ntr-un tîrziu, într-o noapte limpede de iarnă, pe cînd ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm de la un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești: arsese pînă-n pămînt hanul lui Mînjoală îngropînd pe biata

cocoana Marghioala, acu hîrbuită, subt un morman uriaș de jăratic.

– A băgat-o în sfîrșit la jăratic pe matracuca! a zis socru-meu rîzînd.

Și m-a pus să-i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu știu cîtea oară. Pocovnicul o ținea întruna că în fundul căciulii îmi pusese cocoana farmece și că iedul și cotoiul erau tot una...

– Ei aș! am zis eu.

– Era dracul, ascultă-mă pe mine.

– O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, și la bune...

– Întîi te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce...

– Da' dumneata de unde știi?

– Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrînul; asta-i altă căciulă!

„Gazeta săteanului", 1898, 5 febr.

CĂNUȚĂ, OM SUCIT

A fost odată un om care toată viața lui nu s-a putut potrivi cu lumea – un om sucit.

Mă-sii i-a abătut să-l nască tocmai despre ziuă la lăsata secului de postul mare, cînd se pornise o zloată grozavă. Paștele în anul acela cădea în iarnă de tot. Tată-său a alergat cu brișca la moașa satului tocmai în

margine. Moașa dormea; d-abia se-ntorsese acasă de la arendașul moșiei, unde fusese chef. A trebuit vreme pînă s-o deștepte, pînă să se-mbrace femeia, pînă să se urce-n brișcă. Copilul a așteptat cît a așteptat și, pînă să-și piarză răbdarea mă-sa, care se văita cumplit, și-a pierdut-o el p-a lui și s-a repezit așa fără socoteală în lume, tocmai cînd s-auzeau clopoțeii de la brișca lui tată-său la scară.

Peste vreo patru săptămîni, a venit vremea să-l boteze: Radu, Răducanu, Cănuță – fără praznic la călindar. După ce s-a lepădat de trei ori de Satana nașu-său pentru el, Popa satului a luat copilul în mîni și l-a vîrît odată-n cristelniță: „... În numele Tatălui!...“ copilul a răbdat; pe urmă înc-o dată: „... ș-al Fiului!...“ copilul a-nceput să urle de apă rece parcă-l băga în foc; iar cînd l-a vîrît a treia oară: „... ș-al sfîntului Duh!...“ copilul s-a smucit dintre degetele popii ca o vîrlugă, și a scăpat în fundul cristelniții. Popa a scos mînile goale din apă, iar nașa a început să țipe:

– Se-neacă, părinte, copilul!... Ce faci?

Popa și-a sumes iute mînicile și l-a scos cît a putut mai degrab la aer. Mititelul era vînăt ca un ficat de bivol bătrîn: nici miau nu mai zicea: clipea numai din ochișorii lui cîrpiți ca un broscoi în pierzare.

L-au luat de picioare, l-au învîrtit, l-au scuturat, l-au frecat, pînă i-a venit iar sufletul la loc.

– Măă! zice popa; mulți copii am botezat de cînd sunt preot... să vă trăiască! dar așa copil sucit n-am mai văzut!

Cănuță a rămas sărman de părinți tocmai cînd se făcuse copil de-nvățătură... De una, mai bine pentru ei: mare bucurie n-aveau să capete după urmările lui.

Bunică-sa despre tată l-a luat pe copil la oraș și l-a dat la școală. A-nvățat Cănuță cît a-nvățat, pînă a ajuns cu chiu cu vai în clasa a patra. Într-o zi, dascălul, un om foarte serios, a venit supărat. Cum a intrat în clasă, s-a așezat pe catedră încruntat, a strigat catalogul și pe urmă:

– Cănuță!

– Prezent!

– Cîți domni a avut țara românească!

– Mulți, domnule.

– Mulți, mulți! da' cîți?... neghiobule!

– ... Cîți, domnule?

– Dar tu mă-ntrebi pe mine? ori eu pe tine, prostule?

– Să-i numărăm, domnule...

– Dar pîn-acu ce-ai făcut, neghiobule?

– Am învățat la ar'metică, domnule.

– Mergi la loc, nătărăule! Aldată să-i numeri.

S-a dus Cănuță la loc și s-a apucat să numere și iar să numere.

A doua zi a venit dascălul și mai supărat:

– Cănuță!

– Aici.

– Cîte feluri de numere complexe avem?

– Multe, domnule.

– Cîte, dobitocule?
– Cîte, domnule?
– Răspunde tu, boule!
– Să le numărăm, domnule.
– Acu să le numeri? pînă acum ce-ai numărat, măgarule?
– Am numărat domnii, domnule!
– Mergi la loc, vită! Aldată să le numeri.
Iar s-a dus la loc și s-a apucat să numere cîte feluri de numere complexe avem.
A treia zi, dascălul intră turbat:
– Cănuță!
– Prezent!... Numerele complexe...
– Nu te-ntreb de numerele complexe...
– ... Domnii țării românești...
– Stăi, întîi să te-ntreb, loază... Cîte rîuri are Europa?...
– Mă duc să le număr, domnule....
Și a plecat Cănuță. S-a dus la bunică-sa acasă și i-a spus că nu mai merge la școală măcar să-l taie. Bunică-sa a alergat la dascăl, și dascălul i-a spus:
– Babo, dă-l la meșteșug. Poate meșteșugul să-i dea de căpătîi, că nu-i de școală, e copil sucit, una-l întrebi și alta răspunde.
S-a mîhnit bătrîna, dar s-a gîndit: de unde știi? nu e toată lumea făcută să se procopsească-n școală... să-l dau la stăpîn; poate acolo să-i fie norocul lui.

L-a dat pe Cănuță la un băcan. A slujit băiatul cît a slujit, cînd mai bine, cînd mai rău. Într-o seară, băcanul a încărcat un coș mare cu fel de fel de mezeluri și cu vreo douăzeci de sticle de vin, să le trimeață la un mușteriu. Afară era polei grozav. Cănuță s-a aplecat și d-abia a putut ridica greutatea pe loc limpede în prăvălie.
– N-o să aluneci cu el, mă? a-ntrebat jupînul.
– De! jupîne; știu eu?
– O să-l poți duce?
– E greu...
– Haide! s-a răstit jupînul. Dar să dormi și să mănînci, știi? leneșule!
Cănuță a dat să ridice coșul și n-a putut. Jupînul ca să-l îmbărbăteze i-a dat un pumn în ceafă; pe urmă, jupînul și încă un băiat au ridicat greutatea și i-au pus-o lui Cănuță în cîrcă. Copăcel-copăcel, băiatul a mers cîțiva pași pînă la colțul stradei pe unde presăraseră negustorii cenușe pe dinaintea prăvăliilor; dar cînd să apuce pe o ulicioară mai neumblată, ca să mai scurteze din drum, tocmai venea o birje cu caii răscăcărați de teama alunecușului. Băiatul s-a ferit repede în lături și odată, bîldîbîc! și zdrong! Cănuță într-o parte cît colo și sarcina din spinare într-alta. Băiatul s-a lovit la cot de i-a secat sufletul; dar s-a ridicat degrab să vază ce s-a făcut coșul. L-a apucat vîrtos de toartă și l-a smucit cu putere. Ciudat lucru! Coșul era acum mai ușor. Cînd l-a ridicat de la pămînt, a-nceput să curgă din fundul coșului ca dintr-o stropitoare ciuruită: se spărseseră

sticlele și acum se scurgea rămășița vinului. Ce să facă? La mușteriu, cu cioburi de sticlă nu putea merge. Să fugă? Unde să se ducă?... Să se-ntoarcă la prăvălie!... N-are să-l omoare doar.

De omorît nu l-a omorît jupînul, că jupînul nu era om așa de rău... Dar...

– Unde ai căzut, ticălosule?

– În colț la ulicioară.

– Pentru ce ai apucat pîn ulicioară, afurisitule? Nu puteai merge pe podul Mogoșoaii, pe unde e măturat și cu cenușe pe jos? Ai?

– Ca să nu mai ocolesc, jupîne!

– Să nu mai ocolești?... Ți-e lene să umbli, mișelule!... Patruzeci de franci!... Face pielea ta cîtă pagubă mi-ai făcut tu mie?

Și trage-i, și trage-i... I-a tras atîta, încît bietul Cănuță, după ce s-a-nchis prăvălia, nici n-a mai mîncat. S-a culcat îmbrăcat pe mindir și a dormit tun pînă la ziuă parcă făcuse un ziafet.

A treia seară îl trimite iar cu marfă la alt mușteriu. Acuma era coșul foarte ușurel.

– Măă! să vii degrabă.

– Viu, jupîne.

– Bagă de seamă să mai spargi ceva iar!...

Peste cîteva minute vine-n prăvălie o damă și tîrguiește fel de fel de trebuincioase pentru casă.

– Să-mi dai un băiat să mi le ducă numaidecît cu mine și cu contul, să-l plătesc acasă.

– Care dintre băieții ăi mici e aicea? întreabă jupînul.

– Nici unul! răspunde tejghetarul. Sunt toți duși.

– Dar Cănuță?

– N-a venit încă.

– Veni-i-ar numele...

Dama-și pierde răbdarea; se uită la ceas:

– Atunci, zice, iau o birje, că m-așteaptă la masă; am musafiri; și trimite dumneata pe băiat mîne, ori poimîne cu contul.

Jupînul, negustor vechi, care cunoștea cît se-ntinde poimînele cocoanei, zice dulceag:

– Dar... știți că... mai este un contișor...

– Ce contișor? zice dama. Orice-o fi, plătește bărbatu-meu cînd o trece pe aici.

– E cam de mult, zice jupînul zaharisind și mai tare tonul. Dè! cu vremea asta, și la noi, negustorii, nu prea merge... Eu zic, coniță, mai bine să așteptăm băiatul... zău! mai bine să așteptăm băiatul.

– Care va să zică nu am atîta credit la dumneata?

– Mă iertați, sărut mîna, răspunde cu glasul ca miambalul jupînul, frecîndu-și mîinile.

Apoi schimbînd deodată tonul, aspru către tejghetar, pe cînd intră mai mulți mușterii:

– Băiete! vezi ce-a poftitără domnii.

– Mersi, zice dama foarte înțepată și iese trîntind ușa.

Orișicît, să lași să plece așa un mușteriu supărat, o damă, nu face pentru un negustor... Tocmai cînd se

gîndea jupînul la asta cu părere de rău că s-a-ntîmplat, iacătă și Cănuță alb de măzăriche.

– Unde ai stat pînă acuma, nemernicule? zbiară jupînul.

– Am fost la d. Popescu.

– La d. Popescu?... un ceas pentru o palmă de loc?

– Am dat pe podul Mogoșoaii, jupîne; pîn ulicioară alunecă.

– Pe podul Mogoșoaii?... ca să caști gura la prăvălii!..

Și șart! part! o pereche de palme fierbinți peste urechile degerate.

Desigur numai din pricina firii lui pe dos, i s-a părut lui Cănuță două palme mult mai dureroase decît bătaia de deunăzi. Deunăzi, după atîta pisăgeală, se culcase fără să se plîngă de șale și dormise ca o buturugă; acuma n-a putut s-adoarmă de usturimea urechilor. A plîns înfundat toată noaptea pe mindirul lui pînă despre ziuă.

Se împlinea acu, peste o minută, a treisprezecea învîrteală a pămîntului împrejurul soarelui de cînd tînărul Cănuță se grăbise a ieși să se bucure de razele acestuia. Un neastîmpăr nesuferit ridică pe băiat de pe mindir. Cănuță oftă adînc ca și cum ar fi răsuflat întîia dată, își șterse repede ochii ca și cum ar fi văzut întîia oară lumina. În perete ardea o lămpșoară afumată. Toți băieții ceilalți dormeau adînc. Își luă într-o basma lucrușoarele lui, mai nimic, și ieși.

Mijea de ziuă cînd, rupt de oboseala trupului și mai ales de a sufletului, înghețat de atîta umblet pe frig, bătea în geam la cocioaba bunică-sii, în fundul unei mahalale de la marginea orașului. Baba se deșteptase, își aprinsese candela la icoane și se-nchina.

– Cine e?

– Eu, bunico.

I-a deschis.

– Ei! ce cauți tu pînă-n ziuă?

– Am fugit de la jupînul.

– De ce? a-ntrebat bunica încruntată de cine știe ce urît gînd i-o fi fulgerat prin mintea ei veche.

– ... Pentru că... nu mai vreau să stau.

– Nu-ți dă de mîncare?

– Ba da.

– Muncești prea mult?

– Mult... dar... nu mult.

– Te bate?

Băiatul dete din cap și-ncepu să plîngă. A vrut bunica să-l mustre, să-l îndemne la supunere – ba, că așa bate stăpînul, să-nvețe băieții minte; ba, că trebuie să aibă copilul răbdare dacă e la stăpîn; că dacă n-a vrut să-nvețe carte și nici la stăpîn nu vrea să stea, atunci ce-o să se facă el? s-ajungă vagabond, ori pungaș, ori să se prăpădească pe drumuri; că dè! e băiat mare acuma, de treisprezece ani... de treisprezece ani!... Și și-a adus aminte baba că adineaori, acu, a împlinit copilul copilului ei d-abia atîta, și că e destul de mîhnit el și de bătut

la ziua lui, cînd alți copii cine știe ce bunătăți și ce mîngîieri au la ziua lor: ce să-l mai mustre și ea?... și tot uitîndu-se la el cum plîngea ca un prost, șezînd pe marginea lăzii, cu legătura-ntr-o mînă, și se ștergea cu căciula la ochi, a-nceput și baba să plîngă ca o proastă...

Cînd răsărea soarele mare pe un ger limpede ca sticla, Cănuță dormea la căldură în patul bunică-sii. Tot fire sucită! omul cînd doarme fără grije, doarme pe-o ureche, nu pe brînci; nici pe una nici pe cealaltă nu voise să doarmă, fiindcă-i erau prea simțitoare de cu seară.

Tot așa și iar așa, pentru nimicuri, a schimbat Cănuță mulți stăpîni. Istoria lui se poate asemăna cu istoria unui pahar care rabdă să-l umpli cu litra și pentru o picătură se supără și dă pe-afară. Și lumea vede măcar ce se petrece cu paharul; dar putea lumea-nțelege ce se petrecea în sufletul lui Cănuță? Paharul stă de față; sufletul lui Cănuță sta ascuns și pesemne era prea mic, prea strîmt – dedea repede pe dinafară.

Multe și de toate a-ncercat el în viața lui, ca să și-o poată cîrpi de azi pe mîne. A făcut, fiindcă și el era român, a făcut și politică: a părăsit totdeuna opoziția, din cauza nemărginitei și injustei ei violențe, în ajunul venirii ei la putere, și s-a alipit totdeuna de guvern, care-n definitiv nu era așa de vinovat, cu cîteva zile înainte de trecerea acestuia în opoziție. Și pe urmă iar așa și tot așa.

Ducînd viață destul de grea, i-a venit și lui ceasul, și s-a însurat ca toată lumea. L-a înșelat la început soa-

cră-sa, nu i-a dat zestrea făgăduită – el a zis și n-a prea zis ceva. L-a înșelat nevasta întîia oară – el a zis prea puține. A doua oară – n-a zis nimic. Dar odată, la Blagoviștenii, a făcut ce-a făcut și din toată sărăcia a cumpărat un crap mare și borțos, ceva rar: patru chile și plin cu icre. L-a dus acasă și a rugat pe nevastă și pe soacră să i-l facă umplut la cuptor cu stafide și coconari. Femeile, din una-ntr-alta, mai cu treabă, mai cu vorba, au uitat să scoată peștele la vreme. Cînd l-a dat la masă – sfarog. Cănuță și-a ieșit din pepene. Fără nici o vorbă și-a lăsat nevasta și a pornit divorț a doua zi cu probe de altă dată: ar fi pornit numaidecît, dar nu se putea, era sărbătoare, mîncare de pește, nu se ținea tribunal.

Femeia era însărcinată... A-nceput să plîngă, că ce o să se facă ea fără Cănuță. El n-a vrut s-asculte. De necaz, de mîhnire, femeia a lăpădat la mă-sa și cît pe-aci să piară de boală și de mizerie. A alergat soacră-sa la el:

– Cănuță maică, fie-ți milă! e nevastă-ta, iart-o! se prăpădește fata, moare! Ce Dumnezeu! Cănuță maică, pentru un crap!

Aș! Cănuță, bărbat strașnic, o ținea întruna:

– Crap necrap, nu se poate, cocoană! am pornit hîrtie, s-a isprăvit.

În sfîrșit a scăpat femeia după o îndelungată suferință.

Într-o dimineață, cînd plecase după daraveri, Cănuță se-ntîlnește cu nevastă-sa, slabă, legată pe sub fălci:

se plimba în piața Teatrului de colo pînă colo ca o desperată. O durea îngrozitor o măsea de sus. Fusese la dentist, dînsul dormea. Îl aștepta să se deștepte; dar nu putuse sta locului; ieșise să se plimbe; stînd în salonul de așteptare, i-era frică să nu-nnebunească de durere.

Pe cînd vorbeau amîndoi – c-aminteri nu erau supărați – iată că vine în fuga mare feciorul de la dentist și-i spune să poftească. Femeia pornește hotărîtă; dar după un pas se oprește și, întorcîndu-se către bărbatu-său:

– Ai și tu cu mine, Cănuță; mi-e frică.

Omul merge după ea. Ajung în salonul de așteptare. Femeia cade zdrobită pe un jeț, legănîndu-și capul strîmbat și aiurit de suferință.

– Poftiți, zice doctorul deschizînd o ușă.

Femeia se scoală și ia de mînă, dîrdîind ca de friguri, pe Cănuță; amîndoi intră după doctor. Ea, albă ca hîrtia, se așază pe scaunul de operație. El se face că fluieră ca pentru el singur, ținînd mînile la spate și uitîndu-se la o cadră din perete. Dar n-are răbdare, vrea să se-ntoarcă... Atunci un țipăt... Gata!

– Hahà! zice doctorul. Bine-ai făcut c-ai venit! aveai un abces care se putea sui la ochi, și pe urmă...

– Ei, domnule doctor! zice femeia cu tonul blînd al celei mai hotărîte scîrbe de viață, după ce se clăti bine în gură... Cîte supărări am eu, mă mir cum nu mi-a copt pînă acu și inima!

Cănuță nu mai fluiera. A plătit vizita doctorului. A plecat cu nevastă-sa. A tratat-o cu cafea cu lapte la

Fialcowski, că nu pusese femeia nimic în gură de trei zile. Pe urmă s-au suit amîndoi într-o birje; au mers acasă, s-au împăcat și au trăit încă destulă vreme împreună.

Ar mai fi trăit încă bine, daca nu i se-ntîmpla lui Cănuță să moară. Într-o zi, dintr-un nimic, iarăși pentru un moft – ceruse împrumut o mică sumă unui prietin pe care l-a fost îndatorat pe vremuri cu mult mai mult, și acesta îl refuzase – s-a iritat așa de grozav din ceartă încît i-a venit un fel de necăciune... Rău... rău... pînă seara a murit. L-au îngropat a doua zi ca pe toți morții.

La șapte ani, i-au făcut după obicei parastas, ca să-i scoată oasele și să i le spele. Era de față la slujbă nevasta și cîteva rude. Cînd au dat groparii de cosciugul lui și i-au ridicat binișor capacul putred, ce să vezi! În loc să stea oasele lui Cănuță de-a lungul și cu fața-n sus, hîrca sta-n sus cu ceafa și țurloaiele erau pornite către grătarul coastelor.

– Ăsta n-a fost mort bine cînd l-au îngropat, a zis popa.

– Aș! a răspuns femeia. M-aș fi mirat, Dumnezeu să-l ierte, să-l găsesc la loc... Sfinția ta nu l-ai cunoscut pe răposatul Cănuță... om sucit!

„Gazeta săteanului", 1897, 20 dec.-1898, 5 ian.

DOUĂ LOTURI

– Asta e culmea!... culmea!... strigă d. Lefter, ștergîndu-și fruntea de sudoare, pe cînd madam Popescu, consoarta sa, caută fără preget în toate părțile... Nu e și nu e!...

– Femeie, trebuie să fie-n casă... Dracu n-a venit să le ia!...

Dar ce au pierdut? ce caută?

Caută două bilete de lotărie, cu cari d. Lefter Popescu a cîștigat.

Însă oricine mă poate întreba:

Bine, daca a pierdut biletele, de unde știe d. Lefter de cîștig?

E lucru simplu. Biletele le-a fost cumpărat cu bani împrumutați, ca de càbulă[1], de la d. căpitan Pandele, fiindcă-i spuseseră mulți, cînd se tot plîngea că n-are noroc la joc, să-ncerce a juca cu bani de-mprumut... Și a făcut învoială, pe onoare, față cu martori, să dea din cîștig, dacă s-o-ntîmpla, zece la sută căpitanului.

Cînd a cumpărat biletele, d. Lefter a rîs pesimist:

– Ți-ai găsit! eu și noroc!

Dar d. căpitan Pandele, mai optimist:

– De unde știi dumneata norocul meu?

Ș-a pus pe d. Lefter să-i însemneze în carnet numerele biletelor.

[1] Superstiție de jucător.

A trecut mult de la aceasta. Lotăriile, amînate de atîtea ori, s-au tras în sfîrșit amîndouă în aceeași zi. La prima (Lotăria „Societății pentru fundarea unei Universități Române în Dobrogea, la Constanța“) lotul cel mare de 50.000 lei l-a cîștigat numărul *076.384*; iar la a doua (Lotăria „Asociațiunii pentru fundarea și înzestrarea unui Observatoriu Astronomic la București“) lotul cel mare tot de 50.000 lei l-a cîștigat numărul *109.520*.

D. Lefter, pînă adineaori, habar n-avea că se trăseseră ieri amîndouă loteriile. Era seară; omul ședea la masă cu consoarta sa în sălița de intrare, vorbind în ticnă despre cum se scumpește viața din zi în zi, cînd, aude o birje oprindu-se-n poartă, apoi pași apăsați în curticică și pe urmă bătînd cineva tare grăbit la geamlîcul d-afară. D. Lefter sare să deschidă, bănuind în gînd: „Hait! iar ne cheamă deseară la serviciu extraordinar turbatul (turbatul e șeful), să ne canonească pînă la miezul nopții, ca să se recomande ministrului că e grozav!“ – iar madam Popescu se repede în odaie, fiindcă era în *négligé*. D. căpitan Pandele intră ca o furtună și, vorbind din ce în ce mai tare, ca și cum d. Lefter ar fi surd:

– Bine, nene, păcatele mele! de ce n-ai venit la berărie?... se poate să fii așa de indiferent?... te caut ca un nebun de atîtea ceasuri!

– Ne-a ținut pînă adineaori turbatul la cancelarie... De ce?

– Leftere!... nu ştii nimica?
– Ce?
– Ieri s-a tras lotăriile noastre!
– Ei?
– Am cîştigat!
– Nu mă-nnebuni!... Cît?
– La amîndouă am cîştigat loturile mari! ale mari de tot!
Şi căpitanul pune pe masă listele oficiale şi alături carnetul său. În adevăr, carnetul sună tocmai ca-n liste: *076.384 Universitate-Constanţa, 109.520 Bucureşti-Astronomie.*

Cititorul a înţeles acuma ce caută de trei zile pe brînci soţii Popescu.
D. Lefter a trimes turbatului o scrisoare, cerînd, cu tot respectul, un congediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte deloc bine. Aşa şi e; e bolnav.
După o muncă zadarnică de atîta vreme, după ce toată casa a fost răsturnată de zece ori, cînd aşa, cînd aminterea, d. Lefter a căzut pe o canapea sfărâmat de oboseală; a simţit că i se taie încheieturile şi aşa, un fel de slăbiciune la lingurea, parcă-l lua o apă; a moţăit de cîteva ori ş-a adormit. Femeia a şezut şi ea pe un scaun, că nu mai putea de picioare şi de mijloc – se-nţelege, de atîta alergătură şi de-atîtea ridicături. Să fi aţipit d. Lefter ca vreun sfert de ceas şi, deodată, se scoală drept, cu faţa luminată de raza adevărului...

– Ştiu unde sunt! acum ştiu!... uf!... le-am găsit!
– Unde?
– În jacheta mea a cenuşie de vară... Cu ea eram la berărie cînd le-am cumpărat. Ţiu minte bine; le-am pus în buzunarul de la piept înăuntru... Acolo sunt!... sigur!... Adu-mi jacheta!
Pe cît îşi aducea aminte mai limpede domnul Lefter, pe atît madam Popescu se turbura, se roşea, se-ngălbenea...
– Care jachetă? întreabă ea aiurită, ca de pe altă lume.
– A cenuşie.
– Leftere! zice femeia punînd mîna la sînul stîng, ca şi cum ar fi simţit un junghi grozav.
– Ce?
– Am... dat-o.
– Ce ai dat?
– Jacheta!
– Care jachetă?
– A cenuşie!
– Cui?
– N-ai spus tu că n-o mai porţi?
– Cui? cui ai dat-o, nenorocito!
– La o chivuţă.
– Pentru ce?
– Pe farfurii.
– Cînd?
– Alaltăieri...

– Alaltăieri!... fără s-o cauți pîn buzunare!

– Am căutat-o, răspunde femeia îngrozită de vina ei; nu era nimic.

– Taci! strigă crunt d. Lefter... Pe cîte farfurii ai dat-o?

– Pe zece... Destul m-am tocmit: n-a vrut să-mi dea o duzină întreagă, răspunde ea fără să mai știe ce spune.

– Unde sunt farfuriile?... Voi să văz farfuriile! Adu farfuriile! poruncește strașnic d. Lefter.

Consoarta sa, fără să mai zică o vorbă, se supune; i le aduce și le pune pe masă. Frumoase farfurii! cu chenar dublu, unul conabiu lat pe muche, și altul pembè îngust pe buză. Domnul Lefter ia una ș-o sună – porțălan.

– Bravo! bun gust ai! zice rînjind sardonic.

Și, pac! trîntește una jos... țăndări! și pe urmă, paf! alta asemenea.

– Leftere!

– Așa sunt eu, galant, cocoană! cînd am chef, sparg; sparg, cocoană, cînd am chef, farfurii de cîte zece mii de franci una! sparg, mă-nțelegi, sparg al dracului!

Și iar pac! paf! pînă la a din urmă, pe cînd cocoana se scutură la fiecare, parcă ar arde-o cu un bici de foc. După ce le isprăvește pe toate, d. Popescu își scoate batista, își șterge sudoarea frunții și se așază grav pe scaun, apoi, cu tonul sever, dar calm, al judecătorului nenduplecat către criminalul care-i stă de față-n picioare:

– La care chivuță? o știi?

– La Țîca, aia tînără frumoasă, care vine totdeuna pe aici, răspunde vinovata, plîngînd cu inima frîntă de tîrzie căință.

– Știi unde se află această chivuță?

– Zice că stă tocmai la margine, în mahalaua Farfurigiilor.

– Destul, nenorocito!

Peste un ceas, pe-nserate, o birje trece în goana mare prin strada Emancipării din Farfurigii: pe capră, alături cu birjarul, un sergent; în fund, d. Lefter și d. căpitan Pandele; iar, dinainte, încă un sergent și d. comisar al secției respective, Turtureanu, deja cointeresat cu cinci la sută asupra cîștigului – se-nțelege, cîștig, dacă se vor găsi cele două bilete. Comisarul știe unde stă chivuța Țîca.

Birja, trecînd din greu prin noroi, se oprește în sfîrșit în apropierea unei cocioabe de pămînt, care șade singuratică într-un peș pe un maidan. Comisarul postează pe sergenți, pitulați, în dosul cocioabei, după regula strategică consecrată la călcări de vizuini; le face semnul clasic al lui Harpocrates[2], ș-apoi trece, urmat de d. căpitan și de d. Popescu, să bată la ușe... O fetică zdrențuită vine să deschiză. În sălița luminată de pălpăiala a cîtiva tăciuni de pe vatră, miroase strașnic a carne cu prune: o țigancă bătrînă pregătește de cină. Toți trei vizitatorii se dau înapoi pe prispă punîndu-și mîna la nas.

– Unde-i mă-ta, fa? întreabă d. comisar.

[2] Degetul la gură.

– Trebuie să vie acuma, zice copila uitîndu-se sperios cu ochii ei mari la cei trei domni.

– Aprinde-un muc de lumînare şi hai de ne du în odaie, s-o aşteptăm.

Fata stă la-ndoială.

– Haide! se răsteşte d. Turtureanu... şi toţi trei intră, împingînd pe fată-nainte.

– Da' ce e? întreabă bătrîna, ridicîndu-se de la vatră, unde sta stîrcită.

– Avem treabă cu fie-ta, cu Ţîca...

– Lipseşte ceva dintr-o casă... ştie ea ce lipseşte, adaogă d. Lefter.

– Vai de mine! boiarule, zice bătrîna... N-are Ţîca obiceiul... La toate casele boiereşti o cunoaşte pe Ţîca... la toate cocoanele mari o ştie pe Ţîca...

– Haide! nu mai lungi vorba, comandă d. căpitan Pandele, ş-aprinde! cît vrei să mă ţii în picioare?

– Iac-aprinz... Da' nu se poate, Ţîca, boiarule! să ferească Dumnezeu! eu, pîntru Ţîca, poci să-mi pui mîna-n foc pîntru Ţîca... Poate, altă chivuţă...

Şi zicînd acestea, baba a aprins o lumînare de seu ş-a trecut în odaie, urmată de boieri. Odaia are două paturi, o masă, o laviţă, un scaun, şi o sobiţă de tuci. Pe amîndouă paturile, stau grămezi de haine, încălţăminte, pălării, şaluri purtate, pe sub paturi şi pe laviţă fel de fel de mărfuri de farfurărie şi sticlărie...

La vederea mormanelor de vechituri, d. Lefter tresare; se repede şi-ncepe să scotocească, luînd şi examinînd pe rînd bucăţică cu bucăţică, fir cu fir. Cîte reflexiuni ironice, picante, sentimentale, se pot face asupra unei aşa grămezi pestriţe de vechituri, cu privire la zădărnicia lumii trecătoare prin care au trecut şi ele o clipă, nouă, neveştejite! Dar d. Lefter n-are vreme să filosofeze... el caută... caută mereu... Fatalitate! jacheta cenuşie nu se află. Cînd gînduri peste gînduri îi clocotesc în cap, iacătă şi Ţîca, d-abia ducîndu-şi coşul plin de vechituri nouă, foarte obosită de alergătura zilii-ntregi şi flămîndă: de departe i s-au umflat nările ca răspuns la chemarea generosului miros de pe vatră.

Cum intră, o înconjură toţi trei musafirii; d. Lefter o ia de piept:

– Unde mi-e jacheta?

– Care jaghetă?

– Jacheta a cenuşie...

– Care jaghetă cenuşie?

– Jacheta cu biletele...

– Care belete, boiarule?

– Te faci că nu ştii, gaşperiţă!

– Sa ma trasnească Dumnezeu! sa hie al dracului!

– Mai bine, spune drept, zice d. Turtureanu.

– Dacă spui, ai bacşiş bun, adaogă d. căpitan Pandele.

– Ce sa spuie, boiarule! zice bătrîna apilpisită: ce sa spuie? vai de pacatele noastre, daca nu ştie... auzi colo! ce sa spuie?

– Taci tu! zbiară d. Turtureanu şi-i dă brînci babei cît colo în săliţă.

Baba își face cruce, iar copila tremură ca varga lîngă vatră, unde prunele sfîrîie tare-n cratiță.

– Sa n-aibă parte! dă să zică Țîca.

– N-ai fost tu, o-ntrerupe d. Lefter, în strada Pacienții numărul 13, la madam Popescu, madam Lefter Popescu, o damă naltă, subțirică, frumoasă, oacheșe, casele ale verzi cu geamlîc, care are o aluniță cu păr dasupra sprîncenii din stînga și se poartă legată la cap cu roșu?

– Ba, am fost.

– Atunci, de ce minți?

– Ba, nu mint, boiarule; am fost. Ei?

– Nu ți-a dat pe zece farfurii, că n-ai vrut să dai o duzină-ntreagă, cu chenar conabiu lat pe muche și altul pembè îngust pe buză, o jachetă cenușie?

– Ba, mi-a dat.

– Atunci, de ce minți?

– Nu minte, boiarule! zice bătrîna din săliță.

– Taci tu!... Unde e jacheta?

– E pa mine... o port pa dedesubt.

– Ca să nu te prinz!

– Ba, sa hie al dracului care n-o poartă de frig... Sunt borțoasă, boiarule... alerg toată zîulica pîn zloată – bogdaproste, îmi ține cald la pîntece și la șale.

– Dezbracă-te! poruncește d. Lefter.

– Iaca...

Și Țîca începe a-și lăpăda țoalele de pe ea. Tocmai dedesubt de tot, peste cămașe, se vede jacheta cenușie. D. Lefter repede o caută-n buzunarul de la piept; chivuța se strîmbă, că se gîdilă la sîn. În buzunar, nimic; dar în fund are o descusătură... desigur o fi căzut în căptușeală. Țîca scoate jacheta și o dă d-lui Lefter, care o descoase cu briceagul din toate tighelurile... În căptușeală, nimic și iar nimic.

– Ce mi-ai făcut biletele? răcnește îngrozitor cu pumnii-ncleștați d. Lefter, pe cînd ceilalți doi o strîng de-aproape într-un colț.

– Care belete? zbiară și chivuța ca o nebună ș-apoi, schimbînd tonul, strigă tare către baba din săliță în țigănește: „Săi, că se sfarojesc prunele de tot!“.

– Ce ai spus pe țigănește? urlă d. Lefter.

– Haoleu! încep să se bocească baba și copila, ce năpaste a fost să cază pe noi!

– Să-mi scoți biletele! scrîșnește d. Lefter; să-mi scoți biletele, hoațo! că te omor, mă-nțelegi? te omor!

Și-i trage Țîchii o palmă, s-o năucească. Atunci, toate trei femeile se pornesc pe ragete, să crezi că s-a aprins o cușcă cu pantere. D. Turtureanu dă-ntr-o parte pe d. Lefter și cu gravitate:

– Las-o, mă rog... Las' că spun dumnealor la secție.

Apoi iese-n ușe, dă un țignal; sergenții răsar ca din pămînt, și haide! le-au pornit pe nemîncate...

Toată arta d-lui Turtureanu a rămas infructuoasă... Femeile nu știau nimic despre bilete... Cu tot zelul său, nu putuse depăși limitele prudenții; de aceea, el spunea seara la berărie d-lui Lefter și căpitanului:

– Cu baba și cu fata, de! merge să le mursici mai zdravăn; dar cu Țîca, nu prea, fiindcă e, pardon, în poziție: daca se-ntîmplă la secret vreun avort... Nu știi dumneata? Astăzi nu mai poți conta pe inferiori... și nici pe superiori! S-aude... Gazetele atît așteaptă ca să ne persecute... Dar îți spun eu că nu e... Biletele n-au fost în jachetă; pot face prinsoare pe ce poftești... Să vezi, cînd ți-o mai trece nițel asta... cum să zic? amorul propriu – așa e tot omul la-nceput cînd îi vine o surpriză de așa un cîștig – să vezi, ai să dai peste ele acasă.

D. Lefter susține că Țîca i-a furat biletele – chivuțele și jidanii nu sunt proști: cînd cumpără haine vechi, le purică pîn toate-ndoiturile.

– Ia, dă-mi-le, mă-nțelegi, la discreție, să stau eu cu dumnealor în *tête-à-tête* la secret... Să vezi cum scot biletele...

Și zicînd aceasta, se uită cruciș fioros și scrîșnește din dinți.

D. Turtureanu răspunde făcînd teorii asupra instrucțiunii criminale pe temeiul îndelungei d-sale experiențe în serviciul siguranței publice. Așa, femeile rabdă mai mult, sunt mai piloase[3] decît bărbații. Dintre bărbați, bulgarii întrec pe toți la răbdare; mai puțin ca toți rabdă țiganii, și țigancele mai puțin decît toate: cum le strîngi puțin în corset, „stai, ca spui, mînca-te-aș!“.

De aceea, le slăbise pe chivuțe, lăsîndu-le însă tot la secret, nemîncate, să se mai gîndească – poate!... dar nu-i vine să crează.

[3] Regional: tari, rezistente, răbdătoare.

Pe cînd vorbește d. Turtureanu, d. căpitan Pandele citește gazeta de seară, iar d. Lefter ascultă dus pe gînduri. La un moment, d. Popescu se face palid: un domn a intrat în berărie și trece pe lîngă masa lor către fund. Este șeful său de la minister, un tip foarte posomorît și din cale-afară aspru. D. Lefter se scoală și salută; șeful d-abia moțăie din cap și se așează la o masă puțin mai departe.

– Uite, zice d. căpitan și arată celorlalți gazeta, care scrie:

„Precum se știe, cele două mari lotării s-au tras zilele trecute. Numerele cari au cîștigat loturile cele mari, de cîte 50.000 lei sunt: la Constanța-Universitate, 076 384 – la București-Astronomie, 109 520.

Un lucru curios însă; pînă acuma, fericiții posesori ai numerelor cîștigătoare nu s-au prezentat să-și reclame dreptul. Pentru numeroșii noștri cititori și gentilele noastre cititoare, în rîndurile cărora am dori din suflet să se afle cîștigătorii, amintim că, după șase luni de la trageri, nu se mai poate sub nici un cuvînt reclama vreun cîștig. Sumele nereclamate pînă la termenul fatal trec de drept la fondurile societăților respective.“

Cu tot respectul ce i-l însufla d-lui Lefter șeful său, care-l ochea pe sub sprîncene din cînd în cînd cu privirea plină de mustrare – adică: „Dumneata ne tragi pe sfoară; scrii că ești bolnav, ca să-mi lipsești de la datorie,

și pe urmă-mi bați berăriile... Bravo!" – cu tot respectul acela foarte legitim, d. Popescu nu se putu stăpîni la propoziția finală din notița gazetei, și izbucni într-un hohot de rîs, un rîs vînăt:

– Hahaha! să știi, nene Turturene, că le găsim tocma a doua zi după termen... Îmi cunosc eu norocul!... Hahaha!

Rîsul și vorbele acestea au făcut pe d. căpitan Pandele să sară din loc. El, care pînă aci păstrase o atitudine calmă, mai presus de orice laudă, a trebuit în sfîrșit și el să izbucnească... Imputări amare de neglijență, de indiferență, de imprudență! Cînd are cineva hîrtii de valoare așa de mare, nu le lasă să se tîrîie astfel de colo pînă colo... Trebuie să fie cineva prea sec! Așa trebuie să pați cînd faci afaceri de o sută de mii de franci cu un zevzec! ș.cl... Și asupra acestora, d. căpitan pleacă, spumînd și înjurînd ca un grad inferior. D. Lefter parcă n-a auzit nimic; bate toba încetinel cu deștele pe marmura mesii.

Peste cîteva momente, domnul șef, care a plătit paharul său de bere, se scoală și, trecînd spre ușe pe lîngă masă, zice:

– Domnule Popescu, dacă dumneata nu mai vrei să vii la serviciu, atunci, te rog, cel puțin trimite mîne cheia sertarului, unde ai acte publice în întîrziere.

– Am fost bolnav, domnule șef.

– Mofturi!...

– Parol, domnule șef; mîne viu negreșit.

– Te rog! zice scurt și apăsat șeful și pleacă fără să salute.

D. Turtureanu se uită la ceas... Tîrziu! Trebuie să meargă la serviciul de noapte; peste un ceas trece inspectorul pe la secție. Pleacă; d. Lefter pleacă după el. Se aruncă-ntr-o birje; d. Lefter se aruncă după el.

– Merg și eu la secție, nene Turturene, s-o mai văz pe hoață!

D. Turtureanu se-nvoiește numai după ce amicul își dă cuvîntul solemn de onoare că n-are să mai fie violent, n-are să mai facă nimica femeilor arestate. Pe drum, d. Popescu promite amicului său să-i ridice partea din cîștig de la cinci la zece la sută, dacă se găsesc biletele.

– Pe viitorul și pe onoarea mea! nene Turturene!

Au sosit... Nenorocire!... Inspectorul trecuse pe la secție adineaori; cercetase la secret, notase ceva, foarte supărat, în portofel, și liberase pe cele trei femei, îmbunîndu-le cu vorbe blînde.

– De mare belea mi se pare că m-ai dat, nene Popescule, cu ipohondriile dumitale! a zis d. comisar.

D. Lefter atunci a-nceput să se vaite.

– Prin urmare, care va să zică, dacă nici dv., poliția, nu ne protejați contra bandiților, atunci, mă rog, ce mai rămîne? Am înțeles, care va să zică, cum merge chestia! Nu vă săturați nici cu zece la sută? Cît vreți, cît poftiți, domnule? șaptezeci, nouăzeci? sută la sută?

Și apoi o cascadă, un torent de invective la adresa autorității, care e compusă din pungași, din zbiri

complici cu briganzii! exemplu: d. inspector, care s-a-n-voit cu țigancele...

– Frumos! sublim! adaogă, după o pauză de resuflu, d. Popescu, cu un ton de acră ironie.

Ș-apoi, schimbînd tonul, cu glasul tunător:

– Rușine pentru acest început de secol! de trei ori rușine!

Prudența și amiciția au oprit pe d. Turtureanu să nu-i dreseze cuvenitul proces-verbal pentru insultă adusă autorității în exercițiul funcțiunii, și poate că tot i l-ar fi dresat, dacă, asupra ultimelor cuvinte, d. Lefter n-ar fi ieșit în fuga mare ca un nebun, strigînd că se duce să reclame la parchet.

Era cam pe la rîndul al treilea al salipgiilor; mijea bine de ziuă, cînd d. Lefter, după ce rătăcise atîta vreme prin mahalale, ajunsese în sfîrșit în maidanul din strada Emancipării, în fața cocioabei, de unde ridicaseră aseară pe cele trei chivuțe...

Poate... poate că rugămintea să biruie ce n-a putut birui violența... și d. Popescu bate cu sfială la ușa sîrmanei locuințe... Nici un răspuns... Mai bate o dată, tot așa de discret... Același rezultat... Să bată mai cu inimă!... Dar mai multă inimă n-are... Se apropie în vîrful galoșilor de ferestruică și ascultă ce să fie înăuntru... În tăcerea dimineții umede și neguroase, se aud bine horcăieli... Femeile, zdrobite de împrejurările prin cari trecuseră, dormeau duse.

D. Lefter șezu pe marginea de lemn a prispii și aprinse o țigaretă... șezu cît șezu așa, meditînd un discurs

bine simțit pentru a convinge pe chivuțe că niște femei muncitoare pot cîștiga o avere într-un chip onorabil, fără să caute a ruina pe un om, de la casa căruia au cîștigat totdeauna o bucățică de pîne... Ar fi păcat! și mai la urmă, el a dat de știre: biletele sunt anulate; dar zece, cincisprezece la sută, da! o avere necalculabilă, care le pică din cer: bogate, independente și... oneste, șcl...

Deodată, se aude zgomot ușor în casă... În sfîrșit, s-au deșteptat... Musafirul se scoală-n picioare, tușește și pune mîna pe bordul pălăriei. În același moment, ușa se deschide și se arată-n prag chipul nețăsălat al fetii:

– Haoleu, mamă! săriți! c-a venit hăla iar!

Femeile sar degrab':

– Iar ai venit, nebunule! țipă Țîca.

– Ai venit iar la belete, ai! urlă bătrîna.

Și, pînă să n-apuce d. Popescu să salute măcar, se pomenește fleașc! drept în ochi, o strachină cu prune sleite:

– Na belete!

– Sa pui sa ne omoare, nevinovate, la poliție, ai? oțule!

Și după ce i-au luat văzul, trage-i, pumni, palme, și pe urmă care cu ce apucă, baba cu o cratiță, fata cu o scurtătură de lemn și femeia cu un tîrn, și dă-l tava pîn noroi:

– Na belete! na belete!! na belete!!!

Cînd au ostenit bine chivuțele, a plecat și d. Lefter, destul de ostenit și dumnealui, dar repede, și cu capul gol, de degrab' ce-i era – și chivuțele după el:

– Ho! Ho! nu mai vrei belete? sa mai vii la belete! ho! oarrba!!

Pe la şapte şi jumătate d. Popescu era acasă. Consoarta sa nu dormise toată noaptea de grije. Cocoana, văzînd halul omului, s-a pornit pe plîns... De cu seara, venise un prieten de la minister şi lăsase o scrisoare...

O citeşte:

„Dragă Leftere,

Astăzi, cînd am plecat de la canţilerie, d. Georgescu, şeful, mi-a zis să te anunţ că, dacă mîne nu vii la serviciu, poţi să nu mai vii deloc, căci face raport de destituire şi pune să spargă broasca sertarului tău, unde ai încuiat dosarul cu afacerea Goldstein. Au venit astăzi trei deputaţi şi au făcut gură că se trăgănează lucrările. De mîne, începem, pe cît o ţine Camera, canţileria la 8 dim. Te rog, în interesul tău, vino negreşit. Şeful e turbat rău.

Al tău fidel amic,

Mitică"

La opt şi cinci, d. Lefter, spălat şi premenit, suie treptele ministerului. Întreabă pe aprod:

– Şeful a venit?

– Acuşica, răspunde aprodul. A ordonat să mergeţi imediat la dumnealui.

D. Popescu grăbeşte şi intră foarte umilit. Şeful, care se plimbă de colo pînă colo, cu mînile în buzunar, cum îl vede, se opreşte:

– Ai venit, domnule?

– Da, domnule Georgescu...

– Aici nu sunt domnul Georgescu, domnule! aici sunt domnul şef... Să-mi aduci la moment dosarul afacerii Goldstein... şi aldată, să ştii că te dau afară! Statul nu plăteşte impiegaţii, ca să facă beţii noaptea şi ziua să zacă – uite ce prăpădit eşti! – în loc să vie la datorie... M-ai auzit?... Mergi de-mi adu dosarul!

Impiegatul iese împleticindu-se. Se duce la masa lui de lucru, descuie sertarul şi apucă nervos un vraf de hîrtii. Cînd dă să pună vraful pe masă, scapă pîntre deşte jos o hîrtiuţă mică îndoită. S-apleacă – o ridică – o priveşte lung – dă un ţipăt!...

Toţii zeii! toţi au murit! toţi mor! numai Norocul trăieşte şi va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca şi el!... Sunt aci!... aci, biletele!... aci era soarele strălucitor căutat atîta timp orbeşte pe-ntunerec!

D. Lefter e liniştit – acea linişte a mării, care, înţelenită în fine, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan: faţa ei este senină fără creţ, pe cînd în fundu-i zac atîtea sfărămături de corăbii înghiţite pe de-a pururi înainte de a fi putut ajunge la liman!

El ascunde-n sîn, între flanelă şi piele, într-un plic de pînză, cele două bucăţele de hîrtie tipărite conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci. Surîzînd de

această reminiscență vizuală, se încheie la jiletcă fără pripă, se așează bine în jețul său de mușama și așterne cu mînă sigură, pe o coală de hîrtie ministerială, următoarea compoziție, care, sub forma-i laconică, ascunde atîta bogată ironie:

„Domnule Ministru,

Sănătatea mea prea delicată nu-mi permite să mai suport asprimile de tot felul ale serviciului.

Vă rog dar respectuos să binevoiți a-mi primi demisia din postul ce ocup la acest onor. minister.

Binevoiți etc.

Eleutheriu Poppescu“

Ia apoi dosarul și demisia și intră hotărît la șeful, care lucrează cu nasul vîrît în hîrtii:

– Domnule șef, iată dosarul Goldstein.

– Bine, răspunde superiorul, fără să ridice capul. Lasă-l aici.

– Și mai iată, „domnule Georgescu“, vă rog foarte mult, și demisia mea.

– Bine... Las-o aici.

– Vă salut.

– Bine... Du-te.

După zece minute, omul care a scuturat în fine jugul nesuferitei robii intră la bancherul unde au fost depuse biletele *en gros*.

– Mă rog, unde se-ncasează cîștigurile de la lotăriile cari s-au tras alaltăieri?

– Fondul e depus la Casa de depuneri, dar poate cineva să le-ncaseze și prin noi. Aveți vreun bilet cîștigător?

– Am... două cîștigătoare, răspunde fără afectare d. Popescu, și arată de departe biletele, ținîndu-le grațios între două degete.

– Sunt cîștiguri mari?

– Măricele... Am amîndouă cîștigurile mari!

Bancherul deschide niște ochi plini de admirație și zice, dînd să ia biletele:

– Dați-mi voie, mă rog.

Dar d. Lefter retrage încetinel mîna, dezdoiește biletele și întreabă:

– N-aveți listele oficiale?

– Ba da. Iată-le.

– Mă rog, zice d. Lefter cu vorbă răspicată, avem o dată: zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru – Universitate-Constanța.

– Nu, răspunde bancherul: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci.

– Dă-mi voie, nu mă-ncurca: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci – București-Astronomie.

– Ba, pardon, zice bancherul... București-Astronomie – zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru.

D. Lefter nu-și dă seama bine de ce, dar simte o sfîrșeală și cade, alb ca porțălanul, pe un scaun lîngă

cantor[4], întinzînd machinal mîna cu biletele. Bancherul le ia: se uită bine la liste, la bilete, la posesorul lor, și, zîmbind și el fără afectare, zice d-lui Lefter, care ascultă stupid:

– Uite ce e, stimabile: v-ați înșelat... și iacă de unde provine... Dumneata ai... Ciudat lucru, ce-i drept... Cum s-a-ntîmplat!... Al dracului!... Dumneata ai la una tocmai numărul care a cîștigat la cealaltă și...

– Și... ce?

– ... și viceversa.

Cum aude cuvîntul viceversa, d. Lefter se face vînăt ca ficatul și se ridică izbucnind cu o volubilitate supremă:

– Viceversa! Nu se poate, domnule! peste poate! Viceversa! Asta-i șarlatanie, mă-nțelegi! Vă-nvăț eu minte pe dv. să umblați d-acu-ncolo cu infamii, și să vă bateți joc de oameni, fiindcă este o exploatare și nu vă mai săturați ca vampirii, pierzînd toată sudoarea fiecare om onest, deoarece se-ncrede orbește-n mofturile dv. și cu tripotajuri ovreiești de bursă, care suntem noi proști și nu ne-nvățăm odată minte ca să venim, mă-nțelegi, și să ne revoltăm... da! să ne revoltăm! Așa să știți: proști! proști! proști!

Ș-a-nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi și cu pumnii în cap și să tropăie din picioare, făcînd așa un tărăboi, încît a trebuit bancherul să ceară ajutorul forței publice ca să scape de d. Lefter...

*

[4] Casă (de plată).

Dacă aș fi unul dintre acei autori cari se respectă și sunt foarte respectați, aș încheia povestirea mea astfel...

... Au trecut mulți ani la mijloc.

Într-un tîrziu, cine vizita mănăstirea Țigănești putea vedea acolo o maică bătrînă, oacheșe, înaltă și uscată ca o sfîntă, cu o aluniță mare păroasă dasupra sprîncenei din stînga și cu privirea extatică. Ea nu scotea un cuvînt, nu voia să răspunză la nici o întrebare; nu făcea nici un rău, era dimpotrivă foarte blîndă. O singură apucătură denunța oarecum că, sub fruntea ei senină, clipea o minte cu reazimul dezrădăcinat: toată ziulica, maica Elefteria culegea, te miri pe unde le mai găsea, cioburi de străchini, pe cari le ascundea cu scumpătate în scunda ei chiliuță.

Tot într-un timp, colo departe, în haosul zgomotos al Bucureștilor, trecătorii puteau vedea un moșneag micuț, intrat la apă și scofîlcit, plimbîndu-se liniștit, cu acea liniște a mării, care, potolită în sfîrșit, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan. Bătrînelul se plimba, regulat – dimineața, de colo pînă colo pe dinaintea Universității – seara, cum răsăreau astrii, de jur împrejurul Observatorului pompierilor de la bifurcarea bulevardului Pake – șoptind mereu, cu un glas blajin, același cuvînt: „Viceversa!... da, viceversa!...“ – cuvînt vag ca și vagul vastei mări, care, sub fața-i fără creț, ascunde-n tainicele-i adîncuri stîncoase cine știe cîte corăbii, zdrobite înainte de a fi ajuns la liman, de-a pururi pierdute!

Dar... fiindcă nu sunt dintre acei autori, prefer să vă spun drept: după scandalul de la bancher, nu știu ce s-a mai întîmplat cu eroul meu și cu madam Popescu.

„Gazeta săteanului", 1898, nr. 3, 5 martie.

LA CONAC

Din Poenița vine domol la vale un călăreț tînăr în buestru țăcănit...

N-are de ce să gonească: soarele nu s-a ridicat nici de două sulițe; înainte de nămiez, are să ajungă la conac, la Sălcuța, dincolo de jumătatea drumului... Acolo stă un ceas, să dea grăunțe calului; pînă la toacă, e-n oraș, la boierul. Gîndindu-se la boierul, se pipăie-n sîn – legătura cu banii stă bine.

A trecut de cotul dealului la cîmp deschis.

E a doua zi de sfîntul Gheorghe. Ceru-i fără pată cît de slabă în tot largu-i de jur împrejur. La vale, în zare adîncă, sclipește undoind aerul dimineții calde, iar în pădureștea de mesteacăni de pe poala din bătaia soarelui, pasările primăverii se-ngînă și care de care se-ntrec în feluri de glasuri.

– Da-ncotro, 'ncotro, flăcăule? întreabă cineva din urmă pe tînărul călăreț.

Acesta întoarce capul. Din urmă îl ajunge un alt călăreț. De unde a răsărit omul acesta? fiindcă, tot drumul, tînărul, măcar că și-a întors privirile de multe ori

pe calea umblată, nu a luat seama să mai vină cineva după el; chiar a gîndit: cîtă singurătate de dimineață pe un drum așa de căutat întotdeauna!

– La vale... răspunde tînărul. Da' dumneata?

– Tot la vale.

Și cu vorba aceasta strîngîndu-și calul în pulpe, trece alăturea înaintașului.

– Drum bun, flăcăule!

– Și dumitale!

– Bine că te-ntîlnii!... Mi-e urît să fiu singur, mai ales la drum.

Călătorul după chip și port e un negustor, vreun orzar ori cirezar, de cari umblă pîn sate după daraveri; un roșcodan grăsuliu, cu fața vioaie, cîrn și pistrui; dar om plăcut la înfățișare și tovaroș glumeț; numai atîta că e șașiu, și cînd se uită drept în ochii tînărului, îi face așa, ca o amețeală, cu un fel de durere la apropietura sprîncenelor.

Merg ei astfel domol alături în buestru țăcănit, vorbind mai de una, mai de alta, și rămîne lucru hotărît că se opresc împreună la conac pentru o gustare; și, din vorbă-n vorbă, nici nu prind de veste cînd ajung aci aproape să intre-n Sălcuța. Cotind la stînga, de după tufișul movilei pe care stă biserica, li se arată, ca la o bătaie de glonț, coperișul nou de tinichea al turnului strălucind în soare.

Tînărul îndeamnă calul ținînd scurt zăbala. Tot așa și negustorul. Calul ia vînt. Trecînd prin fața bisericii,

flăcăul își face cruce. Atunci aude pe tovarășul, rămas cîțiva pași înapoi, rîzînd grozav. Întoarce capul: tovarășul nicăieri... Mare minune!... Unde a putut pieri? A intrat în pămînt?

Nu... E la han... Îl așteaptă subt umbrar...

Flăcăul nu a luat seama că negustorul i-a fost trecut înainte. Firește că așa a trebuit să fie: în pămînt n-ar putea intra un călăreț cu cal cu tot...

La conac, tingirile și căldările clocotesc, grătarele sfîrîie, cîntă lăutarii, forfoteală și larmă mare, și clopote și clopoței, pe cari le sună vite și cai mișcîndu-și capetele.

Tovarășii de drum, după ce atîrnă de gîtul cailor trăistile cu grăunțe, se așază la o masă. Negustorul scoate din geanta lui un șip cu rachiu și cinstește pe tînărul... Bun rachiu!... O căldură plăcută cuprinde măruntaiele, și ce poftă de mîncare!... Mîncarea e bună și vinul și mai bun... Negustorul bea și-mbie pe tînăr, și tînărul voinic, se ține bine: pahar la pahar și dușcă la dușcă...

Încet-încet, tovarășii s-au înfierbîntat bine... Dar... le trebuie vin, și degeaba bat în masă și strigă: nimeni nu-i aude. E îmbulzeală mare înăuntru în prăvălie și afară subt umbrar. Pierzîndu-și răbdarea, negustorul se scoală de la masă și merge-n cîrciumă. Tînărul stă foarte aprins la locul lui, se șterge de sudoare și suflă din adînc.

Celălalt se-ntoarce mînînd înainte o fată voinică și frumoasă, care, cu mînecile cămeșii sumese pînă la subțiori, aduce pe o tavă uscătură și udătură. Ajungînd

prin îmbulzeală la masă, sașiul se uită lung la tînăr, ba-i mai face și cu ochiul către fată.

Fata lasă tava pe masă și pornește. Flăcăul vrea s-o apuce de braț; ea scapă și pleacă; el o cheamă-napoi; ea-și întoarce capul rîzînd, dă din umeri, par-c-ar zice: „acu n-am vreme de jucării!" și intră-n prăvălie. Sașiul se uită la flăcău și iar îi face cu ochiul: „după ea!". Flăcăul se scoală hotărît drept în picioare și urmează calea ce i-o arată ochiul tovarășului...

A trecut de mult de nămiez și încet-încet au plecat, unii cîte unii, cărăuși, negustori și drumeți alții, care la deal, care la vale, și lăutarii au tăcut și s-a liniștit de tot și s-a limpezit locul.

La conac a mai rămas prea puțină lume... Într-o odaie, ațipesc așa după masă cei doi tovarăși, fiecare pe cîte un pat... Fata le aduce cafele... Acu nu-i mai e degrabă; poate sta și de vorbă cu un drumeț. Negustorul se uită șașiu la fată, se uită șașiu la băiat și merge să vază ce mai e pe dincolo, pîn odaia unde s-au pus niște orzari să-nvîrtească un ștosișor...

Acu, ce mai una-alta? Multă vreme nu poate sta de vorbă o fată care are atîta treabă... N-apucă să plece fata, și roșcodanul intră-napoi. Tînărul s-a culcat de-a binele... Aș! E vreme de dormit acuma? Trebuie să meargă îndată după tovaroș în odaia d-alături, unde e pont mare de cîștig: orzarii sunt și mai buni de iubit – joacă și prost și gros.

– Hai, scoală!

Între orzari, cine să fie? – Neica Dincă, unchiul, frate bun cu taica flăcăului nostru.

Nu stau mult la vorbă ca să înţeleagă unchiul de unde vine şi unde se duce tînărul. Vine de acasă şi se duce la oraş, să plătească boierului cîştul întîrziat, cincizeci de galbeni, pentru sfoara de moşie din Poeniţa, pe care o ţine taică-său în arendă.

Şi jocul porneşte iar...

Tînărul se vîră şi el... şi joacă.

– Mă, ţîngăule, zice unchiul, ia-ţi calul şi mergi de-ţi caută de treabă!... Ai auzit?...

Dar ţîngăul se uită în ochiul tovaroşului, care-i stă în faţă, şi se face că n-aude. Merge nainte şi bine merge; are un noroc nemaipomenit.

– Mă, secule! zice unchiul. Ţi-e destul... Pleacă!...

Aş!... S-a-nserat de tot; nu se mai vede cartea: se aprind lumînări.

– Mă, băiete! a-nnoptat... Ce faci?...

– Lasă-mă, unchiule!

– ...Bine! răspunde omul bătrîn şi joacă nainte...

Dar jocul e joc şi norocul noroc... Începe cartea flăcăului să se schimbe şi să meargă tot d-a-ndăratele... Sudori peste sudori... Tînărul se opreşte şi stă la gînduri, uitîndu-se ca-n gol; dar întîlneşte ochiul tovaroşului, care-i dă o povaţă mai tare decît cea mai tare poruncă... Pune mîna-n sîn şi scoate legătura... Înainte... Unchiul ridică ochii spre nepot, zîmbind cuminte, şi, fără să mai zică o vorbă, îi apleacă cu luare-aminte asupra mesei.

E trei după miezul nopţii... S-a dus arenda!... – şi două inele şi ceasul!... S-ar fi dus şi calul şi şaua, dacă unchiul şi orzarii n-ar fi suflat în lumînări şi n-ar fi mers să se odihnească... Cine a cîştigat?... Cine a ştiut să joace, fireşte: unchiul şi cu unul dintre orzari, tovaroşul lui; alţi doi orzari au pierdut, nu tocmai cît nepotul, adică nu tot ce aveau; dar au pierdut şi ei destul de frumos pe potriva unor negustori nu tocmai tari.

Acu, toţi jucătorii dorm, fiecare la odaia lui. S-a-nnorat de pe la miezul nopţii, şi e întunerec adînc.

Flăcăul nostru stă pe prispă cu fruntea-ntre mîni, pe cînd, în picioare, drept în faţă-i, stă tovaroşul său de drum. Înecat de gînduri, tînărul ridică fruntea-n sus şi-i pare că vede în întunerecul nopţii strălucind ochiul ciudat care l-a stăpînit toată ziua.

– Ce-i de făcut? întreabă.

– Dorm toţi butuc, şopteşte cald şaşiul... Uşa e scoasă din ţîţîna de jos... Dacă o ridici binişor, poţi intra pe dedesubt; poţi pe urmă s-o descui pe dinăuntru şi să ieşi frumos. Intră încetinel; lasă-te pe vine; mergi pe dibuite la paturi; ascultă bine unde resuflă, şi trece-le cu basmaua asta pe la nas fiecăruia... Odată să tragă-n suflet din mirosul ăsta, şi nu se mai deşteaptă pînă la ziuă, să-i tai cu ferestrăul.

Şi zicînd acestea, îi dă basmaua-n mînă şi-l împinge pe flăcău încet-încet spre uşe. Băiatul trece basmaua în mîna stîngă şi, ştergîndu-se de sudoare:

– Doamne! doamne! suspină el și cu dreapta-și face cruce.

Atunci un hohot strașnic se aude... Flăcăul se-ntoarce-n loc. E beznă împrejuru-i, și nicăieri ochiul luminos al tovaroșului. Tînărul se moleșește din toate-ncheieturile și se prăbușește pe prispă.

... Se face ziuă...

– Scoală, mă! aici ai adormit, procopsitule? zice un glas cunoscut.

Flăcăul se trezește buimăcit.

Unchiul îl cheamă în odaie; nepotul ascultă d-abia tîrîndu-se pe picioare.

– Cît ai pierdut, mă?

– ... Tot.

– Cît tot?

– Ce-am mai avut eu... și...

– Și ce mai?

– Și... arenda.

– Cincizeci de galbeni?

Nepotul dă din cap punînd ochii-n pămînt.

– Cine te-a pus să joci, dacă nu știi jocul?

– Dracul m-a pus!

– Nu ți-am spus de trei ori să pleci?

– Da.

– N-ai înțeles că te luam la sigur?

– Nu.

– Prostule!

Și unchiul trage din brîu un pungoci mare, scoate o mînă de bani și numără pe masă.

– Numără-i și tu. Sunt cincizeci?

– ... Da.

După o tăcere, în timp ce băiatul a strîns banii, i-a legat și a vîrît adînc legătura în sîn:

– Cu mine să joci tu, mă! țîngăule mucos?

Și-i arde părintește două palme strașnice.

– Altădată să nu te mai apuci să joci cu oameni bătrîni, dacă nu știi juca! Ia-ți acu banii și pleacă degrabă la boierul... Uite... mai ține doi lei de parale, să ai ce mînca pe drum.

– Sărut mîna!

În cîteva clipe, băiatul e călare...

– Ei! ce stai? nu pleci?

– ... Unchiule, să-ți faci pomană, să nu spui taichii, că mă omoară!

– Dacă te faci băiat de treabă, nu-i spui.

– Mă fac... sărut mîna!

Și flăcăul dă călcîie buiestrașului.

– Mă! strigă după el unchiul. Ia seama, că te ia dracul dacă te mai iei după el, nătărăule!

Către seară, tînărul, flămînd și-nsetat, trece pe dinaintea conacului de la Sălcuța în buiestru-mbășicat. O fată naltă și voinică cu mînecile sumese pînă la subțiori, stînd rezemată de un stîlp al prispei, se uită lung după călăreț. El apleacă bărbia-n piept, strînge scurt zăbala și îndeamnă calul la iuțeală. Vrea și el să se uite o dată înapoi, dar a apucat să cotească la dreapta pe după movila bisericii, și prispa conacului nu se mai poate vedea.

Ajungînd la cotul dealului, unde apucă drumul spre Poenița, buiestrașul gîfîind își potolește puțin mersul la urcuș.

Soarele, scăpătînd la apus, se uită îndărăt cu stăruință caldă la păduriștea de mesteacăni, unde atîtea păsări ale primăverii se cheamă, se-ntreabă și-și răspund, se-ngînă și se-ntrec în fel de glasuri, întorcîndu-se fiecare pe la cuibul său.

„Gazeta săteanului", 1900, 5 mart.

REPORTAJ

Revolta națională apărea sub direcția mea acu vreo cincisprezece ani, pe vremea cabinetului Brătianu. Era o gazetă eminamente combativă, făcînd crîncenă opoziție.

Tăria noastră nu stetea atît în articole de fond sau în polemice, cît în informațiuni de senzație țesute cu observațiuni veninoase. Turbasem și pe public, și pe politicieni, și mai ales pe confrați, cu descoperirile celor mai intime secrete ale culiselor politice, sociale și chiar familiale. Poliția înnebunea căutînd în zadar să afle izvorul știrilor *Revoltei*.

Și ce simplu lucru! Toate le aflam de la o damă din societate, care le lua într-adins pentru noi de la un stîlp al puterii, un om foarte de sus. Cîtetrele părțile erau interesate să lucreze cu cea mai perfectă discrețiune: bărbatul de stat își exercita prin canalul nostru micile

răutăți și marile intențiuni; dama cîștiga frumos de la noi, iar noi țineam recordul gazetelor bine informate. Oricine ar fi citit însă cu destulă luare-aminte foaia noastră ar fi trebuit măcar să bănuiască: pe cîtă vreme pe toți oamenii de la putere îi tratam cu ou și cu oțet, pe bărbatul nostru de stat îl maltratam cu zahar și cu apă de trandafir.

Dar, din nenorocire, izvorul informațiilor a trebuit să ne sece odată. Bărbatul de stat a căpătat misiunea pe care o vîna de mult și a părăsit capitala; astfel, am rămas – dama, dezolată fără bunul ei amic, iar noi, și mai dezolați, fără informații. A voit dama să ne servească cu știri din alte izvoare; dar au început să plouă dezmințirile, și confrații s-au pornit să-și verse focul asupra *Revoltei*, care, „fără nici un scrupul"... „mincinoși!... infami!... caraghioși!..." în fine, toate grațiozitățile de cari sunt capabili niște confrați geloși de un îndelungat succes.

Atunci, am luat un reporter special.

Cîteva zile am scăpat de dezmințiri și de invectivele confraților... Da! dar ce informații, Dumnezeule! Judecați singuri:

„Azi s-a ținut un consiliu de miniștri, la Ministerul de Interne."

*

„Primul-ministru va pleca mîne sîmbătă la Florica. Probabil că se va întoarce luni sau marți, dacă nu se va hotărî să rămînă acolo mai multe zile."

*

„D. ministru al Cultelor a lucrat ieri, miercuri, cu m. sa regele.“

*

„Aflăm cu plăcere logodna d-lui Alexandru Popescu, vechi funcționar, cu doamna Alexandrina Ionescu, mama tînărului poet Horațiu Ionescu, impiegat la biuroul de servitori de pe lîngă Prefectura poliției Capitalei. Toate urările noastre de fericire, junei perechi.“

*

„După cererea doamnelor Tudorița Ștefănescu și Fani Teodorescu, s-au permutat, întîia în postul de moașe la plasa Z... în locul celei de-a doua, iar cea de-a doua în aceeași calitate la plasa X... în locul celei d-întîia.“

Cînd a intrat reporterul meu de dimineață, l-am întîmpinat spumînd:

– Domnule Caracudi, nu merge așa! Cu informațiuni ca ale dumitale, dăm de mal gazeta. Informații sunt astea? Firește că s-a ținut azi un consiliu de miniștri, fiindcă acolo în fiecare joi se ține cîte unul!... Firește că primul-ministru va pleca sîmbătă, după regulă, la Florica, ca în toate sîmbetele, și se va întoarce, iar după regulă, ori luni, ori marți, ori miercuri, ori în altă zi!... Firește că ministrul Cultelor a lucrat ieri la palat, fiindcă miercurea este ziua fixă de lucru a acestui secretar de stat cu regele!... Și pe urmă... Ce-mi pasă mie de logodna junei Alexandrina!... ce interes poate avea pentru cititorii noștri permutarea moașelor d-tale!... Ce? vrei să omori *Revolta*, nene?... spune!

– Ba nu!

– Atunci!... Mie îmi trebuiesc, domnule, informațiuni politice de senzație.

– Dacă nu sunt, domnule director...

– Trebuie să fie!... Altfel, cu regret, amice, nu ești bun de noi!

– Am înțeles, domnule director.

– Pleacă, aleargă! Vîră-te peste tot, în lume, în localuri publice și oficiale, în cercuri politice; scotocește, miroase, află, află, află!

D. Caracudi a plecat foarte hotărît. Peste cîteva ceasuri, pe seară, se întorcea mîndru. Avea de ce. Aflase lucruri cu deosebire interesante de la un personaj politic, al cărui nume nu vrea să-l spună. Între altele, iată:

1. O mare neînțelegere în sînul Consiliului de Miniștri;
2. O criză ministerială iminentă;
3. Intenția guvernului de a spori efectivul armatei și anii de serviciu;
4. Zgomote despre un grav incident diplomatic;
5. Un divorț scandalos în lumea mare.

– Ei, ai văzut?... zic. Cine e amicul care ți-a comunicat toate astea?

– Asta nu se poate, răspunde Caracudi; am dat parola de onoare să nu-i spun numele. De aminteri, dacă ar afla că l-am trădat, nu mi-ar mai spune nimic aldată.

– Bravo, domnule Caracudi! frumoasă recoltă. Așa da! dă-i înainte! d-ta ai apucături americane; vei avea un frumos viitor ca ziarist român.

Şi în adevăr, pe fiece zi reporterul a mers progresînd, aşa încît, în scurt timp, *Revolta*, compromisă oarecum în ultimele două săptămîni, se ridică la vechiul ei nivel de popularitate, ba chiar mai sus. Niciodată atîta succes... Bravul meu Caracudi! De exemplu:

„Putem spune, din sorginte autorizată, că ieri s-a petrecut la palat o scenă, care caracterizează situaţiunea întreagă ca imposibilă de susţinut. Guvernul e pe ducă. La ediţia de seară amănunte."

Apoi, la ediţia de seară:

„Se ştie că regele de mult îşi dă seama de starea nenorocită în care a ajuns ţara, şi nu pierde nici o ocazie pentru a-şi manifesta nemulţumirea faţă cu guvernul vizirului[1]*. Regele pîndea de mult momentul cînd să spună verde şefului colectivităţii*[2] *ce crede despre această politică descreierată. Astfel, ieri, cînd vizirul a mers la obicinuita audienţă, regele s-a închis cu dînsul în cabinetul de lucru, luînd cele mai stricte precauţiuni a nu fi auzit de nimeni, şi i-a tras vizirului o săpuneală numărul unu, făcînd critica amănunţită şi foarte aspră a acestei politice, care consistă în a tolera «jafuri, asasinate şi procese scandaloase», după propria expresie a vizirului.*

Tot timpul, vizirul a tăcut cu ochii în pămînt, galben la faţă ca un cadavru.

[1] I. C. Brătianu.
[2] Liberalilor.

La sfîrşit, regele, arătînd că situaţia a devenit intolerabilă pentru ţară şi pentru coroană, a spus răspicat:
Nu mai merge, domnilor, nu mai merge!
S-a observat chiar de servitori aerul plouat al vizirului la ieşirea din palat."

De prisos a mai spune ce succes a avut gazeta noastră seara. Ediţia pentru capitală s-a *epuizat* în cîteva momente, aşa că am fost siliţi să tragem încă o mie de exemplare (încă trei, am spus noi a doua zi).

„Al dracului Caracudi! gîndeam eu. De unde le află? Trebuie numaidecît să ştiu de unde le află."

Toate stăruinţele mele pe lîngă el au rămas infructuoase; peste putinţă să aflu sorgintea de unde căpăta atîtea ştiri. Încăpăţînarea lui m-a scos din răbdări. M-am hotărît să-i dejoc rezistenţa, smulgîndu-i secretul într-un mod fie chiar nedemn.

A doua zi, o zi încîntătoare de toamnă, reporterul mi-a spus de dimineaţă:

– Mi se pare că pentru ediţia de seară o să am o informaţie în legătură cu cea de ieri, cu scena dintre rege şi vizir. Adineaori cînd veneam încoace, am văzut pe vizirul intrînd iar la palat... Să vedem... Mă duc... Mă-ntorc într-un ceas cu informaţia...

„De astă dată trebuie să te prinz!" am zis în gîndul meu, şi imediat mă luai pe urmele lui mai discret decît un bătrîn detectiv.

Caracudi, fără a bănui cîtuşi de puţin, ieşi pe bulevard în Calea Victoriei. Un moment, se opri la fereastra

unei prăvălii de galanterie; apoi, urmă înainte cu pas potolit. Ajungînd în colțul stradei Nouă, se opri la Capșa, așezîndu-se afară la o mesuță. Eu stam în colțul otelului *de Boulevard*. Vreo douăzeci de minute m-a ținut așa, el pe scaun și eu în picioare... S-a sculat și a apucat spre palat. După el... Dar, din nenorocire... în dreptul lui Oteteleșeanu, la deschizătura largă a Pieței Teatrului, l-am pierdut din ochi în mulțime... Caut în sus, caut în jos: nicăieri... S-a suit desigur în vreun otel, unde are întîlnire cu omul lui – vreun deputat, senator... ori știu eu? Cînd mă desperasem și porneam să mă-ntorc la redacție, cu gîndul a rencepe jocul la prima ocazie, iată-l pe omul meu că iese din prăvălia de specialitate a Regiei cu un pacheţel în mînă... Şi-a luat tutun!... Apucă tot în sus spre palat... După el... Dar, trecînd pe dinaintea tutungeriei, mi-arunc ochii să văd dacă nu e cineva acolo cu care să fi comunicat... În prăvălie, nimeni, afară de vînzătoarea și impiegatul. Trecînd pe la palat, Caracudi taie drumul, salută pe cineva de la fereastră și urmează domol înainte. Ajungînd și eu în fața palatului, trag cu ochiul și văd la geam un tînăr ofițer de roșiori... Caracudi își ia seama mai încoa de Episcopie; se întoarce în loc și pornește înapoi... Mă ascunz repede într-un gang. Trece la vale... Ies după el la potrivită distanță, ținînd ochii la pălăria lui cenușie ca argintul. În dreptul palatului pălăria cenușie salută iar... Iar ofițerașul...

„Nu cumva?..." gîndesc eu.

Reporterul apucă la dreapta pe lîngă grădinița palatului... în strada Sf. Ionică... După el... În intrarea Rosetti... În Cișmegiu... Trece puntea... Merge drept la bufet... Eu stau ascuns lîngă movilă și nu-l iert din ochi... Bea cafea și fumează din tutunul cel proaspăt. Desigur aci are întîlnire cu omul de la care ia informațiile... Îl așteaptă... Îl aștept și eu.... Reporterul scoate blocul din buzunar și scrie... E o vreme splendidă, și grădina, sub cerul limpede de toamnă, e mai frumoasă ca totdeauna. În aer liniște; ici și colo pică încetinel frunze galbene, învîrtindu-se-n clipe largi pînă la pămînt în jurul coadelor vestejite, și de departe s-aude glas de lebădă...

Dar omul meu a isprăvit de scris; plătește, se scoală și apucă spre locul unde mă aflu... Mă dau binișor pe după movilă. Pornește spre intrarea Rosetti înapoi... După el... Iese prin strada Brezoianu... Suie bulevardul... Acum grăbește pasul... și eu pe al meu... Unde mă duce?... Să vedem...

La redacție... Intră... Dau fuga. Cînd intru, Caracudi scoate blocul.

– Ei? întreb eu.

– Stăi să vezi! răspunde cu un zîmbet triumfător, și-mi pune în-dată sub ochi, cu indicația caracterelor „compacte" de întrebuințat, următoarea informație:

„Am dat aseară o informațiune relativă la scena petrecută ieri la palat între suveran și vizirul. Astăzi suntem

în pozițiune a da, din același izvor autorizat, amănunte asupra urmării acelei scene, cari stau în legătură cu zgomotele înregistrate de noi despre o iminentă criză ministerială.

Astăzi, vizirul, cu aerul foarte abătut, a urcat treptele palatului pe la 9 dim. Regele l-a făcut s-aștepte mai mult de o jumătate de oră în anticameră. În vremea aceasta, servitorii și ofițerii de serviciu au observat că vizirul ofta adînc, gîndindu-se la frumoasele zile de la Aranjuez, cînd tăia și spînzura, bucurîndu-se de încrederea fără margini a suveranului, care acuma, domirit – mieux vaut tard que jamais[3] – *îi întoarce spatele ca unui lacheu, de serviciile căruia stăpînul este absolut nemulțumit, și pe care vrea să-l dea afară, ca pe orice lacheu netrebnic.*

În fine, suveranul, primind pe vizir în cabinetul de lucru, i-a repetat aceleași imputări asupra intolerabilei situațiuni. Vizirul, tremurînd și cu glasul plin de lacrimi, a zis:

– Atunci, sire, nu mai rămîne alta de făcut decît...

– Decît? a întrebat suveranul.

– Decît...

Și neputînd pronunța cuvintele: «... să-mi dau demisia și să mă retrag în viață privată...», s-a pornit pe plîns, ca o babă bătrînă copleșită de parapon.

Precum se vede, zilele politicei de jafuri, asasinate și procese scandaloase *sunt numărate. Nu mai va fi vorba de astă dată de o remaniare ministerială parțială, de o cîrpeală după cunoscuta sistemă vizirială, ci de prăbușirea completă a șandramalei colectiviste.*"

[3] Mai bine mai tîrziu decît niciodată (fr.).

– Bravo, dragă Caracudi! am strigat eu. Ești mai tare decît puteam să-mi închipuiesc! Tu ești norocul *Revoltei naționale!*... Decît... să-mi dai voie să-ți spun că acuma știu...

– Ce?

– Izvorul de unde capeți informațiile... Îl cunosc...

– Aș!

– Pe ce te prinzi?

– Pe ce poftești.

– Pe un dejun la Iordache... Primești?

– Primesc, zise Caracudi, sigur că mă bea.

– Vrei să-ți spun de unde?

– De unde?

– Vino-ncoace...

Îl trăsei atunci la o parte, în cabinetul meu de director, închizînd ușa cu mai multă precauție ca regele cînd vrea să vorbească vizirului, și-i șoptii răspicat, privindu-l diabolic pînă-n fundul ochilor:

– Din Ciș-me-giu!

Caracudi se făcu mai galben ca vizirul din informația lui. Dar... *si augur augurem* – strîngîndu-i mîna cu efuziune, mă grăbii să-i adaog:

– Nu face nimic asta!... Sunt foarte mulțumit de serviciile tale... *Revolta* fără ele n-ar plăti o para chioară, cu toate articolele și foiletoanele noastre... Hai să dejunăm!

Am dejunat minunat. Caracudi clipea din ochi foarte mulţumit.

– Mă rog ţie, l-am întrebat eu la cafea, după ce-i spusesem itinerariul lui de dimineaţă în toate amănuntele, mă rog ţie, cînd e vreme bună ca astăzi, înţeleg; dar cum faci cînd e vreme rea?

– Cînd e vreme rea?... stau acasă.

– Mai bem o înfundată?... Asta o plătesc eu.

Ştiu c-am rîs!... Am plătit, el dejunul şi eu suplimentul, şi ne-am întors foarte veseli la redacţie.

– Trei ceasuri!... Caracudi! strig eu; repede după informaţii! Caută-le cît mai „senzaţionale"!

– La moment! răspunde bravul meu reporter şi pleacă grabnic spre palat.

Eu rămîn în odăiţa umbroasă a redacţiei să-mi scriu articolul de fond: *Ce gîndeşte suveranul?*... Să vedem, ce poate gîndi suveranul?...

Moi pana în călimări şi, picotind cu capul plecat pe masă, mă gîndesc... mă gîndesc...

Ce vreme splendidă!... Ce frumoasă trebuie să fie grădina acum cătră seară sub cerul limpede de toamnă... Ce linişte în aer... Parcă văd cum pică încetinel ici şi colo frunzele galbene, învîrtindu-se în clipe largi pînă la pămînt în jurul coadelor veştejite... şi parcă de departe auz glas de lebădă...

Al dracului Caracudi!...

Ia să vedem acum: *ce gîndeşte suveranul?*

„România jună", 1899, 23 dec.

ULTIMA ORĂ!...

Mă aflam, în toiul conflictului româno-bulgar, în parcul de la Sinaia. Vreme splendidă, deşi prea călduroasă, şi o mişcare neobicinuită: pe de o parte afluenţa trenurilor de plăcere, ale căror bilete, fiindcă lunea cădea între două sărbători, erau valabile pînă miercuri dimineaţa; astfel, se-ngrămădea lumea pentru bîlciul de a doua zi marţi, Sf. Maria, cînd e şi hramul mănăstirii; pe de altă parte, era hotărîtă pentru după amiazi plecarea suveranilor noştri spre străinătate.

Fizionomia parcului era destul de caracteristică. Persoanele oficiale – curtea regală era în mare doliu – redingotă şi mănuşi negre, pălărie înaltă; generalii şi ofiţerii în uniformă de mare ţinută; mult public de elită şi lume de jos destulă. Unii steteau la mese în faţa bufetului, pe cînd alţii se plimbau în sus şi-n jos.

Aşteptînd să-mi aducă o cafea, mă pomenesc bătut pe umăr cu multă discreţie... Un amic, reporter de ziar. A venit să asiste la plecarea suveranilor, spre a face cuvenita dare de seamă în ziarul său, un ziar foarte belicos.

– Ai aflat?

– Ce? zic eu.

– Care va să zică, nu ştii nimic?

– Ce, frate?

– Aseară s-au prins doi inşi, un bulgar şi un italian...

– Unde?

– Pe bulgar l-au prins la Valea Largă cînd se cobora din tren şi pornea pe jos către Sinaia. Au găsit la el două revolvere, două cuţite şi mai multe scrisori iscălite de Sarafoff, de Dimitroff, de Trifanoff şi de ăsta... cum îl cheamă, frate?... de...

– ... De Ciciu Penciu...

– Da, de Ciciu Penciu...

– Ei! şi?

– Ei! şi... a vrut el s-o întoarcă, s-o răsucească; s-a contrazis şi l-au arestat.

– Şi acuma, unde e?

– E închis la cazarma vînătorilor în deal.

– Ei! dar italianul?

– Care italian?

– Italianul, pe care l-a prins.

– Nu, nene; nu-ţi spui că e bulgar?

– Bine, ăsta pe care l-a-nchis la cazarma vînătorilor, da, e bulgar; dar ăla pe care spuseşi că l-a prins la Buşteni... nu era italian?

– A! da! ala, da, ala era italian...

– Ei! cu ala cum stă lucru?

– Vine din America... S-a găsit la el un pachet de dinamită, cam de vreo patru kilograme, otravă şi...

– Şi mai multe scrisori...

– Da, mai multe scrisori... De unde ştii?

– Ei, bravo! se putea fără scrisori?... Fac prinsoare că scrisorile sunt de la Bresci şi de la Luccheni...

– Exact.

– Şi, întreb eu, ce s-a făcut cu acest anarhist? Unde l-au închis? Tot la cazarma vînătorilor?

– Aş! asta e teribil... că le-a scăpat!

– Cum se poate?

– Da, le-a scăpat frumuşel. Pe cînd voiau să-i ia dinamita şi să-l lege, repede a dat brînci unuia dintre agenţi, pe alt agent l-a răsturnat cu o lovitură de picior în pîntece, pe urmă a scos un pumnal şi un revolver şi ameninţîndu-i s-a făcut nevăzut... Se crede că s-a ascuns în pădurile Peleşului... S-au luat cele mai straşnice măsuri ca să fie prins... Înţelegi, ce primejdie!

– Bine, zic eu, astea trebuie să le dai la gazeta d-tale.

– Fireşte că le dau... Acu mă duc la telefon... Stai puţin, mă-ntorc îndată... îţi aduc ştiri din Bucureşti.

Şi a plecat amicul meu la telefon. Rămînînd singur, iată văd un ofiţer de vînători cunoscut.

– Iubite căpitane, iartă-mă că te rog un lucru; nu s-ar putea să văz şi eu pe bulgarul...

– Care bulgar?

– Bulgarul prins la Valea Largă... care e arestat la dv. la cazarmă în deal?

– Un bulgar arestat la noi la cazarmă?... Poate de acum douăzeci de minute încoace... Acuma viu de acolo...

– Nu, frate, arestat de aseară... S-a găsit la el două revolvere, două cuţite şi mai multe scrisori de la Sarafoff, de la Dimitroff, de la Trifanoff şi de la Ciciu Penciu...

– Fugi, monşer! Cine ţi-a spus gogoşile astea?... N-avem nici un bulgar arestat... Poţi, daca vrei, să mergi să te convingi. Salutare, mă grăbesc; e tîrziu, trebuie să dejunez mai devreme; escortăm pe maiestăţile-lor la gară.

Cînd căpitanul a făcut cîţiva paşi, iată se întoarce de la telefon reporterul meu foarte încruntat.

– Nu ştii nimic...

– Ba ştiu, zic eu; ştiu că bulgarul dumitale nu există la cazarma vînătorilor: acum am vorbit cu căpitanul... (şi i-l arăt pe căpitanul, care se depărtează prin mulţime) mi-a spus că sunt toate gogoşi, că la cazarma lor nici pomeneală n-a fost despre vreun bulgar.

– Da?... bravo! În adevăr că acuma nu mai există nici un bulgar la cazarma dumnealor... Dar pentru ce?... Pentru că nu l-au păzit cumsecade şi l-au lăsat să scape. Bine c-am aflat-o şi pe asta!... Dar în sfîrşit, asta n-are atîta importanţă; asta e veche... Să-ţi spui ce am aflat acuma la telefon din Bucureşti... E lată rău! Războiul e declarat.

– Ce?! zic eu îngrozit.

– Douăzeci şi trei de ofiţeri români şi treisprezece soldaţi, făcînd exerciţii pe malurile Dunării, între Călăraşi şi Giurgiu, au fost înconjuraţi de echipajul unei şalupe bulgare, care debarcase pe teritoriul nostru, dezarmaţi, făcuţi prizonieri, încărcaţi în şalupă şi trecuţi pe malul bulgar.

– Cum se poate?

– Vezi dar că nu mai putem sta cu braţele încrucişate... Stai un moment... Mă duc la telefon, să dau amănunte despre evaziunea bulgarului...

– Care bulgar?

– Bulgarul care a evadat de la cazarma vînătorilor.

– Ce amănunte, domnule? De unde ştii şi amănuntele?

– Ce-ţi pasă?

Şi, zicînd acestea, bravul meu aleargă la telefon.

Mă ridic înecat de vestea războiului... am nevoie să mă mişc, nu mai pot sta locului.

La cîţiva paşi, un grup de domni, între cari şi un domn ministru, de care am deosebita onoare a fi cunoscut.

Mă apropii cu respectul cuvenit şi salut... D. ministru îmi răspunde foarte politicos şi îmi întinde mîna. Mă miră mult că d. ministru nu pare îndestul de emoţionat de lovitura echipajului şalupei bulgare.

– Scuzaţi-mă, îndrăznesc eu, domnule ministru... E adevărat?

– Ce? întreabă d. ministru, zîmbind ca şi cum ar înţelege ce sentimente mă muncesc.

– ... O şalupă...

– ... Bulgărească?... zice d. ministru accentuîndu-şi mai bine zîmbetul.

– ... Da... zic eu.

– Linişteşte-te... N-a făcut pînă acuma nici un prizonier român.

Apoi, către toţi:

– Hotărît, oamenii aceştia vor să smintească lumea!

Pe urmă, către mine:

– Ei, cum îţi vine dumitale să crezi aşa baliverne?

– De! domnule ministru, zic eu, ştiu eu ce să mai crez şi ce să nu mai crez? De exemplu, istoria cu evaziunea bulgarului.

– Care bulgar?

– Care a fost prins aseară la Valea Largă şi închis la cazarma vînătorilor din deal... zice că a reuşit să fugă.

Ministrul şi toată lumea din grup încep să rîză.

Dar eu urmez:

– Şi anarhistul pe care l-au scăpat la Buşteni, care venea din America cu patru kilograme de dinamită...

– Nu v-am spus eu, zice d. ministru, că o să smintească lumea?... Uite-n ce stare l-au adus chiar pe un om ca dumnealui, care de! orişicît... om cu condei...

Zicînd acestea, d. ministru ne salută frumos şi după ce mai mă-mbărbătează încă o dată, asigurîndu-mă că războiul nici n-a început, nici n-are să-nceapă, se depărtează.

Ameţit, mă rentorc la scaunul meu şi şez la loc, să aştept pe d. reporter, care trebuie să se-ntoarcă de la telefon.

Nu aştept mult; iată-l.

– Ei? întreb eu. Mai ai ceva nou din Bucureşti?

– Se vorbeşte cu stăruinţă despre asasinarea unui judecător de instrucţie.

– Nu mă-nnebuni!... Dar ştii ce am aflat eu?... Acu am vorbit cu ministrul X...

– Cu ministrul X?!

– Da.

– Ei?

– E mai lată decît toate!

– Ce?

– Podul de pe Dunăre...

– Ei? podul de pe Dunăre...

– Podul de la Cernavoda...

– Ei? podul de la Cernavoda...

– Nu-nţelegi?

– A sărit în aer?!!

– Da, zic eu; cum ai ghicit?

– Mi s-a spus ceva la telefon, dar nu credeam... Mă duc să dau confirmarea ştirii!

Şi pleacă glonţ.

– Stăi! strig eu.

Mă iau după el, îl ajung şi-l opresc:

– Nu uita să telefonezi că de trei zile escadra bulgară bombardează Constanţa.

– Constanţa?... Bine!

„Universul", 1900, 18 aug.

BORIS SARAFOFF!...

Pe vremea conflictului româno-bulgar...

La cunoscuta ospătărie Enache, în compartimentul popular, unde unele feluri de bucate se servesc şi cu

jumătatea de porție, se află, către ora două după amiazi – oră la care toată lumea de rînd a plecat de la dejun – o companie de patru tineri, urmînd o dispută destul de animată.

Cine sunt acești tineri?

Asta puțin importă. Să zicem că-i cheamă A, B, C și D.

Ce sunt acești tineri?

Asta importă mai mult, și asta o s-o înțelegem, dacă vom urma cu atenție călduroasa lor dispută.

Să ascultăm:

A. (către D.): Poftim! două fără douăzeci și cinci! Unde e?...

D. (foarte îngrijat): Știu eu?... În orice caz, nu stric eu!

A. (către D.): Da' cine? eu?...

B. (către D.): Dumneata strici, firește! Dacă nu erai dumneata, nu-i pierdeam urma! nu ne scăpa așa!

C. (către D.): Dacă dumneata nu te simțeai capabil să-l aduci negreșit, de ce te-ai băgat?

D.: Domnilor, eu vă spun că vine, mi-a zis că vine, dar că nu ne mai spune nimic. I-am promis pe parola de onoare că nu-l mai întreb nimic, și mi-a promis negreșit să dejuneze aci cu noi: trebuie să vie! peste putință să nu vie!... Cîte ceasuri sunt?

C.: Două fără douăzeci!... *(dezolat:)* Nu mai vine!

A. și *B. (dezolați)*: Nu mai vine!

C. (către D.): Pentru ce n-ai stat la ușe, să-l iei în trăsură cînd a ieșit?

D. (dezolat): Am stat... la ușa dinspre Doamna Bălașa, pe unde iese totdeuna...

B.: Ei?

D.: Am stat pînă la unu... A-nceput ploaia... Am reintrat în palat, l-am căutat la biuroul lui... Plecase!...

A.: Ieșise pe ușa principală dinspre cheiul Dîmboviții!

B. (către D.): Vezi că ești zevzec?

D.: De ce, domnule?

B.: Fiindcă trebuia să bănuiești că-ți poate scăpa... De ce l-ai pîndit la ușa palatului? Nu știai că palatul mai are și alte ieșiri? Trebuia să-l aștepți la ușa cabinetului cînd iese... Ai văzut cum ți-a tras chiulul?

Oricine înțelege, crez, din această fierbinte convorbire, că cei patru tineri nu pot fi decît niște infatigabili reporteri de ziar, și că persoana căreia i-au pierdut urma, fiindcă a știut să le scape cu atîta dibăcie, nu poate fi altul decît inteligentul jude de instrucție de pe lîngă onor. trib. Ilfov, simpaticul meu amic J. Th. Florescu, care a mandat și ordonat tutulor agenților forței publice să-i aducă, de unde or ști, pe numiții Boris Sarafoff, Vladimir Kovaceff, D. Davidoff, D. Troleff, D. Iconomoff și Al. Burlacoff, pentru a fi ascultați asupra inculpărilor ce li se aduc pentru faptele prevăzute și penate de art. 47 combinat cu art. 226 și 332 din cod. pen.!

Dar pînă să execute agenții forței publice ordinul neobositului jude de instrucție, să urmăm a asculta disputa tinerilor reporteri...

C.: Domnilor, ora este două fără un sfert... Crez că e de prisos să mai așteptăm... *(cu ironie:)* Să mulțumim amicului D. ... de inteligența cu care a știut să conducă urmărirea omului nostru și să mergem să ne vedem de treburi.

A. și *B.* *(cu mult sarcasm către D.)*: Mersi, monșer...

D.: Dar...

Toți ceilalți trei: Mersi, monșer, și la revedere...

Zicînd acestea, pornesc să iasă. Dar D., atins pînă-n suflet de malițiozitatea confraților, li se pune în cale și, emoționat, după ce a făcut, încruntîndu-și fruntea, apel la o inspirație, le zice cu un ton suprem:

– Domnilor! un moment!... Știu unde este!... Cîte ceasuri sunt?

– Două fără zece.

– Stați aci! Vă conjur să mă așteptați o jumătate de oră... Dacă la două și douăzeci nu sunt cu el aici, atunci... vă dau voie să nu mă mai stimați... Mă duc! Vi-l aduc!! Trebuie să vi-l aduc!!!

Și zicînd acestea, omul rănit de sarcasmul confraților, și iritat de chiulul fugarului urmărit, a pornit ca glonțul unui anarhist.

Deși sceptici în privința rezultatului promis cu atîta avînt, cei trei confrați se hotărăsc să aștepte, și, pentru a scurta chinul așteptării, comandă o semi-baterie cu sifon. Dar n-apucă să vină băiatul, și o birjă, cu coșul ridicat și cu burduful tras, se oprește din goana mare dinaintea ospătăriei.

Un moment, birjarul, un muscal, vorbește cu mușteriul, apoi desprinde burduful. Mușteriul se dă jos și intră în compartimentul popular al ospătăriei. Muscalul a și plecat.

Mușteriul cel nou este un om înalt și bine făcut; ochi pătrunzători; fruntea mică, încadrată într-un păr aspru și des, de coloare castanie bătînd în roșcat ruginiu; bărbia și buza încadrate asemenea în niște mustăți și o barbă de același fel și aceeași coloare. E îmbrăcat într-un chip neobișnuit în orașele europene – haine de dimie groasă, tivite cu șiret de lînă, dar croite tot nemțește, însă cam nepotrivite pe trup; pe dasupra, un fel de ipingea de abă pentru vreme rea; în cap, o șapcă de plisă neagră cu cozoroc de piele, cum sunt șepcile birjerești; în picioare, cizme mari, răspîndind mirosul caracteristic al iuftului rusesc îngrijit cu untură de pește.

Acest tip exotic, de o înfățișare foarte hotărîtă și energică, atrage firește atenția de argus a celor trei tineri confrați, cari-și schimbă, ca niște fulgere, priviri arzătoare de mirare și curiozitate. Tipul se duce la o masă mai departe de ei, lîngă fereastră, trage cu precauție perdeluța – care, în compartimentul unde se servesc unele feluri de bucate și cu jumătatea de porție, stă totdeuna dată la o parte – și dă să se așeze pe scaun. În mișcarea ce face ca să-și ridice vingherca de la spate așezîndu-se, îi cade din buzunar, făcînd mult zgomot, un revolver de calibru mare, ca revolverele militărești,

împreună cu o cartă de vizită. Vădit contrariat de aceasta şi neputîndu-şi îneca o exclamaţie de necaz, s-apleacă, ia repede arma şi o pune la loc în buzunar. Apoi, bate tare în masă.

Băiatul intră cu semi-bateria comandată de cei trei confraţi, le-o aşează pe un scaun şi trece la noul-sosit.

– Listî! zice tipul cu tonul aspru şi cu un pronunţat accent străin.

Băiatul dă lista.

– Ţuicî şi ciorbî schembè şi ărdei! comandă tipul.

Cei trei confraţi privesc aiuriţi, pe cînd tipul, ca şi cum ar pricepe că este obiectul celei mai diabolice scrutări, îşi mută scaunul, întorcîndu-le spatele.

– Carta de vizită a rămas jos! şopteşte unul dintre confraţi. Uite, jos! între piciorul scaunului, la stînga, şi-ntre piciorul mesei, la piciorul lui...

În adevăr, tipul, grăbindu-se să-şi ridice arma, a uitat jos carta de vizită.

– Ce-i de făcut, să punem mîna pe ea?

– Bine să-i fie lui d. judecător! Vezi? daca nu fugea de noi şi venea să dejunăm împreună!... Vezi ce a pierdut!

– Şi dobitocul de D. aleargă cine ştie pe unde după dumnealui!

– Atît mai rău pentru ei! şi atît mai bine pentru noi!

– Ce-i de făcut?

– Ce-i de făcut?

– Ce-i de făcut?

Toate aceste replici se urmează pe şoptite foarte repede, pe cînd tipul, care şi-a mîncat ciorba de schembea, comandă:

– Vărzî! porţii măre, mî! şi ărdei şi vin!

– Şi pe urmă? întreabă băiatul.

– Pî urmî, fleicî şi ărdei!

Pînă să execute băiatul comanda, tipul se scoală de la masa lui şi, cu mîinile la spate, se duce să se uite la reclama ilustrată, atîrnată pe peretele dimpotrivă. Unul dintre confraţi se scoală şi se repede spre masa de la care s-a ridicat tipul; dar tipul iute se-ntoarce în loc, îl ajunge la masă, tocmai cînd vrea să s-aplece spre piciorul din stînga al scaunului, şi-l împinge binişor, dar cu destulă putere, la o parte. N-a trebuit mai mult decît trei-patru secunde, ca să se săvîrşească această manoperă. Tipul se aşază la loc pe scaunul lui, de astă dată cu mai multă precauţie ca întîia oară, iar tînărul ziarist merge să facă asemenea la masa lui. De astă dată carta de vizită nu se mai vede; a dispărut sub talpa ciubotei din stînga a stăpînului ei. Confraţii îşi muşcă buzele.

– Să dăm de ştire poliţiei!

– N-am făcut nimic!... Trebuie să ştim noi mai întîi cine e tipul ăsta. Daca este ce bănuiesc eu, apoi atunci captura lui s-o facem noi... Şi atunci să poftească iar d. judecător să ne mai facă fasoane!

– Unde dracul e dobitocul de D.?

– E două şi jumătate...

– Crezi că mai vine?... I-e ruşine să se-ntoarcă singur...

Pe cînd șoptesc acestea tinerii noștri, tipul se scoală și, trecînd pe lîngă ei, cu capu-ntors fără să-i privească, iese, cine știe pentru ce, pe uscioara care duce în dosul ospătăriei. A ieșit urmărit de privirile celor trei confrați, și n-a apucat să se-nchiză bine uscioara după el, și toți trei au dat să se repează la piciorul stîng al scaunului... Nenorocire! Carta de vizită lipsește din locul știut.

– I s-a lipit de talpa cizmei! zice unul dezolat.

Și toți se-ntorc în loc, și toți dau un țipăt de triumf... În adevăr, carta s-a lipit de talpa cizmei; dar cizma trecînd pragul uscioarei, carta s-a dezlipit. Este colo jos, murdărită de noroiul de pe talpă, dar sclipind totuși ca un soare strălucitor. O ridică și – ce citesc?

Boris Sarafoff, président de Comité macédo-andrino-politain, Grand Maître etc. etc.

El! Boris Sarafoff! la București!! Boris Sarafoff!!!

– Boris Sarafoff trebuie prins! prins de noi!

Cît e de scurtă viața omului, progresul n-ar fi fost posibil, dacă omul n-ar fi avut darul să învețe din pățeala altuia, să se folosească de experiența aproapelui său. Astfel, o amintire trecu ca un fulger prin mintea celor trei tineri confrați: cum scăpase judecătorul de instrucție din mînile amicului lor D.? foarte simplu: pe cînd D. îl pîndea, de bună-credință, la o ușe de ieșire a palatului, d. judecător ieșise pe alta. Dar dacă D. ar fi avut inspirația să-l pîndească la ușa de ieșire a cabinetului, pe d. judecător, așa e că nu-i putea scăpa? Prin

urmare: numai o ușe de ieșire are ospătăria Enache? Nu! are trei. Care va să zică, dacă, pe cînd dînșii îl așteaptă pe Sarafoff în compartimentul unde se servesc unele mîncări și cu jumătatea de porție, îi vine numitului Sarafoff inspirația să plece pe altă ieșire?

– Dar nu și-a terminat dejunul... A comandat fleică...

– Ce-are a face! A simțit că e bănuit și firește a renunțat la fleică.

– Dar cum să plece? nu și-a plătit socoteala...

– Ba ce! un asasin să mai aibă așa scrupuluri...

– Dar ipingeaua și-a lăsat-o-n cui... trebuie să vie să-și ia ipingeaua! mai ales că afară e o ploaie teribilă.

– Aș! un om așa de îndrăzneț ca Sarafoff are să se teamă de ploaie! vezi bine!

Se-nțelege că toate aceste raționamente, pentru cari mie-mi trebuiesc atîtea cuvinte greoaie, s-au săvîrșit într-o clipă printr-o schimbare de priviri – tot așa, într-o noapte adîncă, la sclipirea fulgerului, se vede o cale limpede. Nu e vreme de gîndit prea mult! Cei trei confrați ies pe urmele lui Sarafoff, trec pe lîngă bucătăria ospătăriei și merg spre fund, să se pună de-aproape la pîndă. La zgomotul pașilor lor, răspunde o tuse înfundată: Sarafoff n-a scăpat! Sarafoff este acolo! Îl așteaptă...

– Dar dacă sparge zidul și iese prin curtea de-alături?... șoptește unul.

– Mai așteptăm cîteva momente și, dacă nu iese, spargem ușa, intrăm după el și-l scoatem de urechi afară!

Sarafoff nici gînd n-a avut să fugă... Apare foarte liniştit... Cu aceasta îşi susţine totdeuna prestigiul un om reputat îndrăzneţ – cu liniştea. La înfăţişarea lui Sarafoff, care ţine mîna dreaptă în buzunarul unde e revolverul, cei trei confraţi fac un pas înapoi; el înaintează un pas: ei fac doi înapoi; el doi, ei trei... Aceasta, nu doar de laşitate... E o tactică prudentă: vor să-l înconjure, să-i ia orice posibilitate de mişcare, să-i taie toate ieşirile. Astfel, unul merge la portiţa gangului de serviciu, altul la uşa compartimentului celui mare, şi celălalt la uşa compartimentului unde Sarafoff s-a întors, s-a reaşezat la masă şi continuă să dejuneze cu liniştea celei mai nevinovate conştiinţe. A! criminalul! Dar de data aceasta nu mai scapă! El va fi prins de cei trei bravi jurnalişti, cari-l vor da pe mîna justiţiei implacabile şi incapabile a-l apuca fără ajutorul lor. Şi cu această ocaziune, se va vedea o dată mai mult cît se poate cîştiga cînd totul merge după principiul aşa-numitului „schimb de bune procedeuri". Dacă în trista afacere bulgaro-macedo-română, justiţia a făcut colosale servicii presei, apoi, în schimb, presa, prin cei trei valoroşi membri ai ei, va fi făcut un serviciu imens justiţiei, dîndu-i în mînă pe numitul Boris Sarafoff, creierul şi sufletul infernalului complot bulgar, pentru a fi ascultat asupra inculpărilor ce i se aduc pentru faptele prevăzute şi penate de art. 47 combinat cu art. 226 şi 332 din cod. pen.

Sarafoff a terminat dejunul şi a plătit socoteala. După reverenţele ce i le face băiatul care a primit plata, se

poate crede că Sarafoff a fost galantom şi a dat un bun bacşiş. Tînărul reporter, care stă la pîndă, simte un fior: Sarafoff s-a ridicat de pe scaun... Desigur vrea să plece... A sosit deci momentul suprem. Dacă asasinul, văzîndu-se în faţa primejdiei de a fi prins, în desperarea lui, trage?... Un aşa om e capabil de orice! Dar prima emoţie trece: tînărul vede că Sarafoff n-are deloc intenţia să plece, şi mai observă că bulgarul n-are cîtuşi de puţin aerul că ar lua seama la dînsul.

Sarafoff s-a ridicat de la masă şi se plimbă de colo pînă colo, parcă ar aştepta pe cineva! Asta ar fi şi mai frumos! Ar avea haz să fie aici, la Enache, convocat comitetul macedo-andrinopolitan.

„Să aşteptăm dar!" îşi zice tînărul.

Cîteva momente se petrec fără ca să se schimbe ceva, material sau psihic, în situaţiunea aceasta aşa de încordată. Dar o birje se opreşte dinaintea ospătăriei, şi din birje se coboară tînărul D., care a alergat pînă acuma după judecătorul de instrucţie. Confratele din uşe îl întîmpină, şi cu tonul înecat:

– Ci, haide, nene, odată! pentru numele lui Dumnezeu! unde umbli? Aşa e că nu l-ai găsit?

– Nu, monşer, am umblat ca un nebun peste tot; imposibil ca să-l găsesc! parcă s-a ascuns în pămînt!

– Puţin ne pasă acuma de dumnealui!... Uite-te bine la omul acesta!

Şi, zicînd asta, arată pe bulgarul care, cu mîinile la spate, se uită la reclama ilustrată din perete.

– Un bulgar, probabil!

– Da, un bulgar... Știi anume cine?

– Cine?

Drept răspuns, confratele arată foarte discret carta de vizită plină de noroi. D. dă un țipăt... Bulgarul n-au-de-n-a-vede. Se întoarce la loc și urmează să se plimbe cu mînile la spate de colo pînă colo...

– Ce facem? întreabă D. uimit.

– Îl pîndim aci.

– Îl denunțăm poliției.

– Peste putință! Ai răbdare... Trebuie să avem răbdare... Sarafoff așteaptă aici pe Kovaceff, Davidoff, Troleff, Iconomoff și Burlacoff...

– De unde știi?

– Ce-ți pasă?! Aici e convocat comitetul macedo-andrinopolitan... Trebuie să-i prindem pe toți... Dacă dăm acum alarma, stricăm tot! Trebuie s-avem răbdare!

– Dar ceilalți unde sunt?

– Membrii comitetului?

– Nu! băieții noștri.

– Sunt la posturile lor... Noi nu suntem zevzeci ca dumneata, să lăsăm ieșirile neocupate.

Pînă să protesteze D. contra acestei răutăți, o altă birje se oprește în fața ospătăriei: este muscalul care l-a adus aci adineaori pe prezidentul comitetului macedo-andrinopolitan. Un tip absolut bulgăresc coboară și intră...

– Kovaceff! șoptește tînărul confrate către D.

Kovaceff se apropie cu mult respect de Sarafoff și-i spune foarte încet ceva la ureche.

– Trebuie să pice și ceilalți! șoptește tînărul jurnalist.

Dar Kovaceff ia ipingeaua din cuier și o ține lui Sarafoff, care o îmbracă pe mîneci.

– Vor să plece!

– Pleacă!

– Opriți-vă, asasinilor! strigă cei doi confrați tăindu-le drumul spre ușe.

Dar asasinii îndrăzneți îi împing, făcîndu-și loc de trecere.

– Săriți! Asasinii!! Sarafoff!! Kovaceff!!!

Ceilalți doi confrați aleargă la acest zgomot, urmați de toți băieții de la Enache. Însă, pînă să sosească toți, Sarafoff și Kovaceff au biruit și au reușit să ajungă la trăsura lor... În luptă, Sarafoff și-a pierdut peruca și, punînd un picior pe scărița trăsurii, cînd vor toți să-l înhațe, își smulge barba.

Toată lumea rămîne trăsnită.

Cine?... Cine?!... Cine e Sarafoff?!

... Este inteligentul judecător de instrucție, care știe să scape cu atîta dibăcie de urmăririle reporterilor! este simpaticul nostru amic J. Th. Florescu, care a mandat și ordonat etc. etc.

Dar Kovaceff?

Grefierul lui Sarafoff.

Profitînd de aiurirea urmăritorilor săi, Sarafoff s-a suit cu Kovaceff în birjă și strigă muscalului:

– Mînă iute, gaspadin!

Birja porneşte în goană... Tînărul D. se acaţă ca ştrengarii de la mahala dinapoia trăsurii.

– Dă cu biciul dindărăt! strigă Kovaceff.

„Universul", 1900, 25 aug. şi 1 sept.

GROAZNICA SINUCIDERE DIN STRADA FIDELITĂŢII

Subt acest titlu, citim în Aurora, *ediţia de dimineaţă:*

Azi dimineaţă, întreagă strada Fidelităţii a fost viu emoţionată de o senzaţională dramă pasională. Pe la orele şapte a.m. vecinii fură alarmaţi de nişte ţipete sfîşietoare, cari porneau de la casa cu nr. 13. În această casă locuiesc de multă vreme doamna Zamfira Popescu, văduva răposatului veteran al corpului didactic Nerone Popescu, fost profesor de limba latină, împreună cu cei doi copii ai săi, Cicerone Popescu, elev de administraţie, şi domnişoara Porţia Popescu. La ţipetele îngrozitoare, toţi mahalagiii se adunară în grabă şi îndată aflară ce era: o sinucidere!

Domnişoara Popescu de mai multe săptămîni căzuse într-o stare de melancolie şi de abatere sufletească, încît nu mai mînca, nu mai bea, nu mai dormea deloc. Cu o zi înainte de a lua fatala hotărîre, arătase semne

de mare nelinişte; a cerut să mănînce şi să bea. După ce a dejunat cu mare poftă şi s-a săturat, a-nceput deodată să plîngă, zicînd către doamna Zamfira Popescu:

– Mamiţo, eu nu mai pot să trăiesc! eu vreau să mor!

La aceste cuvinte, mama i-a răspuns:

– Mofturi! ia fii bună şi te-astîmpără... Las' că o să-ţi treacă!

Porţia însă a adăogat:

– Ai să vezi!... Dar dacă mor, jură-mi, mamiţico, jură-mi că o să-mi pui pe mormînt boboci de trandafir!

Bobocii erau florile ei favorite.

Doamna Zamfira Popescu schimbă vorba, fără să se teamă de vreun sfîrşit fatal, deoarece Porţia, care era foarte simţitoare, de multe ori, în momente de supărare, ameninţa că se va sinucide. Din nenorocire, de astă dată ameninţarea fusese mai mult decît serioasă.

Ce se-ntîmplase?

Azi-noapte, pe cînd fratele său lipsea după obicei şi mamiţica dormea, Porţia scoase gămăliile la o duzină de cutii mari cu chibrituri şi le aruncă într-o cinzeacă de rachiu de drojdii. Aşteptînd să se dizolve fosforul, sărmana fată se aşeză la masă şi scrise cu toată limpezimea de minte o scrisoare către mamiţa şi către frăţiorul ei, prin care le cere pardon de durerea ce le o cauzează şi le declară că moare deoarece este părăsită de tînărul Mişu Z..., pînă zilele trecute student în medicină şi astăzi doctor de plasă. Într-un post-scriptum apoi, conjură încă o dată pe dezolata mamă să nu uite de boboci.

Cînd a terminat scrisoarea, gămăliile de chibrituri erau dizolvate. Porția înghiți păhăruțul, dîndu-l cu voluptate peste cap, și merse să se culce în patul ei, așteptînd cu resemnare moartea. Aceasta nu întîrzià să se anunțe prin niște oribile crampe de intestine. Nenorocita, covîrșită de dureri, sări în sus și-ncepu să țipe spunînd tot:

– Mor! mor!... ah! Mișule, fii fericit!... Scăpați-mă! scăpați-mă!... sunt încă tînără! Nu! nu! nu vreau să mor!

Atît putu să zică și căzu în convulsiuni. Într-o stare desperată a fost transportată iute la spitalul cel mai apropiat.

Cît despre d. Mișu Z., cauza acestei nenorociri, iată ce am putut afla în pripă...

Acum vreo patru-cinci ani, un tînăr student sărac de vreo 21 de ani, prietinul lui Cicerone Popescu, îndată ce dete bacalaureatul și se înrolă ca voluntar, se așeză în pensiune, într-o odaie mobilată, la doamna Zamfira Popescu, cu casă, masă, îngrijire, în fine de toate. Tînărul Mișu Z..., foarte vioi și drăcos, limbut și caraghios, nu întîrzià să inspire Porției una din acele pasiuni cari decid de viața unei femei. În curînd o relațiune amoroasă nebună se contractă între ei. Această relațiune a durat pînă mai acum vreo două luni, cînd tînărul, care studia medicina și pe care toți îl numeau pentru aceasta „doftorașul", își luă diploma, și imediat, avînd oarecare protecții – mama lui este jupăneasă-n

casă la moșia unui înalt personaj – căpătă un post de medic de plasă. Își poate oricine închipui lovitura ce „doftorașul" i-o dete Porției, cînd îi spuse că el are s-o părăsească și să meargă la post. Fata începu să-i facă niște scene, aci duioase, aci fieroase, așa încît el înțelese că pasiunea ei contrariată brusc ar fi primejdioasă, și astfel se hotărî să joace comedia. Pentru a adormi temerile victimei sale și a o asigura că și-a schimbat cu desăvîrșire hotărîrea de a o părăsi, el alergă la ajutorul unui prietin redactor, făcîndu-l să-i publice prin ziarul *Lumina* următoarea notiță:

„Aflăm că tînărul doctor Mișu Z..., care și-a susținut cu un succes strălucit teza sa despre Simptomele la diverse intoxicări violente, *și care a fost numit doctor de plasă, refuză categoric a primi acest post. Era în adevăr absurd ca un așa distins elev al Facultății noastre de medicină să se înfunde într-o provincie. Tînărul doctor e hotărît a rămînea în București, unde va practica arta sa, așteptînd să se prezente la primul concurs pentru obținerea unui post la vreunul din spitalele Eforiei. Nu ne îndoim de succesul simpaticului nostru amic."*

Ultima umbră de bănuială și de temere a d-rei Popescu fu risipită prin citirea acestor rînduri. Ba ceva mai mult, tînăra sentimentală, văzînd rentoarcerea iubitului ei, deveni și mai pasionată. Ea nu știa că totul este o farsă. Nu-și putea închipui, în naiva ei sinceritate, ce

surpriză îi pregătea acela pe care-l adora. „Doftorașul“ nostru, ca să poată pleca fără vorbă și să-și ia și bagajul, care consista într-un geamantan și cîteva cărți, făcu un plan infernal. Obținînd un bilet de lojă la Dacia – probabil un bilet de favoare, căci se va vedea că individul nu era decît un chilipirgiu – merse cu damele, mama și fata, la teatru. Peste cîteva minute după ridicarea cortinei, pe cînd damele urmăreau cu cel mai viu interes desfășurarea comediei, el se sculă și, pretextînd că merge la bufet să le aducă prăjituri și apă rece, plecă frumușel din lojă. Coborî, ieși din teatru, se aruncă într-o birje, merse acasă, își luă bagajul, se duse la gară și se sui în tren. Un moment femeile crezură că doftorașul s-a încurcat la bere în bufet, după obicei. Dar, trecînd și actul al doilea, o idee trecu ca un fulger prin mintea tinerei abandonate. Repede alergară acasă. Intrară în odaia lui: bagajul și cărțile nu mai erau acolo. D-ra Popescu a avut o criză nervoasă îngrozitoare, din care nu și-a revenit decît tocmai a doua zi. De atunci, disperarea ei a mers tot crescînd pînă ieri, cînd durerea morală devenindu-i insuportabilă, s-a hotărît a pune capăt nenorocirii sale prin moarte.

Cînd oare se va face un exemplu cu acești domnișori, cari se introduc în familii oneste, sub pretext de prieteșug, spre a corupe copilele și a le arunca în ghearele desfrîului, sau în ghearele morții, ca în cazul de față? Mărturisim că nu-nțelegem deloc nepăsarea parchetului, care nu intervine, deși i s-a adus la cunoștință

cazul, punîndu-i-se în vedere și documentul trist rămas de la nenorocita victimă.

La ediția de seară, alte amănunte.

*

Apoi, în ediția de seară:

Am alergat la spitalul unde fusese transportată d-ra P. Popescu, și am cerut să văz pe internul de serviciu. Am avut deocamdată noroc: eu cerusem unul și m-au întîmpinat doi – doi tineri destul de politicoși și foarte, prea veseli, pentru atmosfera tristă în care trăiesc. În adevăr, trebuie să aibă cineva o inimă de bronz sau de piatră ca să mai fie vesel în mijlocul atîtor suferințe și mizerii omenești. Am rugat pe domnii interni să-mi permită a vedea pe d-ra P. Popescu, de soarta căreia se interesează cititorii noștri. Au început amîndoi să rîză.

– Tînăra?... cu chibriturile? m-a întrebat unul, apăsînd ironic pe fiecare vorbă... Ehei! dumneata să fii sănătos!

– A murit! am strigat eu.

– Ei, aș!

– Atunci?

– Nu mai este aici! i-a trecut și i-am dat drumul. Adineaori a plecat mititica cu mamițica!

Și-ncepură iar să rîdă amîndoi.

– Dacă n-a luat chibrituri destule! cine strică?

– Dar mi se pare, zisei eu, că o duzină de cutii mari...

– Ei, aș!... nici o duzină de gămălii... Pentru d-ra Porția a fost porția prea mică; cum e dumneaei solidă, îi trebuie o porție mult mai zdravănă!

Deşi am fost revoltat de modul cum cei doi tineri îşi rîdeau de nenorocirea bietei creaturi, făcînd jocuri de cuvinte triviale şi neroade asupra numelui ei clasic, am voit să profit de ocazie şi să mai culeg cîteva informaţiuni asupra „doftoraşului". În adevăr, îl cunoşteau. La prima mea întrebare despre dînsul, au început iar rîsul lor, care mă enerva:

– Se săturase bietul „doftoraşul"... În sfîrşit a scăpat! zise unul.

– Mare răbdare a avut! Închipuie-ţi, atîţia ani de-a rîndul, tot o porţie, şi ce porţie!

– Iar? am strigat eu indignat, şi, fără să-i mai salut, am plecat.

Tot drumul pînă la redacţie m-am gîndit cîtă prăpastie este între educaţiunea spiritului şi educaţiunea inimii, şi cum neglijînd pe aceasta din urmă nu poţi, cu toată învăţătura, produce decît monstri sociali. Iată cazul celor doi tineri, cari mîne-poimîne, vor fi chemaţi în societate să exercite cea mai nobilă şi mai umanitară profesiune. La ce altă profesiune se cere mai multă dragoste şi milă de aproapele său, mai multă delicateţe de sentimente, mai fină pricepere a cutelor sufletului omenesc? Medicul!... Dar medicul este un duhovnic mîngăietor; el trebuie să se apropie de nenorocitul suferind cu blîndeţea cu care Mîntuitorul s-a apropiat de Lazar: numai astfel ştiinţa, ajutată de înălţarea sufletului, poate face miraculul!... Mîne, aceşti doi tineri vor fi medici, şi astăzi rîd şi-şi bat joc, într-un mod atît de

vulgar, de suferinţa extremă care a determinat pe nefericita tînără să prefere luminii vieţii bezna nimicului! Iată roadele înaltei noastre culturi universitare! Foarte mulţumim de aşa cultură!

Dar, în fine, bine că a scăpat biata fată!... Asta desigur o s-o facă mai cuminte... Mai la urmă, cine ştie ce noroc poate avea!

*

În aceeaşi seară, citim în Lumina:

Un confrate a publicat azi-dimineaţă o ştire de senzaţie despre sinuciderea unei copile disperate din cauză că ar fi fost trădată de amantul ei, un doctor proaspăt – un întreg roman pasional *à la* Ponson du Terrail sau Jules Mary, o întreagă melodramă *à la* d'Ennery.

Am fost şi noi curioşi să vedem ce este adevărat din toată comedia aceea şi am mers după informaţiuni.

Un amănunt caracteristic trebuie să-l dăm cititorilor dintru început: cînd noi ne-am transportat în localitate, sinucisa din strada Fidelităţii, d-ra Porţia Popescu, se-ntorsese de la spital, unde, de aminteri, putem afirma cu siguranţă, nici n-avusese nevoie să meargă. În adevăr, doza de chibrituri pe care o luase fusese cu totul nensemnată. Din aceasta şi din cele ce vor urma, se va convinge oricine că n-a fost deloc vreo hotărîre serioasă de sinucidere, ci numai o demonstraţie, cu scop a interesa pe infidelul „doftoraş".

Trebuie mai întîi să spunem că tînăra amăgită, delăsată, abandonată, nenorocită, numără peste de două ori mai multe roze decît îi trebuiesc cuiva pentru a-şi putea administra liber averea şi răspunderea personală – adică o vîrstă cam de 44-45 de ani. Sunt vecine în mahala care o estimează chiar la mai mult. Astfel, d-na X... moaşe, una dintre primele eleve ale răposatului doctor Capşa, proprietară alături cu d-ra în chestiune, ne-a afirmat că-şi aduce aminte exact de timpul cînd îşi clădea casele răposatul Nerone Popescu, pe care parcă-l vede încă în cămaşe de noapte şi-n papuci, conducînd lucrările zidăriei în persoană şi înjurînd ungureşte pe salahori (era în vacanţa mare), deoarece, în acelaşi an, d-sa, d-na X... moaşa, s-a născut. Ei bine, pe atunci, Ţica, adică Porţia, era fetiţă măricică; se juca cu păpuşile.

Tînăra delăsată stă şi în avere tot aşa de binişor ca şi-n vîrstă. Are împreună cu mama sa, după legea veche, pensia veteranului profesor Nerone Popescu, de la care a mai moştenit casele din strada Fidelităţii, două prăvălii de cîrciumă, cu pivniţă, grădină şi vie în strada Viişoara, producînd net 1 200 lei anual; apoi se zice că avea şi vreo 12 mii de lei în bonuri la casa de depuneri; dintre aceştia însă se presupune că ar fi atins ceva pentru cheltuielile de studii ale „doftoraşului".

Foarte romanţioasă, ea ţinea mult la societatea tinerilor studenţi, slăbiciune contractată de demult, de vreo douăzeci şi cinci de ani, de pe cînd tatăl său Nerone ţinea în mahala o mică fabrică de bacalaureat. De altminteri, toţi mahalagiii zic: unde sare capra, sare şi iada; se pare că şi mamiţa a avut odinioară multă slăbiciune de „boboci". De vreo trei-patru ani acuma, Porţia primise în pensiune pe tînărul Mişu Z..., student în medicină, şi imediat contractase pentru el o pasiune nebună.

Medicinistul, băiat sărăcuţ, găsind aşa de călduros adăpost şi culcuş, nu căutase deloc a contraria pasiunea gazdei sale, care era o binefacere cerească pentru el; din contra, o alimentase cu multă metodă. Această relaţiune destul de nepotrivită dură pînă ce, după cîţiva ani de studii, tînărul îşi susţinu teza. De mult îi erau peste cap favorile d-rii Ţica; se hotărî să scuture jugul cînd nu mai avea nevoie să-l poarte. Stărui şi, prin protecţiuni, căpătă un post de medic de plasă. Cînd voi să plece, pasionata Porţia îi puse piciorul în prag: scene sfîşietoare, rugăciuni fierbinţi, ameninţări teribile de sinucidere şi chiar de asasinat. „Doftoraşul" plictisit, neputînd pleca fără bagaj şi voind să evite scandalul în mahala, se hotărî să recurgă la un subterfugiu, la aceea ce – ierte-ni-se expresia tipică şi consacrată – în argotul studenţesc se numeşte un *chiul*.

Cîteva zile se prefăcu apucat de o rentoarcere de pasiune turbată, apoi, cînd adormi bine orice prepus, conduse pe cele două dame la teatru; le lăsă în loje, şi el cu bagajul se sui în tren pentru a se prezenta la post.

Urmarea acestui roman tragicomic îl ştie publicul din darea de seamă lirică şi senzaţională a confraţilor noştri de la *Aurora*.

Şi... iată cum se scrie istoria!

În momentul cînd aşternem aceste rînduri, d-ra Porţia Popescu este în afară de orice pericol, precum era de aminteri şi-n momentele crampelor, prea puţin serioase ca să poată compromite o sănătate aşa de robustă.

Un amănunt curios iarăşi este faptul că d-ra, cu o zi înainte de demonstraţiunea ei romantică, suferea grozav de măsele. D-ra are dinţii foarte stricaţi şi sufere mult de asta cînd răceşte; e probabil că această infirmitate, ca şi cearcănele vinete de pe obraz, se datoreşte abuzului nemăsurat al gogoşilor de ristic. Din cauza durerilor prea frecvente de măsele, a şi contractat de mult obiceiul fumatului. Ei bine, după crampele ce le-a suferit din pricina chibriturilor, i-a trecut cu desăvîrşire durerea de măsele. Poate că fosforul!

*

A treia zi, Lumina, *ediţia întîia, scrie:*

Aseară, în faţa otelului Continental s-a petrecut un scandal nemaipomenit.

Primul nostru redactor, d. Mihail Constantinescu, se plimba pe dinaintea otelului, convorbind despre cestiuni politice cu d. deputat N...

Pe cînd nici nu gîndea, doi indivizi, un ofiţer de intendenţă şi un elev de administraţie, i se pun în faţă.

Cel din urmă, cu un ton provocător, îl întreabă:

– Mă rog, d-ta eşti d. Mihail Constantinescu, directorul pamfletului care se intitulează *Lumina*?

– Eu! răspunde amicul nostru.

– Eşti un mişel! strigă individul cu un ton şi mai provocător.

– Şi cine eşti d-ta, mă rog, care-mi spui aceasta? întreabă calm amicul nostru, retrăgîndu-se trei paşi.

– Sunt Cicerone Popescu!... Ai atacat familia mea! ţi-ai permis să ataci familia Popescu!

Şi fără a mai da timp amicului nostru să facă încă un pas înapoi, se repezi şi-l lovi în obraz cu pumnul, umplîndu-l de sînge.

Într-o clipă lumea se strînse. Mai mulţi inşi săriră în ajutorul primului nostru redactor, care se aruncă, după întîiul moment de surpriză, înhăţă de piept pe agresor şi, după ce-i dete o corecţiune meritată, îl duse urmat de atîţia martori la secţia apropiată, unde se încheiă cuvenitul proces-verbal.

Agresorul descreierat este fratele persoanei ridicule, pasionată de „boboci", despre care am vorbit în numărul nostru de alaltăieri – domnişoara tinerică de 45 de ani trecuţi, Porţia, Ţica Popescu, din care confraţii de la *Aurora* au vrut să facă cu orice preţ o eterică eroină de roman sentimental.

S-a *sezisat* parchetul şi s-a reclamat Ministerului de Război.

Sperăm că atît justiţia, cît şi suprema autoritate militară îşi vor face datoria faţă cu acest tip şi infam şi ridicul de bătăuş.

Vom reveni.

*

Apoi în Aurora *de dimineaţă:*

Ieri seara un atac infam a fost îndreptat în contra directorului nostru d. Constantin Mihăilescu, în Piaţa Teatrului.

Pe cînd d-sa voia să treacă drumul către fotografia Mandy, trei inşi cari aveau aerul a fi într-o stare de ebrietate patentă, ridicîndu-se de pe scaune de dinaintea berăriei Gambrinus, i-au tăiat drumul. Unul dintre ei îl interpelează cu cuvintele:

– D-ta eşti d. Constantin Mihăilescu, directorul *Aurorei*?

– Eu! şi ce poftiţi? cum vă numiţi? cu cine avem onoarea? întrebă rîzînd amicul nostru şi retrăgîndu-se cîţiva paşi.

– Sunt doctorul Mişu Zaharescu! Cum ţi-ai permis să te atingi de numele de Zaharescu?!

Zicînd acestea, beţivul aplică o lovitură puternică cu bastonul peste capul directorului nostru; din norocire însă, bastonul fu împiedicat de pălărie şi nu atinse decît uşor sfîrcul urechii amicului nostru. Mai multe

persoane sărind, mizerabilii agresori, cari erau numitul erou şi ridicul şi infam al dramei din strada Fidelităţii şi doi interni doctoranzi, s-au suit degrab' într-o birjă şi au fugit de furia mulţimii indignate.

Parchetul a fost *sezisat*.

Denunţăm onor. consiliu sanitar faptul mişelesc al celor trei felceri, adoratorii lui Gambrinus, şi cerem o pilduire severă.

Înţelegem ca un doctor să-şi ucidă fără răspundere bolnavii cu clistirul şi cu scalpelul; dar trei doctori să facă un consult pentru a ucide cu parul pe stradă oameni sănătoşi, asta este prea mult!

Dacă d. director general al serviciului sanitar nu-şi va spune cuvîntul, vom reveni.

*

Peste cîteva zile, citim în Universul:

Doctorul Mişu Zamfirescu a fost suspendat de către consiliul sanitar din postul de medic de plasă pentru neglijenţă în serviciu.

*

În fine, Aurora *reproduce după* Lumina:

Aflăm cu deosebită plăcere logodna gentilei domnişoare Porţia Popescu, fiica doamnei Zamfira Popescu şi a repausatului profesore, veteran al corpului didactic, Nerone Popescu, cu simpaticul dr. în medicină d. Mişu

Zaharescu. Îndată după cununie, tînăra pereche va pleca la Montpellier, unde eminentul elev al facultății noastre merge a-și completa cercetările științifice.

Felicitările noastre călduroase tinerei și simpaticei perechi.

„Epoca", 1897, 1 și 2 aug.

AMICUL X...

Un tip eminamente simpatic este amicul meu X..., foarte bine cunoscut de noi toți bucureștenii. Cum să nu-l cunoaștem? Îl întâlnim așa de adesea, pretutindeni: în somptuoasele saloane de elită, în sindrofiile modeste de mahala, la Capșa, la Gambrinus, la Zdrafcu, la Jockey și la cafeneaua Schreiber din Lipscani, în Orient-Express, în tramcar, în cupeu cu roate de cauciuc, pe jos în galoși – pretutindeni gata a te saluta cu toată afabilitatea și a-ți întinde cordial mîna lui, să fii mitropolit sau paracliser, general ori căprar, ministru ori comisionar de stradă, nobil, mojic ș.cl.

Din cauza acestei mulțimi imense de varii cunoștințe, pe cari știe să le cultive cu o artă superioară, X... devine pentru fiecare din noi cel mai prețios prieten. Frecventînd atîtea ș-atîtea cercuri diverse, cari-i sunt deopotrivă de familiare, se-nțelege cîtă admirație trebuie să-mi inspire mie, care cunosc așa de puțină lume

și care sunt așa de puțin introdus mai ales în cercuri de seamă, unde se-nvîrtesc personaje ilustre.

El știe cîtă admirație-mi inspiră, cît ascendent moral și intelectual exercită asupră-mi; de cîte ori însă ne întîlnim amîndoi, nu-mi arată nici un fel de mîndrie care m-ar atinge; totdeauna modest, simplu și fără nici o pretenție, mă pune în curent cu tot ce se petrece în sferele înalte. Omul acesta pare că nu știe cît prețuiește pentru mine amiciția lui: nu-și face idee, desigur, ce fericit sunt eu cînd aflu de la dînsul importantele secrete ale zeilor.

Eu stau într-un local ieftin de consumațiune, într-o berărie populară, pierdut în mulțime, și mă gîndesc: eu nu sunt un cine, eu sunt un ce; în masa omenirii, eu sunt un număr trecut la statistica populației, și poate chiar acolo trecut cu vederea, fiindcă, la ultimul recensămînt al populației capitalei, mai la toți din mahalaua noastră au mers agenții cu catastifele, la mine n-au venit. Nu sunt vreun ambițios: dar gîndul acesta mă mîhnește... Să te vezi, să te înțelegi așa de mic, așa de nensemnat! Sub povara acestei gîndiri, oftez și-mi aplec în jos fruntea cu umilință. Dar simț îndată o mînă pe umărul meu încovoiat: ridic ochii; a! ce plăcere! este amicul meu X... Vine din cine știe ce sfere înalte, să-mi facă onoarea a sta într-o berărie populară alături cu mine. O strîngere de mînă cordială. Această strîngere de mînă îmi ridică imediat moralul.

Îl cunosc bine pe X..., știu că are să mă înnobileze, să mă facă să am o mai bună părere de mine, comunicîn-

du-mi lucruri ce nu le poate ști un om care nu frecventează decît lumea de jos, cum am zice care nici la picioarele Olimpului nu poate s-ajungă vrodată. Cu respect și cu dragoste mă ridic și-i fac loc la masa mea, și nu mă așez pe scaun decît după ce el s-a așezat mai întîi. Amicul meu răsuflă, scoate batista și se șterge de sudoare; desigur, a venit pe jos. Fața-i e radioasă; clipește foarte semnificativ din ochi; de cîte ori clipește așa, cu privirile parcă ar fi întoarse de-a-ndăratele către fundul magaziei cu gînduri și idei, sunt sigur că e plin de informațiuni de mare însemnătate, de o importanță capitală. Eu încep să palpit de nerăbdare: vreau cît mai iute să-l pornesc a da drumul neprețuitului izvor.

– Uf! zice amicul meu; grozavă căldură azi!...

– Grozavă! zic eu.

– Ce mai nou?

– Ce să fie? zic... știu eu?... De unde să știu eu?... Eu să te-ntreb pe dumneata, nu dumneata pe mine.

Amicul meu zîmbește cu acea satisfacție pe care o simte orice om cînd i se face dreptate.

– De unde vii? întreb eu.

– De la Take...

Cititorul nu știe, firește, de la care Take vine amicul meu X... Eu însă știu. Amicul meu X..., care este în termeni familiari cu toată lumea, firește că nu va zice ca mine și ca dumneata, cînd am veni de la acel Take, că vine de la d. Take Ionescu, ci zice pur și simplu:

– De la Take.

– Ei?...

– Nu vrea să intre în combinație... Hotărît!... Cît n-am stat de capul lui!... Nu vrea și pace!...

– !

– ... Cînd intram la el, ieșea șeful...

Noi, eu și dumneata, zicem d. Petre Carp, sau d. Carp, cînd ne e mai degrabă; amicul meu X... zice și mai simplu: șeful.

– Ei?

– Șeful era bine dispus... zice: „Mergi la Take?“ zic: „Da!“ zice: „Mai caută de-l convinge și tu, că pe mine m-a obosit!“ și a plecat rîzînd. Nu-l știi pe șeful?...

– Nu! zic eu.

– ... Zeflemist... Am rîs alaltăieri cu el la „Continental“!...

– ! !

– Era și Barbu...

– D. Delavrancea?

– Da... și Nicu...

– D. Filipescu?

– Ei, da! și Costică...

– ?...

– Costică Arion... Costică ar fi vrut mai bine Justiția; dar nu-l știi pe șeful? cu șeful nu se discută...

O pauză, în timp ce nu știu cum să admir mai mult pe acest om, care, stînd la mijloc, pe cînd de o parte îi stau atîtea personaje strălucite, de altă parte îmi permite să stau eu. Iată cum te ridică prietenia unui așa bărbat!... Rup tăcerea, și, timid:

– Frate, e adevărat că or să scază lefurile?

– Nu se știe nimic pozitiv pînă acuma. Tocmai de asta vorbeam ieri cu Alexandru...

Amicul meu vede că-l privesc cu ochii unui om care nu-nțelege și:

– Cu Alexandru... cu Marghiloman. El nu e de părere să se-ntindă prea mult coarda economiilor; el crede că trebuiesc studiate mijloacele de a crea izvoare de producție. *Du reste*[1], asta este și părerea șefului și a lui Nicu, în fine a tutulor.

O trăsură trece pe dinaintea berăriei unde ne aflăm la masă. În trăsură este un domn cu barbete... Parcă l-aș cunoaște... L-am văzut tot în trăsură, mi se pare, la o paradă, cînd s-au deschis Camerele... Amicul meu salută foarte familiar pe domnul din trăsură, care, uitîndu-se în altă parte, nu bagă de seamă și nu răspunde la salut.

– Aha! zice amicul meu. A venit și el... Azi-mîne, se isprăvește cu formarea cabinetului.

– Care el?

– Nu l-ai văzut cînd l-am salutat?... Costică.

– A! ăsta e Costică Arion? zic eu; îl credeam mai tînăr.

Amicul meu rîde cum se rîde de un ignorant.

– Nu Costică Arion... Costică Ollănescu.

– A!... Ei cum s-aude că o să se combine, dacă nu intră și d. Take Ionescu?

– Apoi, dragă, dacă pînă la urmă nu l-om putea convinge pe Tăkiță, lucrul este hotărît așa: șeful, prezi-

[1] De altfel (fr.).

denția și Finanțele; Maiorescu, Justiția; Alexandru, Externele; Costică, Instrucția.

– Care Costică?

– Arion... Costică, Internele.

– Ălălalt...

– Ollănescu... Nicu, Domenele, și Ionaș, Lucrările publice.

– La Război, cine?

– Jac. Jac și Ionaș rămîn... Cîte ceasuri sunt?...

– Cinci și zece.

– *Sapristi*[2]! zice amicul meu, sărind din loc. E tîrziu, te las. Am promis lui Nicu să merg cu el la Sinaia. Acceleratul pleacă la 5 și 40. Mai am numai o jumătate de ceas, și trebuie să trec și pe la Barbu, să-i spui să nu uite de ce-a vorbit cu Nababul. Am două halbe și un corn... plătește tu... Mă grăbesc... La revedere!...

A doua zi, duminecă, la șase dimineața, mă sui într-un vagon de clasa a treia, în trenul de plăcere pentru Sinaia. Pe cine găsesc în vagon? pe amicul X... vorbind politică cu mai mulți negustori, cari îi sorb cu mult nesațiu vorbele prețioase. Cum mă vede:

– M-am încurcat aseară la vorbă cu Barbu și am scăpat trenul.

Apoi, urmînd vorba începută, către negustori:

– Eu i-am spus: ghenerale, nu te grăbi...

„Universul", 1900, 14 iulie.

[2] La dracu! (fr.).

CAUT CASĂ...

Caut casă cu chirie, caut și nu găsesc. E absurd ce se petrece la noi, în București! În fiecare an, se clădesc sute de binale, acareturi peste acareturi, și, în loc să scază, chiriile cresc. Și ce construcții! tot cum nu-mi convin mie.

– Aide-nainte! strig eu samsarului, care mă poartă de azi dimineață. Înainte, jidove rătăcitor!

– A! iată încă una... Asta e a douăsprecea astăzi.

– S-o vedem și p-asta.

E făcută parcă numai și numai să fie admirată de dinafară. Firește că în pragul iernei nu caut o casă cu chirie pentru a o admira din curte – adică din uliță, fiindcă n-are curte. Pe dinafară, șase ferestre mari, ciubuce și ornamente monumentale. Înăuntru, trei chichinețe, din cari una n-are lumină decît de la ușa coridorului, ce duce la atenanțe – cocoana, stăpîna casei, zice: independențe. Independențele! Deschid ușa să le văz și repede o-nchid la loc; m-a-necat! E foarte cald în odăițe – o căldură năbușitoare.

– Dar, întreb, a fost cineva bolnav aci?

– Nu!

– Parcă ați făcut foc.

– E tinicheaua de la acoperiș. Știți, cînd e soare... Dar cînd plouă, se răcorește.

– Dar *à propos*, sobe nu văz.

– Sunt coșurile de zid... Puneți sobă cu cărbuni... Așa am pus și noi: e mai iconomie.

– Și cît pe an?

– Două mii.

– Înainte, jidove rătăcitor!

Ahasverus răsuflă din greu; scoate o basma murdară cu care-și curăță fruntea de sudoare și pornește... Eu, după el.

Atunci, ca în fața beduinului călător prin pustiul de nisip, începe să mi se ridice la depărtată zare *fata morgana*. Iat-o cît e de luminoasă! Bun și neuitat adăpost! E casa lui Hagi Ilie lumînărarul, de la Sf. Gheorghe din Ploiești, unde am stat atîta vreme cu chirie pînă să-mi completez studiile și să-mi obțiu diploma de patru clase primare la școala domnească. Cu cît mijesc ochii mai tare, cu atît bătrîna mea prietină apare mai limpede între cei patru salcîmi venerabili... Iată și liliecii... Au înflorit a doua oară – semn de toamnă lungă... Îmi trimet de departe florile albe mirosul lor onest. Să ne apropiăm binișor și să intrăm în grădina care parcă n-are fund. Grădina asta – s-o vezi noaptea pe lună! Atunci să-i mănînci discret prunele brumării. Iată ce frumusețe de prune. Dar gutuile... Și perele astea de iarnă... Astea se mănîncă tocma-n postul Paștelui. Și vița, uite ce încărcată e!

Uitați-vă departe pînă-n ulucile cari d-abia se zăresc colo jos. Toată cîmpia aceasta plină de bălării uriașe e curtea caselor. Nu simțiți cum miroase a bălărie răscoaptă de soare? Grădina de alături e vestită pentru vișinele ei turcești. Gardu-l poți sări ușor, dar trebuie

mare băgare de seamă, nu cumva să simţă stăpînul: aleargă foarte iute şi are un bici, care arde ca focul; e mai rău dacă te ajunge cu sfîrcul cînd vrei să sai gardu-napoi. Ia uitaţi-vă acuma la casă. Ce mîndru se ţuguiază acoperişul cu şindrilă, îmbrăcat spre miazănoapte cu muşchi verde moale şi purtînd în vîrfu-i un urcior smălţuit care sclipeşte în soare. Ce mare şi stufoasă a crescut urechelniţa! Iată dasupra gîrliciului, din care izvorăşte aşa potrivită răcoare, pridvorul larg.

Dar ia să suiţi numai, după mine, cele nouă trepte pînă-n pridvor. Vedeţi cît de frumos se ţine pe stîlpii lui bondoci de stejar cioplit! Ce cuminte adăposteşte de bătăile arşiţei şi apelor cerului! Să trecem acum din pridvor în sală. Ce largă încăpere! Colea, la dreapta, două odăi; dincoace, la stînga, alte două. La deschizătura ferestrelor se vede cît de groase sunt zidurile. Pe firida uneia din ele, şed fără primejdie şase borcane respectabile de murături. Ce ziceţi de sobe? Cu ce dignitate magistrală stau, proaspăt văruite, la locurile lor, gata să prezideze o dezbatere, într-una din şedinţele lungilor nopţi de iarnă! Şi iată cum, alăturea de perete, protectorul nebiruit, departe de ferestre şi de uşi, se odihnesc paturile copiilor, cu faţa către lumina vetrei şi cu căpătîiul sub icoane...

– Iacă alta! îmi strigă Ahasverus, stingînd din ochiimi arătarea cea albă. Iacă alta!

„De închiriat!"

... Iar monumentală! iar terra-cotta! iar ferestre ca la Palatul Justiţiei. S-o vedem şi p-asta... a treisprezecea. Intrăm. Începem minunat... O *entrée* zugrăvită pompeian... Un motiv, în toată pictura, îmi atrage cu deosebire atenţia: e un amoraş verde, fluturînd pe fundul cărămiziu şi purtînd în mînuşiţe, dasupra capului, un ghiveci cu trandafiri albaştri. În stînga, salonul; e în trei colţuri... Locul este tăiat cu o foarte pronunţată oblică pe linia stradei, care se realiniază acuma toamna, căci alinierea de astă-primăvară a fost greşită. La mirarea mea că văz un salon în trei colţuri, stăpîna casei, care e marşandă, *robes et confections*[1], îmi desluşeşte că toate casele de pe strada aceasta sunt aşa: adică au toate cîte un salon în trei colţuri, fiindcă toate locurile sunt tăiate *en biais*[2]. Sofrageria e luminată de sus, din tavan, prin pod.

– E cam strîmtă... îndrăznesc eu.

– Vai de mine! zice marşanda. Cum strîmtă? e destul de comodă: doi metri cinzeci pe trei treizeci.

Două odăi de dormit. Nici un perete neperforat. Doi au cîte două ferestre; alţii doi cîte-o uşe... şi răspund spre apus. Ce nopţi plăcute de vară! Ce somn unsuros şi ce cămăşi de noapte lipicioase! Peste drum e o maghernită cu fel de fel de poame şi mustărie... şi muşte...

– Dar eu am copii; paturile copiilor... nu ştiu unde le-aş putea pune la adăpost... ştiţi, iarna...

[1] Rochii şi confecţii (fr.).
[2] De-a curmezişul (fr.).

– Iarna, puteți astupa o fereastră; bateți o saltea și pe deasupra o scoarță.

– E cam departe de centru.

– Aveți tramvaiul nou, la o distanță de zece minute de aici... și de acolo mai e nițel și dai în bulevard. Sobele le-ați văzut?... Sunt de porțălan, de la Bazalt.

– Și mă rog, cît costă pe an?

– Pe un an nu le putem da... cel puțin pe trei...

– Dar... cît pe an?

– Două mii cinsute...

– Pornește, strig eu aspru, jidove rătăcitor!

Ahasverus se supune poruncii seculare. Ieșim...

A-nserat; m-a răzbit foamea. Isaac e zdrobit de atîta umblet. Îi dau doi franci de cheltuială.

– În sfîrșit, îmi zice rătăcitorul, plictisit de atîtea dificultăți din parte-mi; în sfîrșit, ce fel de casă vrei? poate să ți-o găsesc eu singur, fără să mai alergi și dumneata.

– Ce casă vreau? zic eu și mai plictisit. Uite ce casă vreau... Vreau o casă cu șase odăi mari, fiecare nu mai mult decît cu o fereastră și o ușă, cu sală de baie, cu bucătărie, două odăi pentru slugi, cu parchete, cu apă-n curte și-n odăi, cu *tout à l'égout*[3], cu seră, cu grădină de fructe și grădină de flori și un havuz mare, în mijlocul curții... Asta vreau!

– Pe unde să fie?

– În centru... pe linia tramvaiului.

[3] Closet cu apă curgătoare (fr.).

– Și cît vrei să dai pe an?

– Între o mie și o mie o sută...

– Bine, zise Ahasverus oftînd resemnat, și vrea să plece.

– Stai! zic eu. Ia seama, Isaac, să nu fie cu zidul la uliță, să-mi scîrție cu cărbune pe zid cînd ies de la școală... M-ai înțeles?

„Universul", 1899, 17 sept.

DE ÎNCHIRIAT

O vorbă veche franțuzească zice că mai-binele e adesea vrăjmașul binelui. Este foarte adevărat; însă omului nu-i trebuiește binele, îi trebuiește mai-binele: aceasta e rațiunea întregului progres al omenirii. Priviți, la fiecare Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru, ce goană după mai-bine! Gîndesc că nicăieri nu se mută mai mult și mai des lumea ca la București; e natural – capitala trebuie să dea tonul progresului. Cu trei luni înainte de termenul mutării, mai în fiecare familie începe regulat o interesantă dezbatere, avînd un vădit caracter de urgență:

– Nu-mi mai dă mîna, cucoană! leafa scăzută; criză; nu mai pot! trebuie să căutăm una mai ieftină...

– Iar să ne mutăm?

– Dacă trebuie...

– Uf! cînd mă gîndesc, să plec iar cu troacele, să le mai hodorogesc iar! să mai paţ iar ca-n rîndul trecut, cînd s-a răsturnat căruţa cu mobila şi era să mă calce tramvaiul! – că mă mir ş-acuma cum am scăpat! – uf! parcă mai bine să mor!

– N-am ce-ţi face! De ce nu ţi-a dat părinţii o pereche de case de zestre? şi mie mi-ar fi plăcut să nu mai umblu la fiecare şase luni din mahala în mahala... Dar de!... asta e soarta noastră a chiriaşilor!

A treia zi de Sf. Gheorghe:

– Umbrela mea! şoşon-galoşii mei! mi i-aţi pierdut pe drum!...

Şi ţine-te, pe urmă, înjurături...

Sau:

– Ei! noi... ce facem?

– Cum, ce facem?

– Da, ce facem? rămînem tot aici, ori ne mutăm?

– De! zice bărbatul, ştiu şi eu ce să facem? eu zic să rămînem... Iar să ne mutăm?

– Dar dacă găseşti una mai ieftină şi mai bună? N-ai zis tot tu că aici ţi-e departe de canţilerie?

– Da, decît... ce zor e să ne gîndim de-acum? Mai avem încă trei luni în cap... Mai e vreme... Nici nu s-au pus biletele.

– Da! să facem ca în rîndul trecut... să alergăm ca nebunii, cu două zile înainte de Sf. Dumitru, pîn zloată şi să luăm ce ne iese-nainte şi să dăm cît ne cere... Nu-i mai bine să căutăm din vreme?

– Bine, să căutăm mai din vreme, zice omul cu glasul pe jumătate...

– Eu, să ştii că de mîne pun samsar... Aicea n-o să fie de trăit la vară... o să ne coacem de soare.

– Bine, pune samsar... treaba dumitale! eu nu m-amestec...

– Fireşte! d-ta nu te amesteci... etc...

Şi se isprăveşte masa cu ceartă şi cu lacrimi...

– Fir-ar a dracului ş-afurisită de viaţă! etc...

Aceeaşi damă, a treia zi de Sf. Gheorghe, către Boriş, servitoarea:

– Oglinda din salon! ce-ai făcut? trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească! lua-te-ar hengherul, şoangheriţa dracului! etc...

– Uf! mie-mi spui? aşa e cu mutatul, soro! mie, ţiganul, globul ăl de cleştar de la lampă!... Asta e soarta noastră, a chiriaşilor!

„Soarta numai a chiriaşilor? zic eu în gîndul meu. Aş!..."

În toate părţile lumii se mută numai chiriaşii; la Bucureşti se mută şi proprietarii. Dacă unui proprietar care are două perechi de case, îi rămîne o pereche nenchiriate, desigur se mută din casa în care a şezut în casa goală...

– Probabil pentru ca să spargă ursuzlîcul, zici d-ta.

– Nu! răspund eu; pentru că omului îi trebuieşte mai-binele. Era bine în casa unde sta pînă acuma; dar... în casa-n care se mută, o să fie mai bine.

Ba, ceva mai mult... Cunosc proprietari cari au o singură pereche de case tocmai potrivite pe mijloacele şi nevoile lor: le dă cu chirie şi ei se mută cu chirie în alte case. De la casele proprii ia chirie, să zicem, o mie de lei pe an; la casele în care se mută, plăteşte chirie o mie fără ceva, ori o mie şi ceva.

Dar iată un caz şi mai interesant.

Doi amici ai mei, dd. George Marinescu şi Marin Georgescu, sunt proprietari fiecare a cîte o pereche de case în aceeaşi stradă. Amîndouă casele sunt absolut identice: acelaşi plan, aceleaşi încăperi zugrăvite la fel; în sfîrşit, două case gemene, peste putinţă de deosebit dacă una n-ar purta numărul 7 simplu şi cealaltă 7-bis. Au fost începute şi isprăvite de clădit tot odată. După ce le-au adus în stare de locuit, amîndoi proprietarii s-au mutat fiecare în proprietatea respectivă, şi au stat, ca buni vecini, fiecare la sine şase luni, de la Sf. Dumitru pînă la Sf. Gheorghe. De la Sf. Gheorghe, fiecare s-a hotărît să se mute şi să-şi dea casa cu chirie. De ce? De ce, de ne-ce, nu ştiu; dar ştiu că au pus fiecare bilet de închiriat. Ca buni vecini şi vechi prietini, au făcut însă învoială, că n-au să scază din preţul hotărît pentru chirie – una mie două sute de lei anual. Astfel, orce concurenţă neleală era înlăturată şi rămînea să joace rol numai norocul, după gustul muşteriilor. Multă lume a venit rînd pe rînd să vază casele amîndouă, şi fireşte că, dacă chiar se învoiau din preţ, fiecărui muşteriu i-ar fi venit foarte greu pe care din două să o prefere, pe 7,

ori pe 7-bis, deoarece nu era altă deosebire între cele două acareturi decît că, dacă veneai dintr-o parte a stradei, 7 venea mai aproape, dar dacă veneai din partea cealaltă, atunci venea mai aproape 7-bis. În sfîrşit, ce să mai lungim vorba degeaba! casele plăceau la toată lumea, dar preţul nu convenea.

– Mai jos, nu putem! zicea d. Georgescu; mai bine rămînem noi în ele. Dv. poftiţi şi la vecin, alături, la d. Marinescu; să vedeţi...

– Am fost şi la vecin...

– Şi cît v-a cerut?

– Tot cît ceri şi d-ta.

– Apoi vedeţi...

Tot aşa şi iar aşa, au rămas şi casele lui d. Georgescu şi ale lui d. Marinescu nenchiriate pînă alaltăieri, după Sf. Gheorghe. Şi madam Marinescu şi madam Georgescu steteau la fereastră, ori în grădiniţă, şi se uitau cum trec pe dinaintea caselor dumnealor calabalîcuri peste calabalîcuri, şi auzeau cum drăcuiesc cucoanele mergînd, care cu o lampă, care cu o colivie, care cu un căţeluş în braţe, pe urma calabalîcului ei fiecare, şi atunci un fel de mîhnire le cuprindea pe amîndouă:

– Toţi! toţi se mută!

Iar seara, cînd veneau acasă d. Georgescu şi d. Marinescu, găsea fiecare pe consoarta sa aşa supărată, aşa, cum să zic, fără chef, că nici bucăţică nu punea femeia în gură. Amîndoi bărbaţii au pătruns în taina sufletului consoartelor... Ce-i de făcut?... Nimic mai lesne! S-au

învoit să se mute d. Georgescu de la 7 la 7-bis, în casele lui d. Marinescu, iar d. Marinescu de la 7-bis în casele lui d. Georgescu, la 7 simplu.

Şi... bucuria cocoanelor! Şi ridică, şi asudă, şi sparge, şi ocăreşte, şi drăcuieşte, şi blestemă-ţi viaţa! Dar, în sfîrşit, s-au mutat şi dumnealor!

N-apuc să sfîrşesc, şi iacătă hamalii... Au sosit pentru mutat; adică, pentru mutat, vorba vine; căci, de data asta, nu ştiu cum făcurăm, n-am avut noroc să ne mutăm... Dar, în sfîrşit, tot putem zice că e ca o jumătate de mutat, şi poate chiar mai mult decît jumătate; fiindcă, după multe chibzuinţe în familie, am văzut că nu eram destul de bine aşezaţi şi ne-am hotărît să ne aşezăm mai bine; anume: în salon, odaie de dormit; în odaia de dormit, sofragerie; în biurou, salonul; în sofragerie, odaia servitorilor; în odaia servitorilor, bucătărie, şi-n bucătărie, biuroul!... Ei! Cum putem face această operaţie fără încurcătură?... Foarte uşor... Le scoatem toate din casă în curte, şi pe urmă le băgăm din curte în casă, după planul cel nou... Să-ncepem dar...

– Numai de-ar da Dumnezeu să nu ne-apuce vreo ploaie!...

– Încet! încet, că spargeţi!...

„Universul", 1900, 28 apr.

PROCES-VERBAL

Astădi miercuri 27 oct. anul una mie nouă sute orele 1 p.m.

Noi comisarul secţiei 55 după reclamaţia părţilor şi anume domnişoara Matilda Popescu de profesiune particulară menajeră împreună cu mama sa d-na Ghioala Popescu idem, domnişoara Lucreţia Ionescu de profesiune rentieră împreună cu mătuşa sa d-na Anica Ionescu de profesiune văduvă pensionară viageră şi d. Stavrache Stavrescu de profesiune propietar, după ce l-am eliberat adi dimineaţă de la secţie, deoarece la prima cercetare ce am făcut-o aseară la faţa locului pentru scandalul provenit, s-a pronunţat cu vociferări la adresa guvernului, care este un obicei al său cunoscut de toţi concetăţenii din această suburbie şi în contra noastră chiar în eserciciul foncţiunii, transportîndu-ne în strada Graţiilor No. 13 bis unde se află imobilul în cestiune al sus-mencionatului propietar Stavrache Stavrescu, închiriat domnişoarii Matilda Popescu cu mama sa pe şase luni, de la Sf. Dumitru corent pînă la Sf. Gheorghe următor şi pe care nu-i permite a intra în posesiune numai cu arvuna fără a complecta chiria, iar domnişoara Lucreţia Ionescu cu mătuşa sa trebuie să se mute şi pretinde că nu vrea, deşi propietarul susţine că i-a rămas pe trecut datoare 22 de lei, lăsînd şi soba stricată, care d-sa contestează şi nu lasă nici o mobilă amanet, constatînd următoarele:

Avînd în vedere că d. Stavrache Stavrescu, propietarul imobilului din strada Grațiilor No. 13 bis, lipit în dreapta cu imobilul aceluiași propietar cu No. 13 simplu, iar în stînga un loc viran tot al aceluiași propietar nengrădit depunîndu-se fel de fel de murdalîcuri de către vecini cum și de trecători, pentru care i s-a făcut în mai multe rînduri proces de contravențiune asupra salubrității publice, iar imobilul respectiv cu No. 13 bis fiind compus dintr-o cameră, o săliță și o bucătărie, toate de cărămidă și o magadie de scînduri de lemne de foc, pe care l-a închiriat cu contract în regulă încă de la Sf. Gheorghe trecut domnișoarii Lucreția Ionescu pe un an, iar acum sub felurite pretexte refudă, nevoind să considere absolut nimic.

Considerînd că domnișoara Lucreția Ionescu pretinde că este în dreptul său deoarece în virtutea contractului cu timbru în regulă, cînd se știa că are domiciliu, neașteptîndu-se nicidecum, căci nu a avut măcar cea mai mică somațiune iar biletul de închiriat a fost pus ilegal și de aceea nu i-a dat nici o importanță, credînd că este numai o glumă fiindcă datoria de 22 de franci nu intră în socoteala chiriei pentru că este bani împrumutați din mînă, fiind prin urmare altă chestiune, și soba nu se putea strica, fiindcă a fost vară, și astfel nu voiește a evacua, deși sus-disul propietar i-a dat mobilele afară oprindu-i amanet un șifonel cu oglindă șlifuită în valoare de una sută douădeci de lei și o lampă sistem cu două fitiluri de porțolon cu abajur

pentru suma de 18 lei, contestînd patru care pretinde propietarul iar dînsul susține.

Avînd în vedere că d-șoara Matilda Popescu reclamă să intre imediat în casă neputînd sta cu mobila d-sale expusă la intemperii, deoarece vremea amenință a se strica și începînd să pice poate să i-o ude, și se păteadă fiind pluș de coloare delicată, și deoarece a părăsit orice alt domiciliu știind că a dat arvună de cincideci de lei și că poate conta cu siguranță iar propietarul a încuiat imobilul și a luat cheia, prin urmare nu cedeadă să lase a intra măcar un lucru cît de mic pînă ce nu i se achită tot restul chiriei în valoare de alți 50 de lei în plus peste arvună, ca să nu mai pață și cu domnișoara Matilda Popescu, căci s-a săturat, iar aceasta promite pe onoare cel mult peste cinci dile, adică la 1 noiembre.

Considerînd că din cercetarea ce am făcut-o aseară, cînd am fi putut pentru ca să facem proces-verbal de ultragiu adus guvernului și nouă ca agenți ai forței publice de către sus-numitul propietar, dar am credut de cuviință a nu mai continua nici un scandal, deoarece ne-am mărginit a duce la secție pe provocator pînă i va trece momentele de primă furie fiindcă pretindea că pînă la sosirea noastră ambele chiriașe împreună cu mama și mătușa lor l-ar fi insultat și chiar l-ar fi lovit, încît de-abia a scăpat spre a veni să reclame, care noi n-am constatat fiind dus la o altă chestiune de aceeași natură în strada Pacienții.

Avînd în vedere că după cum redultă din declarațiile părților, aseară ar fi venit domnișoara Matilda Popescu

în birjă singură fără mobilă numai cu mama sa d-na Ghioala Popescu ca să vadă cînd începe să se mute domnişoara Lucreţia Ionescu şi cu mătuşa sa d-na Anica Ionescu, iar acestea au început să rîdă spunînd că parol, dumneavoastră aţi luat casa! iar la întrebarea domnişoarii Matildii Popescu că de ce rîde, vechile chiriaşe au răspuns că dînsele o au casa pînă la Sf. Gheorghe, atunci a început nouele chiriaşe să rîdă, iar la întrebarea d-şoarii Lucreţii Ionescu că de ce rîde nouile chiriaşe au răspuns că dînsele au dat arvună în regulă, şi atunci au început să caute pe propietar, căci era ascuns în casa sa de alături.

Considerînd că la pretenţiunile chiriaşelor sus-numitul propietar a ameninţat cu dare afară din casă pe d-şoara Lucreţia Ionescu şi pe mătuşa sa d-na Anica Ionescu, căci nu le mai dă casa, neplătind regulat chiria şi avînd chiar pe trecut o datorie de 22 de lei şi soba stricată, d-na Anica Ionescu exesperată a strigat să-i crape ochii cui minte, dacă datoria e de la chirie şi soba nu era aşa, pe cîtă vreme d-şoara Matilda Popescu a dis că dacă se ştie cu casa încurcată pentru ce face escrocherie şi o mai dă şi la alţii! iar propietarul i-a răspuns că cu dumneata nici nu vorbesc pînă nu văz toată chiria că n-am poftă şi de alt bucluc, şi atunci pretinde dînsul că toate chiriaşele au sărit asupră-i caudîndu-i lediuni.

Avînd în vedere că după intervenţia noastră pentru a împăca pe părţi, am luat în cercetare şi actele constatînd că în chitanţa dată de sus-numitul propietar că a

primit arvuna de 50 de lei pentru imobilul pe care l-a închiriat domnişoarii Matilda Popescu nu se specifică numărul 13 bis ci dice numai 13 simplu iar amîndouă imobilele sunt la fel identice cu deosebire că amîndouă au faţa pusă altfel cătră răsărit şi cătră apus lipite spate-n spate, pentru ocadie ca să poată sparge didul de la mijloc şi să facă un singur corp dacă s-ar ivi un amator cu famelie pentru o încăpere mai mare.

Considerînd că toate chiriaşele promit ca în cel mai scurt termen să achite resturile de datorii, iar chiriaşele vechi să plătească şi chiria pe semestrul următor, care propietarul se-nvoieşte, iar d-şoara Matilda dice că sametegal[1] ori la No. 13 bis, ori la 13 simplu, căci a luat casa providoriu pînă la Sf. Gheorghe, iar propietarul care e becher poate să se mute în alt imobil mai mic pe care-l are în aceeaşi stradă la No. 12 vidavi, unde a rămas nenchiriat pretindînd amatorii că strada de curînd construită nu are canal şi tramvai.

Avînd în vedere că în fine s-a convins propietarul că e mai bine cu o bună maneră pentru ca să rămîie prin urmare domnişoara Lucreţia Ionescu cu mătuşa sa d-na Aneta Ionescu la No. 13 bis, iar d-ra Matilda Popescu cu mama sa d-na Ghioala Popescu să se stabilede la No. 13 simplu, şi nu rămîne nici cu imobilul de la No. 12 nenchiriat nemaiavînd speranţă după Sf. Dumitru, deoarece fiind pe sedon de iarnă lumea s-a grăbit şi a rămas foarte multe imobile goale, care se

[1] *Ça m'est égal* (fr.) – mi-e totuna.

vede în fiecare stradă chiar mai la centru peste tot de închiriat.

Drept aceea am încheiat predentul proces-verbal spre a servi la trebuinţă părţilor.

Comisar secţiei 55
Mitică Pişculescu

„Universul", 1899, 29 oct.

URGENT...

Şcoala de fete No. 1 din urbea Z... No. 654 – 15 noiembrie.

D-sale d-lui primar al urbei Z...

urgentă

Domnule primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută octombre cu No. 597 asupra necesităţii de lemne pe care o simte şcoala, vă rugăm ca de urgenţă să binevoiţi a ne trimite cantitatea prevăzută, căci vremea se strică şi ameninţă să nu mai putem urma cursurile fără combustibil.

Primiţi, vă rog, domnule primar, etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Şcoala de fete No. 1 din urbea Z... No. 683 – 1 decembre.

D-sale d-lui primar al urbei Z...

urgentă.

Domnule primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută noiembre 15 cu No. 654, avem onoare a vă repeta cu insistenţă rugăciunea ce v-am făcut în privinţa lemnelor de încălzit necesare şcoalei de fete No. 1 din această urbe, care se află în lipsă de căldură suficientă pentru studii pe timpul de iarnă, mai ales aşa de aspră cum este cea actuală, încît elevele sunt incapabile a mai scrie cu mînile îngheţate, şi chiar profesoarele sufăr neputîndu-se dezbrăca în clasă, fiindu-le temperatura aşa de exagerată, încît, cum se poate uşor constata, este de nesuferit, ameninţînd cu maladii atît pe profesoare cît şi pe eleve.

Vă rugăm dar să luaţi măsuri urgente pentru întîmpinarea acestei situaţiuni anormale, contrariu va trebui să reclamăm onor. minister nemaiputînd lua nici o răspundere.

Primiţi, vă rog, domnule primar, etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Revizorul şcolar al distr. X... No. 4599 – 15 decembre.

D-sale d-lui primar al urbei Z...

urgentă.

Domnule primar,

Astăzi 15 decembre făcînd inspecţiunea reglementară la şcoala de fete No. 1 din urbea Z... am fost întîmpinat de doamna directoare Aglae Poppesco împreună

cu doamnele profesoare Areti Ionesco, Sevasti Ionesco şi Aristi Poppesco, care toate s-au plîns de starea de mizerie în care a ajuns şcoala din cauza lipsei de combustibil, pe care îl refuză onor. primărie locală, pe care în nenumărate rînduri au rugat-o prin adrese oficiale, care se văd la dosar, dar care n-au avut pînă în prezent nici un rezultat.

În adevăr, vizitînd apoi clasele am găsit o temperatură incapabilă de a putea fi suferită mai ales de copii, din care cauză se pot chiar îmbolnăvi de vreo boală infecţioasă, ceea ce ar împiedica urmarea regulată a cursurilor reglementare, fiind silite a se întrerupe pînă la stingerea contagiunii epidemiei, precum s-a mai întîmplat pe căldurile cele mai mari, dar atunci nu din cauza focului, ci a apei, chiar cu cîteva zile înainte de examenele anuale, ceea ce produce o enormă confuziune pedagogică.

Avînd dar acestea în vedere, vă rog, domnule primar, să binevoiţi a dispoza ca să se satisfacă cît mai urgent nevoile şcoalei.

Primiţi, vă rog, domnule primar, etc.

Revizor şcolar,
Lazăr Ionescu-Lion

*

Şcoala de fete No. 1 din urbea Z... No. 13 – 8 ianuarie

D-sale d-lui ministru al Instr. Publice etc.

urgentă.

Domnule ministru,

În repeţite rînduri am cerut la onor. primărie locală să ne libereze combustibilul de care are şcoala noastră necesitate din cauza gerului aspru prin care trecem în acest anotimp fără nici un rezultat, aşa încît tremurăm de viaţa noastră şi a elevelor, cari nici nu mai vin la şcoală încă dinaintea vacanţelor, fiindcă părinţii au aflat şi temîndu-se nu le mai permit pînă ce nu vom putea da foc.

Însuşi d. revizor şcolar Lazăr Ionescu-Lion a vizitat şcoala, constatînd lipsa noastră de căldură şi a înaintat o adresă încă din anul trecut 15 decembrie cu No. 4599 către d. primar local, dar şi aceasta a rămas tot literă moartă, căci şcoala se află în aceeaşi mizerie, încît nu se mai poate zice că aceasta este o umanitate, lăsînd astfel să sufere elevele.

Aşadar ne adresăm cu cel mai profund respect d-voastre spre a lua urgent orice măsuri veţi crede de cuviinţă pentru a face să înceteze barbaria prezentă.

Binevoiţi, d-le ministru, etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Ministerul Instr. Publice şi Cultelor, 10.001 – 15 ianuarie.

D-sale d-lui revizor şcolar al distr. X...

urgentă.

Domnule revizor,

Doamna Aglae Poppesco, directoarea şcoalei de fete No. 1 din urbea Z..., ni se plînge că primăria locală nu dă şcoalei lemnele necesare pentru încălzitul claselor.

Anexîndu-vă raportul doamnei directoare, vă invităm a face imediat o anchetă la şcoală şi a ne raporta de urgenţă.

Primiţi, etc.

p. Ministru, p. Director,
indescifrabil *asemenea*

*

Revizorul şcolar al distr. X... No. 103 – 1 februarie.

D-sale d-lui ministru al Instr. Publice şi Cultelor

urgentă.

Domnule ministru,

Imediat ce am primit ordinul dv. cu No. 10.001 din 15 ianuarie, m-am transportat la şcoala de fete No. 1 din urbea Z... şi am constatat că raportul doamnei directoare respective este în totul adevărat.

În adevăr, am găsit din cauza frigului pe jumătate şcoala despopulată complet, iar restul tuşind toate şi dureri cu umflătură în gît, pentru care chemînd pe d. medic al urbei, a constatat mai multe cazuri de amigdalintă, adică gîlci, care poate degenera mai cu seamă la copiii anemici şi limfatici, prin diferite complicaţiuni foarte adesea contagioase.

De aceea, d. medic a opinat că ar fi mai bine dacă s-ar închide şcoala, spre a nu lua proporţiuni mai mari.

Cu cel mai profund respect viu dar a vă ruga, în interesul salubrităţii, să-mi daţi de urgenţă un ordin în consecinţă, sau să interveniţi pe lîngă onor. primăria locală să libereze combustibilul de care simte nevoie cursurile.

Binevoiţi, d-le ministru, etc.

Revizor şcolar,
Lazăr Ionescu-Lion

*

Ministerul Instr. Publ. şi Cultelor No. 20.002 – 15 februarie.

D-sale d-lui primar al urbei Z...

urgentă.

Doamna Aglae Poppesco, directoarea şcoalei No. 1 de fete din acea urbe, se plînge că onor. primărie, după repeţite cereri, nu-i liberează lemnele necesare pentru încălzit, din care cauză sufăr cursurile.

Vă invit dar, domnule primar, ca de urgenţă, să satisfaceţi, conform legii, justele reclamaţiuni ale doamnei directoare.

Primiţi, domnule primar, etc.

p. Ministru, p. Director,
nedescifrabil *asemenea*

*

Camera Deputaţilor. Sesiunea prelungită. Şedinţa de la 1 martie.

D. Al. Lingopolu: Am cerut cuvîntul ca să fac o întrebare d-lui ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice: ştie oare d-sa în ce stare de mizerie s-a aflat iarna aceasta şcoala de fete No. 1 din urbea Z... lipsită de combustibilul necesar deoarece nu i l-a liberat primăria locală, bîntuită de boale din această cauză şi conform avizului medicului local chiar suprimarea cursurilor?

D. ministru al Cultelor: Răspunz onor. deputat că, în urma raportului revizorului şcolar local, ministerul a luat măsuri urgente ca primăria să libereze conform legii combustibilul necesar acelei şcoale.

*

Primăria urbei Z... No. 3712 – 15 martie.

D-sale doamnei directoare a şcoalei de fete No. 1 din urbea Z...

urgentă.

Doamnă!

Mîne veţi primi la şcoala ce cu onoare o dirigiaţi 5 (cinci) care de lemne cer curat, prima calitate, şi vă rugăm să binevoiţi a ne răspunde urgent de primirea combustibilului.

Primiţi, d-nă directoare, etc.

p. Primar,
Niţă Necşulescu,
ajutor

Secretar,
Athanasiu Eleutherescu

„Universul", 1899, 17 dec.

D-L GOE...

Ca să nu mai rămîie repetent şi anul acesta, mam' mare, mamiţica şi tanti Miţa au promis tînărului Goe să-l ducă-n Bucureşti de 10 mai.

Puţin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în capitală numai de hatîrul fiului şi nepoţelului lor. Destul că foarte de dimineaţă, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tînărul Goe, aşteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la Bucureşti. Adevărul e că, dacă se hotărăşte cineva să asiste la o sărbătoare naţională aşa de importantă, trebuie s-o ia de dimineaţă. Trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m. D. Goe este foarte impacient şi, cu un ton de comandă, zice încruntat:

– Mam' mare! de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie!

– Vine, vine acuma, puişorul mamii! răspunde cucoana.

Şi sărută pe nepoţel; apoi îi potriveşte pălăria.

Tînărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripţia pe pamblică: *le Formidable*, şi sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Miţa, că „aşa ţin bărbaţii biletul".

– Vezi ce bine-i şade lui, zice mam' mare, cu costumul de marinel?

– Mamiţo, nu ţi-am spus că nu se zice marinel?

– Da' cum?

– Marinal...

– Ei! ziceţi voi cum ştiţi; eu zic cum am apucat. Aşa se zicea pe vremea mea, cînd a ieşit întîi moda asta la copii – marinel.

– Vezi, că sunteţi proaste amîndouă? întrerupe tînărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel...

– Da' cum, procopsitule? întreabă tanti Miţa cu un zîmbet simpatic.

– Mariner...

– Apoi de! n-a învăţat toată lumea carte ca d-ta! zice mam' mare, şi iar sărută pe nepoţel şi iar îi potriveşte pălăria de mariner.

Dar nu e vreme de discuţii filologice: soseşte trenul – şi nu stă mult.

Trenul este plin... Dar cu multă bunăvoinţă din partea unor tineri politicoşi, cari merg pînă la o staţie apropiată, se fac locuri pentru dame. Trenul a plecat... Mam' mare îşi face cruce, apoi aprinde o ţigară... Goe nu vrea să intre în cupeu; vrea să şadă în coridorul vagonului cu bărbaţii.

– Nu!... nu e voie să scoţi capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d. Goe, şi-l trage puţin înapoi.

– Ce treabă ai tu, urîtule? zice mititelul smucindu-se.

Şi după ce se strîmbă la urîtul, se spînzură iar cu amîndouă mînile de vergeaua de alamă şi scoate iar capul. Dar n-apucă să răspunză ceva urîtul, şi mititelul îşi retrage îngrozit capul gol înăuntru şi-ncepe să zbiere.

– Mamiţoo! mam' maree! tantii!

– Ce e? ce e? sar cocoanele.

– Să oprească! zbiară şi mai tare Goe, bătînd din picioare. Mi-a zburat pălăria! să oprească!!!

Tot într-un timp, iacătă conductorul intră să vază cine s-a suit de la staţia din urmă.

– Biletele, domnilor!

Cocoanele arată biletele dumnealor, explicînd d-lui conductor de ce nu poate şi Goe să facă acelaşi lucru: fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, şi, daca a zburat pălăria, fireşte c-a zburat cu pamblică şi cu bilet cu tot. Dar avea bilet...

– Parol! chiar eu l-am cumpărat! zice tanti Miţa.

Conductorul însă nu înţelege, pretinde bilet; daca nu, la staţia apropiată, trebuie să-l dea jos pe d. Goe. Aşa scrie regulamentul: daca un pasager n-are bilet şi nu declară că n-are bilet, i se ia o amendă de 7 lei şi 50 de bani, şi-l dă jos din tren la orice staţie.

– Dar noi n-am declaratără? strigă mamiţa.

– Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? zice mam' mare.

– De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urîtul.

– Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Miţa urîtului...

– Uite ce e, cucoană, zice conductorul, trebuie să plătiţi un bilet...

– Să mai plătim? n-am plătitără o dată?

– Şi pe dasupra un leu şi 25 de bani.

– Şi pe dasupra?...

– Vezi, daca nu te-astîmperi? zice mamiţa, şi-l zguduie pe Goe de mînă.

– Ce faci, soro? eşti nebună? nu ştii ce simţitor e? zice mam' mare.

Şi, apucîndu-l de mîna cealaltă, îl smuceşte de la mamiţa lui, tocmai cînd trenul, clănţănind din roate, trece la un macaz. Din smucitura lu' mam' mare într-un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens, rezultă că Goe îşi pierde un moment centrul de gravitate şi se reazimă în nas de clanţa uşii de la cupeu. Goe începe să urle... În sfîrşit, n-au ce să facă. Trebuie să se hotărască a plăti biletul, pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui. Păcat însă de pălărie!... Ce-o să facă d. Goe la Bucureşti cu capul gol? şi toate prăvăliile închise!... s-ar întreba oricine, care nu ştie cîtă grije are mam'mare şi cîtă prevedere. Cum era să plece băiatul numai cu pălăria de paie? Daca se întîmplă să plouă, ori răcoare? Şi mam'mare scoate din săculeţul ei un beret tot din uniforma canonierii *le Formidable*.

– Te mai doare nasul, puişorule? întreabă mam' mare.

– Nu... răspunde Goe.

– Să moară mam' mare?

– Să moară!

– Ad', să-l pupe mam' mare, că trece!

Şi-l pupă în vîrful nasului; apoi, aşezîndu-i frumos beretul:

– Parcă-i şade mai bine cu beretul!... zice mam' mare scuipîndu-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.

– Cu ce nu-i şade lui bine? adaogă tanti Miţa, şi-l scuipă şi dumneaei şi-l sărută.

– Lasă-l încolo! că prea e nu ştiu cum!... Auzi d-ta! pălărie nouă şi biletul! zice mamiţa, prefăcîndu-se foarte supărată.

– Să fie el sănătos, să poarte mai bună! zice mam' mare.

Dar mamiţa adaogă:

– Da' pe mamiţica n-o pupi?

– Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.

– Aşa? zice mamiţa. Lasă!... şi-şi acopere ochii cu mîinile şi se face că plînge.

– Las' că ştiu eu că te prefaci! zice Goe.

– Ţi-ai găsit pe cine să-nşeli! zice mam'mare.

Mamiţa începe să rîză; scoate din săculeţ ceva şi zice:

– Cine mă pupă... uite!... ciucalată!

Mamiţa pupă pe Goe, Goe pe mamiţa şi, luînd bucata de ciucalată, iese iar în coridor.

– Puişorule, nu mai scoate capul pe fereastră!... E lucru mare, cît e de deştept! zice mam' mare.

– E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Miţa.

Pe cînd Goe îşi mănîncă afară ciucalata, cocoanele se dau în vorbă de una, de alta... Trenul aleargă acuma de spre Crivina către Periş.

– Ia mai vezi ce face băiatul afară, mamiţo! zice mamiţa către mam' mare.

Mam' mare se ridică bătrîneşte şi se duce în coridor:

– Goe! puişorule! Goe! Goe!

Goe nicăieri.

– Vai de mine! ţipă cucoana, nu-i băiatul! Unde e băiatul!... s-a prăpădit băiatul!

Şi toate cucoanele sar...

– A căzut din tren băiatul! Ţaţo, mor!

Dar deodată, cu tot zgomotul trenului, se aud bubuituri în uşa compartimentului unde nu intră decît o persoană.

– Goe! maică! acolo eşti?

– Da!

– Aide! zice mam' mare, ieşi odată! ne-ai speriat.

– Nu pot! zbiară Goe dinăuntru.

– De ce? ... te doare la inimă?

– Nu! nu pot...

– E încuiat! zice mam' mare, vrînd să deschidă pe dinafară.

– Nu pot deschide! zbiară Goe desperat.

– Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!

În sfîrşit, iacătă conductorul cu biletul: primeşte paralele şi liberează pe captiv, pe care toate trei cocoanele îl sărută dulce, ca şi cum l-ar revedea după o îndelungată absenţă. Şi mam'mare se hotărăşte să stea în coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întîmple ceva puişorului. Puişorul vede o linie de metal în colţul coridorului, care are la capătul de sus o maşină cu mîner. Se suie-n picioare pe geamantan, pune mîna pe mînerul maşinii şi începe să-l tragă.

– Şezi binişor, puişorule! să nu strici ceva! zice mam' mare...

Trenul îşi urmează drumul de la Periş către Buftea cu mare viteză. Dar pe la mijlocul kilometrului 24, deodată s-aude un şuier, apoi semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, şi trenul se opreşte pe loc, producînd o zguduitură puternică.

Ce e? ce e?... Toţi pasagerii sar înspăimîntaţi la ferestre, la uşi, pe scări...

– Goe! puişorule! Goe! strigă tanti Miţa şi se repede afară din compartiment.

Goe este în coridor... De ce s-a oprit trenul?

Cineva, nu se ştie din ce vagon, a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?... Asta e uşor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decît rupîndu-se aţa înnodată şi cu nodul plumbuit. Personalul trenului umblă forfota, examinînd roatele tamponate cu toată presiunea, aşa de tamponate că-i trebuie vreo zece minute mecanicului să-şi încarce iar pompa de aer comprimat şi să poată urni trenul din loc. În toată vremea asta, conductorii şi şeful trenului aleargă din vagon în vagon şi cercetează aparatele semnalelor de alarmă.

Cine poate ghici în ce vagon era ruptă aţa plumbuită şi răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde zburase mai adineaori pălăria marinerului! Cine? cine a tras manivela? Mam' mare doarme în

fundul cupeului cu puişorul în braţe. Nu se poate şti cine a tras manivela.

Trenul se porneşte în sfîrşit, şi ajunge în Bucureşti, cu o întîrziere de cîteva minute. Toată lumea coboară. Mam' mare aşază frumuşel beretul lui Goe, îl scuipă pe puişor să nu-l deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul şi-l sărută dulce.

Apoi cocoanele se suie cu puişorul în trăsură şi pornesc în oraş:

– La bulivar, birjar! la bulivar!...

„Universul", 1900, 12 mai.

VIZITĂ...

M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaş foarte drăguţ de vreo opt anişori. N-am voit să merg cu mîna goală şi i-am dus băieţelului o minge foarte mare de cauciuc şi foarte elastică. Atenţiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele şi mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roşiori în uniformă de mare ţinută. După formalităţile de rigoare, am început să convorbim despre vreme, despre sorţii agriculturii – d. Popescu tatăl este mare agricultor – despre criză ş. cl. Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se

prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri... Doamna mi-a răspuns că de la o vreme i se urăşte chiar unei femei cu petrecerile, mai ales cînd are copii.

– Să-ţi spun drept, cît era Ionel mititel, mai mergea; acu, de cînd s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educaţia. Şi nu ştiţi dv. bărbaţii cît timp îi ia unei femei educaţia unui copil, mai ales cînd mama nu vrea să-l lase fără educaţie!

Pe cînd doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privinţa educaţiei copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răguşită de femeie bătrînă:

– Uite, coniţă, Ionel nu s-astîmpără!

– Ionel! strigă madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

Apoi, către mine încet:

– Nu ştii ce ştrengar se face... şi deştept...

Dar vocea de dincolo adaogă:

– Coniţă! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne maşina!... Astîmpără-te, că te arzi!

– Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

– Sări, coniţă! varsă spirtul! s-aprinde!

– Ionel! strigă iar mama, şi se scoală repede să meargă după el. Dar pe cînd vrea să iasă pe uşe, apare micul maior de roşiori cu sabia scoasă şi-i opreşte trecerea, luînd o poză foarte marţială. Mama ia pe maiorul în braţe şi-l sărută...

– Nu ţi-am spus să nu te mai apropii de maşină cînd face cafea, că daca te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

– Dar, întrerup eu, pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?

– Pentru dumneata.

– Da' de ce vă mai supărați?

– Da' ce supărare!

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maiorașul, îl scuipă, să nu-l deoache, și-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută militărește și merge într-un colț al salonului unde, pe două mese, pe cana-pea, pe foteluri și pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trîmbiță și o tobă. Atîrnă toba de gît, suie pe un superb cal vînăt rotat, pune trîmbița la gură și, legănîndu-se călare, începe să bată toba cu o mînă și să sufle-n trîmbiță. Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica. Îi răspund totuși că nu cred să mai ție mult gerul așa de aspru; ea n-aude nimica.

– Ionel! Ionel!! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, cînd sunt musafiri!

Iar eu, profitînd de un moment cînd trîmbița și toba tac, adaog:

– Și pe urmă, d-ta ești roșior, în cavalerie.

– Maior! strigă mîndrul militar.

– Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e tobă; și maiorul nu cîntă cu trîmbița; cu trîmbița cîntă numai gradele inferioare; maiorul comandă și merge-n fruntea soldaților cu sabia scoasă.

Explicația mea prinde bine. Maiorul descalică, scoate de după gît toba, pe care o trîntește cît colo; asemenea și trîmbița. Apoi începe să comande:

– Înainte! marș!

Și cu sabia scoasă, începe să atace strașnic tot ce-ntîlnește în cale. În momentul acesta, jupâneasa cea răgușită intră cu tava aducînd dulceață și cafele. Cum o vede, maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă, și maiorul, dînd un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un țipăt de desperare:

– Ține-l, coniță, că mă dă jos cu tava!

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudența să iasă din neutralitate și să intervie în război, primește în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

– Vezi? vezi, dacă faci nebunii? era să-mi scoți ochiul... Ți-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă și să te iert!

Maiorul sare de gîtul mamei și o sărută... Mamei îi trece; iar eu, după ce am luat dulceața, mă pregătesc să sorb din cafea...

– Nu vă supără fumul de tutun? întreb eu pe madam Popescu.

– Vai de mine! la noi se fumează... Bărbatu-meu fumează... și... dumnealui... mi se pare că-i cam place.

Şi zicînd „dumnealui", mama mi-arată rîzînd pe domnul maior.

– A! zic eu, şi dumnealui?

– Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu ţigara-n gură, să te prăpădeşti de rîs... ca un om mare...

– A! asta nu e bine, domnule maior, zic eu; tutunul este o otravă...

– Da' tu de ce tragi? mă-ntrerupe maiorul lucrînd cu lingura în cheseaua de dulceaţă...

– Ajunge, Ionel! destulă dulceaţă, mamă! iar te-apucă stomacul...

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vreo trei-patru linguriţe; apoi iese cu cheseaua în vestibul.

– Unde te duci? întreabă mama.

– Viu acu! răspunde Ionel.

După un moment, se-ntoarce cu cheseaua goală; o pune pe o masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabacherea cu ţigarete regale, scoate una, o pune în gură, şi mă salută milităreşte, ca orice soldat care cere unui ţivil să-i împrumute foc. Eu nu ştiu ce trebuie să fac. Mama, rîzînd, îmi face cu ochiul, şi mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior. Întind ţigareta mea, militarul o aprinde pe a lui şi, fumînd, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo pînă colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe cînd mama îl scuipă, să nu-l deoache, şi-mi zice:

– Scuipă-l, să nu mi-l deochi!

Maiorul şi-a fumat ţigareta pînă la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu şi-ncepe s-o

trîntească. Mingea sare pînă la policandrul din tavanul salonului, unde turbură grozav liniştea ciucurilor de cristal.

– Ionel! astîmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva... Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maiorul s-a-ndîrjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mînă: o trînteşte cu mult necaz de parchet. Eu aduc spre gură ceaşca, dar, vorba francezului, *entre la coupe et les lèvres...*[1] mingea îmi zboară din mînă ceaşca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, coloarea oului de raţă.

– Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ţi-am spus să te-astîmperi... Vezi? ai supărat pe domnul!... Aldată n-o să-ţi mai aducă nici o jucărie!

Apoi, întorcîndu-se către mine, cu multă bunătate:

– Nu e nimic! iese... Cafeaua nu pătează! iese cu niţică apă caldă!...

Dar n-apucă să termine, şi deodată o văd schimbîndu-se la faţă ca de o adîncă groază. Apoi dă un ţipăt şi, ridicîndu-se de pe scaun:

– Ionel! mamă! ce ai?

Mă-ntorc şi văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strîmbată. Mama se repede spre el, dar pînă să facă un pas, maiorul cade lat.

– Vai de mine! ţipă mama. E rău copilului!... Ajutor! moare copilul!

[1] De la pahar la gură... (fr.).

Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul la gît și la piept.

– Nu-i nimica! zic eu. Apă rece!

Îl stropesc bine, pe cînd mama pierdută își smulge părul.

– Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-și mai vine în fire; vezi? Nu ți-am spus eu că tutunul nu e lucru bun? Aldată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniștită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă, și am ieșit. Mi-am pus șoșonii și paltonul și am plecat. Cînd am ajuns acasă, am înțeles de ce maiorul ieșise un moment cu cheseaua în vestibul – ca să-mi toarne dulceață în șoșoni.

TRIUMFUL TALENTULUI...

Au fost odată-ntr-o școală de provincie doi buni camarazi – Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. Amîndoi erau potriviți la-nvățătură și la purtare. Niță însă se deosibea, și nu numai de Ghiță, dar chiar de toți copiii ceilalți, prin talentul lui la scris, de care se minuna cu drept cuvînt toată lumea. În anul al patrulea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos, încît, adesea, puse alături, caietul lui ai fi zis că este modelul de caligrafie tipărit, iar modelul de caligrafie, scris de mînă; pe cîtă vreme, Ghiță scria nu se poate mai urît;

pe lîngă că-i era mîna dreaptă șubredă, fiindcă-i degeraseră degetele de mic, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală. Așa, isprăvind clasele primare, s-au despărțit cei doi buni camarazi, ca să meargă fiecare după norocul lui. Ghiță s-a dus la țară pe lîngă tată-său, care era negustor cu dare de mînă; iar Niță, copil sărman, a apucat spre capitală, ascultînd de sfatul dascălului său:

– Fătul meu, tu părinți n-ai, carte multă nu ți-e dat să-nveți, că nu prea ești deștept, slugă nu te poți face, că ești cam leneș... Ți-a dat și ție Dumnezeu un dar; ai icoană la scris; ție cu condeiul ți-e dat să te hrănești. Du-te la București, acolo ai să intri copist în vreo cancelerie și-ncet-încet, cum te știu că n-ai purtări prea rele, cu vremea ai să-naintezi.

Niță a ajuns în capitală și s-a pus să-și caute de lucru. A făcut cunoștință ba cu unul, ba cu altul, recomandîndu-și talentul și căpătînd din toate părțile complimente și dovezi de admirațiune. Dar afară de acestea, n-a reușit deocamdată să capete nimic mai mult. Niță nu și-a pierdut speranța și bine a făcut; căci iată că-ntr-o seară o cunoștință i-a spus:

– Mîne dimineață, la ceasurile unsprezece, să te afli la Ministerul de Interne: se ține concurs pentru trei posturi de copiști; desigur ai să capeți unul.

Se-nțelege că Niță n-a lipsit a se înființa la vreme. Concurenții, în număr de vreo treizeci, au fost introduși într-o sală mare; aci, în fața comisiunii, compusă

din directorul ministerului ca prezident, subdirectorul ca viceprezident şi trei şefi de biurou ca membri, li s-a dictat de către unul dintre aceştia cu glas tare timp de cinci-şase minute. Apoi d. preşedinte a zis:

– Destul! acum fiecare să-şi iscălească proba.

Deşi dictarea mersese cam prea iute, Niţă s-a uitat lung pe foaia lui, înainte de a o iscăli, a zîmbit mulţumit de sine, apoi, a iscălit şi a înmînat-o cu mult respect unui domn membru, care a strîns toate probele. Peste două zile, s-a dat rezultatul concursului... Numele Niţă Ghiţescu nu figura între cele trei numiri.

– Şi ce frumos scrisesem, domnule! a zis Niţă, mîhnit, cunoştinţii sale.

– Un tînăr nu trebuie să despere de la întîia încercare, i-a răspuns cunoştinţa; mai sunt încă şapte ministere; or să se mai ivească locuri.

În adevăr, peste cîteva luni, se ivesc două locuri la alt minister. Niţă nu lipseşte a se înfiinţa. Şi iar mulţime de concurenţi, iar comisiune, iar dictare, iar formalităţile obicinuite, şi a doua zi iar nu se află între cele două numiri numele Niţă Ghiţescu.

– Şi ce frumos scrisesem, domnule! zise Niţă cunoştinţii lui.

– Răbdare, tînărule! n-a intrat vremea-n sac; o să-ţi vie şi rîndul dumitale; mai sunt şase ministere; or să se mai ivească locuri.

A trecut cîtva timp, şi iată că s-au ivit cîteva locuri la al treilea minister. Acelaşi rezultat pentru d. Niţă

Ghiţescu. Fireşte însă că, oricît i-ar fi crescut mîhnirea, Niţă n-avea de ce să despere: mai erau încă cinci ministere; trebuia să se mai ivească locuri. Şi s-au ivit, pe rînd, locuri încă la patru ministere, şi s-au ţinut concursuri, şi d. Niţă Ghiţescu a luat parte la fiecare concurs, şi, după fiece rezultat de concurs, concurentul nostru a zis, din ce în ce mai mîhnit:

– Şi ce frumos scrisesem, domnule!

Şi cunoştinţa lui i-a răspuns:

– Nu despera, tînărule! a mai rămas încă un minister, tocmai acela unde se cere cu dinadinsul caligrafie pentru acte şi documente; trebuie să se ivească acolo vreun loc.

Parcă a prorocit cunoştinţa lui Niţă: n-a trecut o săptămînă, şi iată că s-a publicat concurs pentru un post de perfect caligraf la acel ultim minister. S-a pus d. Niţă pe brînci, în aşteptarea concursului, să-şi facă mîna, exercitîndu-se în fiecare zi, pe hîrtie velină, la fel de fel de scriituri – engleze, italice, gotice, batarde, ronde, majuscule, minuscule ş. cl., în fel de fel de mărimi, de la doi centimetri pînă la un milimetru, şi cu şi fără transparent. Era acuma gata... Dar, în ajunul concursului, se-ntîmplă, cum se-ntîmplă în orice poveste, să se-ntîlnească – cu cine? cu o veche a lui cunoştinţă, cu bunul său camarad de odinioară, cu Ghiţă Niţescu, băiatul cu degetele degerate.

– Ghiţă!

– Niţă!

Şi din vorbă-n vorbă, află Niţă că tata lui Ghiţă, după ce a scăpătat, a murit, că Ghiţă a venit la Bucureşti cu o scrisoare de recomandaţie către ministrul la ministerul căruia se ţine mîne concursul, că ministrul l-a primit foarte bine şi i-a spus că a doua zi, la ceasul fix, să se prezente la minister, să ia parte negreşit la concurs.

– Tu? la concursul de mîne? a zis pufnind de rîs Niţă.

– Da, eu...

– La concursul de mîne?

– Ei! da... la concursul de mîne.

– Da' tu ştii pentru ce loc e concurs, Ghiţă?

– Nu...

– Pentru un loc de perfect caligraf, amice Ghiţică!

– Apoi, dacă mi-a ordonat ministrul să merg... se poate?

– Apoi, mă prezent şi eu, Ghiţă.

– Bine, prezentă-te şi tu.

– Cu mine! la caligrafie, Ghiţică?

– Cu tine la caligrafie... Eu ştiu ce mi-a ordonat ministrul.

– Bine!

Cu aşa ton a pronunţat Niţă acest *bine*! încît Ghiţă, după cîteva momente de gîndire tăcută, i-a zis:

– Niţă... Eu am venit în Bucureşti cu ceva părăluţe... tu zici că eşti tinichea de tot... Eu... dacă vrei tu...

– Ce să vreau?

– Eu ţi-aş da ţie trei-patru poli... să...

– Să ce?

– Să mă laşi, să nu vii la concurs...

– Eu!?

– Eu tot am recomandaţie...

– Să pofteşti la concurs cu recomandaţia dumitale!

Dar iată că în acest moment se apropie cineva de cei doi prieteni – este cunoştinţa lui Niţă.

– Domnule Ghiţescu, aş avea să-ţi spun ceva...

Niţă lasă pe Ghiţă la o parte.

– Domnule Ghiţescu, bucură-te; ai scăpat de concursuri prin ministere; ţi-am găsit un loc la o litografie, un loc plătit mult mai bine ca unul de copist, şi în care poţi să-ţi faci un mai frumos viitor. Primeşti?

– Primesc... Dar un moment...

Şi Niţă, după ce a gîndit o clipă foarte adînc, face la dreapta-mprejur şi se-ntoarce lîngă Ghiţă.

– Ghiţă, tu vrei să-mi dai trei-patru poli să nu mă prezint la concurs... Eu am o combinaţie mai bună şi pentru tine şi pentru mine...

– Care?

– Din contra, să ne prezintăm amîndoi la concurs; tu ai recomandaţie, eu caligrafie: să iscălesc eu cu numele tău proba mea, şi tu să iscăleşti proba ta cu numele meu...

– Ei! dacă ai vrea...

– Vreau.

– Pe onoarea ta?

– Pe onoarea mea!... Să-mi dai cinci poli.

– Îţi dau.

Şi Ghiţă se şi execută. Niţă ia hîrtia de o sută, o pune-n buzunar, şi cei doi camarazi se despart, amîndoi foarte mulţumiţi, dîndu-şi întîlnire pe a doua zi la minister, fix la unsprezece. A doua zi, printr-o întîmplare neexplicabilă, nu s-au prezintat la concursul de perfect caligraf decît doi candidaţi: fireşte erau vechii camarazi. Niţă s-a purtat foarte galant; pe cîtă vreme mîna degerată a camaradului său tremura de emoţie pe hîrtia ministerială, Niţă, cu toată siguranţa, făcea pe coala lui adevărate *tours de force*. Au isprăvit şi şi-au iscălit probele, după învoiala din ajun, fiecare cu numele celuilalt. Ieşind de la concurs, în sala de aşteptare, Ghiţă a mulţumit cu efuziune camaradului său, iar acesta i-a zis:

– Numai doi am fost: recomandaţie ai, caligrafie am, slavă Domnului! să fie cît de ai dracului, pe cine o să numească?

N-apucă să termine vorba Niţă, şi uşa se deschise.

– Rezultatul concursului! strigă solemn prezidentul comisiei. S-au prezintat doi concurenţi: dd. Niţă Ghiţescu şi Ghiţă Niţescu. A reuşit domnul...

– Domnul?... întrebară într-un glas cei doi concurenţi.

– Domnul Niţă Ghiţescu!

– Daţi-mi voie, domnule director, zise Niţă atins, pe cînd Ghiţă nu ştia ce să creadă; trebuie să fie o greşală! poate că n-aţi văzut bine probele!

– Cum? întrebă aspru directorul, prezidentul comisiei.

– Slava Domnului! adaogă Niţă... ne cunoaştem ce putem... Trebuie să fie, nu Niţă Ghiţescu, ci Ghiţă Niţescu.

– Domnule! nu-ţi permit să fii rău crescut!... mă-nţelegi? Am zis bine: a reuşit d. Niţă Ghiţescu!

Dar d. Niţă Ghiţescu nu s-a lăsat biruit de asprimea d-lui prezident al comisiei; foarte obraznic, a strigat şi mai tare:

– Nu se poate, domnule director! v-aţi înşelat! uitaţi-vă la probe!

Tonul cu care a zis „uitaţi-vă la probe!“ a făcut un efect straniu asupra superiorului: i-a impus, parcă; acest domn a răspuns:

– În fine, *errare humanum est*... Să vedem...

Şi zicînd acestea, a scos din buzunar un plic, pe care camaradul lui Niţă-l cunoştea bine, şi din plic a tras o scrisorică; s-a uitat pe ea cu băgare de seamă şi, cu tonul mult mai blînd, zîmbind:

– Ştii că ai dreptate dumneata?... Aşa e!... Vezi?... confundasem... În adevăr, a reuşit d. Ghiţă Niţescu.

– Aşa da! a răspuns plin de satisfacţie d. Niţă Ghiţescu.

Şi d. director, grav, se retrase-nchizînd uşa.

„Universul“, 1900, 12 dec.

ÎNTÎRZIERE

M-am suit, la Sinaia, în trenul 14, acceleratul care pleacă la ora 6 și 8 minute spre a ajunge în București la 9 și 10.

Am găsit, din norocire, un vagon de clasa a doua la coada trenului. E adevărat că vagonul din urmă al unui tren se clatină mai mult; în schimb însă, nu e priveliște mai plăcută, într-o călătorie cu drumul-de-fier, decît la fereastra din spatele trenului, lucru de care un amator se poate bucura foarte rar, fiindcă orice tren trebuie să aibă la coadă un frînar de siguranță, și puține vagoane de călători sunt prevăzute cu frînă de mînă. Trenul a plecat din Sinaia la ora regulată, și a ținut strict mersul reglementar pînă la Ploiești. Am putut dar să mă bucur de o minunată priveliște: valea Prahovei, desfășurîndu-se în fuga spre miazănoapte pe măsură ce trenul gonea spre miazăzi. De la Ploiești, trenul de Predeal ca să apuce spre București schimbă frontul și, ca și cum ar vrea să se-ntoarcă înapoi, locomotiva se pune acolo unde pînă aci era coada trenului. Am voit să găsesc un alt vagon la capătul celălalt, care acum rămăsese coadă; n-am mai avut noroc; cea din urmă trăsură era un furgon de bagaje. M-am resemnat și m-am suit în același vagon în care gustasem destulă plăcere; și am făcut bine. Vagonul nemaifiind în coadă, frînarul de siguranță îl părăsise, iar locul de la pavilionul de observație, unde e frîna, era acuma gol. M-am suit acolo și am putut

vedea, pe deasupra vagonului înaintaș și a locomotivei, linia în depărtare.

Am pornit regulat din Ploiești la 8 și 8 și, menținînd mersul reglementar, am intrat în stația Periș exact la 8 și 38. Trecînd de la semnal spre stație, trenul și-a micșorat foarte simțitor viteza și în fața gării s-a oprit. Cui e obicinuit cu mersul trenurilor, o oprire în afară de cele prevăzute la itinerar îi dă de gîndit... știu că trenul 14 nu se oprește la Periș... Mi-am închipuit numaidecît că un personaj important vrea să se urce de acolo. Dar trenul stă, și mi se pare că auz pe peron glasuri alarmate... Nu-mi închipuiesc ce poate fi; în orice caz, pentru trenul nostru, cum linia este dublă pînă-n Gara de Nord, și cum nu s-a oprit brusc, vreo primejdie nu-i probabilă.

Mă uit de la locul meu înainte. S-a cam înnoptat și nu se prea vede departe; dar semnalul luminos de la ieșire către București se vede închis – e lumină roșie. Mă cobor din vagon și împreună cu mine și alți pasajeri. Întrebăm pe impiegații de mișcare și aflăm cauza opririi trenului nostru: la ieșirea din Buftea, stația următoare, a deraiat un tren de marfă, care trecea de la București spre Ploiești. Astfel, și linia noastră e închisă. Telegraful și telefonul lucrează între Buftea și Periș. Personalul mișcării mișună cu multă febrilitate. În sfîrșit, aflăm cari sunt dispozițiile luate de inspecția respectivă. Trenul nostru așteaptă aci, în Periș, trenul 122, care, venind din Moldova pe urma noastră, va

ajunge aci la 9 și 20. Pasajerii din ambele trenuri se vor sui într-unul singur; acesta va porni spre Buftea, se va opri în locul catastrofei, și vom transborda: toate trenurile de la București se opresc în Buftea ca să se-ntoarcă înapoi cu călătorii spre București, iar trenul nostru se va întoarce înapoi cu pasajerii de la trenurile spre Moldova și Brăila-Galați. Aproape un ceas trebuie să așteptăm trenul 122.

Pe cînd toată lumea se plimbă pe peron la răcoarea splendidei seri de vară, o cocoană scoate capul dintr-un vagon și strigă, către cine, nu se poate ști:

– Ce dracu, domnule! mult o să mai stăm aici?

Apoi, cu multă indignare:

– Ce dobitocie!

Personalul mișcării n-are vreme să răspunză cocoanii. Mă sui în vagonul unde se află acea damă și, după ce o salut frumos, încep să-i explic toată împrejurarea: cum a deraiat trenul de marfă, cum trebuie să se unească trenul 14 cu 122, cum o să transbordăm ș. cl.

– Să fie ai dracului! zice cocoana foarte supărată.

– Cine, coconiță? întreb eu.

– Dumnealor de la drumul-de-fier... De ce nu bagă de seamă!

– Ei! zic eu; nu se poate fără cîte una de asta, daca e odată drum-de-fier...

– Pentru că sunt dobitoci!... și cît o să întîrziem?

– Apoi, zic eu, cu manopera de aici, cu transbordarea de la Buftea, poate să întîrziem vreo două ceasuri...

– Două ceasuri?... Fir-ar ai dracului! Care va să zică, atunci, cînd ajungem în București?...

– Era să ajungem la 9 și 10... și acuma...

– Și acuma?

– Acuma o să ajungem pe la 11 trecute!

– Ce dobitocie!

– Și, dacă-mi dați voie, coconiță, de unde veniți dv.?

– De la Vălenii-de-Munte... Mă recomand: madam Sevastița Stănescu, născută Vasilescu.

– Sunteți din capitală?

– Da. Sunt măritată la Văleni, dar viu des la București, am părinți. Noi suntem din București... Daca cunoști dumneata pe domnul Cristache...

– Nu, zic, n-am onoare...

– Domnul Cristache Vasilescu, casele ale frumoase din Popa Chițu... tata.

– N-am onoarea... Și... mergeți la București în plimbare...

– Nu; merg la dandist... am un dinte... Bine, frate, cît o să mai stăm aici?... că m-am plictisit... Fir-ar ai dracului!

– Iată, zic eu, sosește trenul de Moldova; acuma, numa să se aranjeze cu al nostru, și plecăm.

– Ce dobitocie!

După fel de fel de mișcări, cari durează încă aproape un ceas, iată că plecăm încetinel.

– Bodaproste! zice cocoana.

E o damă de vreo treizeci de ani, foarte frumușică și bine făcută – afară de mîni, cari poate n-ar strica să

fie mai micşoare, şi, daca trebuie să judec după botine, şi despre picioare aş îndrăzni să zic acelaşi lucru. E destul de şic îmbrăcată: un corsaj de mătăsică roşie, fustă de mătase neagră şi o pălăriuţă de mult gust...

– Ce încet umblă!... fir-ar ai dracului!

– Pesemne vă supără dintele; d-aceea vă grăbiţi...

– A! nu mă supără! Da' să-şi bată joc de pasajeri aşa!... Uite ce-ncet umblă!... Asta e mare dobitocie!

Am ajuns. Toţi pasajerii ne dăm jos... Un hamal ia bagajul cocoanii; eu o ajut să se dea jos... E o privelişte destul de interesantă la locul catastrofei. Mormanul acela fantastic la lumina torţelor, activitatea personalului tehnic pentru curăţirea liniei de cadavrele îngrozitor de mutilate ale vagoanelor, şi restabilirea ei, forfoteala aceea, mişcările febrile ale luminilor de deosebite colori, toate astea fac un minunat efect pitoresc. Întorcînd ochii de la atîtea lumini, din partea dreaptă spre stînga, pe poteca mai puţin luminată, pe unde trecem ca să ajungem dincolo la trenul de transbordare, văd că am pierdut pe cocoana... Îmi pare rău, însă nu multă vreme, fiindcă deodată o aud la cîţiva paşi înaintea mea:

– Fir-aţi ai dracului, să fiţi!

Se împiedicase cocoana în jurubiţa de sîrme de pe marginea liniei şi căzuse. Am alergat şi am ajutat-o să se ridice...

– Fir-ar ai dracului, să fie!

Plecăm spre Bucureşti... Linia e liberă de acum... A! sfîntă lipsă a obstacolelor!

– De-acu, zic, coniţa mea, într-o jumătate de ceas suntem în Gara de Nord...

– Cîte ceasuri să fie?

– 11 şi 25.

– 11 şi 25?... Fir-ar ai dracului!

– La 12 fără cinci, suntem în capitală.

– Ce dobitocie!

În adevăr, la ceasul spus coborîm. Cocoana se repede jos drăcuind şi împingînd pe hamal să meargă mai iute. Eu după dumneaei... Pe peron o întîmpină un tînăr şi frumos ofiţer de călăraşi, care o primeşte cu efuziune în braţe. Într-o clipă perechea trece pe uşa de ieşire, se suie într-o trăsură şi: mînă degrabă, birjar!

„Aşa? zic eu... Am înţeles... Bun dandist are cocoana!"

Mă sui şi eu într-o birje... Mi-e foame... Birturile sunt închise acum. Merg la o berărie să mănînc ceva... Pe cine aflu la berărie? Pe madam Sevastiţa Stănescu cu dandistul dumneaei, locotenentul. Mă aşez pe trotoar la o masă alături de tînăra pereche. Cum mă vede, graţioasa damă mă recunoaşte şi, întorcîndu-se către dandist:

– Lache, uite dumnealui este domnul din tren...

Pe urmă, către mine, cu multă afabilitate:

– Recomand pe frate-meu, locotenent Pandele Vasilescu...

– Mersi, domnule, c-ai ţinut aşa de bună companie sorii-mi, îmi zice locotenentul... Nu luaţi loc cu noi?

– Mă rog...

– Zău, zice cocoana, dacă nu era domnul așa de amabil ca să conversăm, ce mă făceam eu atîtea ceasuri de urît?... Ce dobitocie! Închipuiește-ți, Lache, la caracterul meu, trei ceasuri... Fir-ar ai dracului!!

„Universul", 1900, 7 iulie.

PETIȚIUNE...

E în toiul verii, cînd serviciile publice încep dimineața la 7 și sfîrșesc la 2 d. am. Toată noaptea a bîntuit căldură apăsătoare și acuma, pe un cer senin, a răsărit soarele, amenințînd cu groaznică dogoare. Ce are să fie peste zi?

Sunt 7 ceasuri fără 10 minute de dimineață. În biuroul registraturii generale a unei mari administrațiuni, impiegatul își pregătește registrul, așteptînd să bată ceasul, ca să ridice oblonul de la ferestruia pe unde i se-nmînează corespondența oficială și petițiile particulare. Pe cînd se șterge de sudoare, gîndind la cine știe ce, aude ciocănituri la oblonul lăsat. Se uită la ceasul său, regulat adineaori după cel oficial: 7 fără 5 minute. Dă din umeri, se șterge iarăși și gîndește mai departe... Ciocăniturile de afară au trecut; dar peste cîteva momente iar încep cu mai multă tărie și insistență. Impiegatul dinăuntru se uită iar la ceas: 7 fără 2 minute. Dă din umeri, se șterge de sudoare și-și urmează gîndirile intime... Ciocăniturile se-ndoiesc cu violență... În sfîrșit, cele două minute au trecut: ceasul arată 7 punct. Impiegatul trage zăvorul și ridică oblonul, lăsînd ferestruia închisă numai cu geamul. Se uită afară. La geam, e un domn, care așteaptă; probabil acela ciocănea. Impiegatul ridică și geamul.

– Dv. ciocăneați așa?

– Da.

– Dv. nu știți că biuroul se deschide la 7?

– Ba da.

Și zicînd aceasta, domnul vîră adînc capul pe ferestruică înăuntru; impiegatul, surprins de această mișcare, se dă-napoi și lasă din mînă geamul mobil, care pică peste gîtul domnului ca tăișul unei ghilotine. Domnul vrea să tragă afară capul, dar nu poate.

– Ridică! domnule! strigă domnul cu ochii mari.

Impiegatul ridică binișor ferestruica; domnul își retrage capul.

– Ce poftiți?

– Am o afacere de registrat...

Și domnul iar vrea să vîre capul. Dar impiegatul prinde de veste, lasă repede geamul, care atinge vîrful nasului domnului.

– Poftiți pe ușă înăuntru, daca aveți vreo afacere! strigă impiegatul, făcînd acelui domn semn cu mîna, pe unde poate intra în biurou.

Domnul ascultă, pleacă de la ferestruică și-ndată apare în ușă. Este un om nici prea tînăr, nici prea

bătrîn; pare foarte ostenit, și un ochi deprins ar pricepe îndată că domnul acesta n-a dormit noaptea. E asudat și prăfuit; mișcările i sunt nesigure ca și articularea vorbelor. Apărînd în pervazul ușii, ține într-o mînă pălăria de paie, cam ghemuită; cu cealaltă mînă se ține de nas.

– Era să-mi tai nasul!... știi ce teribil m-ai lovit?

– Pardon!... dar nu stric eu... Dacă vîrîți așa capul...

– Nu face nimic... N-aveți un scaun?

– Poftiți.

Domnul șade alături de biurou...

– Teribil sunt de ostenit...

Zicînd acestea, domnul se uită lung la un pahar ce stă pe masă aproape gol, și din care a băut impiegatul.

– Mă rog, dacă nu vă supărați, aveți apă?

– Da.

– E rece?

– Potrivită.

– Nu-i puneți gheață?

– Ba da.

– Așa? îi puneți gheață?

– Firește.

– E flir... e firl...? ăsta...

– Da, avem filtru.

– Monșer! te superi dacă te-oi ruga pentru un pahar de apă?... Teribil mi-e de sete!

Impiegatul sună; un aprod se prezentă.

– Un pahar cu apă...

Apoi, după o pauză, către domnul:

– Ați zis că aveți o afacere...

– Da, am o afacere.

– Aici la noi?

– Da, la dv.... o afacere... Pesemne că acum s-a dus s-o scoată din puț...

– Cum s-o scoată din puț?

– Apa... că văz că nu prea are amicul de gînd să vie...

Aprodul intră. Domnul ia paharul și-l soarbe întreg pe nerăsuflate, apoi, ridicînd niște ochi foarte dulci și plini de mulțumire, cătră aprod:

– Mersi... Daca nu te superi... mai îmi dai unul?

Aprodul pleacă. Domnul, după ce s-a căutat prin toate buzunarele, cătră impiegat:

– S-a dus dracului! am pierdut-o!

– Ce?

– Ce, nece... e vorba, am pierdut-o?

– A fost o petiție...

– Nu, frate, batista... Monșer, te superi dacă te-oi ruga să-mi dai batista d-tale?... numai un moment.

Zicînd acestea, ia de pe masă batista impiegatului și, pînă cînd acesta să scoată măcar o exclamație, se șterge cu ea la gură de apă.

– Și dumneata nădușești ca mine.

Impiegatul dă să-și ia batista înapoi; domnul își trage mîna, se șterge de sudoare și pe urmă la nas; apoi înapoiază batista, punînd-o iar la loc pe masă.

– Și eu nădușesc al dracului!

Impiegatul ia batista şi o trînteşte departe în partea cealaltă a mesei; apoi se aşează, ia condeiul şi-ncepe a trece hîrtii la registru. Aprodul intră, aducînd al doilea pahar. Domnul ia paharul şi-l dă pe gît; pe urmă, cu tonul dulceag, făcînd semn să-i treacă batista:

– Dacă nu te superi...

Impiegatul se face că n-aude. Domnul se scoală, trece pe dinaintea mesei în partea cealaltă, se apleacă peste ea şi ia batista. Impiegatul vrea să i-o apuce; dar domnul s-a şters pe frunte şi la nas; pe urmă, aruncînd batista la loc:

– Mersi!

– Domnule, zice impiegatul, zici că ai venit cu o afacere... Mă rog... Noi n-avem timp aici să stăm de vorbă... Nouă ne plăteşte statul leafă, să lucrăm... Mă rog, ce afacere?

– Stăi că-ţi spun... E cald al dracului!

Se duce la butonul soneriei, pe care-l apasă. Soneria zbîrnîie lung.

Impiegatul, impacientat:

– Destul, domnule! Ce pofteşti?

– Dacă nu te superi, încă un pahar... mi-e sete al dracului. Az-noapte am umblat forfota cu nişte prietini... Nici n-am dormit... ştii...

După o pauză:

– Nu-i aşa că se cunoaşte că n-am dormit?

– Ba bine că nu!

– Pe unde n-am fost!

Aprodul vine. Domnul, cu multă politeţe:

– Drăguţă, dacă nu te superi, m-aş ruga... încă un pahar cu apă...

Aprodul iese. Domnul, către impiegat, cu delicateţe:

– Aveţi mult de lucru?

Impiegatul:

– Nici prea-prea, nici foarte-foarte... potrivit.

Aprodul aduce paharul. Domnul îl bea pe nerăsuflate; cătră aprod:

– Mersi.

Apoi cătră impiegat:

– Daca nu te superi, te-aş ruga... batista...

– Domnule! strigă impiegatul; înţelege odată că nouă nu ne plăteşte statul aici ca să stăm de vorbă; avem treabă; n-avem vreme de conversaţie... Spune: ce pofteşti? Aici n-are voie să intre nimeni fără afaceri. Ce afacere ai?

– Ce afacere?

– Da! ce afacere?

– Am dat o petiţiune... Vreau să ştiu ce s-a făcut. Să-mi daţi un număr.

– Nu ţi s-a dat număr cînd ai dat petiţia?

– Nu.

– De ce n-ai cerut?

– N-am dat-o eu.

– Da' cine?

– Am trimes-o prin cineva.

– Cînd? În ce zi?
– Acu vreo două luni...
– Nu ştii cam cînd?
– Ştiu eu?
– Cum, nu ştii? Cum te cheamă pe d-ta?
– Nae Ionescu.
– Ce cereai în petiţie?
– Eu, nu ceream nimic.
– Cum?
– Nu era petiţia mea.
– Da' a cui?
– A unui prietin.
– Care prietin?
– Unul Ghiţă Vasilescu.
– Ce cerea în ea?
– El, nu cerea nimic.
– Cum, nu cerea nimic?
– Nu cerea nimic; nu era petiţia lui.
– Da' a cui?
– A unei mătuşi a lui... ştia că viu la Bucureşti şi mi-a dat-o să o aduc eu.
– Cum o cheamă pe mătuşa lui d. Ghiţă?
– Nu ştiu.
– Nu ştii nici ce cerea...
– Ba, mi se pare că cerea...
– Ce?
– Pensie.

Impiegatul, ieşindu-şi din caracter şi zbierînd:

– Domnule, aici este Regia monopolurilor! aici nu se primesc petiţii pentru pensii! Du-te la pensii, acolo se primesc petiţii pentru pensii!
– Aşa? la pensii, care va să zică?

Merge la sonerie, apasă butonul; soneria zbîrnîie foarte lung.

– Destul, domnule!
– Uite ce e: dacă nu te superi, te-aş mai ruga pentru un pahar cu apă.

Aprodul intră.

– Uite ce e, drăguţă, dacă nu te superi, te-aş mai ruga pentru un pahar cu apă.

Aprodul iese.

Impiegatul bufneşte şi scrie cu ochii aplecaţi în registru.

– Aşa?... care va să zică, la pensii?

Aprodul vine. Domnul ia paharul.

Impiegatul, după ce l-a lăsat să bea în ticnă, către aprod:

– Dă-l afară!

Domnul, plecînd, foarte politicos:

– Mersi... Mă duc... Aşa? care va să zică, la pensii, care va să zică?!

„Universul", 1900, 29 sept.

LANȚUL SLĂBICIUNILOR

Am și eu o slăbiciune, și eu sunt om! dorințele grațioasei mele prietene domnișoara Mari Popescu sunt pentru mine porunci, la cari mă supun cu atît mai bucuros cu cît văd că prietena mea nu abuzează niciodată de influența nemărginită ce știe bine că exercită asupră-mi... De astă dată, ce mare lucru-mi cere?

„Stimate amice,

Știu ce prieten ești cu profesorul Costică Ionescu și cît nu e în stare să-ți refuze o rugăminte. Mă-ndatorezi pînă-n suflet dacă obții de la el pentru elevul Mitică Georgescu din clasa IV liceul X... la latină nota 7, fără de care, băiatul, care mi-e rudă de aproape, rămîne și anul acesta repetent, ceea ce ar fi o mare nenorocire pentru familia lui – o familie dintre cele mai bune – și pentru mine o mare mîhnire.

Cu cele mai afectuoase salutări, a dumitale bună prietenă,

Mari Popescu.“

A! irezistibilă grație, cum știi de frumos să poruncești! și ce bine s-a nemerit! Ionescu are și el o slăbiciune, și el e om! ține la mine și nu e în stare să mă refuze. Repede mă arunc într-o birje și alerg la Ionescu, profesorul de latinește.

– Dragă Costică, viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știu cît pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune care mă interesează în așa grad, încît dacă n-aș fi pe deplin convins că tu, care mi-ai dovedit totdeauna, fără să dezminți niciodată o afecțiune, ce pot zice că la rîndul meu... în fine...

– În fine, zice Ionescu, am înțeles... Nu trebuia să mă iei așa pe departe. Vii să mă rogi pentru vreo loază de elev de-ai mei.

– Nu e loază, Costică; e un băiat dintr-o familie dintre cele mai bune: mi-e rudă.

– Cine știe ce leneș, ce dobitoc!

– Nu-i adevărat, dragă Costică; este un băiat prea cumsecade... Să nu mă lași!... Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știu cît pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune...

– Ei, lasă astea! știi că țiu la tine; ce mai încap între noi astfel de fraze banale?... Ce notă vrei să-i dau pîrlitului tău de protejat?

– 7, dragă Costică...

– Apoi, dacă n-o fi știind nimic animalul!

– Ei, acuma și tu! zi că nu știe; parcă el o să fie cel dintîi și cel de pe urmă care să treacă fără să știe... Te rog, dragă Costică! dacă rămîne băiatul repetent încă un an, e o nenorocire pentru familia lui – o familie dintre cele mai bune – și pentru mine o mare mîhnire...

– A! irezistibilă milogeală prietenească! zice Costică; ce bine știi tu să poruncești! Aide! să-ți fac hatîrul și de data asta... să-i dau nepricopsitului 7.

– *Merci*, dragă Costică, mare pomană-ți faci!

– Cum îl cheamă?

Eu caut repede-n buzunare scrisoarea d-rei Mari Popescu... Nu e... Zic lui Costică:

– Un moment!...

Și ies ca din pușcă, sar în birjă și alerg acasă... Acasă, scrisoarea nicăieri... Fuga la d-ra Popescu.

– Prea-grațioasa mea prietenă, lucrul merge bine; am obținut de la profesor nota dorită; decît, acuma am nevoie să știu numele protejatului matale... Cum îl cheamă pe tînărul?

– Ți-am scris numele în scrisoarea mea.

– Da, dar scrisoarea dumitale am rătăcit-o acasă printre alte hîrtii, și lucrul este urgent: ca să nu pierd vremea căutînd-o, am venit la d-ta... Cum îl cheamă?

– Zău, nu mai țiu minte, zice drăgălașa mea amică; pentru că, drept să-ți spun, madam Preotescu, o bună prietină a mea, la care țiu foarte mult – nu sunt în stare să-i refuz nimica – m-a rugat să-ți scriu, că știe că ții foarte mult la mine și nu mă refuzi niciodată, și ești prieten cu d. profesor Costică Ionescu, care ține foarte mult la d-ta și nu e-n stare să-ți refuze nimic.

– Atunci, ce e de făcut? zic.

– Du-te d-ta la madam Preotescu și întreab-o cum îl cheamă pe băiatul pe care mi l-a recomandat ca să ți-l recomand d-tale.

– Sărut mănușițele.

Și alerg la Preoteasca... Zic:

– Madam Preotescu, uite la ce am venit să vă deranjez: ați recomandat amicei mele d-rei Mari Popescu pe un tînăr, să mi-l recomande mie, să-l recomand amicului meu Costică Ionescu, profesorul...

– Da.

– Ei! cum îl cheamă?

– Nu ți-a scris Mari?

– Ba da, dar am rătăcit scrisoarea și d-ra Popescu a uitat cum îl cheamă și m-a trimis să-mi spuneți dv.

– Eu... drept să-ți spun... nu mai mi-aduc aminte, pentru că i-am avut numele pe o însemnărică, pe care am lăsat-o la Mari; dar putem afla de la Diaconeasca – șade aci aproape – ea m-a rugat, că știe cît ține Mari la mine și d-ta nu refuzi nimic lui Mari și d. Costică Ionescu, profesorul, pe d-ta nu te refuză niciodată.

– Atunci, zic, cum facem?

– Stăi nițel, să trimiț să cheme pe Diaconeasca; este aci alături.

N-aștept mult. Madam Diaconescu vine. Dar, fatalitate! și dumneaei se află în aceeași necunoștință despre numele junelui nostru protejat: însemnărica i-a dat-o amicei sale madam Preotescu.

– Ce-i de făcut?

– Aleargă la Iconomeasca!

Alerg la Iconomeasca... De acolo, la Sachelăreasca... Pe urmă la Piscupeasca... În sfîrşit, am dat de izvor... Tînărul este nepoţelul lu' madam Piscupescu, băiatul surioarei dumneaei, a lu' madam Dăscălescu: Mitică Dăscălescu.

Nimic nu refuzăm – madam Piscupescu lu' madam Dăscălescu, madam Sachelarescu lu' madam Piscupescu, madam Iconomescu lu' madam Sachelarescu, madam Diaconescu lu' madam Iconomescu, madam Preotescu lu' madam Diaconescu, d-ra Popescu lu' madam Preotescu, eu d-rii Popescu, şi mie amicul Costică Ionescu... Alerg la Costică Ionescu:

– Dragă Costică, să nu mă laşi... Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi, ştiu cît pot conta pe amiciţia ta şi nu-mi permit a mă-ndoi un moment...

– Lasă, omule, fleacurile...

– Să-i dai nota 7, cum mi-ai promis...

– Cui, frate?

– Lui Mitică Dăscălescu.

– Mitică Dăscălescu!... Nu ţiu minte să am vreun şcolar cu aşa nume.

– Nu se poate!

– Să vedem...

Şi se uită în cataloage.

– Nu; n-am nici unul Mitică Dăscălescu, în cursul inferior; ai făcut confuzie; trebuie să fie în cursul superior.

Alerg... de astă dată drept la madam Piscupescu.

– Madam Piscupescu, de ce clasă dă examen nepoţelul matale?

– De clasa VI.

– A! zic eu... Bine.

Şi dau fuga-napoi la Ionescu; zic:

– E în clasa VI Mitică Dăscălescu al meu.

– Atunci nu e la mine, e la Georgescu; îl cunoşti pe Georgescu?

– Nu. Tu nu-l cunoşti? ţi-e coleg.

– Ba da, ţine foarte mult la mine, nu e-n stare să-mi refuze nimic.

– Atunci, zic eu, mă rog ţie, nu mă lăsa!... ştiu că pot conta pe amiciţia ta şi nu-mi permit...

– Iar?... Eşti cu birja... hai de mă du degrabă la Georgescu.

– Haide.

Ajungem... Aştept în birje pe Ionescu. Peste cîteva momente iacătă-l.

– Ai avut mare noroc c-am venit tocmai la pont; daca mai întîrziam un sfert de ceas, pînă la două, mergea cu cataloagele la şcoală şi trecea notele în matriculă: protejatul tău avea un 3.

– Şi acuma?

– Are 7.

Uite-te, am gîndit eu, ce va să zică o întîrziere de cîteva minute: cum poate nenoroci pe un tînăr! Rămînea Mitică Dăscălescu iar repetent, cu toate că ţine

la el atîta mamiţă-sa Dăscăleasca, la care ţine Piscupeasca, la care ţine Sachelăreasca, la care ţine Iconomeasca, la care ţine Diaconeasca, la care ţine Preoteasca, la care ţine mult graţioasa Popeasca, la care ţiu foarte mult eu, la care...

„Moftul român"*, 1901, 24 iunie.

LA MOŞI...

Vagoane de tramvai galbene şi albastre, tramcare, trăsuri boiereşti, căruţe mitocăneşti şi biciclete şi lume multă pe jos... De pe atîtea strade şi căi, ca de pe atîtea braţe ale unui fluviu uriaş, se varsă, ca-ntr-o mare zgomotoasă, pe bariera de la capul podului Tîrgului de Afară, valuri peste valuri de omenire. Precum este greu să se mai întîlnească două picături de apă odată ce au apucat să intre fiecare după soarta ei în largul mării, aşa ar fi şi pentru două persoane să se mai găsească, rătăcite odată în învălmăşeala Moşilor, daca n-ar fi cuminţi să-şi hotărască mai dinainte locul şi momentul de întîlnire. De aceea, foarte cuminte au făcut madam Georgescu a lui d. Mitică ceaprazarul şi madam Petrescu a lui d. Guţă de la minister şi cu tanti Lucsiţa, moaşa diplomată, de şi-au dat *rendez-vous*: la trei ceasuri fix în pavilionul central la berărie – cine vine întîi aşteaptă pe ceilalţi.

În interiorul unui vagon închis al tramvaiului vechi, stau înghesuite, pe banchete şi-n picioare, treizeci şi patru de persoane suferind foarte tare. Între toate acestea, una sufere mai grozav – e cucoana Lucsiţa; fiindcă toate celelalte sufăr numai de căldură şi de sete, pe cîtă vreme dumneaei sufere pe lîngă astea şi de foame. Cînd se opreşte vagonul la Sf. Gheorghe, se face roşie, apoi galbenă şi pe urmă simte o sudoare rece, şi iar fierbinţeală şi iar răceşte, şi răsuflă greu, ştergîndu-se pe sub bărbia grasă, şi zice:

– Uff! dacă stiam, mai bine luam birze! (Că vorbeşte cam peltic.) Teribelă căldură! mor!

Vagonul porneşte de la Sf. Gheorghe şi intră în Calea Moşilor... Parcă umblînd, tot e mai bine, tot se mai face niţel curent. Curentul astîmpără puţin căldura; dar foamea nu se poate astîmpăra cu o slabă suflare de vînt. A fost desigur o mare imprudenţă din partea acestei dame să plece de-acasă aşa, trei ceasuri după dejun, fără să guste ceva, mai cu seamă că, din cauză că se grăbea să nu scape ora de *rendez-vous* la pavilionul central, a dejunat aşa de uşor: trei ouă răscoapte, o căpăţînă de miel cu borş, nişte stufat, prune cu carne, friptură la tavă şi salată de castraveţi, trei cinzecuri cu sifon şi o cafeluţă.

La Zece Mese, vagonul se opreşte iar. Cocoana Lucsiţa se simte foarte rău. Pe trotoar, lîngă ferestrele vagonului, se aude, acoperind tot zgomotul stradei, glasul unui bragagiu. Moaşa se scoală cu o hotărîre supremă

și, pardon în dreapta, pardon în stînga, își face loc pînă la ușă; împinge cu puterea desperării pe toți de pe platformă și dă să sară; vagonul se pune-n mișcare; moașa se aruncă jos făcînd un pas fals. Bragagiu, de două ori salvator! Daca nu-l apuca în brațe, cine știe ce se-ntîmpla cu cocoana Lucsița, cum e corpolentă și robustă!

Într-un colț e puțintică umbră. Acolo îl atrage ea pe salvatorul ei și bea una după alta două litre de bragă. Braga este, ca băutură, foarte răcoritoare și igienică; iar ca mîncare, cea mai ușoară și totdeodată cea mai reconfortantă. În cîteva clipe, moașa Lucsița s-a simțit rentremată: sfîrșeala și acel sentiment de pierzare, care-i vine omului cînd simte un gol de haos la lingurea, au dispărut cu desăvîrșire. Dar este tîrziu: două ceasuri și trei sferturi... Vagoane după vagoane trec toate pline cu vîrf: un locșor nu se mai găsește. La fiecare vagon, cocoana moașa face semne cu umbreluța, cu batista, strigă: „oprește!"

– Nu mai e loc!

Și vagoanele își urmează drumul cu indiferență. Dar iată că se aude prin toată uruiala un sunet de timbru: un vagon se oprește. Doi tineri eleganți de pe treapta platformei de dinainte se dau jos scuturîndu-și pantalonii și pulpanele redingotelor de contactul cu mitocanii. Locuri goale! Cocoana moașa se aruncă cu toată bravura, apucă bara de fier, suie treapta, împinge, se vîră și ajunge pe platformă. Un tînăr, strivit sub presiunea cucoanei, zice:

– Pardon, doamnă! Nu vedeți că nu mai avem loc?

– Eu văz că este! răspunde cocoana Lucsița.

– Da; da' dumneavoastră sunteți corpolentă!

– Bine că esti dumneata subțirel!... Pe mine asa m-a făcut Dumnezeu, voluptoasă!... Cui i plațe!... cui nu...

– Taxa, mă rog! strigă conductorul.

Coana Lucsița scoate din portofel biletul pe care-l avea din Piața Teatrului. Conductorul observă biletul.

– Ăsta nu-i de la mine.

– Da' de la ține? întreabă cocoana.

– De la alt vagon.

– Da' țe? nu e tot vagonul vostru? Am plătit pînă la bareră... m-am dat zos...

– Dacă v-ați dat o dată jos, întrerupe conductorul, trebuie să plătiți a doua oară.

– A doua oară? Bravos! frumoasă sarlatanie!

Dar în sfîrșit plătește și ia biletul nou. Vagonul sosește la barieră. Cocoana Lucsița coboară. Din amîndouă colțurile vine profumul de mititei: e o senzație neplăcută pentru cine e sătul; dar cui i-e foame, profumul acesta-i pare mai bun decît odagaciul. Cocoana Lucsița se pornește cu nările umflate spre unul dintre colțuri, ca o panteră atrasă de mirosul țapului sălbatic.

– Băiete! doi mititei!

Reconfortată, o ia pe jos și intră în pavilionul central, unde o așteaptă cu nerăbdare compania.

– Mitică! zice cocoana moașa, după ce rupe o bucată de turtă dulce de la madam Georgescu; fați ținste?...

Mă! băiete, o halbă!... da' să nu-mi pui guler de gheneral!

Tîrgul e în toiul lui... Lume, lume, e ceva de speriat, pe onoarea mea!

După ce plătește d. Mitică, zice madam Petrescu:

– Haideți întîi pe la oale, că am promis să cumpăr un fluieraș pentru băiețelul lu' madam Ionescu, stăpîna casei.

– Haide.

Și au plecat spre oale.

Cînd să treacă drumul, coana moașa zice:

– Stați!

Gogoși prăjite în ulei! Sahanul clocotește... Una... două... trei...

– Aide, țațo! lasă-le focului de gogoși! nu simți că miroase a rînced? Iar o să-ți strici stomacul.

– Ba, să mă ierți! nu miroase deloc a rînțed.

La oale... A cumpărat madam Petrescu fluierașul și au pornit toți la grădină la Iliad. Cînd să intre, strigă cocoana moașa la unul cu fes:

– Mă! dzeanabet[1], ăla cu sampanica! ad-o limonadă!...

Și după ce bea:

– E rețe, bravos! mai ado una.

Pe urmă trag toți planeta de la o italiancă cu papagalul. D. Mitică a citit planeta cocoanii Lucsiții:

„Ai să pați multe după inima ta cea largă; dar să ai coraj, căci vei trăi pînă la adînci bătrînețe în mare fericire."

[1] Afurisitule!

– Ei, ass! țe să mai paț; dacă n-am pățit eu cît am fost zună! acuma, haber n-am!

Pe urmă d. Mitică a tratat-o pe tanti cu două bărdace de floricele calde...

Lăutari cu țambalul, și flașnete, și claranete cu toba mare, și trîmbicioare, și fluierașe, și hîrîitori, și clește clănțănind pe grătare, și strigăte, și zbierete, și chiote! – e o plăcere!... și un miros de grătar încins! – e o bunătate!... S-a așezat prin urmare compania noastră la o masă, și a comandat cîrnați și fleici și două baterii cu sifon mare.

– Mă băiete! a strigat coana moașa... la fleiți să le pui țimbru, m-ai înțeles? si să le frețe bine cu țeapă, m-ai prițeput?

Și trage-i pe urmă fălci!

– Ce cioar'le, țațo! zice madam Georgescu; iar mănînci?

– Țe mănînc? țe-am mai mîncat?

Și s-a făcut roșie ca sfecla și a băut un macmahon pe nerăsuflate. Dar deodată, ca printr-un farmec, se opresc într-o clipă și lăutarii și cimpoierii și claranetele și toate glasurile, și în acea clipă se aude banca pe care stă coana Lucsița făcînd ca o cadență de fagot; apoi, iar pornește cu mult brio grandioasa simfonie: muzici, jucării, clește, glasuri...

– Țe? țe rîdeți? zice coana moașa roșie ca focul.

– Nu-i nimica! strigă d. Mitică. Sifonul meu a făcut așa.

– Ce sifon? zice madam Petrescu. Nici n-ai pus mîna pe el!

– Parcă dumneata n-ai văzut sifoane să scîrţîie fără să le atingi! dacă răsuflă la maşină...

Dar pînă să explice d. Mitică, moaşa s-a sculat repede şi s-a pierdut în învălmăşeală.

– Unde-i ţaţa? unde-i coana moaşa?

– S-a dus în grădină, zice d. Mitică, să mai tragă o planetă!...

Al dracului d. Mitică!

„Universul", 1900, 5 iunie.

TREN DE PLĂCERE

S-a hotărît, care va să zică...

Madam Georgescu – Miţa Georgeasca – cu d. Georgescu – Mihalache – pleacă la Sinaia cu trenul de plăcere. Însă, de mult madam Georgescu a promis „puiului" să-l ducă odată şi pe el la Sinaia; prin urmare, trebuie să-l ia şi pe puiul; dar puiul nu merge nicăieri fără „gramamà"; prin urmare şi pe gramamà trebuie s-o ia. Puiul este mititelul Ionel Georgescu, în etate de cinci anişori împliniţi, unicul fruct pînă astăzi al amorului părinţilor săi; iar gramamà este cocoana Anica, mamiţa mamiţichii puiului.

Trenul de plăcere pleacă din Gara de Nord sîmbătă după-amiazi, la orele trei fără cinci. Sîmbătă, aşadar,

de la amiazi, amîndouă aceste doamne încep să se pregătească de plecare. Madam Georgescu este pe deplin stabilită asupra toaletei sale: bluza *vert-mousse*, jupa *fraise écrasée* şi pălăria asortată; umbreluţa a roşie, mănuşile albe şi demibotinele de lac cu cataramă; ciorapii de mătase vărgaţi, în lungul piciorului, o bandă galbenă şi una neagră, despărţite cu cîte un fir stacojiu. Cocoana Anica se-mbracă în negru, aşa se-mbracă dumneei de cînd a pierdut pe răposatul Nicula; coloare deschisă n-a mai purtat, decît acuma, de curînd, barej conabiu la cap. Cît despre puiul, nici nu mai încape discuţie – el va purta la Sinaia uniforma de ofiţer de vînători ca prinţul Carol. Pînă să potrivească mamiţa pe madam Georgescu, pînă să-mbrace pe puiul şi să-i puie sabia, iată că s-a făcut ceasul două fără douăzeci. La ceasurile două fără un sfert, iată soseşte şi d. Georgescu cu un muscal cu cauciuc. Cum intră şi dă cu ochii de gramamà, strigă:

– Cocoană! încă n-ai plecat? să ştii c-ai pierdut trenul! Pînă s-ajungi la tramvai, cum umbli d-ta; pînă să-l apuci, că poate n-ai noroc să-ţi treacă tocmai atunci; pînă să ajungi la gară – s-a isprăvit! n-are să te-aştepte trenul pe dumneata...

Apoi, văzînd pe gramamà că tăndăleşte căutînd nişte chei:

– N-auzi, cocoană, că scapi trenul?

Cocoana Anica porneşte, şi madam Georgescu după ea:

– Mamițo, știi unde am vorbit să ne-ntîlnim: în salon de clasa-ntîi... Ai auzit?

Gramamà a plecat să caute tramvaiul. D. Georgescu cu familia și cu un coșuleț elegant de provizii – salam, opt ouă răscoapte, un pui fript, două jimble, sare, piper, în sfîrșit tot ce trebuiește – se urcă în birjă și:

– La gară, gaspadin!

De douăzeci și cinci minute, familia Georgescu stă în salon de clasa-ntîi, și gramamà nu mai sosește. Ceasornicul arată două și jumătate... Madam Georgescu începe să devie impacientă. Trei fără douăzeci și cinci... Mai sunt douăzeci de minute; la casă se dau bilete, și cocoana Anica nu mai vine. D. Georgescu începe a bănui că n-are să trebuiască a mai lua patru bilete, poate că trei or s-ajungă, și pornește din salonul de așteptare să meargă la ghișet. Dar în ușă-ntîlnește piept în piept pe gramamà, care nu mai poate de gîfîială.

– Uf! nu mai poci! zice cocoana Anica.

Dar d. Georgescu îi numără parale potrivite pentru un bilet de dus și-ntors clasa III, și-i arată ghișetul respectiv.

Peste cîteva minute, trenul zboară-nspre Carpați.

– Biletele, vă rog, domnilor, zice politicos conductorul intrînd în primul vagon de clasa-ntîia.

D. Georgescu arată două bilete.

– ... Mititelul... al dv.? întreabă conductorul arătînd pe ofițerașul de vînători, care s-a suit cu picioarele pe bancheta de catifea.

– Da! dar n-a-mplinit patru ani... Nu trebuie să ne-nveți dumneata pe noi regula, zice madam Georgescu.

Conductorul salută politicos și trece mai departe.

– I-ai spus mamiții (întreabă discret madam Georgescu pe consoartele dumneaei) să bage de seamă să nu-i fure cineva coșul?

D. Georgescu dă din cap și se mulțumește să zică numa:

– Hîhî!

Mai discret încă, întreabă d. Georgescu pe consoarta d-sale:

– I-ai dat ceva parale?

Madam Georgescu răspunde consoartelui tot așa de laconic cum i-a răspuns și dînsul.

– Cît?

Madam Georgescu arată mîna cu cele cinci degete răsfirate: cinci – adică, o băncuță.

Treizeci de bani tramvaiul de la Zece Mese pînă la gară: care va să zică gramamà are încă douăzeci de bani pentru ca să cumpere două legături de vișine la Comarnic. Și-n adevăr, le și cumpără și le și mănîncă pe jumătate pînă la Valea Largă, cu sîmburi cu tot. Trenul sosește la Sinaia regulat. Lume – destulă. Dar cu toată-mbulzeala, cine știe să-și facă un plan bine hotărît nu se rătăcește niciodată. Familia Georgescu știe perfect ce are să facă pas cu pas și minută cu minută. Astfel, madam Georgescu, cu d. Georgescu și cu puiul se urcă-n birjă și merg drept la parc, unde muzica

militară cîntă cadrilul *Les petits cochons*, să se asigure de o odaie cu două paturi la Regal; iar gramamà cu coşul merge la Mazăre, să se asigure de o odaie cu un pat: e atît de aproape Mazăre de gară, că nu face pentru ca să mai dai parale la birjă. D. Georgescu însă dă unui băiat un ban, să ducă după gramamà coşul.

S-a întunecat... Lămpile electrice încep a sclipi. Puiului i-e foame. D. Georgescu lasă pe madam Georgescu pe o bancă în aleea principală, unde e toiul promenadei de lume bună, şi pleacă cu puiul la gramamà. Fatalitate! La otel Mazăre, i se spune că n-a fost odaie goală şi că a trimes-o pe jupăneasa la otel Manolescu, devale. D. Georgescu coboară cu bravul ofiţeraş de vînători, care este foarte obosit şi flămînd. La Manolescu, iar fatalitate! n-a fost odaie goală, şi a trimis-o pe jupăneasa la otel Voinea, în Izvor. D. Georgescu suie cu bravul ofiţeraş, după ce i-a cumpărat o franzelă şi i-a dat să bea apă. Trecînd spre Izvor, se abate prin parc să spuie lui madam Georgescu, nu cumva să-şi piarză răbdarea aşteptîndu-l... Fatalitate! Madam Georgescu lipseşte de pe bancă. D. Georgescu lasă un moment pe puiul, care nu mai poate umbla, să se odihnească pe bancă, face cîţiva paşi în sus, apoi în jos, să găsească pe madam Georgescu. Madam Georgescu, nicăieri! Se-ntoarce să ia pe puiul, să-l ducă la Voinea şi să se-ntoarcă apoi în parc, unde trebuie pînă-n fine să găsească pe madam Georgescu. Fatalitate! Puiul lipseşte.

– Pardon, zice d. Georgescu către un domn care stă pe bancă, n-aţi văzut un copilaş frumuşel, îmbrăcat în uniformă ca prinţul Carol?

– Ba da... Acu a plecat cu o damă...

– Cu o damă înaltă, cu o bluză verzuie şi cu jupă...

– N-am băgat de seamă; dar am auzit că dama-i zicea „puiule“ şi băiatul „mamiţico“.

– Pardon, încotro a pornit?

– Încoace, răspunde domnul, arătînd înspre Mazăre. Dama zicea că-l duce pe puiul la gramamà.

D. Georgescu porneşte înapoi la Mazăre... Acolo i se spune – fatalitate! – că madam Georgescu a fost acum cu puiul şi, negăsind pe gramamà, a plecat devale la Manolescu. Degrab' la Manolescu...

– A fost o damă cu băieţelul cu care aţi fost dv. şi i-am spus tot cum v-am spus dv., că n-am avut odaie, şi am mînat-o la Voinea.

D. Georgescu suie şi porneşte cu pas regulat cătră Izvor. Ajunge foarte obosit şi asudat la Voinea... Fatalitate! La Voinea nu se află nici madam Georgescu, nici puiul, nici gramamà, nici coşul.

– Ce-i de făcut?

Cu toată inteligenţa lui, d. Georgescu stă cîteva momente pe loc fără să poată răspunde la această-ntrebare... Va trebui să răspunză însă...

– Ce?

Pentru cine nu e deprins să se caţere pe munţi, putînd trece ca o capră din valea Prahovei în a Ialomiţei, Sinaia

nu se poate compara mai nemerit decît cu un stomac: o încăpere mai mult sau mai puțin largă, avînd două deschizături destul de strîmte. Te-a înghițit odată Sinaia, nu mai poți ieși decît ori pe sus, spre miazănoapte, către Predeal, ori pe jos, spre miazăzi, către Comarnic. Prin urmare, își face d. Georgescu următoarea judițioasă socoteală:

„Trebuie să fie în Sinaia, că n-au avut pe unde zbura."

N-apucă să isprăvească această gîndire, și cineva, venindu-i drept în față, sub lumina unei lămpi electrice, îi zice:

– Să-mi scrii, nene Georgescule!

– Adio, Mitică...

– Te așteaptă-n parc madam Georgescu cu familia Vasilescu și cu locotenent Mișu...

– În parc?... Să-mi scrii, Mitică!

– Adio și n-am cuvinte, nene Mialache!

D. Georgescu îndoiește pasul... intră în parc; caută peste tot... Madam Georgescu – fatalitate! – nicăieri. Obosit, omul șade pe o bancă, să răsufle, și, pentru prima oară, după o alergătură de cinci ceasuri, înjură în gînd... Pe cine?... Pe coana Anica... Dumneei a făcut toată încurcătura, dumneei face toate încurcăturile... Dar... nu strică dumneei; el strică; nu trebuia s-o ia; trebuia s-o lase la București... șezînd astfel pe bancă-n parc, în prada unor gîndiri destul de nefavorabile cocoanei Anichii, d.

Georgescu nu ia seama că muzica a plecat și că lumea încet-încet s-a strecurat mergînd fiecare către culcușul său. A! e grozav să ai ființe iubite, rătăcite departe de tine, și să nu știi la un moment în ce loc se află, ce fac, ce li se-ntîmplă, ce vorbesc, ce simt, ce gîndesc despre tine... le e lor dor de tine, cum ți-este ție de ele? etc. etc.

„Unde dracul s-a băgatără?" zice d. Georgescu...

Și iar o înjurătură – de astă dată la adresa tutulor celor trei ființe iubite pe cari le caută fără să le găsească. Dar iată că un glas simpatic îl trezește pe d. Georgescu din urîtele-i gînduri.

– Bravos! d-le Mialache! bravos!

Este cocoana Anica, mamița lui madam Georgescu.

– Cocoană! strigă ginerele, sărind drept în picioare... Unde umblați, cocoană?

– Bravos! tot dumneatale-ntrebi...

– Firește că eu, daca nu știu... De cinci ceasuri de cînd umblu după dv.

– După noi!... Ce spui, frate?... Dar la Oppler nu puteai să vii?... A nemerit orbul Brăila... și d-ta...

– La Oppler te-am trimes eu pe d-ta? strigă d. Georgescu scos din pepene... La Oppler? Dracul era să știe că dv. sunteți la Oppler... Eu v-am căutat la Mazăre, la Manolescu, la Voinea, în parc...

– La Voinea?... Nu mi-a zis Mița că ne-a găsit loc la Vasileasca?...

– Cînd ți-a zis Mița că ți-a găsit loc la Vasileasca?
– Cînd ne-am întîlnitără pe bulivar...
– Cînd v-ați întîlnitără pe bulivar?
– Cînd mergeam la Voinea... ne-am întîlnitără, că nu l-am găsit...
– Pe cine?
– Pe Voinea... Fincă ne-am întîlnitără cu Măndica...
– Care Măndica? zbiară d. Georgescu.
– Vasileasca, omule! și cu Mița...
– Ei! și unde e acuma Mița?
– Nu ți-am spus?
– Cînd mi-ai spus?
– Mialache! ești nebun? Nu ți-am spus că te-așteaptă la Oppler cu Vasileasca și cu fratele Vasileaschii, locotenent Mișu de la itidență?
– Dar puiul?
– L-am culcat.
– Unde?
– Nu ți-am spus?
– Cucoană! ești nebună? cînd mi-ai spus?
– Nu ți-am spus că am tras la Măndica?
– Ei?!
– Nu zbiera așa!... Ei! ne-a dat un pat pentru puiul în odaie la copiii ei, și Miții i-a dat odaia lui Mișu, și el doarme pe canapea în antreluță...

Din vorbă-n vorbă, au ajuns la Oppler. La Oppler, fatalitate! toate luminile sunt stinse.

– S-a dusără la Vasileasca acasă.

D. Georgescu și coana Anica suie încet pe drumul prăpăstios către strada Furnica. E o noapte caldă, cu lună plină... Cu cît suie, cu atît se desfășură la picioarele drumeților panorama mirifică a Sinaiei, cu simetricele ei constelații de lampioane electrice. Vederea aceasta o încîntă pe coana Anica... D. Georgescu e mai puțin simțitor față cu măreața priveliște și înjură bombănind. Au ajuns în sfîrșit la Villa Măndica. Puiul doarme cu copiii Vasileaschii; dar, fatalitate! madam Georgescu lipsește. A plecat.

– Unde?
– A plecatără acușica toți, zice servitoarea somnoroasă, la Sfînta Ana.
– Și d. Mișu locotenentul? întreabă coana Anica.
– Și dumnealui, răspunde slujnica.
– Du-te și dumneatale repede, Mialache! zice cocoana.

Dar d. Mialache izbucnește:

– Ce? cocoană! ce? sunt nebun? dumneatale mă socotești cal de poște?
– Nu striga, că scoli copiii!
– De cinci ceasuri de cînd alerg după dv. ca un turbat, nu e destul? Nu mai mă duc.
– Du-te, Mialache mamă! zice foarte rugătoare cocoana; o să-i faci mare plăcere Miții și la toți.
– Nu mai poci...
– O să te căiești, Mialache!
– De ce să mă căiesc?... Nu mă duc! n-o găsesc nici acolo... Mai bine, adu coșul.

Cînd zice d. Georgescu acestea, orologiul de la castelul Peleş se aude-n depărtare bătînd noaptea jumătate. Cocoana scoate coşul de subt canapea, slujnica aduce o sticlă cu vin, şi d. Mialache se pune să supeze cu coana Anica. La supeu, d. Mialache povesteşte cu de-amănuntul toate peripeţiile prin cari a trecut; iar cocoana Anica, cum s-a-ntîlnitără cu madam Vasilescu şi cu toată compania şi cu locotenent Mişu, care e mucalit al dracului „şi cîntă teribel". Apoi, după supeu, s-a culcat d. Georgescu în odaia locotenentului, rezervată pentru el şi madam Georgescu; iar gramamà, în odaia copiilor, cu puiul.

Dormeau încă profund cînd, pe la cinci şi jumătate dimineaţa, un zgomot straşnic, clopoţei de trăsură, lăutari şi chiote, i-a smuls din braţele lui Morfeu. Se-ntorcea compania de la Urlătoare, cu lăutari: madam Vasilescu, madam Costandinescu, nepoţica ei, domnişoara Popescu, şi d. Vasilescu şi madam Georgescu şi locotenent Mişu... Fusese o partidă de plăcere improvizată, o fantazie a locotenentului.

– Vezi, cocoană? zice d. Mialache lui gramamà. Vezi? dacă mă luam după vorba d-tale şi mă duceam şi la Sfînta Ana!...

Ah! a fost o plăcere ce va rămînea neuitată... Pe lună, cu trăsurile la pas, şi dasupra armoniei apelor de munte şi şoaptelor pădurii, lăutarii acompaniînd încetinel şi d. Mişu cîntînd menuetul, pe care-l cîntă regulat muzica în parc şi care-i place atîta lui madam

Georgescu!... De aceea, cu sufletul încărcat de fermecătoare amintiri, seara, la Bucureşti, cînd îşi face toaleta de culcare, madam Georgescu zice oftînd:

– Ah! mamiţo! menuetul lui Pederaski[1] ... mă-nnebunesc!

„Universul", 1900, 4 şi 11 aug.

ATMOSFERĂ ÎNCĂRCATĂ

E o zi posomorîtă de primăvară; dar e zi de sărbătoare, mare repaus dominical... Ai observat şi dumneata, cititorule, cîte progrese a făcut opinia noastră publică de cînd avem legea repausului dominical?... E zi de sărbătoare. Pe stradele principale este o mişcare febrilă neobicinuită. Mulţimea circulă cu mare greutate; grupuri se aglomerează la răspîntii, unde discută fierbinte; toată lumea e cuprinsă de nervozitate... Miroase în aer, nu, după expresia clasică, a iarbă de puşcă – din norocire, moravurile poporului nostru sunt mai blînde decît ale altor popoare, mai civilizate chiar – miroase a... ghiontuială. Dar ce e? De ce fierbe lumea? Se face o manifestaţie populară monstră în contra guvernului, care vrea să treacă prin camere *à la vapeur*[1] legea pentru înfiinţarea *monopolului băuturilor spirtoase!* De cînd ne bucurăm de binefacerile regimului

[1] Paderewski, Ignacy, compozitor şi pianist polonez (1860-1941).
[1] Sub presiune, în grabă (fr.).

parlamentar, n-a trecut această țară printr-o agitație mai grozavă.

Drept să spun: să merg la manifestație, n-am curaj, fiindcă am aflat că guvernul este hotărît să reprime cu toată energia mișcarea populară, și n-am poftă să-mi stric vreun os pentru o simplă curiozitate de gură-cască. Pe stradă să mă plimb, e foarte frig; și afară de asta, te pomenești că mă încurc în vreo discuție și-mi capăt beleaua... Cine știe dacă nemeresc să mă adresez în mulțume cuiva de aceeași părere cu mine; și-n astfel de împrejurări, un om ca mine care nu înțelege mîndria eroismului civic, trebuie ori să discute cu oameni de aceeași părere, ori și mai bine să n-aibă nici o părere. Dar dacă n-ai nici o părere, în astfel de împrejurări, cînd mai toată lumea are o părere, ești în primejdie să superi pe oricine are una. E mai bine așadar să mă retrag discret într-un colț și să tac. Intru într-o berărie și aștept să pice din moment în moment ediția de seară a ziarelor politice... Sunt tare nerăbdător să aflu ce a fost la manifestație.

E lume destulă și-n berărie. Un cunoscut mi se așază alături.

– Ei! ce zici?

– Ce să zic? răspund eu... Bine.

– Cum bine? Asta e bine?

– De! zic; știu și eu?

– Cum, știu și eu? Daca dumneata, cetățean care te pretinzi...

– Ba, zic, mă iartă, nu mă pretinz deloc.

– Nu e vorba că te pretinzi, dar ești; ești un om, care va să zică, mai instruit, și ai datoria, mă-nțelegi; fiindcă, dacă unul ca dumneata stă indiferent și nu se interesează, atunci să-mi dai voie să-ți spui...

– Nene, zic eu...

– Ce, nene?... Aoleu! vai de biată țara asta! O s-ajungă rău, domnule! o s-ajungă rău!! fiindcă nu mai este patriotism și totul se vinde, și sunt oameni, mă-nțelegi, cari ar merita...

Și omul meu ridică tonul așa de tare, încît toată lumea dimprejur își întoarce privirile către masa noastră... Eu aplec ochii și cu tonul foarte blajin:

– Să mă crezi că și pe mine...

El, ridicînd tonul și mai sus:

– Ce, și pe dumneata?... Cînd vine, mă-nțelegi, un guvern ca bandiții, fiindcă n-are cine să-l oprească de a lovi în tot ce e mai scump, pentru care nu mai există nici o apărare, fiindcă tăcem toți, și eu și dumneata și dumnealor (arată pe cei de la mesele apropiate) ca niște lași, fără nimica sacru, mă-nțelegi! firește că are să-și bată joc de poporul întreg... A! dar nu mai merge! Poți dumneatale, mă-nțelegi, să zîmbești și să ridici din umeri, parc-ai fi străin, nu...

– Da' nu ridic din umeri, domnule! nu zîmbesc, domnule! mă iartă!

– Țal! strigă omul meu foarte supărat...

Chelnerul n-aude.

– Țal!!

– Lasă, zic, plătesc eu...

– Mersi! Las' că avem și noi cu ce plăti atîta lucru!... Nu ne-a jupuit pînă acum de tot guvernul bandiților dv.!

– Al meu? guvernul meu?...

– Las' că știm noi... Țal! surdule!

Plătește și pleacă foarte necăjit.

Nu mai vin gazetele... N-apuc să-mi aduc aminte de gazete, și iată o altă cunoștință se apropie și-mi cere să-i permit a sta lîngă mine.

– Ei?

– Ei? repet eu.

– Îți place ce fac mizerabilii?

– Cari mizerabili?

– Ei, cari mizerabili! derbedeii! bandiții, cari socotesc că, dacă se strîng două-trei sute, beți, gata pe scandal... Oameni desperați, domnule, cari pentru un pisoi omoară pe tat-său... Dar astă dată li s-a-nfundat... Auzi dumneata!... În carne vie are să tragă, în carne vie!

– De, nene! zic eu...

– Dar adicătele, ce poftiți dv.? adicătele, cum o ieși o ceată de dalcauci, de haimanale de-ale dv. în uliță cu reteveiul, guvernul...

– Iartă-mă, zic; înțeleg să combați pe haimanale, dar să susții că sunt ale mele...

– Ce să te iert!... Dv., oameni inteligenți, sunteți de vină, fiindcă stați indiferenți. Ia să fi mers dumneata cu mine și cu dumnealor toți (arată pe cei de la celelalte

mese dimprejur) să fi mers, ca niște cetățeni convinși, să facem și noi o manifestație... Dar nu! Noi stăm ca blegii în cafenele, și-n berării, și-n cluburi, și lăsăm pe toți apelpisiții, cari ard să puie iar mîna pe slujbușoare, ca să-și facă de cap și să răstoarne sub felurite pretexte...

– Nene, zic, t-ei supăra, nu t-ei supăra, eu în politică, nu m-amestec, pentru că...

– Pentru că?

– Pentru că... mi-e frică...

– Frică?... bravo!

Și omul meu începe să rîză:

– Atunci, dă-mi voie să-ți spun, adicătele, că ești o mangafa...

– Sunt funcționar, domnule...

– Tocmai de-aia, trebuie să aperi guvernul...

– Da' ce? zic eu, cam plictisit... guvernul n-are altă apărare decît pe un conțepist ca mine?...

Omul meu îmi dă cu tifla, se scoală și pleacă grăbit, fără să-și plătească halbele, pe cari le-a băut una după alta... Las' că i le plătesc eu! și nu-mi pare rău: mai puțin costă două halbe decît crudele-i lecțiuni de civism...

Dar iată sosește un băiat cu gazetele. Lumea i le smulge. Iau și eu două: una guvernamentală și una opozantă. Sunt om care iubesc adevărul și, fiindcă-l iubesc, știu să-l caut. De mult mi-am făcut rețeta cu care, în materie politică, îl poți obținea aproape exact. De exemplu, gazeta opoziției zice:

„... la această întrunire a noastră, alergaseră peste 6000 de cetățeni, tot ce are capitala mai distins ca profesiuni libere, comercianți, proprietari ș. cl....“

Gazeta guvernului zice:

„... la această întrunire a lor, d-abia se putuseră aduna în silă vreo 300 de destrăbălați, derbedei, haimanale...“

Atunci, zic eu, au fost la acea întrunire 3000 și ceva de oameni, fel de fel, și mai așa și mai așa.

Pe cînd deschid gazeta guvernamentală, să mă uit la ultimele informațiuni asupra scandalului, iată că, intrînd pe ușa din dos, vine la masa mea un domn ca de vreo treizeci și cinci de ani și mai bine, cu o barbă neagră foarte bogată, însoțit de un tinerel ca de vreo paisprezece ani – probabil fiu-său. Amîndoi, tatăl și fiul, se așază *sans façon*[2] la masa mea, și tatăl, foarte răgușit, îmi zice cu ton de aspră imputare:

– Ce citești porcăria aia, domnule?

– Pardon, zic eu...

Dar pînă să-i mai zic ceva tatălui, fiul îmi smulge gazeta, o rupe și o azvîrle sub picioare...

– Domnilor! vreau să zic eu...

– Ce, domnilor? țipă băiatul... Credeți că n-aveți să plătiți in-famia?...

– Ce infamie, domnule?

[2] În modul cel mai familiar (fr.)

– O să vă arătăm noi dv. tutulor, cari vă solidarizați cu regimul banditesc...

– Cu regimul monopolurilor! adaogă tatăl.

Înțelegînd că un tată așa de răgușit n-ar putea fi niciodată pentru monopolul băuturilor spirtoase, zic:

– Mă iertați, domnilor, dar... cu cine am, mă rog, onoarea?

– Cu studenții! strigă băiatul.

– Bine, dumneata se vede... dar tata dumitale...

– Care tată?

– Dumnealui!

Și arăt pe omul cu barbă.

– Nu-i sunt tată, domnule, strigă omul răgușit...

– !?...

– ... Suntem camarazi...

Camarazi!! strig eu. Camarazi? și încep să rîd...

– Domnule! strigă bărbosul, nu-ți permit să insulți tinerimea universitară!

Eu chem degrabă chelnerul, plătesc iute și plec, după ce salut frumos pe cei doi tineri camarazi.

„Universul“, 1900, 10 martie.

TEMPORA...

Acum cîțiva ani, unul dintre cei mai de seamă studenți ai Universității noastre era și tînărul Coriolan Drăgănescu. Avea inteligență vie, caracter de bronz,

temperament de erou; pe lîngă acestea, natura-l înzestrase cu un talent de orator de o putere irezistibilă. Se-nţelege că posedînd astfel de calităţi, Coriolan trebuia să ajungă în fruntea camarazilor lui. El conducea toate mişcările studenţimii. De cîte ori generoasa tinerime universitară, nemaiputînd sta indiferentă faţă cu împrejurările politice, se hotăra să-şi spună şi ea cuvîntul ei, Coriolan îi strîngea rîndurile, o organiza, o îmbărbăta, o înflăcăra şi o ducea – la statua lui Mihai Viteazul. Pînă aci, Coriolan era mare, era incomparabil; dar aci, la statua eroului de la Călugăreni, era prodigios. Cuvîntarea lui era aşa de zguduitoare, încît auzindu-l, te mirai de nepăsarea eroului de bronz: cum oare nu descalecă, precum odinioară comandorul lui Don Juan, spre a face şi el o demonstraţie?

De cîte ori auzeam pe Coriolan înflăcărînd tinerimea generoasă – şi l-am auzit de multe ori – mă gîndeam că tînărul acesta şi-a întîrziat intrarea în lumea terestră cel puţin cu două-trei sute de ani. A! el trebuia să se nască pe vremea cînd tirania sugruma popoarele, cînd nu erau încă proclamate drepturile omului, cînd lumea gemea cu grumajii striviţi sub călcîiul despotismului. Aş fi vrut să văz pe tirani faţă-n faţă cu Coriolan Drăgănescu! Desigur, proclamarea drepturilor omului n-ar fi întîrziat atîta. Dar astăzi? astăzi cînd ne bucurăm de atîtea libertăţi, cînd nu se mai pomeneşte măcar de tiranie, cînd opera progresului nu mai are nici o piedică... şi cu toate astea, chiar astăzi, sunt aşa de

dese împrejurările în cari ordinea publică ar fi turburată fără amestecul tinerimii generoase.

Spre a da o idee despre Coriolan Drăgănescu şi despre activitatea lui de tribun al tinerimii, nu voi face fraze pompoase; mă voi mărgini a reproduce cîteva pasaje din *Amicul poporului*, de pe vremea cînd acest tînăr mergea foarte des la statua lui Mihai... Să vedem.

„Tinerimea universitară, avînd ca totdeauna în fruntea ei pe distinsul student în drept, eminentul tînăr Coriolan Drăgănescu, a pornit din Cişmegiu în corp compact, voind să meargă la statua lui Mihai Bravul, unde dorea să aducă, în aceste momente de doliu pentru ţară, pentru popor, pentru naţiune, prinosul ei marelui erou al naţionalităţii noastre.

Deşi studenţii înaintau în cea mai perfectă ordine, la colţul bulevardului au fost opriţi de un cordon de sergenţi, de agenţi secreţi şi bătăuşi.

În zadar tînărul Coriolan Drăgănescu, împreună cu toată tinerimea, a protestat în numele drepturilor înscrise în constituţie. Mizerabilii poliţişti nu i-au lăsat să treacă.

Atunci, bravul tînăr Coriolan Drăgănescu a strigat: «Fraţilor! la Mihai Bravul! după mine, la Mihai Bravul!» şi a voit să înainteze.

Tinerimea entuziastă a voit să urmeze pe bravul ei tribun. Atunci zbirii au început să lovească în dreapta şi-n stînga cu ciomegele şi cu tesacele..."

Apoi:

„Tînărul Coriolan Drăgănescu, bravul student, care se afla în fruntea tinerimii universitare aseară pe bulevard, a fost arestat de către bandiții poliției. El se află ținut la secret, fără să poată comunica nici cu părinții. Se crede că a fost lovit grav și torturat în arest; pentru aceea, mizerabilul jude, rușinea magistraturii, al cărui nume ne facem o datorie de pudoare a nu-l mai pomeni în coloanele noastre, nu permite niminui a da ochi cu tînăra victimă a acestui regim de teroare!"

Și alta:

„Guvernul a nebunit! Mizerabilii își fac de cap!

Aseară, pe cînd studențimea, adunată la statua lui Mihai Bravul, asculta cu inima încordată, cu sufletul transportat, patrioticul și magistralul discurs al tînărului și eminentului student Coriolan Drăgănescu, asupra dreptului ce-l are poporul de a protesta contra guvernului banditesc, poliția a dat năvală asupra acelora cari vor fi mîne fala țării, și, lovind, zdrobind, zdrelind orbește, și-a făcut loc pînă la statua eroului de pe treapta căreia vorbea oratorul.

A fost o scenă de teroare de nedescris.

La vederea agenților avinați, cari voiau să pună mîna pe el, tînărul Coriolan s-a suit repede pe statuă, și-ntr-o clipă a fost în picioare pe coapsa calului, de unde a strigat:

«Fie toată lumea martoră la această nouă infamie a celui mai infam dintre regimuri!».

Dar bandiții l-au apucat de picioare. Atunci bravul tînăr a luat pe la spate în brațe trupul lui Mihai Bravul și s-a încleștat de el cu putere. Bandiții îl trăgeau de picioare așa de tare, încît, dacă tînărul, nu ceda și nu lăsa pe Mihai Bravul, din brațe, atunci ori ar fi frînt trupul de bronz al eroului, ori acele fiare sălbatice i-ar fi smuls picioarele din încheieturi.

Nu! nu! acest guvern a-nnebunit!..."

Acesta era Coriolan Drăgănescu... și cu toată prodigioasa lui activitate de tribun politic, el nu și-a neglijat studiile decît foarte puțin. A frecventat regulat cursurile la Universitate șapte-opt ani, și nu cu puțină bucurie părinții, rudele și numeroșii săi amici au citit într-o zi în *Amicul poporului* următoarea notiță la ultime informațiuni :

„Aflăm cu deosebită plăcere că tînărul Coriolan Drăgănescu, eminentul student al Universității noastre, și-a susținut cu succes teza de licență în drept, tratînd cu talent despre Ordinea publică în statul modern. *Eminentul tînăr a fost viu felicitat de membrii comisiei. Din parte-ne, ne facem o datorie a-l felicita asemenea, dorindu-i strălucita carieră pe care desigur cu talentele sale o merită."*

Licențiat în drept! tînăr eminent! irezistibil orator! caracter mare! idei generoase!... Desigur, mi-am zis eu,

iată un cetățean de mare viitor. Frumoasă carieră!... Îl avusesem totdeauna în vedere pe eminentul tînăr. Isprăvile lui ca student erau așa de zgomotoase, încît mai în fiecare zi trebuia să auz, să citesc sau să pomenesc de acest frumos nume, Coriolan Drăgănescu! Parcă a fost însă un făcut... După ce am citit notița despre obținerea licenței lui în drept, încet-încet am început să uit de numele altădată atît de celebru, și era firesc lucru: îl uitam fiindcă nu mai mă-mpiedecam de el la tot pasul. De mult acum îl uitasem de tot. Era vreme turbure. Chestiuni politice acute; criză economică, agricolă, financiară; călcări mai mult sau mai puțin grave ale pactului fundamental – toate acestea iritaseră mult opinia publică. Studențimea era în fierbere și pusese de gînd să manifesteze. Ce s-o fi făcut astăzi la statua lui Mihai Viteazul? Ia să vedem. Am luat *Amicul poporului* și am citit:

„Au trecut de culmea infamiei! Săriți, cetățeni! Regimul a turbat!

Fapta de azi a acestor tălhari a întrecut tot ce se putea închipui din partea unor așa lăpădați de lege și de Dumnezeu!

Studenții au fost schingiuiți, zdrobiți, măcelăriți!

Bandiții regimului au avut ordin să tragă-n carne vie și au tras!

A fost ceva și oribil și murdar!

Sîngele generoasei tinerimi române a roșit marmora albă pe care se ridică statua celui mai mare erou român!

Să nu crează însă bandiții că nu va veni ceasul pedepsei!

Ucigașii tinerimii sunt notați și nu vor scăpa de răspundere măcar de s-ar ascunde în gaură de șarpe...

Îndeosebi, promitem nerușinatului inspector polițist, canaliei ordinare, mișelului fără rușine, sălbaticului zbir și călău antropofag, care răspunde la dezgustătorul nume de Coriolan Drăg......"

„Universul", 1900, 17 martie.

O LACUNĂ...

Lache Diaconescu și Mache Preotescu sunt impiegați în aceeași mare administrație și totodată sunt foarte buni prieteni. Pe lîngă acestea, Mache s-a logodit zilele trecute cu sora d-nei Diaconescu, d-ra Cecilia Pavugadi, care-și termină la vară cursul de piano la conservator. Colegi, prieteni și cumnați... În această întreită calitate, cei doi camarazi ies de la cancelaria lor la șase ore seara și, sub aceeași umbrelă, pornesc pe Calea Victoriei la vale, să se abată pe la o băcănie; trebuie să tîrguiască niște mezeluri pentru masă – Mache va prînzi la Diaconescu împreună cu d-ra Cecilia. În treacăt, Mache ia, de la o cofetărie, bonboane și prăjituri, și dintr-o florărie două buchete. Pentru cine?... Ghiciți... Se-nțelege că dintre cei doi camarazi cel mai grăbit nu este Lache.

De aceea Mache îi zice, de cîte ori Lache vrea să se oprească la vreo vitrină:

– Lasă, monşer; ai mai repede, că e tîrziu; să nu ne aştepte damele!

La care, Lache răspunde:

– Lasă, monşer; ştiu eu; nu o să ne punem la masă de acum.

Dar Mache replică:

– Da, decît iar nu face să mergem tocmai la vremea mesii; să nu ne aştepte damele!

Mergînd aşa, ajung în Piaţa Teatrului...

Lache zice:

– Ai să bem cîte o bere la Gambrinus...

– Întîrziem, Lache...

– Lasă, monşer, ştiu eu... Numa cîte o bere...

– Da, decît nu face pentru ca să ne aştepte damele...

Şi amîndoi intră în berărie... Aci, se-ntîmplă să găsească o sumă de colegi, cari le fac loc la masa lor strîngîndu-se cît se poate. Colegii urmează o discuţiune foarte animată: ei comentează decizia Curţii în procesul asasinatului şi complotului bulgăresc; şi daca voim să fim drepţi, trebuie să mărturisim că cea mai deplină armonie domneşte în această dezbatere: toţi sunt de părere că decizia este dreaptă şi bine cumpănită. Dar cei doi prietini intervenind în dezbatere, Lache, „pentru prima oară în viaţa lui", constată cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună, că „n-avem pedeapsa cu moarte". El nu este un om crud – toată lumea care-l cunoaşte ştie foarte bine aceasta...

– Dar cînd vine, mă-nţelegi, un caz ca acesta, ca să nu mai aibă cineva siguranţa vieţii în ţara lui...

– Ţal! strigă Mache bătînd în masă...

– ...Cînd orice asasin, mă-nţelegi, plătit de o mînă criminală, poate pentru ca să vie, sub pretext de politică, şi în ţara ta, cînd eşti liniştit şi cînd eşti cu conştiinţa împăcată că ţi-ai împlinit pînă-n capăt datoria, şi nu eşti întru nimic vinovat, pentru ca să vie, mă-nţelegi...

– Ţal! ţal!! strigă Mache bătînd foarte tare în masă.

– Ci stăi, monşer!

– E tîrziu, Lache!

– Ce tîrziu?

– Nu face pentru ca să ne-aştepte...

– Stăi un moment... Pentru ca să vie, mă-nţelegi...

– Ţal!!!

– ... Aş!... Asta, nu! să mă ierţi! Asta, trebuie pedeapsa cu moarte!

Opiniile sunt împărţite de acum încolo. Părerea lui Diaconescu găseşte la cîţiva camarazi aprobare, pe cînd alţii o combat „în numele principiilor moderne".

– Principiile moderne!? strigă Lache. Da' dumnealor, mă-nţelegi, moderni sunt?

– Ţal!!! strigă desperat Mache.

– Ci stai! monşer; mă plictiseşti...

– E tîrziu, Lache... şapte trecute...

– Nu e nici şapte şi jumătate.

– Era vorba la şapte.

– Las' că ştiu eu... Ce-ţi pasă?

– Da, monşer; dar nu face pentru ca să lăsăm s-aştepte...

– N-aşteaptă, n-ai grije, ştiu eu... Care va să zică, dacă vii şi invoci principiile moderne, apoi, te rog, fă bunătate şi le aplică dumneata mai întîi, ca să ai dreptul pentru ca să zici „principiile moderne". Dar pumnalul d-tale tot principii moderne este?... Care va să zică toporul tot principii moderne, ai?

– Lache!

– Las' că nici noi nu suntem aşa de proşti, cum credeţi dv., pentru ca să nu ştim ce va să zică principiile moderne.

– Lache!!

– Eşti teribil, monşer, cînd îţi abate ţie ceva; eşti teribil, parol! Lasă-mă, domnule, să termin, şi mergem... Eşti teribil, parol!

– Şapte şi jumătate, Lache!

– Ia să ştie dumnealor că este aici o justiţie, care pedepseşte cu asprime orice tentativă, mă-nţelegi...

– Lache!

– Ia să ştie că sunt judecători la Berlin!

– Lache!!

– Că în materie politică nu ţi-este permis a mai întrebuinţa violenţa fără să mergi la ghilotină...

– Lache!!!

– Eşti teribil, monşer, parol!

– Opt fără un sfert, Lache; dacă nu mergi, eu te las; mă duc singur...

– Cum, singur?

– Mă duc la un birt... Nu face să lăsăm damele pentru ca să ne aştepte... Ţal! Ţal!!

Plătesc în sfîrşit, salută pe camarazi şi pleacă. La uşe, Lache se opreşte... I-a fulgerat prin minte încă „un argument". Se-ntoarce şi porneşte-napoi spre masa camarazilor:

– Şi-n definitiv, mă-nţelegi...

Dar Mache-l apucă, îl învîrteşte-n loc şi-l scoate pe uşă.

– Eşti teribil, monşer, parol! zice Lache. Hai la băcănie... Trebuie să luăm mezeluri.

În băcănie, alţi camarazi... Iau ţuici şi comentează – ce? decizia Curţii, fireşte.

– Lache! zice Mache cu groază... Haide-n altă parte!

Dar Lache a intrat deja în dezbatere şi, „pentru prima oară în viaţa lui", trebuie să constate cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună... De astă dată însă, Lache întîmpină o opoziţie crîncenă. Mai cu seamă Sache Potropopescu se ridică în contra teoriei barbare a lui Diaconescu cu un formidabil bagaj de argumente ştiinţifice. Dar Diaconescu zîmbeşte caracteristic: se vede bine că mestecă-n sine o replică zdrobitoare.

– Lache! zice dezolat Preotescu; lasă, Lache! Aide că am cumpărat mezelurile... Aide, Lache! lasă, Lache!

– Nu las, domnule!

– Aide, Lache! Opt trecute, Lache! Nu face pentru ca...

– Ești teribil, monșer, parol!

Atunci Preotescu, foarte rugător către Potropopescu, care urmează cu argumentația lui:

– Lasă, Sache!... E tîrziu, Sache!

– Și-n definitiv... zice Lache.

Dar Mache îl împinge spre ușă, îl scoate afară și-l urcă-ntr-o trăsură.

– Înainte, birjar! și mînă mai iute!

– Ești teribil, monșer, parol!

Trăsura merge în fuga...

– Opt și jumătate, Lache; ne-așteaptă damele; ne-am făcut de rușine; să vezi ce supărate o să fie!

– Ia lasă-mă, monșer! dumneata nu vezi ce absurdități susțin dumnealor... Cum?... Care va să zică să intri dumneata în casă la mine cu pumnalul, cu toporul, cu conspirații, cu comploturi și asasinaturi, și eu să stau cu mînile în șolduri și, în loc să te iau de urechi ca pe un măgar, și să-ți zic: destul! pîn-aci! nu-ți permit mai mult în țara mea! – eu, nu! eu să viu pentru ca să-ți zic: bravo! bine faci! să mai poftești și aldată... Să mă ierți! astea să le spuie d. Potropopescu la alții, asta nici o umanitate nu poate pentru ca să fie!...

– Mînă mai iute, nene! strigă Mache cătră birjar.

– Eu, orice-ar zice d. Potropopescu, eu să-mi dai voie pentru ca să zic că legea noastră penală prezintă o lacună.

Au ajuns... Mache sare repede jos, plătește birjarului și, încărcat în buzunare cu mezeluri, într-o mînă cu pachetele de la cofetărie, în alta cu două buchete, sună destul de emoționat. Dinăuntru s-aud valuri de armonie. Dar clopoțelul zbîrnîind, pianul amuțește ca prin farmec. Peste un moment, domnișoara Cecilia Pavugadi deschide... Scuzele d-lui Preotescu pentru întîrziere sunt pe deplin primite de cele două dame: îl cunosc așa de bine pe d. Diaconescu... „Cînd vine dumnealui vreodată la vreme?..." Doamnele sunt încîntate de atenția d-lui Preotescu: așa frumoase buchete!... La masă...

– Domnule Preotescu, zice d-ra Pavugadi, ți-am preparat o surpriză: am studiat o bucată...

– Sublimă! zice madam Diaconescu.

– A! domnișoară...

– Ți-a plăcut, zice Lache către Mache, ți-a plăcut d. Potropopescu cu absurditățile dumnealui... Auzi dumneata!...

– Lasă, Lache! zice Mache.

– Ești teribil, monșer, parol!

– Și ce bucată, domnișoară?

– O bucată nouă... *Stella confidente*...

– Eu nu-i înțeleg, pe onoarea mea, zice d. Diaconescu; cînd vezi că și popoarele cele mai civilizate...

– Lasă, Lache... O s-o cîntați, sper...

– Firește...

... Toată lumea se scoală de la masă. Cafeaua se servește în salon. D-ra Pavugadi se așază la clavir și-ncepe.

Mache în picioare, transportat, extaziat, se lasă dus de acele valuri de armonie... Dar Lache îl trage discret de mînecă şi-i zice încet, ca să nu turbure liniştea artistei:

– E absurd, monşer, să intru în casa dumitale cu toporul... şi dumneata, mă-nţelegi...

– Lasă, Lache!...

– Lacuna asta trebuie, monşer...

– Lasă, Lache... s-ascultăm, Lache!...

– Eşti teribil, monşer, parol!...

„Universul", 1900, 13 nov.

SITUAŢIUNEA

A fost o zi îngrozitor de fierbinte. Tocmai pe la unu după miezul nopţii, parcă s-a mai potolit puţin cuptorul, parcă începe să mai poată respira omul... Să respirăm. Stau în faţa unui local de noapte, o mică berărie, şi fiindcă am poftă de vorbă, aştept, nu cumva o pica un alt bucureştean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună: daca o durere împărtăşită e pe jumătate uşurată, desigur o bucurie în doi e îndoită. Aşteptînd, miros cum din apropiere adie dulce un zefir, pe cînd un municipal îşi face cu măturoiul lui enorm datoria, stricînd odihna prafului şi făcînd să se-mbrobodească în ceaţă din ce în ce mai deasă luminile felinarelor. Prin ceaţa aceea, mi se arată legănîndu-se o umbră... se

apropie... Să fie un amic?... Da, e un amic; n-am aşteptat degeaba – e amicul meu Nae; şi lui i pare bine că m-a-ntîlnit.

– Teribilă căldură a fost astăzi! zice Nae, ştergîndu-se de sudoare.

– Teribilă! răspunz eu.

– Dar acuma tot poţi pentru ca să zici că respiri.

– Se-nţelege... De unde vii?

– Am fost pe la berării cu nişte prietini.

– Ce mai nou?

– Prost, monşer... Este o criză, mă-nţelegi, care poţi pentru ca să zici că nu se poate mai oribilă... S-a isprăvit... E ceva care poţi pentru ca...

– Lasă, Nae, că se mai şi exagerează...

– Ce se exagerează, nene? Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu ştiţi, care, mă-nţelegi, statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu sunt prost, înţeleg şi eu atîta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, cînd te gîndeşti, te-apucă groaza, monşer, groaza!...

Nae, foarte afectat, bea paharul lui de bere pînă-n fund, apoi, după ce oftează adînc:

– Eu pot pentru ca să-ţi spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar ştii?... foarte rău!! foarte rău!!! pentru ca să ajungem să vedem ţara mea, care era peste putinţă ca să prevază cineva o situaţiune foarte tristă, fiindcă le-am spus şi dumnealor...

– Cari dumnealor?

– Dumnealor cu cari am fost; zic: pot pentru ca să spui că nu se poate ceva mai trist, ca să vie un moment orişicît ai zice, cînd vezi că bate falimentul la uşe şi nu mai e nici un patriotism...

Nae face o figură foarte mîhnită; e aşa de obidit, încît ai crede că vrea să plîngă.

– Bine, Nae, zic eu, nu trebuie să fie omul aşa de pesimist. Lucrurile or să se-ndrepte... este o recoltă admirabilă.

Nae, schimbînd figura şi zîmbind cu compătimire de ignoranţa mea:

– Ce recoltă, nene, ce recoltă? Dumneata n-ai văzut rapiţa?

– N-am văzut-o, că n-am fost pe-afară.

– Apoi vezi!... Rapiţa, moft!

– Ei! moft.

– Fireşte că moft, că nu poate pentru ca să dea nici patruzeci de milioane, şi dumnealor, mă-nţelegi, lucru mare! parc-a apucat pe Dumnezeu de-un picior cu rapiţa, care o să poată dumnealor pentru ca să ia două chile la pogon... Ai văzut acuma? unde sunt o sută cinzeci de milioane, care se lăuda?

– Bine, da' numai rapiţa e?... da' grîul?... da' porumbul?... da' alelalte?

Nae, iritat, maimuţindu-mi tonul:

– Da' cuponul de iulie? da' cuponul de septemvrie? da' cuponul de noiemvrie? da' alelalte?

– O să le plătim.

Nae, încărcînd tonul:

– O să le plătiţi! cu ce o să le plătiţi? Nu te mai lipeşti de Disconto...

– Ce-i aia?

– Aia-i aia, care ştii dumneata de cîte ori am spus eu, că o să se-nfunde odată cu cheltuielile nebuneşti, care pot pentru ca să zic că nici o ţară nu s-a mai întîmplat, pentru ca să vie şi să zică la un moment: nu mai am drept ca să mă împrumut fără voia dumitale! care atunci însemnează că nu mai eşti independentă nici la tine acasă, după ce ţi-ai vărsat sîngele ca să ajungem pentru ca să aibă fortificaţii şi să poţi zice la un moment dat: pînă aci! nu permit!

– În sfîrşit, guvernul o să...

Nae mă-ntrerupe:

– Las' că şi guvernul... Dumnezeu îl ştie şi pe el, care toate gazetele urlă în fiecare zi despre criză ministerială, pentru că nu se-mpacă, şi numa intrigi şi la conservatori şi la liberali, în loc să facă un guvern de coaliţie, cu toţi bărbaţii de stat, care să le zică regele, mă-nţelegi, serios: vă ordon pentru ca să limpeziţi situaţiunea, fincă aşa nu poate pentru ca să meargă, ca dumneata să tragi încolo şi dumnealui încoace, fiincă, niciodată nu s-a-ntîmplat în alte ţări, nici pe vremea fanarioţilor, putem pentru ca să zicem, nici înainte de independenţă, în detrimentul prestigiului, care trebuie toţi să lupte, dacă e vorba să aibă pretenţii de oameni politici... Dumneata nu vezi, cu chestia economiilor...

– Ba văz!

– Apoi, dacă vezi, ce mai umbli cu mofturi?

– Ba nu umblu deloc cu mofturi; e o chestie destul de grea.

– Economii? Hm! Zice că face economii... mofturi! şi cu bugetul încărcat cu treizeci şi şase de milioane, care mă prinz cu dumneata pe ce pofteşti că nu poate pentru ca să fie o realitate...

– Daca e vorba de economii, zic eu, pentru ce nu desfiinţăm armata, care...?

– Ce vorbeşti, domnule? se poate să spui astfel de absurdităţi?... tocmai acuma să desfiinţăm armata?

– De ce nu?

– Dumneata nu vezi cum se încurcă lucrurile în politică, care nu poţi pentru ca să ştii de azi pe mîine cum poate pentru ca să devie o complicaţiune... Dumneata nu vezi ce se petrece în China cu boxerii, şi toată Europa nu poate pentru ca să se-nţeleagă; asta e o chestie mare, nu vorbi aşa, îmi pare rău!

S-a răcorit binişor... Ceaţa s-a lăsat încet-încet peste capetele noastre, aşezîndu-se iar la pămînt. E tîrziu... Fanaragiul companiei de gaz a început să închidă becurile. Se face ziuă. Plătim şi ne sculăm.

– Unde mergem? întreabă Nae.

– Eu, zic, mă duc spre casă.

– Ai la o simigerie, trebuie să scoaţă covrigi calzi.

– E tîrziu, Nae...

– Eu nu mă duc d-acu acasă, zice Nae... Mai umblu prin oraş... pîn-o face.

– Cine să facă?

– Nevastă-mea.

– Ce?

– O apucase aseară durerile.

– !...

– Nu pot, monşer, pentru ca să stau cînd face... Mă plimb aşa de colo pînă colo; mai beau o bere, un macmahon, un şvarţ, mai vorbesc cu un prietin, trece vremea; şi cînd mă-ntorc... gata.

– Face greu?

– Ştii, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Ăl din urmă, Costică, a fost mai greu: i l-a scos cu fiarele...

– !!

– Acu a venit doctorul, da' a zis că poate pentru ca să n-aibă trebuinţă de cleşte...

– !!

În momentul cînd deschiz ochii cît pot mai mari, trece o birjă cu o damă. La lumina zorilor, Nae recunoaşte desigur pe acea damă, pentru că începe să strige, luîndu-se după trăsură:

– Madam Ionescu!... Coană moaşă! Madam Ionescu!

Dama întoarce capul, recunoaşte şi ea pe Nae şi opreşte trăsura.

– A făcut? întreabă Nae.

– Da, răspunde moaşa.

– Uşor? întreb eu.

– Foarte uşor.

– Uf! adaog. Ce?

– Băiat.
Şi trăsura moaşei porneşte.
– Bravo, Nae! să-ţi trăiască!
– Mersi, asemenea... Ei, acu nu mai am grijă... Ai la simigerie...
Şi mă ia la braţ.
– Ştii ce-ar trebui la noi? zice Nae.
– Ce?
– O tiranie ca în Rusia... Nu mai merge, mă-nţelegi, constituţia, care aceea ce vezi că se petrece, nu poţi pentru ca...
Zic:
– Nae! scuză-mă: e aşa de tîrziu, care nu pot pentru ca să mai merg...
– Îmi pare rău...
– Mi-e aşa de somn, care trebuie negreşit pentru ca să mă culc. La revedere.
M-am suit într-o birjă şi l-am lăsat pe fericitul tată pentru ca să meargă singur la simigerie.

„Universul", 1900, 23 iunie.

1 APRILE

Desigur, avînd cineva inspiraţie, poate minţi şi mistifica pe altul ori în ce zi peste an; dar la zi-ntîi de aprile este un fel de datorie, pentru cine ţine la tradiţiuni, să

minţă şi să mistifice, inspirat ori nu. Oricît s-ar părea de comună arta minţitului, artă pe care o profesează omenirea întreagă cu atîta pasiune – prima artă frumoasă, pe care a profesat-o speţa noastră – tot, ca orice artă, unii o fac cu mai puţin, alţii cu mai mult talent, cu mai mult sau mai puţin succes. Izvorul ei stă în acea putere nepătrunsă a spiritului pe care o numim imaginaţiune, şi fireşte că oamenii nu sunt deopotrivă înzestraţi cu acea putere. Apoi, imaginaţiunea este şi ea condiţionată la fiecare individ de temperamentul şi caracterul lui. Astfel, sunt minciuni şi mistificări vesele, inteligente, delicate; altele stupide, grosolane, lugubre chiar. De exemplu, tînărul Costică Petrăchescu, controlor al unei mari administraţiuni publice, este vestit printre camarazii lui, atît cei din serviciul central cît şi cei din serviciul exterior, pentru talentul cu care ştie să mistifice la 1 aprile. Nu se poate o imaginaţie mai bogată. Nota caracteristică a invenţiunilor tînărului controlor este nota lugubră. Cîteva specimene din celebrele-i mistificări vor da o idee exactă cititorului despre talentul lui d. Petrăchescu. Sunt din anul trecut, 1 aprile 1900:

Domnului Teodor Ionescu, impiegat clasa III,
Direcţia generală X... Bucureşti

Dragă Tudorache,
Imediat ce vei primi scrisoarea mea, suie-te în tren şi vino aci. Este neapărată nevoie de prezenţa ta. Unchiu-tău

Panait este foarte greu bolnav; l-a lovit iar apoplexia și doctorii nu mai dau nici o speranță de scăpare; cel mult pînă mîine seară poate s-o mai ducă. Am vorbit cu madam Ionescu, mama ta, și mi-a spus să-ți scriu, fiindcă singură nu știe ce măsuri să ia în caz de nenorocire. Prăvălia lui unchiu-tău Panait a rămas pe mîna băieților și a lui Iordache, tejghetarul, așa că, dacă n-ai fi tu aici la cazul fatal, cine știe cu ce vă alegeți la moștenire!

Fă-ți curaj! toți o să trecem prin asta! așa e viața noastră! toți suntem muritori!

Te aștept la sosirea trenului în gară.

Al tău fidel amic,
C. P e t r ă c h e s c u

Domnului Panait Mistopolu, comersant, Tîrgul Y...

Preastimate neică Panait,

Nepotului dumitale Tudorache Ionescu, impiegat clasa III la direcția noastră generală, i s-a întîmplat o mare nenorocire. Dintr-o desperare de amor, pe care-l trata cu o fată de la mașinile de scris ale serviciului central, a nebunit și a vrut aseară să-și spintece pîntecele în canțilerie, cu niște foarfeci mari de la registratură. Au sărit mai mulți camarazi și, cu mare luptă, i le-au putut smulge din mînă. Atunci, bietul Tudorache a-nceput să cînte și să joace, și pe urmă s-a repezit să strîngă de gît pe unul dintre camarazi, crezîndu-l că este amanta lui care-l trădează.

Te rog, nu spune lui madam Ionescu, mama nenorocitului, și așteaptă-ne mîne dimineață în gară la sosirea trenului. Doctorii au spus că altă scăpare nu e decît liniștea în sînul familiei. Mîne-l aducem pe bietul Tudorache.

Fă-ți curaj, neică Panait; așa e viața omului, n-ai ce-i face! dar păcat de el, că era tînăr!

Încă o dată, nu cumva să lipsești din gară ca să-l iei în primire pe bolnav.

Al d-tale, cu tot respectul,
C. P e t r ă c h e s c u

De prisos să mai spunem ce și-au spus a doua zi 1 aprile dis-de-dimineață, d. Teodor Ionescu, impiegat clasa III din Direcția generală X... și respectabilul său unchi Panait, cînd s-au întîlnit, la sosirea trenului, pe peronul gării din Tîrgul Y...

Dar alta:

Telegramă

Mandache Smărăndescu, impiegat Direcția generală X...
București

Casele voastre și prăvăliile aici piața mare în flacări. Răspuns plătit 10 cuvinte.

P e t r ă c h e s c u.

D. Costică Petrăchescu, controlorul, are strînse legături de prietenie cu reporterașul unei mari gazete bucureștene. Îi dă, foarte emoționat, următoarea informație pentru ediția de dimineață:

„Aseară s-a-ntîmplat în gara N... un teribil accident. Trenul de persoane sosind pe linia a doua, publicul a dat năvală către peron, trebuind să traverseze șinele liniei întîia.

O damă în vîrstă, voind și ea să treacă mai la urmă, s-a-mpiedicat în rochie și a căzut pe șine. A voit să se scoale, cînd iată trenul accelerat, care intră în gară cu o viteză nenchipuită.

Nenorocita femeie se ridicase și ieșise de pe șine; dar, fiindcă bătea un vînt puternic și, poate, din pricina curentului provocat de iuțeala locomotivei, pulpana rotondei umflată a fost apucată de botul mașinei. Într-o clipă femeia a fost smulsă, învîrtită în loc și apucată sub roți.

Toată lumea țipa. În zadar! Mecanicul n-a putut opri decît prea tîrziu, cînd nenorocita era cu desăvîrșire zdrobită – o masă de carne informă.

Victima acestui teribil accident e doamna Tincuța Costandineasca, soacra d-lui Iancu Dimitrescu, impiegat clasa I în Direcția generală X...

Nenorocita lasă o frumoasă avere fiicei sale, d-nei Dimitrescu.

Condoleanțele noastre neconsolatului ginere."

Iarăși de prisos a spune că în aceeași zi chiar, la ediția de seară de 1 aprile, ziarul, felicitînd pe ginere, a anunțat cu bucurie că a fost indus în eroare de un mișel, că d-na Constandinescu nici nu se afla în ziua de 31 marte în tren.

A! Dar nu numai d. Costică Petrăchescu, controlorul, are imaginație! și, afară de asta, în fiecare an e cîte un 1 aprile!

Domnului Costică Petrăchescu, controlor
al Direcțiunii generale X... Tîrgul N...

Dragă Costică,

Am să-ți dau o veste foarte bună. Aseară în sfîrșit am putut să punem mîna pe noul buget, pe care direcția l-a ținut foarte secret pînă acuma.

Ai avut mare noroc. Din posturile de controlori s-au suprimat două, și s-a înființat încă un subinspector, pe lîngă ceilalți șapte, cari trebuie să controleze pe cei cinci controlori.

Ești înaintat în noul post.

Leafa noului subinspector este de 350 de lei pe lună, afară de diurnă; adică, vei căpăta încă 50 lei diurnă, peste ce aveai în calitate de controlor, și noi tot cu ce aveam rămînem.

Halal să-ți fie! se vede că ai bună protecție!

Dar, în orice caz, nu crede că suntem invidioși; suntem buni camarazi și te felicităm. Aseară am băut cîte un pahar în sănătatea ta. La revedere! Amicii tăi sinceri,

Teodor Ionescu, Iancu Dimitrescu,
Mandache Smărăndescu

Alta:

D-lui Costică Petrăchescu, subinspector etc. etc.

Dragă Costică,

Am aflat de la nepotu-meu Tudorache că te-a înaintatără. Foarte bine a făcutără. Amploiat ca dumneata deștept și de treabă n-a mai avutără ei. Să-ți spui drept că ne-am bucuratără și eu și soră-mea, mama lui Tudorache, ca de copilul nostru. Să trăiești și la mai mare!

Al d-tale ca un părinte,
Panait Mistopolu

Telegramă

Subinspector Costică Petrăchescu etc. etc.

Ginerele spus înaintare. Felicitările noastre sincere.

Tincuța Costandineasca

Direcția generală X... Serviciul administrativ
No. 15245 – 31 marte 1901

Domnului Costică Petrăchescu, controlor etc. etc.

Domnule,

Prin noul buget 1900-1901, suprimîndu-se, pe motive de economie, postul de controlor în care funcționați, vi se aduce la cunoștință că rămîneți în disponibilitate pînă la alte dispozițiuni.

Primiți etc.

Director general N. N....

„Universul", 1900, 31 martie.

FIVE O'CLOCK

Five o'clock pe englezește însemnează *cinci ceasuri*. În lumea mare, fiecare damă-și hotărăște o zi pe săptămînă (*jour fixe*), cînd primește, la ceasurile cinci după-amiazi, vizite și face musafirilor tratație cu ceai; de aceea se mai zice și *five o'clock tea*, adică pe românește *ceaiul de la cinci ceasuri*. În genere, damele din lumea mare publică în carnetul lui Claymoor, spre știința numeroaselor lor cunoștințe, ziua lor de primire. De exemplu, citim în *l'Indépendance roumaine:*

„Madame Esméralde Piscopesco, five o'clock tea tous les jeudis."[1]

Azi e joi. Haide, zic eu, la *madame* Piscòpescò.

Feciorul în frac și cu mănuși albe mă introduce în salonul splendid al somptuosului *hôtel Piscopesco*. Dar nu văz pe nimeni... A! în fund! auz, în salonașul intim de cel mai pur stil Louis XV, ciripind pe-ntrecute, ca doi scatii, două glasuri de coconițe. Merg acolo. Madam Măndica Piscopesco cu surioara sa, madam Tincuța Popesco. Cocoana Măndica mă întîmpină cu grația-i obicinuită. Mărturisesc drept... Am mare slăbiciune de ceea ce francezul numește *la causerie*[2], și de aceea frecventez bucuros cercurile *mondains*. Îmi place adică, pe românește, să stau de vorbă cu damele din lumea mare.

[1] Doamna Esméralde Piscopesco primește la ceai la ora cinci în fiecare joi (fr.).

[2] Conversația (fr.).

Găsesc în conversaţia lor mult mai multă graţie decît în conversaţia bărbaţilor. Femeile ştiu să spună o mie şi o sută de nimicuri într-un mod mult mai interesant decît spun bărbaţii lucrurile cele mai serioase... O floare, o panglicuţă, o deosebire d-abia simţită între două nuanţe, un nimic, distilate prin mintea subtilă a unei femei şi exprimate prin acele dulci modulaţiuni de voce şi prin jocul acela încîntător al luminilor ochilor, capătă, pentru mine cel puţin, un farmec indicibil. Iată-mă dar în elementul meu... Aci desigur am să petrec cîteva momente delicioase.

Eu: Madam Piscopesco, daţi-mi voie...

Măndica: Vii tocma la pont.

Tincuţa: Ai fost...?

Măndica: Taci tu!... Las' să-l întreb eu... ai fost aseară la circ?

Eu: Am fost...

Tincuţa: Cine mai...

Măndica: Taci, soro! N-auzi? (*Către mine:*) Ai văzut pe Miţa?

Eu: Pe sora matale?

Măndica: Nu... Pe Miţa, pe Potropopeasca a tînără?

Eu: Da; era într-o lojă în faţa mea...

Măndica (Tincuţii): Ai văzut?

Tincuţa (mie): Cu cin...

Măndica: Taci!... (*Mie:*) Cu ce pălărie era?

Eu (încurcat): Cu...

(Tincuţa vrea să mă-ntrerupă.)

Măndica (astupîndu-i gura cu mîna): Cu o pălărie mare...

Eu (răsuflînd): Da...

Măndica (Tincuţii): Ai văzut? *(Mie:) Bleu-gendarme...*

Eu: Da...

Măndica (mie): Cu pamblici *vieux-rose...*

(Eu dau din cap afirmativ.)

Măndica (Tincuţii): Te mai prinzi aldată?

Tincuţa: Stăi, să vedem... (*Mie:*) Era cu bărbatu-său?

Măndica (Tincuţii): Taci tu!

Tincuţa: Apăi, lasă-mă şi pe mine, soro!... Tot tu?

Măndica (mie): Era cu Potropopescu?

Eu (încurcat): Mi se pare că...

Măndica: Nu era cu Haralàmbina?...

Eu (şi mai încurcat): Cu care Haralàmbina?...

Tincuţa: Cu mă-sa.

Eu:...

Măndica: ... O bătrînă mică, urîtă, parcă-i o smochină uscată, şi gătită-gătită...

Eu (răsuflînd): Da.

Tincuţa: Cu părul roşu vopsit...

Eu: Da, da...

Tincuţa (Măndichii): Ai văzut?

M ă n d i c a : Ce să văz?... parcă mă-sa nu știe! (*Mie:*) A venit cineva în lojă la ele?

E u: ...

T i n c u ț a : Mitică...

E u : Care Mitică?

M ă n d i c a : Ei! care Mitică...

T i n c u ț a : Lefterescu, locotenentul...

E u : Să mă credeți, cuconițelor, pe onoarea mea vă spun, că nu pot să zic, pentru că eu...

M ă n d i c a : Pentru că dumneata ești cavaler și nu vrei să spui.

T i n c u ț a : Da' pe Lefterescu l-ai văzut în circ?

E u : Mi se pare că era într-un stal, drept în fața mea.

M ă n d i c a : Lîngă loja ei!... (*Tincuții:*) Ai văzut? Ai înțeles acuma pontul?... Vezi, daca ești proastă?

T i n c u ț a : Peste poate!

E u (aruncînd o privire pe fereastră și văzînd o trăsură închisă, care a tras la scară): Vorbești de lup și madam Potropopesco la ușe.

T i n c u ț a : Ea!

M ă n d i c a : Vezi ce obraznică e!...

E u (avînd un presentiment și luîndu-mi pălăria): Doamnelor, dați-mi voie să vă salut... Îmi pare bine că vă găsesc totdeauna vesele și grațioase... Eu trebuie să mă retrag.

T i n c u ț a (tăindu-mi calea): Așa degrab'?

E u : Vă asigur că... o afacere... urgentă...

M ă n d i c a (acoperindu-mi ușa): Fără să iei măcar un ceai?

E u (apăsat din ce în ce mai mult de negrul meu presentiment): Parol...

M ă n d i c a : Tocma acu?

T i n c u ț a (smulgîndu-mi pălăria): Peste poate!

(Eu, trebuind să cedez, cad zdrobit pe un puf.)

Feciorul: Madam Potropopesco.

(Măndica se face roșie, Tincuța vînătă, eu galben. Madam Mița Potropopesco apare, uimitoare de frumusețe și de toaletă ca totdeauna, purtînd pălăria bleu-gendarme. *Cele trei dame se sărută foarte afectuos.)*

M i ț a : E un ger afară, mașer, că nu-ți poți face o idee... Daca o ținea așa toată noaptea, se duce dracului rapița!

E u : Nu crez... Am vorbit cu arendașii...

M i ț a : Aș! nu mi-a scris azi Potropopescu al meu?

M ă n d i c a (Miții): Ai fost aseară...

T i n c u ț a (Măndichii): Taci tu! Las' să-ntreb eu. (*Miții:*) Ai fost aseară la circ, madam Potropopesco?

M i ț a : Da.

M ă n d i c a : Sin...

T i n c u ț a : Taci!... (*Miții:*) Singură?

M i ț a : Nu; cu maman.

T i n c u ț a : Cu maman?... Bravo!

E u (sculîndu-mă): Doamnelor, eu...

M ă n d i c a (împiedicîndu-mă să-mi iau pălăria, și încet): Tocma la pont? *(Merge să apese nasturele soneriei.)*

T i n c u ț a : Și... era multă lume la circ?

M i ț a : Foarte multă.

M ă n d i c a (sunînd prelungit): Ce slugi dobitoace!

(Feciorul vine.)

Măndica: Nu te-am chemat pe dumneata; treaba dumitale e să stai la uşe; unde e dobitoaca de Roza? Ce face cu ceaiul?

(Feciorul iese.)

Tincuţa (Miţii): Era cineva dintre cunoscuţi?

Miţa: Mai nimeni... Era Costandineasca, Dumitreasca, Vasileasca, Georgeasca, Ogretinencile...

(Roza subreta apare.)

Măndica: Ce faci cu ceaiul ăla?

Roza: E gata, coniţă.

Măndica: Apăi, de ce dracu nu-l aduci odată?

Roza: E gata, în salon.

Măndica: Atunci, de ce nu spui, proasto!

(Roza pleacă bombănind.)

Măndica: Să nu bombăneşti, obraznico!

(Toată vremea asta, madam Tincuţa Popesco tace, bătîndu-se pe palma stîngă cu un cuţit de sidef pentru tăiat corespondenţa; pe cînd madam Potropopesco se consideră în oglindă, drăcuindu-şi un cîrlionţ rebel din frunte, care nu vrea să stea cum trebuie. Madam Piscopesco cu un gest degajat ne pofteşte în salonul cel mare la ceai. Un samovar şi un serviciu de argint cu coroană de conte dasupra monogramei E.P. – Esméralde Piscopesco – de toată frumuseţea.)

Tincuţa (Miţii): Apropo, nu mi-ai spus cine mai era la circ.

Miţa: Ba, ţi-am spus... Ogretinencile..

Tincuţa: Nu... Dintre bărbaţi...

Miţa: Dintre bărbaţi?

(Eu trec repede din salonaş şi-mi iau pălăria.)

Măndica: Nu iei ceaiul?

Eu (ţinîndu-mi în sus şi bine pălăria): Ba da.

Tincuţa: Mitică... nu era?

Miţa: Mitică? ... nu ştiu care Mitică...

Tincuţa: Lefterescu!... sublocotenentul!

Eu (frigîndu-mă cu ceaiul, către Măndica): Pardon, eu trebuie să...

Miţa (rîzînd foarte veselă, către Tincuţa): A! Lefterescu! Mitică al dumitale...

Tincuţa: Ba al dumitale, obraznico!

Miţa: Ba al tău, mojico!

(Eu, scăpînd din mînă paharul cu ceai, împing pe madam Piscopesco cît colo, dau în lături pe fecior şi într-o clipă sunt în curte. În poartă întîlnesc pe bravul Lefterescu.)

Eu: Un' te duci?

Mitică: La *five o'clock*, la madam Piscopesco.

Eu: Fugi, nenorocitule!

„Universul", 1900, 25 febr.

HIGH-LIFE

Tînărul Edgar Bostandaki este suplinitor la catedrele de muzică, desen, gimnastică, scrimă şi religie de la gimnaziul clasic înfiinţat de curînd în urbea sa natală. Gimnaziul are pînă acuma numai clasa întîia şi e între-

ţinut de comună; se speră că la anul viitor se vor completa patru clase, trecînd totul pe seama statului. Deşi încărcat cu predarea a cinci cursuri importante de gradul secundar, tînărul suplinitor găseşte destulă vreme să frecventeze societatea înaltă din localitate, unde trece drept un perfect gentilom. În adevăr, Edgar este un tînăr care are multe succese în saloanele din Tîrgul Mare. Vorbeşte franţuzeşte de cînd era mic şi se pricepe foarte bine la mode şi confecţiuni, aşa că nu o dată este consultat asupra acestui capitol. Profesia de cronicar *high-life* nu este uşoară, fiindcă trebuie să scrii despre dame, şi damele sunt dificile, pretenţioase, capriţioase. Spui de una o vorbă bună, superi pe alta; spui rău de alta, atunci nu mai poţi pretinde că eşti un om galant; insişti cu deosebire asupra uneia, dai loc la bănuieli; neglijezi pe vreuna, îi inspiri o ură primejdioasă. Mai ales într-o societate foarte restrînsă şi foarte aleasă ca societatea din Tîrgul Mare, un cronicar de salon trebuie să-şi drămuiască atenţia cu cea mai mare stricteţă. Grea profesie, ce-i drept; însă tînărul Bostandaki, om de spirit şi cu educaţiune distinsă, a fost parcă născut a fi cronicar *high-life*. Cronicele lui, în formă de corespondenţă, le publică într-un ziar cotidian din cel mai apropiat oraş mare de provincie.

Dar, va zice cineva:

– Bine! Însă cronicarul este şi el om, mai ales dacă e tînăr; trebuie să aibă şi el simpatiile şi preferinţele, antipatiile şi aversiunile sale. El stă într-un colţ al salonului cu carnetul său în mînă şi priveşte la vîrtejul valsului; în acest vîrtej, ochii lui trebuiesc să deosibească între toate pe cîteva, mai graţioase, şi, între aceste cîteva mai graţioase, pe una, nentrecută, adorabilă.

– Ei, da, răspunz eu, înţeleg ce spuneţi. Însă cronicarul de salon trebuie să-şi calce pe inimă, să fie discret şi imparţial. Şi asta n-o poate oricine, cum o poate Turturel.

– Care Turturel?

– Edgar Bostandaki... Turturel este numele pe care i l-au dat în copilărie, alintîndu-l, papaia, mamaia şi duduile, surorile mai mari... Turturel – aşa-i că sună bine? – este pseudonimul destul de transparent cu care Edgar îşi semnează cronicele.

Ei! şi totuşi, cît de corect şi de discret, cît de galant şi de imparţial, însuşi Turturel a greşit odată un *carnet mondain*.

Din iniţiativa unui comitet compus de damele din înalta societate a Tîrgului Mare, reşedinţa subprefecturii Plăşii de Mijloc, s-a dat în saloanele otelului Regal de acolo „Un mare bal filantropic, al cărui venit se va împărţi giumatate în folosul umanităţii suferinde şi giumatate pentru sporirea fondului de întreţinere a gimnaziului clasic local, pînă la trecerea lui în bugetul statului". Maiorul a oferit muzica militară, pe care a adus-o cu trenul de la reşedinţa prefecturii.

A fost un bal cum nici într-o capitală de judeţ nu se poate mai splendid. Damele, pline de devotament

pentru nobilul scop al petrecerii, s-au întrecut în toalete. Uniforma și fracul au fost minunat reprezentate, deși frac nu purtau decît subprefectul, primarul și Turturel; restul sexului urît purtau unii redingotă, alții jachetuță scurtă. Onorurile balului le-au făcut comitetul damelor, sub președința tinerei doamne Athenaïs Grégoraschko, soția subprefectului. S-a petrecut pînă la șapte dimineața, cînd aurora cu degetele ei de roză a venit să bată la ușa orizontului și să stingă cu privirile ei lumina petroleului, amintind infatigabililor dănțuitori că trebuie, cu regret, să se despartă.

A doua zi, d. Turturel punea la poștă pentru gazetă un *carnet mondain*, cu notița: „Rog a se trimite, după obicei, 50 de exemplare pi adresa mè". Seara, cronicarul citea în fața comitetului damelor, al cărui secretar era, darea de seamă asupra rezultatului operei de binefacere. De prisos să reproducem textul întreg al acestei lucrări de caracter oficial. Ne mărginim a-i da concluziunile: „Venit brut, 575 lei; cheltuieli, 368 lei; beneficiu net, 207 lei; 103 l. 50 b. pentru sporirea fondului de întreținere a gimnaziului; 103 l. 50 b. pentru umanitatea suferindă".

După ce au mulțumit comitetului de dame, d. Edgar Bostandaki în numele gimnaziului, iar d. primar în numele umanității suferinde, ședința oficială s-a ridicat. Apoi s-a-nvîrtit un maus. Peste două zile, iată că mult așteptatele exemplare din *Voacea zimbrului* sosesc. Ele conțin cronica atît de dorită: *Cum se pitrece la noi...*

Extragem la întîmplare cîteva rînduri:

„... *Sîmbătă sara s-a ținut în fine la noi strălucitul bal filantropic sub prezidenția grațioasei doamne Athenaïs Grégoraschko, născută Perjoiu...*

... O enormă afluență de tot ce Tîrgul Mare are mai distins, fiecare ținînd să mulțumească încîntătoarei prezidente inițiatoare, preaamabila doamnă Athenaïs Grégoraschko...

... În acordurile muzicii militare, care intonează cu destul brio *un vals vaporos, perechile pornesc ca duse pe niște valuri, în cari se pierde conștiința, iar timpul pare că s-a oprit pe loc ca să admire cum trec în vîrtej fierbinte, uimitor, nebunesc, atîtea ș-atîtea flori, parcă smulse de vîntul aprig al pasiunii... Doamna Athenaïs Grégoraschko, regina adorabilă a valsului adorat...*

... Dar, la un semnal, ușile din fund se deschid... Supeul! Un moment de odihnă pentru această zvăpăiată tinerețe, un moment de odihnă și de reconfortare!... Doamna Athenaïs Grégoraschko face onorurile, luînd loc în capul mesei, cu grația nespusă care o caracterizează...

... Dopurile pocnesc, pare c-am fi la un atac de tiraliori, care nu sparie deloc pe bravii convivi... șampania curge-n valuri. Doamna Athenaïs Grégoraschko dă semnalul și aci; ridicînd în sus cupa plină de delicii, ca divina Hebe, atinge de buzele răci buzele sale calde, cu acea delicateță poetică cu care fluturelul atinge caliciul unui miozotis...

... Dar muzica ne cheamă. Trăiască valsul! Doamna Athenaïs Grégoraschko, infatigabilă silfidă...“

Aici o îngrozitoare greşală de tipar... A doua zi, duminică dimineaţa, la cafeneaua din centru, spiritualul cronicar *high-life* citea mai multor tineri din localitate *carnetul* lui: *Cum se pitrece la noi*. Tinerii îl ascultau cu multă admiraţie şi poate cu mai multă invidie: e desigur fericit un tînăr care dispune, pe lîngă talentul stilului, de o coloană de publicitate, ca să se facă, fireşte, atît de plăcut damelor! Pe cînd se comenta articolul şi autorul căuta să explice amicilor săi ce înseamnă „divina Hebe“ şi „calici“, iată că deodată intră d. subprefect, Raoul Grégoraschko, soţul „infatigabilei silfide“. D. subprefect salută în dreapta şi în stînga cu gravitate, apoi, drept în faţa lui Edgar Bostandaki şi cu un ton neobicinuit de aspru:

– Domnule Turturel! Uite-te la mine... Te opresc, magariule, să faci *de mauvaises plaisanteries*[1] pi conta doamnei Grégoraschko, soţia mè!

Apoi face un ocol prin cafenea, bufnind:

– *A-t-on jamais vu pareille insolence!*[2]

Edgar nu pricepe deloc... Însă Raoul se întoarce iar şi, gesticulînd cu cravaşa, de care nu se desparte niciodată:

– Altă dată, dacă-ţi mai permiţi di aieste, îţi rup urechile!

[1] Glume proaste (fr.).

[2] Cine a mai pomenit asemenea obrăznicie! (fr.).

– Dar...

– Urechile! M-ai înţăles? *Espèce d'imbécile!*[3]

Şi iese turbat, făcînd să şuiere aerul sub jocul cravaşei. Toată lumea rămîne uimită. Din ce pricină?... Hebe?... Calici?...

– Nu înţeleg deloc, zice Turturel, dînd din umeri cu totul nedomirit.

Pe cînd fiecare caută cu de-amănuntul să găsească în cronică motivul penibilei scene, iată că intră în cafenea d. maior Edmond Buzdrogovici, graţie amabilităţii căruia opera filantropică avusese concursul graţios al muzicei militare. Fără să salute şi vădit foarte supărat, Edmond se apropie de Edgar, cu aşa pas şi aer straşnic, încît Edgar se ridică drept în picioare în faţa lui Edmond.

– Domnule! zice Edmond fierbînd ca un samovar; dumneata eşti
acela care scrii porcăriile aieste?... Răspunde!

Şi-i vîră lui Edgar gazeta sub nas. Edgar, ferindu-se, răspunde hotărît:

– Da!

– N-o fost şi madam Buzdrogovici, soţia mè, la bal?

– Ba da!

– Atunce, di madam Buzdrogovici, soţia mè, pentru ci n-ai pominit nimică?... nici chiar numele!... Să fi fost fără compliment – nu pretinde!... dar nici macar numele!?

– Domnule maior...

[3] Imbecilule! (fr.).

– Mişălule! strigă Edmond.

Şi, scurt mişcarea! Pînă să-i zică unul dintre amici „Ăra! da' stăi, bri omule!“ îi trage două palme vajnice şi iese.

– Nu mai înţăleg nimică, pi onoarea mè! zice Edgar şi iese şi el.

„Universul“, 1899, 24 dec.

CADOU...

„Iubite amice,

Astă seară, avem pom de Crăciun. Ne-ai promis că vii să prînzeşti cu noi. Te rog, nu uita. Te aştept pînă la şapte fără un sfert la berărie, ca să mergem împreună. În tot cazul, daca nu ne-ntîlnim, vino direct la noi; dar vino negreşit: se supără Acriviţa.

S t a s a c h e.“

Acriviţa este soţia lui nenea Stasache. La oamenii aceştia se petrece bine: mă duc să-ntîlnesc pe amicul meu la locul arătat. Sunt şapte fără un sfert, şi omul meu lipseşte; dar n-aştept mult, şi iată-l.

– Gîndeam că nu vii, îmi zice el.

– Se putea, nene Stasache, să supăr pe cocoana Acriviţa?

– Bine ai făcut, că ş-aşa e destul de supărată.

– De ce?

– Închipuieşte-ţi, monşer, că acum cîteva zile nenea Andrei senatorul (ştii cît ţine el la familia noastră!) vine, ca după obicei, la noi şi zice: „Eu, mă înţelegi, s-a închis Senatul şi se duc toţi p-acasă, şi n-am să fiu de Crăciun cu voi şi m-am gîndit să v-aduc la fiştecare cîte ceva ca cadou...“, şi scoate, şi scoate, şi scoate şi dă-i la cadouri: şi mie şi la copii şi Acriviţii... Acriviţii i dă un inel cu un brilănţel de toată frumuseţea...

– Ei!

– Ei! Ieri dimineaţa, eu lipseam de acasă. Vine Mişu, profesorul – ştii, Mişu al nostru, care dă meditaţie la băieţi – vine pentru ca să le dea vacanţă, şi nevastă-mea pleacă să tîrguiască de-ale casei cîte ceva, că ştii, daca le laşi toate pe ajunul Crăciunului, nu le mai poţi prididi... Mă-ntorc eu acasă... îmi spune fata că s-a dus cuconiţa pîn tîrg. Zic eu: „Bine!“. Mai trece ce mai trece, se fac douăsprece, iaca vine şi Acriviţa foarte supărată. Zic: „Ce ai?“. Zice: „Închipuieşte-ţi ce mi s-a întîmplat! am pierdut piatra de la inelul lui nenea Andrei“.

„Cînd?“

„Acuma.“

„Unde?“

„Pîn tîrg... Tocmai la băcănie am văzut că-mi lipseşte.“

„Trebuie să căutăm pe unde ai mai fost.“

„Am căutat peste tot: nu e şi nu e.“

„Trebuie să dăm un anunţ la gazete!...“

Şi isprăvind povestirea conversaţiei sale cu consoarta, nenea Stasache îmi pune sub ochi o gazetă. Citesc:

„*O bună recompensă!*... S-a pierdut ieri vineri, 23 decembre, înainte de amiazi, între stradele Popa Tatu, Ştirbei-vodă şi Calea Victoriei, o pietricică de briliant în valoare de 3-400 de lei. Cel ce o va găsi să o aducă la d. Stasache Panaiotopolu, strada... numărul... unde va primi o recompensă de 20 de lei."

După ce citesc:

– Te pomeneşti că se găseşte! zice omul meu.

– Tot ce se poate, zic eu, nene Stasache. Mergem?

– Da... haide!

Ne suim într-o sanie şi pornim.

– Nu că-mi pare rău de piatră, pentru că-n definitiv, nu-i vreo valoare grozavă; dar ştii, nu face: un cadou de la nenea Andrei... ştii cît ţine el la noi...

– Fireşte...

– Sunt curios, să vedem: se găseşte? Dar în sfîrşit, zi că nu se găseşte... Atîta pagubă!... Dar de unde ştii? poate că se găseşte!

Eu nu zic nimic. Dar el, văzînd că tac:

– Ce zici?... se găseşte?

– Ştiu eu? zic.

– Ei! vezi?... eu nu sunt om curios; dar am mare nerăbdare, să vedem: se găseşte?

Eu iar tac; el, văzînd că nu zic nimica:

– Adică dumneata zici că... nu se găseşte.

– Ba nu! zic; din contra.

– Din contra? care va să zică, şi dumneata eşti de idee că se găseşte?

În sfîrşit, ajungem acasă la nenea Stasache. Madam Panaiotopolu, mai nostimă decît totdeauna, mă primeşte cu amabilitatea-i cunoscută:

– Dacă nu veneai, mă supăram foc pe d-ta.

– Se putea să nu viu, madam Panaiotopolu?... Pentru mine invitaţia unei dame aşa de graţioase ca d-ta este o poruncă straşnică, la care peste putinţă să mă gîndesc măcar a nu mă supune.

– Mersi! zice doamna.

Dar adaog:

– Ce am aflat, madam Panaiotopolu?

– Ce?

– Pietricica de la...

– De la inelul care mi l-a făcut cadou nenea Andrei... Cine ţi-a spus?

– Nenea Stasache.

– Închipuieşte-ţi!

– Dar, zic eu, a publicat nenea Stasache în jurnale... poate că se găseşte.

– Ei, aş!

– De unde ştii d-ta că nu? întreabă bărbatul.

– Cum o să se mai găsească?

– Se poate, coniţă, zic eu.

– Fac prinsoare, zice rîzînd doamna, pe ce poftiţi, că nu se mai găseşte.

– Ba eu fac prinsoare că se găsește! zice Stasache.
– Pe ce?
– Pe ce poftești.
– Pe alt inel la fel...
– Pe alt inel la fel!
Pe cînd discutăm astfel, se aude zbîrnîind soneria. Slujnica iese în vestibul, deschide și se-ntoarce:
– D. Mișu.
– Bravo! zice nenea Stasache, bătîndu-se cu palma pe frunte. Vezi, cu istoria inelului, ce-am uitat?
– Ce?
– Lui Mișu nu i-am luat nici un cadou... O să se supere băiatul.
– Ei, aș! zice iar rîzînd madam Panaiotopolu.
D. Mișu intră; e foarte elegant... o fundă de cravată șic, și-n fundă, înfipt un ac cu o pietricică foarte strălucitoare.
– Mișule dragă, să mă ierți; pe tine te-am uitat, zice d. Panaiotopolu.
– Cum, nene Stasache?
– Nu ți-am cumpărat nici un cadou.
– Lasă, nene Stasache, zice Mișu, îmi cumperi la Anul Nou.
Dar Stasache se uită lung la Mișu, apoi, cu un aer foarte ciudat:
– Ce!... ce ai la gît?... briliant?
– Da.
– Unde ai găsit-o?

– Ce să găsesc?
– Piatra.
– Care piatră?
– Briliantul, frate.
– Îl am cadou, nene Stasache.
– Da' de cadou!...
– Parol!
– De la cine?
– Ce-ți pasă?
– Ai citit anunțul meu?
– Da.
– ... Pe onoarea mea, Mișule, să nu te știu ce băiat de treabă ești și cît ții la noi...
– Nene, întrerupe madam Panaiotopolu, ai scris lui nenea Andrei?... i-ai promis că-i scrii.
– Îi scriu mîne... Pe onoarea mea, Mișule...
– Poftiți la masă!...
Iau brațul doamnei și ne-ndreptăm spre sofragerie. Îndărătul nostru vin alți musafiri, și-n urmă Mișu cu nenea Stasache, pe care-l aud bine:
– Ei! eu zic că se găsește...

„Universul", 1900, 2 ian.

DIPLOMAȚIE

Mă-ntîlnesc cu amicul meu nenea Mandache pe trotuar, la berărie.

– Salutare, nene Mandache.

– Salutare, neică.

– Ce stai așa pe gînduri?

– Eu? pe gînduri?

– Nu cumva te-a suprimat și pe dumneata?

– Ei, aș!...

– Te văz așa... distrat și cam nervos.

– Nu, frate; aștept pe soția mea, și nu mai vine; am mare nerăbdare să văz daca a reușit și acuma. Dacă reușește ș-acuma, halal să-i fie!... că ăla e un ciufut...

– Cine e ciufut?

– Nu-l cunoști! unul de la care vrem să cumpărăm niște case... *À propos:* de ce nu ne trimiți și nouă acasă *Moftul român*?

– Ba vi-l trimiț bucuros.

– Grozav îi place soției mele să-l citească...

– Vi-l trimiț, nene Mandache; îl vrei pe un an ori pe șase luni?

– Cum, pe un an ori pe șase luni?

– Da, abonament.

– Cum, abonament?

– Nu zici că vrei să te abonezi?

– Ce abonament, monșer? de la prieteni să ceri abonament?... Ce mare lucru! un număr mai mult ori mai puțin.

– Cum, nene Mandache, gratis? se poate?... îmi pare rău...

– Ce dracu nu mai vine, frate... Mare nerăbdare am... Haz ar avea să-l traducă și p-ăsta!... Dacă-l traduce și p-ăsta... nu mai am ce zice: mă-nchin... Ce bună treabă ar fi!

– Ce treabă?

– Nu-ți spusei, frate! Este un ciufut bătrîn, care are o pereche de case, depuse la credit pe zece mii de lei, și vrea să se desfacă de ele, fiindcă și-a făcut altele mai mari... și cere peste credit șapte mii de lei. Eu i-am dat cinci... Nu vrea... De zece zile stăm la tocmeală și nu vrea să lase nici o sută de lei; dar nici eu nu-i dau nici cinzeci de lei mai mult...

– Ei, și...?

– Ei! și am trimis-o acuma pe soția mea: să vedem e-n stare să-l traducă... Teribilă e, domnule! are o diplomație, domnule, e ceva de speriat... Curios sunt să vedem...

– Adică, nene Mandache, cum vine vorba asta de diplomație?

– Ei! uite, nene, este un secret, care nu poate să-l aibă orișicare... Se uită așa nu știu cum, și-l aduce pe om cu vorba, și iar se uită, și iar cu vorba, și iar se uită – e ceva de speriat, pe onoarea mea!... Dar aici e un caz mai greu: bătrînul e al dracului!...

– De unde știi? dacă a reușit pînă acuma diplomația dumneaei, de ce adică n-ar reuși și acuma?

– Ei! nu! bătrînul e ciufut al dracului!... Nu lasă el două mii de lei!...

– Zi că-ţi lasă o mie, tot e bine.

– Apoi nu! şicul e să lase două. Aci s-o vedem cu diplomaţia dumneaei... Cîte ceasuri să fie?

– Şapte fără un sfert.

– Ce dracu face, de nu mai vine!... s-a dus de la patru... Să ştii că nu-l poate traduce!...

– Ori s-o fi abătut şi prin altă parte... la cîte v-aţi dat *rendez-vous*?

– Imediat ce-o isprăvi, ori aşa, ori aşa.

– Apoi, trebuie să ai răbdare, nene Mandache; daca e vorba de diplomaţie, unde trebuie mai multă răbdare decît în diplomaţie?

– Mi-e frică, monşer, că n-ar' să-l poată traduce... şi-ţi spui drept, mi-ar părea foarte rău... Nu ştii ce căscioară drăguţă...

– Să v-ajute Dumnezeu s-o stăpîniţi!

– Ei! numa să reuşească...

– Daca întîrziază, tocma asta este un semn că are speranţe să reuşească; aminteri, n-ar sta dumneaei degeaba.

– Apoi, vezi că nu o cunoşti... La ea nu merge aşa agalea... merge iute... n-o cunoşti... Să vezi... Zilele trecute – că tocmai mă-ntrebai adineaori dacă nu m-a suprimat şi pe mine – zilele trecute, mă cheamă directorul nostru şi zice: „Domnule Mandache, cu regret trebuie să te anunţ că postul dumitale are să fie suprimat pe ziua de 1 aprilie“. „Cum se poate, domnule director? am zis eu; tocmai pe mine, care am servit cu zel şi activitate, să mă suprimaţi?“ „Trebuiesc economii, domnule Mandache. Sunteţi în biurou trei şefi de masă; rămîne un şef la toate mesele şi un şef de biurou, şi-nţelegi bine, dumneata ca netitrat...“. Că hîr! că mîr! nu se poate şi nu se poate! Ce fac eu? dau fuga acasă şi-i spui nevestii. Aleargă nevasta degrabă, cere audienţă la directorul, la secretarul general, la ministru, şi cu diplomaţia ei, mă-nţelegi, îi traduce pe toţi...

– Şi nu te suprimă...

– Stăi, să vezi... A doua zi, mă cheamă directorul şi zice: „Domnule Mandache, ai scăpat! ţi s-a luat în consideraţie că ai servit cu zel şi activitate – eşti menţinut în serviciu“. Dar eu întreb: „Cu leafa redusă, domnule director?“ „Ai răbdare, zice directorul; fiindcă s-a suprimat trei şefi de biurou, rămîi dumneata ca şef în biuroul dumitale cu leafa respectivă“.

– Care va să zică, înaintat!...

– Fireşte.

– Ei! ce-ai zis directorului?

– Să trăiţi, domnule director! să trăiască domnul secretar general, domnul ministru, şi...

– Şi nevasta dumitale!

– Fireşte... Fără diplomaţia ei, era să dau acuma afară muştele din Cişmegiu... Cîte ceasuri să fie?

– Şapte şi cinci...

– Nu mai vine... Teribilă nerăbdare am...

– Trebuie să vie, nene Mandache, şi eu, nu ştiu de ce, parcă m-aş prinde că vine cu veste bună; parcă m-aş prinde că a reuşit.

– Să te-auză Dumnezeu!... Să ştii că dacă reuşim, fac cinste...

– Ascultă-mă pe mine, reuşiţi!

Nenea Mandache stă pe gînduri, bîţîind din piciorul drept şi scîrţîind din vîrful ghetei, ca orice om în prada nerăbdării, cîteva momente, după care se ridică drept în picioare:

– Ea este... Uite-o! vine!

Şi-ncepe să facă semne cu pălăria, strigînd:

– Miţo! Miţo!

În adevăr, o coconiţă coboară din tramvaiul care a sosit în Piaţa Teatrului venind dinspre Sf. Gheorghe. E încîntătoare! – tinereţe, graţie, vioiciune, şi un şic... un şic! A văzut semnele bărbatului şi se apropie de masa noastră. După aerul ei radios, se vede că eminenta diplomată a repurtat un deplin triumf.

– L-ai tradus? întreabă nenea Mandache.

– Ei bravos! răspunde ea.

– Cu cinci mii!

– Cu.

– Nu ţi-am spus eu, nene Mandache?

– Cu cine am onoarea? întreabă coconiţa pe consoartele său, arătîndu-mă pe mine.

Nenea Mandache mă recomandă.

– D-ta eşti ăla care scoţi *Moftul român*?

– Da! coniţă... Vă place?

– Mă nebunesc... Bine, frate, tot spune Mandache că sunteţi prietini... Nouă de ce nu ni-l trimeţi?

– Zi-i şi tu să ni-l trimeaţă, că pe mine m-a refuzat, zice nenea Mandache.

– Să ne refuze? se poate? zice diplomata noastră, dîndu-se cu scaunul foarte aproape de mine şi aruncîndu-mi nişte priviri de acelea la cari nu se poate răspunde decît prin supunere.

– Atunci... să vi-l trimit; vă rog, doamnă, daţi-mi adresa, zic eu biruit.

– Ai văzut? zice nenea Mandache triumfător. Ţi-am spus eu, că are diplomaţia ei... Ai văzut cum te-a tradus?

„Moftul român", 1901, 22 apr.

MICI ECONOMII...

În ajunul lui Sf. Dumitru, amicul meu Iancu Verigopolu stă înfipt în colţul otelului Continental, privind la trecători. Ne salutăm şi intrăm în vorbă. Are frumos caracter amicul meu Verigopolu: totdeuna egal, fără a se lăsa alterat măcar de orice împrejurare; şi mărturisesc drept că nu-l pot admira îndestul pentru aceasta. Dumneata, bunioară, ori eu, sau un altul, n-am fi în stare să ne înfigem în colţul otelului Continental pentru a privi la mişcarea de pe stradă, cu sîngele rece al unei persoane

absolut lipsite de grija zilei de mîne – în ce momente?... în ajunul lui Sf. Dumitru... și cînd?... cînd am ști bine că a doua zi trebuie să părăsim casa unde am locuit, fără să știm deloc unde o fi casa-n care avem să ne transportăm calabalîcul. Dar pavajul de piatră rece ni s-ar părea desigur mai fierbinte decît smoala clocotită! ne-ar arde tălpile! am alerga nebunește, și nu ne-am putea astîmpăra pînă cînd nu am ști tot așa de bine unde vom ajunge mîne cu troacele noastre pe cît știm de unde vom porni cu ele. Ei bine, amicul meu Iancu Verigopolu, știind bine că a doua zi se mută, fără a ști deloc unde se mută, stă înfipt în colțul otelului Continental, amuzîndu-se a privi la trecători.

– Bine, Iancule, întreb eu, fără să cred ce-mi spune; serios, omule, că nu știi unde vă mutați?

Zic *vă* mutați, fiindcă amicul meu e însurat.

– Ma parol, monșer!...

Și rîde... Eu, fără să spun o vorbă, îl privesc uimit de admirație...

– Ce te uiți așa?

– Te admir, zic, monșer... Eu, în locul tău...

– Dar ce e mai frumos, e că n-am sfanț, monșer!...

– !!...

– ... Adică, vorba vine că n-am sfanț; așa, tot am cîțiva franci... Aide să luăm un aperitiv... Cîte ceasuri sunt?

– Șapte și zece.

– Tocma bine... Aide spre Episcopie; mi-am dat întîlnire cu nevastă-mea la Tripcovici, la șapte și jumătate.

Pornim la deal, și merg plin de respect alături cu acest filosof antic, pe care atît de puțin îl pot afecta micile mizerii ale vieții. Dumneata, ori eu sau altul, dacă ne-am afla în situația amicului Verigopolu, n-am putea desigur trece prin mulțimea care forfotește liniștită pe Podul Mogoșoaii, fără să vedem în fiecare dintre acele ființe un motiv mai mult de amărîciune pentru sufletul nostru destul de amărît. Și drept să spun, mergînd alături cu filosoful meu, de mai multe ori mi-a trecut prin gînd: ce aș face eu, dacă aș fi în situația lui, și el ar merge alături cu mine, fiind în situația mea?... L-aș maltrata, desigur... M-ar irita apropierea lui așa de mult, încît l-aș acuza d-a dreptul că el, ocrotit de stăpînul destinelor omenești, mi-a răpit partea mea de bine în această scurtă trecere pe sub lumina soarelui!... Ei bine, el – nu!... el mă poftește la un aperitiv... Admirabil caracter!... Gîndind astfel, pe cînd el salută în dreapta și-n stînga cu cea mai senină amabilitate pe trecătorii cunoscuți, ajungem la Episcopie, tăiem drumul și intrăm la Tripcovici.

– Două vermuturi franceze! comandă Iancu.

Scoate punga din buzunar, apoi, din pungă, două patace, și mi le arată. Le pune apoi la loc în pungă, și vîră la loc punga-n buzunar.

– Asta e tot ce am pe sufletul meu... și încă și astea mi le-a dat nevasta din micile ei economii...

Apoi, schimbînd brusc ordinea de idei:

– ... Pentru că dacă nu era canalie d. Georgescu, eu tot aș mai fi rămas în slujbă; nu demisionam...

Dar pentru o mizerabilă leafă de trei sute de lei pe lună, adică, vorba vine, trei sute... în mînă iei două sute cinzeci și șase și cinzeci de bani... să rabzi toate șicanele, toate aroganțele și toate lipsele de educațiune ale unui șef... Mai luăm cîte unul?... Băiete! încă două!...

– Da, frate Iancule, zic; dar, oricum, în ziua de azi... atîta vreme fără leafă... cam greu.

– Greu, negreu, nu poți, dacă ai caracter... Mai luăm cîte unul?... Băiete!...

– Mersi, frate Iancule, zic eu; două, destul...

– Nu se poate... Nu știi vorba neamțului?... *Alle guten Dinge...*

– *... sind drei*[1] ...

– Păi, vezi!... Băiete! încă două...

– ... E și cam tîrziu...

– Cîte?

– Șapte și jumătate trecute.

– Stăi încă un minut... acu trebuie să pice și nevastă-mea...

Eu, cu gîndul în altă parte, întreb:

– În definitiv, n-ai putea dumneata, cu atîtea cunoștințe, să găsești altă slujbă?

– Să-ți spun drept, monșer, mi s-a propus să-mi dea cineva o recomandație la primărie; dacă găsesc ceva serios, ca să am cel puțin siguri șapte-opt sute pe lună, înțeleg; dar ca să mai mă-ncurc, să-mi pierz independența pentru o mizerie, nu; asta n-o mai fac... Ce te uiți așa curios?

[1] Toate lucrurile bune... sînt trei (germ.).

– Nene, zic, te admir din ce în ce mai mult!...

– ... Ca să mai am a face iar cu cine știe ce mațe-pestrițe ca d. Georgescu... mai bine, lipsă! mai bine, sărac și curat!

Ce om! zic eu în gîndul meu... cînd iată văd, la lumina lămpii electrice, că se oprește o trăsură, un muscal, în fața prăvăliei, și din trăsură coboară o damă elegantă, care intră repede la noi. A!... este încîntătoarea soție a amicului meu, madam Aglae Verigopolu.

– M-aștepți de mult, cocoșelule? întreabă ea pe soțul ei, care-i sărută cu multă galanterie mănușa albă.

– De cîteva minute, puică... răspunde el, pe cînd eu fac mănușii albe omajul pe care i l-a făcut și soțul.

– Știi că ne mutăm mîne?

– Unde? întreabă el fără cea mai mică turburare de surpriză.

– Ce-ți pasă!... Salon, patru odăi, baie, bucătărie, odaie de servitori, pimniță, singuri în curte, *tout à l'égout*, grădiniță.

– Scumpă?

– Două mii patru sute...

– În patru rate...

– Nu... i-am dat pe șase luni înainte...

Și zicînd aceasta, doamna trage din manșon punguța, din care scoate o hîrtiuță, chitanța proprietarului.

– Contractul îl facem după ce ne mutăm; am luat-o pe trei ani.

La toate astea, eu fac o figură aşa de imbecilă, încît amicul Verigopolu mă-ntreabă:

– Ce te uiţi aşa curios?...

Zic:

– Nu... dar... vezi... adineaori... şi acu... noroc!...

– Ei! monşer, daca n-ar fi ea cu micile ei economii!... Închipuieşte-ţi că astă-vară la Sinaia...

Dar doamna ne-ntrerupe:

– Dv. aveţi poftă de vorbă, mie mi-e foame... Bine, cocoşelule, mie nu-mi dai un aperitiv?

– Băiete! încă trei.

– Mersi, zic...

– Nu se poate... Vorba neamţului... *Alle guten drei Dinge sind vier*[2].

Trebuie să cedez insistenţelor doamnei Verigopolu şi să primesc a prînzi la dînşii. Deşi a fost vorba că merg *à la fortune du pot* (adică, pe româneşte, să te mulţumeşti cu ce s-o găsi), amica mea cumpără fel de fel de mezeluri şi o sticlă de marsala. Doamna scoate punguţa şi plăteşte socoteala toată. Ne suim toţi trei în birje şi *paidiom, gaspadin!* E un deliciu să mergi pe asfalt cu roate de cauciuc. Oprim la altă băcănie: nu-i încă vremea stridiilor; atunci – trei sute grame icre moi.

– *Paidiom, gaspadin! na leva, na prava... na prava, na leva!*[3]

[2] Toate cele trei lucruri bune sînt patru (germ.).
[3] Să mergem, jupîne! la stînga, la dreapta... la dreapta, la stînga! (rus.).

Am sosit... coborîm iute, Iancu şi eu, şi dăm doamnei Verigopolu mîna. Femeia sare jos ca o căprioară:

– 'erssi!

Apoi, către muscal:

– La unsprece fix, Ivanuşca!

Intrăm... Minunată mîncare şi mai ales veselă petrecere!... Păcat că trec aşa de repede ceasurile de mulţumire!... Cînd au trecut trei ceasuri?

– Coconiţă, zice servitoarea, a venit Ivanuşca.

Doamna trebuie să meargă negreşit la o mătuşică a ei. Înainte de a pleca, doamna cheamă dincolo pe cocoşelul ei, să-i spună cine ştie ce. Apoi, ne suim cu toţii în birje. Noi, bărbaţii, ne coborîm în Piaţa Teatrului; doamna merge înainte la tanti.

– Luăm cîte-o tizană? îmi zice Verigopolu.

– Mersi, dragă Iancule; nu pot bea şampanie; îmi face arsuri...

– Atunci, ce?

– O bere...

– Bine... eu iau tizană, tu ia bere.

Intrăm la Cooperativa...

... Sunt douăsprezece trecute...

– Ţal! strigă Iancu.

Şi aruncă pe masa de marmoră o hîrtie de o sută. Eu mă uit iar ca un imbecil...

– Ei! monşer, dacă n-ar fi micile ei economii!

„Universul", 1900, 27 oct.

INSPECȚIUNE

Mai mulți prietini – impiegați în diferite administrații publice – stau de vorbă, la masa lor obicinuită într-o berărie, despre chestiunile la ordinea zilei. Firesc lucru ca, dintre toate, să-i intereseze una mai cu seamă: e vorba de nenorocirea unui coleg, vechi impiegat, reputat pînă mai zilele trecute ca un funcționar model, ca om de o probitate mai presus de orice bănuială, și care fuge din țară lăsînd în casa publică o foarte însemnată lipsă de bani. Fiecare dintre camarazi comentează în felul său această tristă aventură: unul înfierează cu toată asprimea fapta, altul nu și-o poate explica îndestul, altul încearcă să găsească o scuză pentru fugar; în fine, d. Anghelache deplînge pe nenorocitul acela, „care nu e decît o victimă a neglijenții altora!". La această părere, aruncată cu toată seriozitatea de d. Anghelache, toți ceilalți fac niște ochi mari; din aceasta, vede d. Anghelache că amicii lui nu i-au priceput deloc vorbele, și astfel se simte obligat a le da explicațiunile necesare. Și nu trebuie să uităm a spune că dintre toți cel mai competent în materie este d. Anghelache: d-sa este mînuitor de bani publici într-o mare administrație.

– Firește că nu este el de vină, zice d. Anghelache. El este o victimă a neglijenții altora!

– !?

– De cîtă vreme nu a fost controlat? De cîți ani nu a venit vreun inspector să-i verifice casa?... Mizerabilii!

– Dă-mi voie! care va să zică, dacă mînuiește cineva bani publici și nu este controlat la vreme, asta înseamnă că delapidarea, că necinstea lui ar fi scuzabile?... Să mă ierți!

– Ba nu te iert deloc! strigă foarte tare d. Anghelache, bătînd cu pumnul în masă. Nu te iert deloc, pentru că d-ta nu-nțelegi, n-ai idee de ce vorbești!

Cine n-ar cunoaște bine pe d. Anghelache și-ar explica tonul și manierele acestea violente prin numărul paharelor de bere consumate; însă camarazii îl cunosc destul ca să caute o altă explicație; pe cînd o caută în zadar, d. Anghelache înghite pe nerăsuflate încă un pahar și urmează din ce în ce mai cu căldură:

– Dumnealor să-i tragă păcatele nenorocitului! Dumnealor l-au mîncat! Daca la cea dintîi ciupeală, ar fi venit un domn inspector și i-ar fi făcut casa, ar fi găsit lipsă mai nimic... Așa e?

– Așa e!

– Și dacă i-ar fi zis: „Amice, îți lipsesc patru-cinci sute de lei din casă; ia fii bun d-ta și-i pune imediat la loc, și aldată socotește mai bine; că foarte curînd am să viu iar să te vizitez, și-ți declar că nu-ți voi mai vorbi tot astfel: imediat voi raporta cui de drept!". Așa e că nu se nenorocea omul?

– Așa e!

– Apoi daca e așa, strigă d. Anghelache foarte tare, trîntind cu paharul în masă, daca e așa, de ce vă faceți că nu-nțelegeți? ori sunteți idioți?

Idioţi! Cuvîntul acesta face pe camarazi să nu mai înţeleagă nimica. Ca să pronunţe d. Anghelache, care este un tip de urbanitate, astfel de cuvînt, desigur trebuie să fie scos din ţîţîni. Însă ce?... ce l-a putut scoate astfel din ţîţîni pe d. Anghelache? Iată ce nu pot înţelege camarazii. Dar d. Anghelache bea încă un pahar şi foarte enervat urmează:

– Ştiţi dv. cîţi bani îmi trec mie pîn mînă?

– Mii!

– Vezi că eşti prost?...

– Nene Anghelache!

– Mii, ai?... Sute de mii, boule!

– Nene Anghelache!

– Ce, nene Anghelache? ce, nene Anghelache?... Ţal! Ţal!! Ţal!!!

– Nene Anghelache, spargi paharul!

– Nu vezi că bat de un ceas, şi nu vrea să vie mizerabilul!... Ţal!!!

În sfîrşit, mizerabilul vine... D. Anghelache îşi plăteşte consumaţia plus un pahar, care trebuie să vie.

– Milioane, neghiobule! strigă d. Anghelache. De cînd crezi d-ta că n-a mai dat pe la mine cineva, să-mi verifice casa?

– De cînd?...

– De acum unsprezece ani, de cînd am luat-o în primire... Mişeii!

– Pentru că te cunosc toţi că eşti un funcţionar corect.

– Corect! strigă d. Anghelache fierbînd... Corect! De unde ştiu dumnealor că sunt corect?... Canaliile!

Şi aduce paharul la gură.

– Cine poate crede de dumneata că nu eşti om cinstit?...

– Cinstit!... Cînd aude acest cuvînt, d. Anghelache se scoală drept în picioare cu paharul ridicat în sus, şi, în culmea furiei:

– Nu vă permit să faceţi glume proaste pe socoteala mea, măgarilor! că vă sparg capul!

Trînteşte paharul de masa de marmură, prefăcîndu-l în ţăndări, şi iese turbat pe uşă. Lumea toată din berărie îşi întoarce privirile spre masa camarazilor, cari au rămas consternaţi. Cîteva minute, în timp ce chelnerul şterge urmele accesului de violenţă al d-lui Anghelache, tac toţi, căutînd fiecare în ochii celorlalţi o lămurire...

– Am înţeles! zice unul.

– Să ştii c-a făcut-o! adaogă altul.

– E pierdut, nenorocitul!

În momentul acesta, iată că intră în berărie un domn matur. Camarazii de la masă îl salută respectuos. El se apropie cu bunăvoinţă de dînşii şi le întinde mîna cu un aer de vădită superioritate.

– Bună seara, băieţi.

– Bună seara, d-le inspector.

– Îmi daţi voie?

Mai încape vorbă!... şi d. inspector se aşază în locul unde cu cîteva minute mai-nainte a şezut d. Anghelache.

– Ce mai nou? întreabă noul venit.

– Mai nimica, d-le inspector... S-au dat lefurile astăzi.

– Da?... Eu n-am fost astăzi la minister, am dormit toată ziua; ieri noapte în tren n-am putut închide ochii; era plin de deputați și de senatori... M-a chemat telegrafic ministrul să viu de la gară drept la dînsul acasă... De mîne începem să călcăm rînd pe rînd toate casele... Istoria nenorocitului celuia care a fugit în America a pus pe gînduri pe d. ministru.

Cuvintele inspectorului finanțiar produc asupra camarazilor o așa de puternică zguduitură, încît unul, fără să vrea și fără să știe pentru ce, zice: „An-ghe-la-che...".

– Cum ți-a dat prin cap de Anghelache? întreabă inspectorul... Cu Anghelache vreau să încep mîne... tocmai pentru că știu că la el merge lucrul mai ușor... Ei! dacă ar fi toți mînuitorii de bani publici ca Anghelache...

– An-ghe-la-che...

– ... n-ar mai trebui inspectori finanțiari! Tot vrea guvernul să facă economii – ne-ar putea suprima pe toți... Ei! ca Anghelache, mai rar, așa corect și serios.

– An-ghe-la-che!... șoptește aiurit impiegatul, pe cînd ceilalți tac zdrobiți.

Dar d. inspector nu observă cît e de curioasă înfățișarea camarazilor, sau, dacă o observă, o atribuie naturalei constrîngeri pe care trebuie s-o simtă niște inferiori avînd plăcerea și onoarea să stea la aceeași masă într-un

loc public cu un superior. D. inspector are să se scoale de dimineață a doua zi pentru ca să pornească a face surprize mînuitorilor de bani publici. A băut un pahar mare, îl plătește, apoi întinde cu multă bunăvoință mîna tutulor inferiorilor și se retrage. Un moment, camarazii rămîn în picioare, ca țintuiți, fără a se hotărî să mai șează jos ori să plece, cînd unul din ei rupe tăcerea:

– Ce-i de făcut?

– Nenorocitul!

– Trebuie să-i dăm numaidecît de știre... Imposibil să-l lăsăm așa... Cînd l-o vedea pe inspector mîne, îi cade dambla.

– Trebuie să-l găsim... să-l luăm cu binișorul!

– Anghelache?... Se-mpușcă!

– Nu l-ai văzut ce iritat era?

– Îi lipsește mult!...

– Încai să se facă nevăzut!...

Repede camarazii plătesc consumațiile, ies, se suie toți trei într-o birje și pornesc către locuința nenorocitului lor camarad. Anghelache e flăcău, stă cu soră-sa și cu mama lor, în Dobroteasa. E aproape unu după miezul nopții...

– Trebuie să doarmă nenorocitul fără grijă...

– Aș! fără grijă! nu l-ați văzut în ce hal era?

– Eu gîndesc că-și face bagajele...

– Să-l luăm cu binișorul...

Au ajuns... În casă nu e nici o lumină. La fereastra odăii de la pod unde doarme Anghelache, perdeaua este ridicată.

Mahalaua e cufundată în deplină tăcere; nici o mișcare alta decît pălpăiala rarelor becuri de gaz. Unul dintre camarazi bate discret la geam: nici un răspuns. Mai bate o dată: același rezultat.

– Doarme dus!

– Bate mai tare!

– Cine e? întreabă un glas tînăr dinăuntru.

– Bate mereu!

– Cine e?

Și la fereastră, apare o icoană albă cu mînile încrucișate pe piept... E domnișoara Eliza, sora lui Anghelache. Camaradul care a bătut zice foarte emoționat:

– Dormeați, domnișoară Elizo?

– Da, d-le Costică... Ce e?

– Mă scuzați că v-am deranjat somnul... nenea Anghelache n-a venit?

– Nu!

– Ne dați voie să-l așteptăm...

– Îl așteptați degeaba... a trimis vorbă aseară pe la zece cu un comisionar, să stingem și să-ncuiem, că nu vine la noapte acasă... E poftit la o petrecere cu niște prietini și nu crede să scape pînă la ziuă...

– Nenorocitul!... Noapte bună, domnișoară Elizo!

– Mersi!

Și icoana cea albă se retrage de la fereastră stingîndu-se-n întunerec.

– Ce e de făcut?

– După el!... Trebuie să-l găsim undeva.

– Mînă, birjar!

– Nenorocitul!

Unde?... unde să fie nenea Anghelache?... De atîtea ceasuri acuma, bunii camarazi îl caută, alergînd prin întunericul nopții de colo pînă colo, cînd în birje, cînd pe jos – degeaba! Au fost de-a rîndul peste tot, de cîte două și trei ori, prin toate localurile de noapte, pe unde și-au putut închipui că s-o fi încurcat, după cunoscutu-i obicei la luarea lefii... Au mers mai departe: l-au căutat și pe unde nu trebuia să-l caute... Anghelache nicăieri! Biruiți de osteneală, demoralizați de atîta nesucces, au intrat încă o dată într-o cafeneluță, unde gazul apune după ce a răsărit soarele. În odăița din fund, un alt camarad... La lumina spălăcită a becului Auer, chipul camaradului seamănă cu icoana unui martir în urma chinurilor: e alb ca varul, cu umbre albastre; fălcile-i sunt încleștate; nasul tras; ochii pierduți în extaz. În mîna-i asemenea albă, ca și cum pe sub piele n-ar mai curge un pic de sînge, ține o linguriță, cu care amestecă, încet, încet de tot, zaharul într-o ceașcă plină cu șvarț. Din cînd în cînd oftează din adînc pe nas, umflîndu-și nările. Cum îl văd, camarazii se apropie de el și-l salută. El le zîmbește – zîmbetul sfînt al martirului, care-ntrevede, prin deschizătura regiunilor cerești, lumina vieții eterne – și urmează să amestece în ceașcă fără a schimba cîtuși de puțin măsura mișcării. Camarazii, înțelegînd starea sufletească a camaradului, s-așează discreți la o masă alături și comandă cafele... Dar unul are o

inspirație și, mai puțin discret decît ceilalți, se adresează către omul care amestecă-n ceașcă:

– Mitică... nu cumva ai văzut tu astă-seară pe undeva pe nenea Anghelache?

Mitică zîmbește și face semn din cap că da. Toți trei camarazii se ridică drept în picioare:

– Unde?

Mitică face semn cu palma stîngă pe masă, adică: *aici*.

– Cînd?

Mitică face din buze un semn și ridică din umeri, adică: *n-aș putea spune precis, cînd...*

– Spune, nene, păcatele mele! strigă unul scos din răbdare!... Cînd a plecat?

Mitică amestecă cu mîna dreaptă și arată cu cea stîngă spre ușă, adică: *acușic-a plecat.*

– Ci vorbește, domnule! ești mut? ce dracu! Unde a plecat?

Mitică lasă lingurița și zice cu o sforțare supremă:

– 'A... 'ăp... 'ăpt...

Și caută să prinză iar lingurița.

– Unde?

– ... 'ptăiie!

Și prinde lingurița și-ncepe iar s-amestece.

– Băiete! strigă unul dintre camarazi.

Chelnerul vine...

– A fost în urma noastră pe aici nenea Anghelache?

– Da!

– A fost pe aici!... Cînd?

– Adineaori...

– Nu i-ai spus că l-am căutat? că avem o afacere foarte importantă și să ne aștepte?

– Ba da.

– Și ce-a zis?

– A zis: „Ce afacere importantă? să mă slăbească!".

– Nenorocitul!

– Și nu știi unde a plecat?

– ... 'ptăiie!

– Cum?

– La lăptărie, tălmăcește chelnerul, care e deprins cu vorba lui d. Mitică.

Peste cîteva momente, o birje iese în goană pe la capul podului către Șosea...

La lăptărie, întuneric beznă.

– Ce-i de făcut?

– Înapoi, birjar!

– Haid' iar acasă. Trebuie să se fi întors.

– Ești nebun? Tocma-n Dobroteasa? ne-apucă ziua pe drum...

– Dar putem să-l lăsăm așa?... Dacă nu știe nimica, se duce la canțilerie, și-l prinde acolo inspectorul... Trebuie să știe ce-l așteaptă...

Se face în adevăr ziuă cînd camarazii ajung în Dobroteasa... nenea Anghelache n-a venit acasă. Sunt șapte ceasuri... Peste două ceasuri, fiecare trebuie să fie la postul său. În definitiv, au conștiința împăcată că și-au

dat toată osteneala să-l scape, ca buni camarazi și amici. Oamenii au făcut tot ce puteau face; de acuma, aibă Dumnezeu grijă de Anghelache! Cei trei camarazi se despart, să meargă fiecare la treaba lui. Unul dintre dînșii, care lucrează în aceeași administrație cu Anghelache, ia însărcinarea să comunice la dejun ce s-a mai întîmplat. Și, în adevăr, peste cîteva ceasuri, la douăsprece trecute ceilalți doi camarazi se-ntîlnesc la birtul lor, unde al treilea vine tocmai la unu să le comunice lucruri de o extremă gravitate.

Pe la unsprezece ceasuri, cînd trebuia să se deschiză casa, a venit inspectorul financiar, și, așteptînd pe Anghelache, s-a pus să cerceteze registrele. Pe la unsprezece și jumătate, s-a trimis un aprod cu birja acasă la Anghelache să-l cheme, că-l așteaptă inspectorul. Aprodul s-a-ntors după douăsprezece cu răspuns că d. Anghelache n-a mai dat p-acasă de ieri dimineață, că noaptea a trimis vorbă să nu-l aștepte cucoanele, că nu vine. La vorbele aprodului, inspectorul a-nceput să rîză... pe urmă a cerut lumînare și ceară, a pecetluit casa și a plecat spunînd că se-ntoarce la trei.

– Nenorocitul de Anghelache!

Imediat după dejun, camarazii se reped în Dobroteasa. Dar și acuma același rezultat – Anghelache nu se află. Din Dobroteasa apucă la stînga, să iasă pe chei spre Piața Mare. Trecînd prin fața morgei, văd căruța funebră: un nou oaspete a venit, sătul de căldurile vieții, să coboare în răcorosul otel. Camarazii își fac cruce

și, privindu-se unul pe altul, se-ncruntă, ca și cum ar voi să gonească unul din mintea altuia un gînd, același, pe care unul altuia și l-au ghicit.

– Sărmanul Anghelache!... Unde-o fi Anghelache?

La șase seara, la Gambrinus, tînărul comunică celorlalți doi urmarea inspecțiunii. La trei fără un sfert, inspectorul s-a înființat la casă, și iar a mai cercetat registrele, și iar a trimis zadarnic pe aprod în Dobroteasa. Apoi a încheiat un proces-verbal, dispunînd că, dacă și a doua zi casierul nu se va prezenta la post, să se cheme lăcătușul. Pe cînd povestește camaradul, iată că vine un băiat cu gazete; fiecare dintre cei trei prieteni ia cîte una și-și aruncă ochii pe ultimele informațiuni. Unul dă un țipăt și încremenește cu gazeta-n mînă.

– Anghelache!

Atît poate zice și întinde gazeta, în care fiecare citește:

„Azi dimineață s-a găsit la Șosea spînzurat un om bine îmbrăcat în vîrstă ca de 40-45 de ani. Din ordinul procurorului, cadavrul, asupra căruia nu s-a găsit nimic alta decît un plic cu adresa Anghelache M., mărunțiș în monede nouă de nichel ca de șaptezeci de bani și un ceasornic de argint cu monograma A.M., a fost transportat la morgă."

– Bravo! nene Anghelache!...

– Da! mai bine moartea decît dezonoarea!

– Sărmanul nenea Anghelache!

Și toți trei camarazii se despart cu inima zdrobită.

A doua zi, la dejun...

– S-a deschis casa...

– Îi lipsește mult?

– Nimic nu lipsește!

– !?

– S-a găsit în plus un pol de aur românesc din '70, învălit într-o foiță de țigară.

– !!

– Trebuie să mergem la morgă să-l vedem! eu nu m-astîmpăr pînă nu-l văd!

Și pornesc iară toți trei. La morgă se pregătesc servanții a-l preda pe Anghelache să-l ducă acasă, fiindcă i s-a stabilit complet identitatea și l-a reclamat familia. Camarazii s-au apropiat de masa pe care stă camaradul lor.

– De ce?... de ce, nene Anghelache? a întrebat plîngînd ca un prost cel mai tînăr.

Dar, nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspunză.

„Universul", 1900, 24 nov. și 1 dec.

ULTIMA EMISIUNE...

La răspîntia unei mahalale mărginașe, strălucește de departe în fel de fel de fețe geamlîcul unei cîrciume, razele lămpii din tavan trecînd afară prin clondire pline cu deosebite vopseli străvezii. Afară e o vreme

cîinească; plouă ca prin sită și bate vînt rece. Începe iarna. A-nnoptat bine. Prin dîra de lumină, se vede o umbră înaintînd cu pași grăbiți. Umbra urmează calea luminată, ferindu-se de băltoace, se apropie și intră în cîrciumă.

– Bună seara.

– Bună seara, d-le Iancule, răspunde negustorul de la tarabă.

– E cineva d-ai noștri p-aci?

– Încă n-a venit nimeni.

– Nici d. Tomița?

– Nu... pesemne s-a mai abătut pe undeva; dar trebuie să pice acuma.

Persoana care a intrat și întreabă de domnul Tomița este domnul Iancu Bucătarul. E un om ca de șaizeci de ani; dar cam prea trecut pentru vîrsta lui. A și pătimit multe. De mic, fiind copilul unui rob, bucătar vestit pe vremea lui, a învățat arta culinară de la tată-său, pe care l-a moștenit întrecîndu-l în talente. De aceea, a fost un moment cînd casele boierești se băteau care mai de care să-l aibă pe domnul Iancu. Dar arta culinară uzează grozav pe om; încet-încet, focul i-a stricat vederile acestui artist; apoi s-au întîmplat și niște purdalnice de friguri: a trebuit să facă omul multă vreme o cură serioasă de rachiu de drojdii cu picături de pelin; azi așa, mîne așa, purdalnicele de friguri nu-l lăsau; a-ndoit, a-ntreit dozele... degeaba! În sfîrșit, odată, ce să te pomenești, a-nceput să aibă tremurături la mîni și așa, un

fel de ameţeli, şi noaptea să viseze urît. Odată a căzut pe maşina de bucate şi s-a ars la obraz. A trebuit în cele din urmă să renunţe la arta lui, căci oriunde intra, i se întîmpla să-i vie ameţeală pe maşină... Acuma, de vreo cîţiva ani, ce să facă?... Cere... şi nu-l slăbesc purdalnicele de friguri!

D. Iancu îşi comandă doza de rachiu de drojdii cu picături de pelin, trece în odăiţa din dos şi se aşază la o masă în colţ. Aci e locul de întîlnire a trei buni camarazi şi prieteni: domnul Iancu Bucătarul, coana Zamfira Muscalagioaica şi domnul Tomiţa Barabanciu. Pe cînd d. Iancu gustă doftoria, să vază dacă este potrivită din amărîciune, iată că intră şi cocoana Zamfira, o persoană de vreo cinzeci de ani trecuţi.

Această persoană, care a pierdut de mult un ochi şi uzul comod al mînii drepte şi al piciorului drept, are o istorie poate şi mai interesantă decît amicii şi camarazii ei. A iubit!... De la o fragedă vîrstă s-a furat din casa părintească – tatăl ei era cel mai vestit ghitarist fără perdea de pe vremuri. Complicele acestui furt era un tînăr viorist plin de talent. Peste un an, s-a furat de la primul ei complice; al doilea complice era un foarte distins cobzar; peste doi ani, alt complice şi, în sfîrşit, aşa din doi ani în doi ani, uneori chiar mai des, din complice în complice, a avut nenorocirea să dea peste unul care a pretins cununie în regulă, şi care, îndată ce s-a văzut furat, n-a înţeles, ca toţi ceilalţi, că regulele cele mai elementare ale galanteriei îl obligau să renunţe

la orice scandal: acesta era celebrul Mitache Muscalagiul, un piept şi o forţă erculeane. A pîndit-o, a prins-o la un chef cu ultimul ei complice, cîntînd bucăţi alese din repertoriul părintelui ei, s-a năpustit asupra-i, a lovit-o, a sucit-o, a tăvălit-o, a zdrobit-o... Celălalt fugise ca un laş... Cînd a lăsat-o Muscalagiul din mîni, juna Zamfira era o masă inertă. Iată cauza întreitei ei betegeli. Curînd, după această scenă atît de dramatică, a murit şi Muscalagiul de o violentă afecţiune de piept. Ce-i mai rămînea de făcut unei nenorocite văduve, săracă, beteagă de un ochi, de mîna dreaptă şi de piciorul drept?... Acuma, cere.

Cocoana Zamfira salută graţios pe camaradul ei, îi întinde mîna stîngă şi se aşază alături, pe cînd băiatul din prăvălie i aduce o ţuiculiţă.

– D. Tomiţa n-a venit? întreabă coana Zamfira.

– Nu, răspunde d. Iancu.

– Unde-o fi umblînd?...

Zicînd astea, scoate din sîn o legăturică, o pune pe masă, o ţine cu mîna dreaptă şi cu stînga o dezleagă. Din legăturică scoate un pumn de mărunţiş, dintre care alege cu băgare de seamă cîteva bucăţi, să le arate camaradului.

– Le-ai văzut săraciile astea noile, domnule Iancule?

– Le-am văzut... procopseală! semn de calicie, coană Zamfiro!

– S-a stricat ţara asta, domnule Iancule! Care cum trece: „Crede, babo, că e criză!...".

– Nu vezi dumneata, coană Zamfiro, dacă a ajuns visteria să facă bani de tinichea!...

Pe cînd vorbesc cei doi camarazi, iată că intră şi d. Tomiţa Barabanciu. Îl cheamă astfel, fiindcă, din tinereţe şi pînă acum cîţiva ani, a fost toboşar municipal. Umblînd, cu toba lui, de colo pînă colo, pe vreme bună şi pe zloată, vara pe arşiţă, iarna pe ger, a contractat un reumatism articular acut, pe care nu l-a putut combate decît cu rachiu de izmă fiert cu piper. Oricînd îl încearcă la încheieturi, cu nimic altceva nu i se poate alina. Obosit de atîta carieră, s-a retras cu o pensioară de treizeci de lei, ca infirm din cauză de serviciu, şi ca să nu stea degeaba toată ziua, să-şi mai facă de lucru – acuma, cere. D. Tomiţa intră avînd aerul foarte contrariat. Se vede că-l încearcă la încheieturi. Băiatul din prăvălie a înţeles aceasta şi aduce numaidecît, fără comandă, rachiul de izmă cu piper. D. Tomiţa salută politicos pe camarazi, se aşază lîngă ei tăcut şi dă repede pe gît o doză; apoi se scutură din umeri: parcă s-au mai alinat înţepăturile reumatismului. De aceea, pacientul se mai înseninează la faţă şi intră în conversaţie:

– Aţi văzut banii ăi noi?

– Sărăciile de tinichea?... Uite-le, zice cucoana.

– Coană Zamfiro, să nu zici vorba asta... Dumneata nu-nţelegi cum e chestia...

– Cum e?

– Peste cîteva zile scoate visteria tot d-ăştia de cîte douăzeci de parale. Care va să zică...

– Care va să zică... zice d. Iancu.

– Care va să zică... zice coana Zamfira.

– Care va să zică, zice d. Tomiţa, din cîţi ne dă cîte un ban pe zi, dacă doi-trei s-or întîmpla să n-aibă alte măruntele decît d-ăi de cîte douăzeci, atunci asta face un condei de cîţiva frăncuţi pe lună... Aţi înţeles?...

N-apucă să răspunză camarazii dacă au înţeles sau nu teoria financiară a lui d. Tomiţa, şi s-aude dincolo în cîrciumă înjurînd cineva, foarte supărat cine ştie de ce; apoi, îndată, uşa odăiţii se deschide de perete, şi intră părintele Matache, urmat de paracliserul lui, urmat de băiat, care aduce pe tavă o jumătate de pelin tulburel cu două pahare curate. Cei trei camarazi salută pe părintele, care-i blagosloveşte, aşezîndu-se cu paracliserul la masa din potrivă. Coana Zamfira, care de vreo cîteva momente s-a încălzit bine, zice:

– Părinte Matache, săru' mîna, sfinţia-ta ai văzut pe ăştia noii?

Şi merge şotînc-şotînc la masa părintelui să-i arate bănuţii de nichel.

– I-am văzut!... răspunde părintele cu humor.

– Da'... părinte Matache, săru' mîna, o să scoaţă şi de douăzeci de parale?... Dom' Tomiţa zice... Barabanciu...

– O să scoaţă!... O să vedeţi voi ce-o să scoaţă!

– Ce?

– Pe dracu o să-l scoaţă, vai de capul vostru!

– Ce-o să scoaţă, părinte? întreabă d. Iancu.

– Ce?... lasă că o să vedeți voi, pîrliților, ce!
– Ce-o să scoață, părinte Matache, săru' mîna?
– O să scoață de cîte două parale...
– Ce?!
– Și de cîte-o para!
– Cînd?!
– Acu, zilele astea...
– De cîte două parale?
– Și de cîte-o para!
– De cîte-o para!!
– Trăsni-i-ar Maica Domnului!!!

„Universul", 1900, 6 nov.

AMICI

Domnul Mache șade la o masă în berărie și așteaptă să pice vreun amic; e vesel și are poftă de conversație. N-așteaptă mult. Peste cîteva momente, iată că-i sosește unul dintre cei mai buni amici, d. Lache. D. Lache e fără chef. S-apropie și șade și el la masă. Cititorul mă va ierta că nu dau nici o indicație de ton, de acțiune și de gamă temperamentală în tot decursul dialogului – indicație atît de necesară pentru citire caldă – și va suplini însuși cu imaginația această lipsă.

Lache: Bonsoar, Mache.
Mache: Bonsoar, Lache.

L.: Ai venit de mult?
M.: Nu... De vreo zece minute... Iei o bere?
L.: Iau.
M.: Băiete! două mari... (*Către Lache:*) Da'... ce ai? te văz cam...
L.: Nu prea am chef... Sunt obosit... Am stat azi noapte tîrziu la Cosman, pînă la ziuă.
M.: Cu cine?
L.: Cu niște amici... Am vorbit foarte mult de tine.
M.: Da?... Ce?
L.: E!... mai nimic... fleacuri! Nu știi cum sunt oamenii noștri?
M.: Adică... cum? mă vorbea de rău... mă-njura...
L.: Uite, vezi! ăsta e cusurul tău – exagerezi.
M.: N-ai spus tu?
L.: Ce-am spus eu? nu ți-am spus nimica... Ți-am spus că așa sunt oamenii... Tu vrei numaidecît să te laude toată lumea, și să nu-ndrăznească nimeni să-ți facă o critică, fie cît de mică. Vezi, ăsta e cusurul tău – prea te crezi.
M.: Ba nu mă crez deloc, să mă ierți; da' mă mir că nu găsiți alt subiect de conversație decît pe mine...
L.: Daca a venit vorba... Mai la urmă, nu te-a vorbit nimeni de rău pe față... firește că n-ar fi îndrăznit: știe ce buni amici suntem... Da' știi, așa, ciupeli.
M.: Cam ce?
L.: Secături... Mai ales unul dintre ei nu te poate suferi, și ți-e amic.

M.: Cine-i ala?

L.: Ei! asta e!... Ce-ţi pasă?

M.: Aş vrea să-l ştiu.

L.: Nu se poate.

M.: Parolă de onoare că nu-i cer nici o socoteală; n-am să-l fac niciodată să-nţeleagă că am aflat ce-a spus...

L.: Mai întîi, nici nu ştii ce a spus...

M.: Ce-a spus?...

L.: Uite, ăsta e cusurul tău – eşti curios.

M.: Bine, frate, fireşte că sunt curios să aflu ce se spune pe socoteala mea, mai ales de amici, ca să ştiu cui să mă încrez, cum să mă apăr.

L.: Mai luăm cîte una mică?

M.: Da.

L.: Băiete, două mici...

(Pauză. Chelnerul aduce paharele cu bere.)

M.: Ei?

L.: Ei!...

M.: Ei! ce spunea amicul?

L.: Nu te poate suferi... Nu ştiu cum venise vorba de oameni deştepţi, şi zic eu: „Uite, Mache e băiat deştept"... că tu ştii că eu te-am considerat totdeauna ca foarte deştept, nu că-mi eşti amic, fiindcă mai la urmă, să-mi dai voie să-ţi spun, n-am nici un interes să-ţi fac curte... Acu, ce să mai vorbim?... te cunosc şi mă cunoşti, slavă Domnului! toate defectele le pot avea; dar trebuie să mărturisiţi toţi că am şi eu o calitate – sinceritatea; şi-ţi spun sincer că mi-ar părea foarte rău să vie tocmai amici şi să zică, mă-nţelegi...

M.: Bine, monşer, cine zice?

L.: Tu.

M.: Eu?

L.: Văz că te uiţi la mine aşa, cu un aer care de! parcă vrei să-mi zici că nu crezi.

M.: Da' mai întîi ce să crez? că nu mi-ai spus nimic. Mi-ai spus că unul dintre amicii cu cari erai aseară nu mă poate suferi, şi că tu ai susţinut că eu sunt deştept.

L.: Am susţinut, fireşte.

M.: Dar amicul meu, care nu mă poate suferi?

L.: Apoi tocmai la asta vream s-ajung; dar dacă mă întrerupi mereu! Uite, vezi! ăsta e cusurul tău – întrerupi!

M.: Ei! iaca nu mai întrerup; spune, ascult.

L.: Cînd am zis eu că eşti deştept, întîi a zîmbit aşa, adică: „Prost eşti!" mie, şi pe urmă zice: „O fi deştept, nu zic; dar e cam... zevzec".

M.: Zevzec!

L.: Zevzec.

M.: Ei! după ce mă judecă dumnealui pe mine că sunt zevzec?

L.: După multe, cari le spunea el...

M.: Cam ce?

L.: Că ţi-ai neglijat totdeauna slujba...

M.: Nu-i adevărat!

L.: Că era să te dea afară pînă acum de vreo trei ori...

M.: Minte!

L.: Că joci cărți, și rîd toți de tine ca de o mazetă!

M.: Eu, mazetă!

L.: Că bei...

M.: Că beau?... două-trei pahare de bere pe zi.

L.: Că te-ai însurat fără zestre.

M.: Treaba mea!... Ce măgar!... Mă rog ție, cine e măgarul ăsta, aș vrea să-l știu...

L.: Ți-am zis de la-nceput că nu ți-l spui.

M.: De ce să nu mi-l spui dacă zici că-mi ești amic sincer.

L.: Ca să mă pui de față?... N-am poftă.

M.: Pe onoarea mea că nu... Îți jur pe ce am mai scump că nici n-am să-i pomenesc vreodată. Vreau să-l știu numai, ca să mă feresc de el și să-l disprețuiesc.

L.: Nu se poate, Mache.

M.: Pe onoarea mea! Mă rog ție, spune-mi-l.

L.: Uite, vezi, ăsta e cusurul tău – ești indiscret. Înțelege românește că nu ți-l spui. Eu am toate defectele cîte poftești; da' trebuie să mărturisiți toți că am și eu o calitate – eu sunt discret... nu-mi place să umblu cu plosca.

M.: Atunci, dă-mi voie să-ți spun că nu-mi ești amic cum te credeam.

L.: Eu! nu-ți sunt amic ție? eu? Bravo! mersi...

M.: În sfîrșit, un amic...

L.: Dacă sunt eu prost... și-ți spun... Da' iacă tac... și aldată să-mi dai cu tifla dacă ți-oi mai spune ceva... *(Către chelner:)* Băiete, încă două mici...

M.: Și... numa atîta a zis amicul de mine?

L.: A zis mai multe... Da-n sfîrșit, ce-ți pasă?

M.: Nu-mi pasă nimic... dar sunt curios să văz pînă unde merge mișelia omului... Zici că mi-e amic.

L.: Bun.

M.: Amic de-aproape?

L.: Da.

M.: Și ce mai zicea?

L.: Nu-ți mai spui, că te superi... Că asta trebuie să mărturisești și tu că e cusurul tău – te superi.

M.: Pe onoarea mea, nu mă supăr...

L.: Zicea de nevastă-ta... că...

M.: Că ce?

L.: Că... În fine, prostii! ce să-ți mai spui?... Da! dar i-am tăiat nasul. Nu-ți permit, zic, să te atingi, mă-nțelegi, de onoarea femeii amicului meu!

M.: Cum! de onoarea nevestii mele?

L.: Că e prea frumușică și prea tînără pe lîngă tine; că te-a luat fiindcă era săracă, dar...

M.: Dar ce?

L.: Că la teatru mereu... Zic: „Are lojă gratis!" „Da', zice el, la Șosea cu bicicleta de două ori pe zi, dimineața și seara?" „Tot gratis!" zic eu. „Da' vara la Sinaia, tot gratis? zice el; de unde atîta lux?"

M.: Mare canalie!

L.: Și pe urmă a făcut aluzie aproape pe față la un alt amic...

M.: La cine?

L.: Nu-ţi spun...

M.: Ascultă-mă, Lache! să ştii că mă supăr serios!... Trebuie numaidecît să-mi spui...

L.: Dacă nu vreau.

M.: Trebuie să vrei! auzi! fiindcă-ţi trag palme, mă-nţelegi!

L.: Ei, uite, vezi? ăsta e cusurul tău – eşti violent.

M.: Cusur, necusur, numaidecît să-mi spui la cine a făcut infamul aluzie?

L.: Vrei numaidecît să ştii?

M.: Da!

L.: La Fănică.

M.: La bărbatul sorii nevesti-mii! la cumnatu-meu?

L.: La Fănică, la cumnatu-tău.

M.: Mizerabilul! canalia! Cine e? trebuie să-mi spui numele lui!

L.: Uite, vezi? ăsta e...

M.: Nu vreau să ştiu nimic!... Trebuie să mi-l spui!...

L.: Nu-ţi spun!...

M.: Îţi trag palme, mă-nţelegi!

L.: Ia poftim!... Ei! apoi nu mă lua aşa repede, că... Auzi dumneata! Dar nu strici tu; eu stric...Viu şi-ţi dau de ştire să te păzeşti de amici, să nu te-ncrezi în oricine ca un zevzec, şi-ţi atrag atenţia asupra ce spune lumea despre onoarea ta şi a nevestii, şi tu, în loc să-mi mulţumeşti, te răţoieşti la mine... O să mă faci să te evit altă dată...

M.: Care va să zică, nu vrei să-mi spui?

L.: Nu.

M.: Mersi.

(Cheamă pe chelner şi plăteşte. Pauză lungă, în timp ce Mache bate toba cu degetele pe masă, avînd aerul că plănuieşte ceva adînc. Un muşteriu nou venit, anume Tache, se apropie de masa celor doi amici.)

Tache: Bună seara.

Lache şi *Mache:* Bună seara.

Tache: Mare secătură eşti, amice Lache... Mă faci să-mi pierz noaptea pînă despre ziuă, să te aştept ca un caraghios la Cosman.

Lache: Mă rog ţie, scuză-mă... Eram zdrobit de oboseală; nu mai puteam; am stat să mă odihnesc şi eu o noapte ca oamenii; m-am culcat de la opt aseară.

Mache (drept în picioare, izbucnind furtunos): A! care va să zică te-ai culcat devreme! n-ai fost az' noapte la Cosman?... Acu ştiu cine e amicul... Poftim! *(Două palme straşnice şi pleacă.)*

Lache: Uite, vezi! ăsta e cusurul lui – e măgar!... şi violent!... şi n-are manieră!

„Universul", 1900, 11 febr.

TELEGRAME

Onor. prim-ministru

Bucureşti.

Directoru prefecturi locale Raul Grigoraşcu insultat grav dumnezeu mami şi palme cafine[1] central. Ameninţat moarte. Viaţa onorul nesigure. Rugăm anchetaţ urgent faptu.

Costăchel Gudurău
avocat, aleg. coleg. I, fost deputat

*

Onor. prim-ministru

Bucureşti.

Repet reclama telegrama No... Petiţionat parchetului. Procoror lipseşte oraş mănăstire maici chef. Substitut refudat pără vini procoror. Tremur viaţa me, nu mai putem merge cafine. Facem responsabil guvern.

Costăchel Gudurău
avocat, aleg. coleg. I, fost deputat

*

Procuror tribunal X...

Anchetaţi urgent scandalul Costăchel Gudurău cu directorul prefecturii şi raportaţi imediat.

Ministrul Justiţiei

[1] Lucrul se petrece, după toate probabilităţile, într-un oraş moldovinesc; citiţi prin urmare moldovineşte: *cafinè* (n.a.).

*

Ziarului „Aurora română"

Bucureşti.

Az pitrecut scenă nostimă piaţa noastră. Madam Atenaisa P. al cărui nume trecem sub tăcere, care părăsit soţul cetăţean onorabil, pentru romanse cu individ infam localitate, întâlnind nefericitul soţ, capatat bună lecţie moralitate în public, care aprobat. Această fimee fără inimă neroşind ameninţat cu sbiri puteri, deoarece complicele directoru prefecturi.

Corespondent.

*

Onor. prim-ministru

Bucureşti.

A doua oară atacat palme picioare piaţa endependenţi acelaş bandit director scandalos însoţit sbiri. Situaţia devenit insuportabilă. Oraş stare asediu. Panica domneşte cetăţeni.

Costăchel Gudurău
avocat ecţetera.

*

Procuror trib. X...

Repet ordinul telegrafic. Cercetaţi imediat incidentul directorului prefecturii cu Costăchel Gudurău la cafeneaua centrală şi în Piaţa Independenţei şi raportaţi urgent.

Ministrul Justiţiei.

*

Onor. prim-ministru

Bucureşti.

Faceţ înceta atacuri contra fratemeu Costăchel bandă infamă talari ziua meaza mare sub conducerea personală directorului Raul Grigoraşcu. Reclamat tronului.

Iordăchel Guduräu
mari propietar, aleg. col. I,
fost senator.

*

M. sale regelui

Sinaia.

Bandiţi regimului acest secol lumină bagiucurind constituţia ce aţi giurat, voit ucidi di două ori cafine central şi piaţa endependenţi fratemeu fost reprezentant naţiuni. Victima frică merge telegraf sigur al treilea atentat bandiţi. Implorăm garanţia vieţi onorului contrar siliţi face justiţie singuri. Trăiască Dinastia.

Iordăchel Guduräu
mari propietar, aleg. col. I,
fost senator.

*

Procuror trib. X...

Pentru ultima oară repetăm ordinul privitor scandalul Costăchel Gudurău. Dacă pînă mîne dimineaţă n-avem raportul dv., veţi fi considerat ca demisionat.

Ministrul Justiţiei.

*

Ecs. sale ministru Justiţiei

Bucureşti.

Raport.

Cercetat imediat cazul şi cu respect raportez urgent.

Acu cinci zile duminecă, fiind absent anchetă judeţ, orele 2 p.m. directorul prefecturi Raul Grigoraşcu afla cafine central jucînd table cu căpitan Pavlache intedenţă. Mare devenă foarte iritat pronunţat Dumnezeu mami, nu personal cineva, ci ghinion. Atunci Costăchel Gudurău care sta altă masă criticînd guvernul gura mare, sculat şi apostrofînd directoru strigat *ba pe al măti* şi ridicat bastonu. Directoru parînd răpide lovitura aplicat agresorului palme şi promiţînd cavalireşte duel. Agrisorul plecat înjurînd ameninţînd guvern de bandiţi, propriile cuvinte.

Cu respect adaog spre cunoştinţa dv. între ambi suscitaţi ură veche cauză politica şi familie. Fimeea nepotului lui Costăchel Gudurău, anume Albert Gudurău, unul din capii înverşunaţi opoziţie locală, divorsată, iar ei bănuiesc Raul directoru cauza divorsului, acuzînd trăieşte cu mencionatu concubinagiu, dar vrînd s-o iee socie legitimă, care reclamat restituţiunea dotei şi parafernei[2] di 2 mii lei obţinînd titlu executoriu, iar opoziţia promis răzbunare pretinzînd paraferna cheltuită cu luxul di notoritate publică.

[2] Avere asupra căreia soţia îşi păstrează drepturile de administrare şi de folosinţă.

În consecință alaltaieri nepotul lor însoțit de moșii lui pîndind piață fosta socie insultato public foarte grav. Dama chemat sergent stradă care nefiind nici unul urcat birje un cal plecînd degrab huiduită di toți trii și cu vorbe triviale incapabile a vi le reproduce. Sosit imediat directoru prefecturi ofensat polițai ipistați cerut cont. Dar agrisori fugind, directoru prins Costăchel și întrebat *pentru ce insulți dame mișălule* și apucat de pept, dar el răspuns, *să nu mai dai mizerabile canalie*, încît directoru apărînduse tras două palme, atunci agrisorul smucind voit fugi și directoru prima furie lovindul piciorul spate-gios.

Cred nu trebuie dăm altă urmare, pără parchetul nu sezisat în regulă.

Binevoiți, d-le ministru etc.

Procuror trib. X...

*

Directorul prefecturii X...

Vă invit căutați aplanarea diferendului cu familia Gudurăilor. Contrariu, puneți guvernul în situațiune prea delicată. Nu convine acum, în așteptarea campaniei electorale, ca agenți superiori ai autorității să dea loc la scandaluri, din toate punctele de vedere regretabile.

Ministrul de Interne.

*

D-lui ministru de Interne

București.

Interese familie obligă părăsi funcțiune. Rog dar respectuos primi demisia me postul director prefecturii pe ziua di poimîne cînd prefect întoarce congediu.

Raoul Grégoraschco.

*

Onor. prim-ministru

București.

Fratemeu Costăchel Gudurău avocat, alegător col. I, fost reprezentat națiuni legitimă aparare contra treilea atac mișelesc bandiți amenințînd viața, fost az arestat procoror. Victima arest torturată ca inchiziță. Cuțitul os.

Iordăchel Gudurău
mari propietar, aleg. col. I,
fost senat.

*

Ministre intérieur

Bucarest.

N'acceptez point démission cousin Raoul. Pauvre jeune homme, embêté par cochons opposition, veut faire coup de tête. Ne point se fier aux criailleries de ces canailles. Si Raoul se retire, ce crétin de préfet capable de tout com-

promettre. Pourrais plus garantir situation locale. Se duce dracului giudețul[3].

Ami
Général Grégoraschco.

*

Procuror trib. X...

Raportați imediat cauza arestării lui Costăchel Gudurău. Ar fi bine să înceteze odată scandalurile de acolo. Purtarea parchetului dv. lasă de dorit. Cercetați dacă arestatul suferit maltratări arest. Avem denunțări că ar fi fost torturat poliție. Răspundeți telegrafic.

Ministrul Justiției.

*

Directorul prefecturii jud. X...

În interesul serviciului, demisia respinsă. Rămîneți la post.

p. *Ministru de Interne*
secretar general Z...

*

[3] *Primar Bürgermaistru, Breslau* – Azi dimineață zi solemnă precis 10 și 12 min. expres Bucarest-Berlin oprit gară la Midilul nostru pavoazată mulțime enormă aproape zece mii persoane aplauze frenetice entuziasm la culme comisiune trei cetățeni notabili suit merge Buzău banchet se-ntorc seara acasă Midil precis 6 și 37 min. cu expres Berlin-Bucarest. Trăiască Germania! Trăiască România! Trăiască Breslaul! Trăiască Midilul! Salutări fraterne etc. (trad. a.).

Ecs. sale ministru Justiției

București.

Bandă desperată opozanți îndîrjiți sub conducerea Costăchel Gudurău, Iordăchel Gudurău și nepot Gudurău, Albert divorsat Atenaisa Perjoiu, atacat directoru prefecturi față grădina primării. Acesta aparat bastonu, lovit cap Iordăchel, Costăchel tras revolver spart glob lampa centrul grădini electrică. Panică, asasin arestat. Luăm prim interogatoriu. Garantăm invențiuni fictive torturile.

Procuror trib. X...

*

M. sale regelui

Sinaia.

Fratemeu Costăchel omorît torturi secret beciurile poliției locale. Familia orfană cerem liberarea cadavrului reclamînd satisfacție la picioarele tronului. Trăiască Dinastia.

Iordăchel Gudurău
mari ecțetera, ecț.

*

Procuror trib. X...

Aci denunțare Costăchel Gudurău mort arest în urma torturilor. Vă facem răspunzător. Răspundeți la moment, dacă nu vreți să fiți telegrafic destituit.

Ministru Justiției

*

Ecs. sale ministru Justiţiei

Bucureşti.

Costăchel Gudurău liberat az dimineaţă lipsă probe intenţie asasinat. Împacat cu directoru. Pupat toţi piaţa endependenţi. Mîne sară logodna Raul madam Atenaisa Perjoiu. Dînsa renunţat orce pretenţie revandicare parafernă de la Albert Gudurău, dînd înscris primit toată suma.

Adineaori ora două post meridiane avocatul statului Pamfil mort subit cafine central. Medic primar constatat caz apoclepsie celebrală.

În consideraţia vechimii mele di magistrat procuror de aproape douăzeci şi trii di ani, fiind înaintat în vrâstă şi o familie numeroasă devenind misiunea de minister public pre gră pentru mini, vă rog respectos a mi se acorda mie postul de avocatu statului, pe care o voiu îndeplini cu zel şi activitate.

Binevoiţi, etc.

Vechi procuror trib. X...

*

D. preşedinte al Consiliului

Bucureşti.

Avocat public Pamfil mort subit. Raportîndu-mă la depeşa confidenţială de azi noapte, cu respect stăruiesc a se numi în postul rămas vacant persoana ştiută, de care acuma garantez.

p. *Prefectul de X:...*
Directorul Raoul Grégoraschco.

*

X...

D-lui Costăchel Gudurău, avocat, fost deputat etc.

Bucureşti.

În urma bunelor recomandaţii din localitate şi în consideraţia titlurilor dv., d. ministru al domenelor v-a numit avocat al statului în locul decedatului Antonache Pamfil. Cu poşta de mîne primiţi decretul oficial.

Şeful de cabinet
al Ministerului Domenelor.

„Universul", 1899, 15 oct.

O ZI SOLEMNĂ

Zi-ntîi de mai stil nou 1900, zi de redeşteptare, ziua florilor, ziua triumfului primăverii, a fost ziua şi a unui alt mare triumf – triumful unei idei mari! ziua-n care s-a realizat în fine un ideal de multă vreme hrănit cu pasiune în sufletul celui mai neobosit dintre primarii urbani ai regatului, în sufletul bravului meu amic Leonida Condeescu, primar al urbei Mizil. Numai acela care a luptat în viaţa lui pentru o idee mare, numai acela care şi-a jertfit liniştea, odihna, totul, pentru o cauză publică, numai acela poate înţelege importanţa zilei de 1 mai 1900.

Mizilul!... Așezată la poalele Tohanilor, celebre podgorii, această urbe – o grădină – se răsfață cu multă cochetărie pe o pajiște plană, asupra căreia bate soarele în plin de cum răsare și pînă apune, iarna și vara. Rar se găsește o panoramă așa de plăcută și atît de luminată: la miazănoapte, trîmba podgoriilor aci aproape, și mai sus, în depărtare, treptele din ce în ce mai azurii ale Carpaților; la miazăzi, cîmpia vastă care se-ntinde, ușor povîrnită, pînă departe-n Dunăre. La spate, cea din urmă treaptă a munților; în față, nețărmurita zare a cîmpiei. Se poate zice că Mizilul este poarta Bărăganului. Alături se află Fefeleiul, ilustru pentru vechimea lui istorică, leagănul aristocrației de pe albia Buzăului; se mai află apoi aci aproape Inoteștii și mai încolo Lipia, amîndouă vestite pentru cultura pasionată a rasei cavaline și pentru cursele de cai pe deșelate și pe distanțe de sute de kilometri...

Se întinde o cîmpie
Pe sub poale de Carpați,
Cîmp deschis de... călărie
etc.

Mizilul strălucește în mijlocul tutulor, pînă acuma ca reședință de suprefectură și ca una din cele mai importante centre politice ale țării. El datorește însă în mare parte importanța sa activității, energiei și devotamentului lui Leonida Condeescu. Se poate oare zice Termopile fără a zice Leonida? Nu, desigur. Ei! tot

astfel, cine zice Leonida zice Mizil. Mizilul nu se poate concepe altfel; dar nici Leonida.

Ce a făcut Leonida Condeescu pentru urbea lui este imposibil de descris pe larg într-un cadru așa de strîmt. Mă voi mărgini prin urmare a consemna, în lineamentele lor generale, unele din faptele sale cele mai importante, al căror mobil a fost totdeauna dorința fierbinte de a afirma importanța Mizilului, de a grăbi ridicarea Mizilului, de a realiza înflorirea Mizilului. Este Leonida un ambițios? Da, fără îndoială! zic eu; dar cînd ambițiunea nu este egoistă, ci altruistă; cînd ea s-aprinde pentru binele public, este nobilă și mai presus de orice laudă. Din frageda lui tinerețe, Leonida a visat un Mizil mare, un Mizil cel puțin capitală de district deocamdată... Astfel, odată l-a-ntrebat profesorul la lecția de geografie:

– Leonido, care e capitala județului Buzău?

– Mizilul, domnule! a răspuns cu mîndrie tînărul Leonida, viitor primar al urbei sale natale.

– Nu-i adevărat, Leonido, a zis profesorul; e Buzăul... Dar capitala județului Prahova?

– Mizilul, domnule! a răspuns hotărît junele.

– Nu-i adevărat, Leonido; este Ploieștii. Dar a județului Ialomița?

– Mizilul, domnule! a răspuns desperat băiatul.

– Nu-i Mizilul; e Călărașii... Treci la loc!

Leonida a tăcut, încruntîndu-și sprîncenele – e foarte sprîncenat – și a trecut la loc. Dar dacă a tăcut, asta nu înseamnă că n-a gîndit...

„A! şi-a zis el în gîndul lui. A! care va să zică, Mizilul nu e capitală de judeţ!"

De atunci tînărul nu a mai avut astîmpăr, şi, înainte chiar de vîrsta legiuită, s-a aruncat cu pasiune în luptele politice, şi – orice glumă deoparte – trebuie să mărturisească fiecine că puţini dintre bărbaţii noştri politici mari şi mici au fost aşa de consecvenţi ca Leonida: soldat credincios al partidului conservator, încă de pe vremea cînd nu se-ndura să crează că Mizilul ar putea fi ceva mai puţin decît capitala Ialomiţei, daca nu a Buzăului sau a Prahovei, a rămas pînă astăzi acelaşi – partidul său n-are un membru mai nestrămutat şi mai devotat.

Toate stăruinţele lui Leonida pentru a face din Mizil capitala unuia dintre cele trei judeţe limitrofe au rămas infructuoase: era peste putinţă a se degrada, fără nici un motiv plauzibil, Ploieştii, Buzăul ori Călăraşii. În privinţa Ploieştilor, Leonida găsise motivul, un motiv destul de puternic: Ploieştii se făcuseră vinovaţi de o crimă contra unităţii statului; acest oraş se proclamase odată ca republică independentă; statul avea tot dreptul să pedepsească Ploieştii şi să declare Mizilul capitală a Prahovei. La această argumentare zdrobitoare a lui Leonida, i s-a răspuns că un caz identic se petrecuse cu sora noastră de ginte latină, Franţa: Parisul se declarase şi el comună independentă; cu toate astea, nimeni nu s-a gîndit să-l pedepsească prin degradare mutînd capitala districtului în altă parte, la Versailles, de exemplu.

Atunci, Leonida a propus guvernului o altă soluţiune: să se ia cîte o bucată din cele trei judeţe limitrofe, să se facă un trup, care să se declare judeţ de sine stătător cu capitala Mizil. Soluţiunea era neadmisibilă din cauza crizei de care suferea tezaurul public.

Fără să renunţe a gîndi la realizarea visului său într-un timp mai oportun, Leonida a început să stăruie ca barem să se strămute la Mizil episcopia de Buzău. Fatalitatea însă! S-a opus sinodul.

– Atunci, dacă nu se poate episcopia, strămutaţi la Mizil măcar regimentul 32!

La aceasta s-a opus comenduirea corpului respectiv de armată.

– Atunci, dacă nu se poate regimentul 32, înfiinţaţi-ne un liceu clasic şi mutaţi la Mizil Facultatea de medicină din Iaşi!

La aceasta s-a opus Ministerul Cultelor.

– Sau clădiţi-ne un teatru naţional cu o subvenţie din partea statului!

La aceasta s-a opus Direcţia generală a teatrelor.

„Mulţi vrăjmaşi are Mizilul!" a gîndit cu amărîciune Leonida, şi la acest gînd şi-a îndoit energia. A cerut o audienţă la rege. La această audienţă, Leonida şi-a aşternut tot programul său de dezvoltare a Mizilului, arătînd în culori vii suveranului perspectiva unui măreţ oraş, care să fie cu vremea fala regatului.

– Sire, tot s-a făcut pentru alte oraşe; pentru Mizil, nimic! Noi n-avem reşedinţă de judeţ, n-avem tribunal,

n-avem episcopie, n-avem regimentul 32, n-avem liceu, n-avem facultate de medicină, n-avem teatru național, n-avem pod peste Dunăre – n-avem nimic, nimic, sire!... Rugăm pe maiestatea-voastră să ni se dea și nouă ceva din toate astea. Să nu se uite că Mizilul este un oraș care a luat totdeauna parte cu entuziasm la cele mai mari acte ale istoriei naționale; este păcat, sire, ca Mizilul să fie astfel persecutat! căci nu putem pentru ca să zicem alt decît că este o persecuțiune!

Suveranul a promis că va recomanda atențiunii guvernului stăruințele energicului primar, și-n adevăr, cum a văzut pe președintele consiliului, i-a vorbit despre Mizil și despre Leonida. Președintele consiliului a surîs cu bunătate și a spus regelui:

– Sire, primarul Mizilului este un tînăr foarte meritos; însă are... are... nu un cusur, ci un exces de calitate: ține să facă, cu orice preț și cît se poate mai iute, din urbea sa măcar un port de mare...

Pe cînd Leonida medita asupra chestiunii arzătoare: „ce s-ar putea cere guvernului în favoarea dezvoltării Mizilului?" iată că Direcția generală C.F.R. înființează expresul București-Berlin, via Breslau. Leonida ia itinerarul oficial și vede... o scăpare din vedere, probabil! o greșală de tipar, desigur!! În dreptul Mizilului nu se indică ora – o linie dreaptă, ca la Inotești și la Vintileanca! Aleargă la gară... Cercetează... Nenorocire! Nu e scăpare din vedere, nu e greșală de tipar! Este exact: expresul trece pe la Mizil fără se se oprească, nici la dus, nici la întors!

A! asta e prea mult!

Un an! un an întreg de alergături, de stăruințe, de protestări, de amenințări! un an de neliniște, de neodihnă, de luptă eroică! Atîta luptă trebuia să fie-n sfîrșit încoronată de succes. În sfîrșit, de la 1 mai stil nou, trenul numărul 5 Bucarest-Berlin și trenul numărul 6 Berlin-Bucarest se opresc în gara Mizil. Cel dintîi sosește în gară la 10 și 12 minute și pleacă la 10 și 13 antemeridiane; cel d-al doilea sosește la 6 și 37 și pleacă la 6 și 38 postmeridiane. La trecerea primului tren, simpaticul primar al Mizilului, în culmea emoțiunii, emoțiune legitimă a unui triumf atît de greu repurtat, a expediat colegului său, primarului de la Breslau, următoarea telegramă:

Maire Bürgermeister,

Breslau.

Aujourd'hui jour solennel matin précises 10 h. 12 min. express Bucarest-Berlin arrêté gare notre Midil pavoisée foule énorme presque dix mille personnes applaudissements frénétiques enthousiasme comble commission trois citoyens notables montés aller Buzeo banquet rentrer soir précises 6 h. 37 min. Midil express Berlin-Bucarest. Vive Allemagne! Vive Roumanie! Vive Breslau! Vive Midil! Salutations fraternelles!

Maire Bürgermeister Midil
Léonida Condeescu[1]

[1] *Primar Bürgermaistru, Breslau* – Azi dimineață zi solemnă precis 10 și 12 min. expres Bucarest-Berlin oprit gară la Midilul nostru pavoazată

Înainte de înapoiarea comisiei de trei de la Buzău, Leonida primeşte următoarea telegramă:

Maire Bürgermeister,

Midil.

Breslau touché profondément sentiments Midil! Vive énergique maire Léonida Condeescu![2]

Maire Bürgermeister Breslau
Nedescifrabil

A! Dar nu e totul sfîrşit! zice Leonida, şi se suie în expresul numărul 6.

– Unde merge acest primar, care nu oboseşte niciodată?

– La Bucureşti.

– Ce treabă are la Bucureşti?

– Merge să stăruiască la C.F.R. ca, pe tăbliţa albă cu litere roşii, care indică direcţia celor două exprese, să se scrie de acum: *Berlin-Bucarest via Breslau-Midil* şi, viceversa: *Bucarest-Berlin via Midil-Breslau.*

„Universul", 1900, 21 apr.

---

mulţime enormă aproape zece mii persoane aplauze frenetice entuziasm la culme comisiune trei cetăţeni notabili suit merge Buzău banchet se-ntorc seara acasă Midil precis 6 şi 37 min. cu expres Berlin-Bucarest. Trăiască Germania! Trăiască România! Trăiască Breslaul! Trăiască Midilul! Salutări fraterne etc. (trad. a.).

[2] *Primar Bürgermeister, Midil* – Breslaul adînc atins de sentimentele Midilului! Trăiască energicul primar Leonida Condeescu! (trad. a.).

BOBORUL!

În secolul nostru s-a născut şi s-a sfîrşit un stat foarte interesant, pe care nu-i este permis unui istoric conştiincios să-l piarză din vedere. Voi să vorbesc despre Republica de la Ploieşti, un stat care, deşi a durat numai vreo cinisprezece ore, a marcat desigur o pagină celebră în istoria contemporană. Născută din, prin şi pentru popor, pe la două ceasuri în dimineaţa zilei de 8 august 1870, tînăra republică a fost sugrumată în aceeaşi zi pe la ceasurile patru după-amiazi. Nu face nimica! Mărirea şi importanţa statelor nu se judecă după extensiunea şi durata lor, ci după rolul mai mult sau mai puţin strălucit pe care l-au jucat în complexul universal.

Cadrul meu e prea strîmt ca să pot închide într-însul istoria generală a veselei republice podgorene. Voiesc numai să contribuiesc şi eu la consemnarea materialului necesar unui viitor istoric; şi sunt autorizat a o face – eu am fost cetăţean al acelei republice. Am asistat la mărirea şi decadenţa ei, şi nu în calitate de gură-cască, ci în calitate oficială. Cînd poporul a călcat poliţia, eu m-am repezit şi am dezarmat pe un subcomisar de serviciu, luîndu-i sabia din cui. M-am încins cu ea şi am avut norocul să treacă atunci pe lîngă mine Prezidentul Republicei. Eram de şaptesprece ani; înfăţişarea mea hotărîtă atrase privirile Prezidentului – mă numi subcomisar în locul zbirului pe care-l dezarmasem.

Astăzi, cînd sper că s-a prescris vina mea contra monarhiei, am curajul s-o spun cu mîndrie. Da, am fost unul dintre cei mai aprigi susţinători ai ordinii în Republica Ploieştilor. Ceasuri glorioase, n-am să vă uit! Şeful meu, poliţaiul, era simpaticul şi bravul Stan Popescu, unul dintre cei 1 000 ai lui Giuseppe Garibaldi – volintir în Italia, volintir într-o revoluţie polonă, vrăjmaş jurat al tiranilor şi frate pasionat al poporului. Cu astfel de şef, mergi în foc bucuros pentru o idee mare.

De cu seară din ajun, 7 august, mai mulţi conspiratori, între cari şi Stan Popescu, aşteptînd veşti (de unde? istoria nu poate încă spune), jucaseră, în salonul de la otel „Moldova", *la chilometru*. Ce înseamnează *la chilometru*? E un joc inocent, foarte puţin complicat – iată. Jucătorii, indiferent de numărul lor, se aşează la o masă în colţul unui salon. Se aduce fiecăruia cîte o sticluţă de vin. Încep să bea. Cînd unul şi-a isprăvit porţia, aşază sticla goală pe jos, lîngă zid, în lungul salonului. A doua sticlă golită, o aşază cu fundul în gîtul celei dintîia, şi aşa mai departe, pînă cînd şirul sticlelor ajunge la zidul din potrivă – *la chilometru*. Cel ce a ajuns mai întîi la chilometru a cîştigat partida – ceilalţi trebuie să-i plătească sticlele băute, în proporţie dreaptă cu numărul de sticle ce le lipseşte lor pînă la ţintă. Se înţelege, cînd jucătorii sunt toţi de talie, se-ntîmplă să se joace o contra şi adesea partida să fie remisă. În seara aceea, Stan cîştigase cu mare avans partida-ntîia.

Pe la unu trecute după miezul nopţii, cînd era să se-nceapă o nouă partidă, se aud trei lovituri rare în geam. Toţi jucătorii, uitînd de petrecerea lor inocentă, se ridică încruntaţi. Tocsinul[1] sunase. Cauza sfîntă a poporului îi chema pe cîmpul de onoare. Era ceasul acţiunii... Toţi pornesc tăcuţi şi hotărîţi în grămadă. Ies pe gangul otelului şi apucă spre obor. Pîlcuri-pîlcuri vin din toate părţile; se contopesc toate grămadă; cu cît înaintează acest brav popor, cu atît numărul sporeşte.

La 2 şi jum. despre ziuă, telegraful e în mîna republicanilor; toate firele rupte şi mai ales casa confiscată.

La 4, uşile temniţei de pe drumul Rudului se deschid pentru cîţiva republicani închişi în prevenţie.

La 5, batalionul de linie din cazarma de la Sf. Nicolae face act de supunere în mînile Prezidentului.

La 5 şi jum., poliţia republicană este organizată; poporul, ca gardă civică a Republicei, e înarmat cu săbii confiscate de la pompieri şi de la ipistaţi, cu puşti de vînat, cu pistoale şi reteveie.

La 6, în Piaţa Unirii plină de popor – tocmai pe locul unde se ridică astăzi mîndră statua Libertăţii (cetăţenilor ploieşteni, Naţiunea recunoscătoare!) – Prezidentul, urcat pe un scaun de tocat cîrnaţi, citeşte actul solemn al întemeierii Republicii.

La 7, se desfundă în toate răspîntiile boloboace, în sunetele marşului eroic de la '48.

[1] Clopot de alarmă.

La 8, o parte din popor, cu polițaiul și un taraf de lăutari, mergem la grădina Lipănescului.

Aci, pe iarbă, se-ncinge un ziafet nepomenit în analele celor mai bătrîne republice. Grătarele sfîrîie aruncînd în aer valuri de miros fierbinte și gras, ca niște altare antice pe cari se ard ofrande unui zeu tutelar. Canalele odată deschise nu se mai închid. Boloboacele golite se rostogolesc hodorogind departe, ca niște ruginite instituțiuni ce nu mai corespund exigențelor moderne, și, în locul lor, se-mping cu greutate alte boloboace pline, ca niște reforme pe cari le reclamă spiritul progresist al timpului și interesele vitale ale societății. Ce veselie! ce avînt! ce entuziasm!... A! sunt sublime momentele cînd un popor martir sfarmă obedele și cătușele tiraniei și, aruncîndu-le departe, tare de dreptul său, fără ură, uitînd trecutul odios, închină des, dar sincer, pentru sfînta Libertate și – te pupă! O!

Eram la Lipănescu-n grădină de vreo cîteva ceasuri. Uraganul entuziasmului creștea mereu, cînd o onoare nenchipuită veni să-l ridice la paroxism. Prezidentul – el, în persoană! – urmat de un adiutant, veni să viziteze petrecerea noastră populară și să spargă o oală cu poporul lui. Marele om ne zise cîteva cuvinte. Era încîntat de purtarea bravilor săi ploieșteni, cari au știut ca totdeauna să se sacrifice pentru libertate. A fost un fanatism, o furie! Oalele toate de pămînt, căciulile-n sus și „Ura! Vivat Republica!“. Prezidentul a plecat, luînd cu dînsul pe Stan Popescu, polițaiul... Încet-încet, cu

ultimii cîrnați, cu ultimele fleici și oale, se strecură și poporul martir... Probabil cheltuiala frugalei gustări populare rămase să fie trecută în viitorul buget al Republicei.

Mi-adusei aminte că am părinți, cari m-așteptau, și mă dusei degrab' acasă încins cu sabia mea peste jiletcă. Răposata mama era foarte bună, dar o femeie de modă veche, un spirit reacționar; era departe de a-nțelege importanța politică a formelor democratice. Aflase tot ce se petrecea în oraș și tremura de grija mea văzînd că nu viu la dejun. Mi-a făcut o scenă grozavă – că de ce m-am amestecat cu derbedeii, că doresc s-o fac de rîs în mahala, că vreau să grăbesc, poate, sfîrșitul lui tata, care era greu bolnav; pe urmă mi-a poruncit aspru să rămîn acasă. În zadar am protestat; în zadar i-am spus, arătîndu-i arma, că am o funcțiune publică de îndeplinit: mi-a luat sabia, pe care a aruncat-o, unde? nu știu, și mi-a încuiat ghetele și pălăria în scrin. O săptămînă m-a ținut astfel captiv, pînă s-a potolit primejdia. Atît mai bine! Cînd eu plîngeam acasă de ciudă soarta rușinoasă a săbiii mele, ce se-ntîmpla în inima Republicei?

Pe la trei și jumătate după-amiazi, în vagoanele de material ale liniei ferate București-Ploiești, atunci încă-n construcție, sosea grabnic în Republică un grozav oaspete. Ce era? Era Reacțiunea, Reacțiunea cu tot ce are ea mai oribil și mai hidos – un batalion complet de vînători sub comanda maiorului Gorjan. Cum puseră

piciorul pe pămîntul sacru, începură vînătoarea după republicani. Reacțiunea căuta însă mai cu seamă pe Prezident; dar acesta, printr-o inexplicabilă coincidență, ieșise prin granița de răsărit a Republicei, bariera Bucovului, pe cînd Reacțiunea intrase pe granița de apus, bariera Rudului. În trei ceasuri de goană, vînătorii arestară mai bine de șase sute de copii ai poporului. Pușcăria și patru hanuri, prefăcute în pușcării, gemeau de republicani. Cuminte mama! Dumnezeu s-o odihnească! Era o femeie fără multă învățătură, dar ce prevedere politică! Dacă mă prindea Reacțiunea cu sabia la brîu!

Reacțiunea restabili cu brutalitate *statu quo ante*[2]. Pe Prezident l-au prins călăreții prefecturii către seară de tot, pe drumul Buzăului, dincolo de Lipia, la vreo două poști departe de granițele răsăritene ale Statului său. Cînd i-au strigat călăreții din goană: „Stăi!“ el, care era pe jos, a avut curajul să stea. Iar cînd l-au întrebat: „Ce făceai aici?“ el a răspuns scurt: „Mă plimbam“. Și fiindcă este indiferent, cînd te plimbi, dacă te plimbi așa ori așa, l-au pus mizerabilii să se plimbe-napoi. Tot înapoi și iar înapoi! niciodată înainte! iată deviza Reacțiunii.

Dar polițaiul?... Ce se făcuse Stan Popescu? Se dusese să ia în posesiune jețul lui de mușama în cancelaria poliției. De două zile nu dormise... Partida *la chilometru*... apoi alergăturile cu poporul... pe urmă festi-

[2] Starea de dinainte (lat.).

vitatea de dimineață la Lipănescu... entuziasmul... Se simțea zdrobit, și era atît de plăcută răcoarea în cancelarie. O dulce aromeală, foarte naturală după atîtea emoțiuni, după atîta triumf, îi apăsa cu putere brava cerbice. Omul își încrucișă mînile pe biuroul său, își așeză bine capul și, gîndind cu drag la viitorul tinerei Republice, adormi butuc.

Pe dînsul îl căutau mai întîi după Prezident – a cărui urmă o aflaseră și în goana căruia porniseră călăreții – și l-au și găsit. Maiorul Gorjan, dînd ușa de părete, intră cu zbirii săi în cancelarie. Polițaiul horcăie cu capul pe masă. Maiorul face patru pași mari și trage o puternică lovitură cu palma pe masă. Stan Popescu tresare cu ochii cîrpiți.

– Cine te-a pus pe tine aici? răcnește strașnic reacționarul.

– Boborul! răspunde foarte răgușit republicanul.

Atîta i-a trebuit Reacțiunii! Cînd a auzit de bobor, a turbat: l-a și-nhățat pe Stan și, val-vîrtej cu el, drept la hanul Călugărului!

Așa s-a sfîrșit cu Republica noastră! Așa Reacțiunea a sfîșiat cea mai eroică pagină a liberalismului român!

„Epoca“, 1896, 21 nov.

BAIONETA INTELIGENTĂ [GARDA CIVICĂ]

De cîte ori auz zgomote de război, îmi amintesc cu pietate şi cu mîndrie de acum atîţia ani trecuţi, cînd eram unul dintre aprigii apărători ai Independenţii. Pe vremea ultimei conflagraţiuni orientale, am servit în garda civică – „baioneta inteligentă“ – în compania din mahalaua armenească. Timpuri eroice! am de la voi frumoase amintiri! Căpitanul meu, d. Guţă Cotoi, odinioară sergent în pompieri, era un tip de haidamac, care fusese apoi, pe rînd, birjar, cîrciumar, binagiu, samsar de slugi, spion de poliţie, bătăuş, ş-acum, în sfîrşit, urmînd unei vocaţiuni irezistibile pentru viaţa politică, se declarase pe faţă pentru guvern. Era un agent propagandist rabiat – groaza cîrciumarilor şi altor case publice, spaima birjarilor, lăutarilor, flaşnetarilor, alunarilor, salipgiilor şi a tuturor cîţi îi picau înainte în momentele de arţag contra ciocoilor. Dar, aminteri, om plăcut, deştept şi vesel. Cînd a venit pentru prima oară să mă cheme-n serviciu, era tămîiat. Îl cunoşteam de mult – cine nu-l cunoştea în mahala pe d. Cotoi? – zic:

– Frate Guţă, te rog, pe mine să mă scuteşti; sunt slab de constituţie.

– Ei, aş! zice. Oftică rusească!... Nu se poate, d-le Iancule... adică... se poate, dacă pui om în loc.

– Atunci, pui om în loc.

– Atunci, scoate rubla.

I-am dat-o, şi d. Guţă a plecat legănîndu-se şi strigînd:

– Trăiască ai noştri, d-le Iancule!

Apoi o teribilă înjurătură:... de ciocoi! Peste vreo opt zile, m-a călcat d. Guţă iar, şi iar mi-a şters carboava, şi iar: „Trăiască şcl...“ Peste vreo cinci zile, altă rublă; pe urmă, din patru-n patru zile, regulat. Dar toate tiraniile trebuie să aibă un capăt. Am hotărît să mă revolt. Cînd vine d. căpitanul tun şi zice:

– Mîine ai servici...

– Neică Guţă, zic, oi avea, n-oi avea servici, nu ştiu, da' rublă ştiu că n-am, şi nici n-o să mai am de aici înainte. Scurt!

– Atunci... cum?

– Iac-aşa.

– Atunci te bag la arest.

– Să pofteşti!

– Car' va s' zică nu dai rubla?

– Nu pot.

– Bine...

Şi a plecat supărat, înjurînd strajnic pe ciocoi. A doua zi, dis-de-dimineaţă, am auzit goarna, m-am îmbrăcat repede şi m-am dus la companie: am luat o puşcă bătrînă, care clănţănea din toate încheieturile cînd umblam; mi-am încins centuronul cu patrontaşul peste palton, şi am plecat prin lapoviţă cu cîrdul companiei. Un comisar de poliţie ne-a dus în şireag pe Podul Mogoşoaii – era parada Bobotezii. Mai tîrziu cînd a venit

şi căpitanul şi m-a văzut, el, care mă credea un laş incapabil de a purta o armă, a rămas încremenit:

– Bravos, d-le Iancule! mă lucraşi car'va s' zică?... Da' nu face nimica! Trăiască ai noştri! ... de ciocoi!

După ce a dat cîteva tîrcoale în faţa companiei, a venit iar la mine, m-a tras la o parte şi, foarte discret, mi-a duhnit la ureche:

– D-le Iancule, nu face pentru d-ta să stai între boccii... Dă-mi o jumat' de rublă şi du-te acasă.

– N-am nici sfanţ, nene Guţă, zic eu tare, ca să m-auză cocoanele înghesuite pe trotoar la spatele şireagului nostru.

Dar d. căpitan se-nţepeneşte-n călcîie şi, ca să-mi acopere glasul, strigă răguşit din fundul bojocilor:

– Cumpanie... drepţi!

În acelaşi moment, s-aud venind din susul stradei nişte huiduituri zguduitoare... Ce era? Cine ştie cine prinsese un cîne jigărit de mahala, îi legase o tinichea de coadă şi-l aruncase în mijlocul stradei, să-l dea garda-n tărbacă, după o veche datină consacrată a acestei instituţiuni urbane. Apucat între cele două şiruri de bravi, cari aveau la spate cîte un zid de lume; aiurit de huiduituri, de ameninţările puştilor şi de loviturile tinichelii, nenorocitul animal fugea făcînd nişte salturi nebuneşti şi chelălăind într-un chip infernal, pe cînd garda şi publicul făceau un haz nespus. A trecut pe dinaintea noastră ca o vedenie himerică. Încă tîrziu se auzeau în depărtare huiduituri tocmai pe la Piaţa Teatrului.

Noi eram companie de elită. Eu stam postat peste drum de Creţulescu, aproape de palat, între doi armeni foarte borţoşi, unul basmangiu pe podul Tîrgului-de-afară, şi altul fabricant de cafea măcinată şi alte mirodenii în Caimata. Acesta-şi pusese de degrabă paltonul peste şorţul cu care se acoperea cînd măcina martinică, şi şorţul era cu o palmă mai lung decît poalele paltonului, care se mai scurtase o şchioapă din pricina centuronului încheiat sub burtă. Cafegiului, răzbit de frig, îi curgea nasul enorm plin de guturai, şi, om curat ca toţi armenii, mă ruga din cînd în cînd să-i ţiu puşca: s-apleca din greu, îşi ridica şorţul şi se ştergea la nas. După aceea, cînd îşi lua puşca-napoi, foarte politicos:

– Mersîm... Am aut noroc; dacă nu am uitat şorţu pa mine, cu ce m-am şters la nas?

De-atunci, n-am mai băut cafea cu caimac! În sfîrşit, iată că se-ntorc înapoi spre palat trăsurile oficiale... Strigam încă ura, cînd trecea pe dinaintea noastră escadronul de suită. Jandarmii mîndri, cu săbiile scoase, se uitau, pe sub cozorocul chiverelor, la compania noastră, mai ales la mine şi la armenii mei, cu un zîmbet aşa de ciudat, încît am aplecat ochii-n pămînt şi, din ceasul acela, mi-am promis să fac toate sacrificiile pentru a mă scuti pe viitor de o aşa penibilă situaţie. Am alergat la d. Cotoi şi, după multă tocmeală, ne-am ajuns: două ruble pe lună şi să mă lase-n pace. I-am dat una înainte şi apoi cîte una la fiecare cinsprece zile. Am servit regulat patriei, spre deplina mulţumire a coman-

dantului meu, pînă la desființarea gardei. Și o dovadă că am fost un brav e că d. căpitan a venit odată la mine foarte bine dispus și mi-a zis:

– D-le Iancule, să știi că acuma ne-mparte și nouă, la garda națională, dicorății pentru apărarea Independenții; să știi că te pui pe listă.

Eu, înțelegînd unde vrea să m-aducă d. Guță, i-am răspuns că eu n-am pretenție... am luptat așa, de dragul liberalilor. Dar d. Guță:

– Trăiască ai noștri, d-le Iancule!... de ciocoi! Da' nu se poate! să dau la toți bocciii și mitocanii dicorății și tocmai d-tale să nu-ți dau! nu face! Eu știu că te trec pe listă.

– Nu mă trece, că cine știe cît costă... acu sunt cam tinichea.

– Ce să coste? un moft... Facem noi pentru d-ta.

Pe urmă mi-a cerut o jumătate de pol, pe urmă i-am dat o rublă și pe urmă ne-am ajuns cu o rublă și jumătate. M-a încasat și m-a trecut la portofel. Peste vreo cîteva zile după desființarea gărzii, m-am întâlnit cu d. Guță – îl făcuseră perceptor, și era foarte vesel! L-am întrebat în glumă:

– Nene Guță, ce se mai aude cu decorația mea?

– ... Care dicorație...?

– Aia... nu ții minte?... o rublă și jumătate...

– Dracu să-i știe, d-le Iancule, ce-a făcutără ăia de la comenduire, că eu le-am trimes de atunci listele; dar acolo e acuma un balamuc cu predarea armelor! Cică s-a furatără sumedenie...

– Se prea poate, nene Guță; în vreme de război cîte arme nu se prăpădesc!

– Poate la alte cumpănii să se fi făcut vreun abuz; dar la noi, nu-mi vine să crez... Ei! da' nu face nimica... Trăiască ai noștri, d-le Iancule!... de ciocoi!

Astfel, din pricina unei neglijențe a comenduirii am rămas nedecorat, după ce am luptat atîta! Asta nu e drept! mi-am zis. Sunt sigur că lui Sarchiz cafegiul i-a dat. M-am dus să-l văz. L-am găsit tot cu șorțul cunoscut și cu guturaiul cel vechi; amesteca martinică cu rio ca să facă moca. Din vorbă-n vorbă, zic eu, ascunzînd cît puteam mai bine sentimentul de invidie:

– Dumitale cum ți-a dat decorație, frate Sarchiz, și mie nu? că eu încai am plătit înainte.

– Așa am aut orbă... Cînd ne-a aduce dicorație, platim... Ne-a adus dicorație, am platit.

– Așa...? zic eu domirit.

– Bei un café proaspăt?... să-ți fac un gingirlie...

– Nu, nene Sarchiz, mersîm; nu mai metahirisesc[1] de mult cafea cu caimac!

„Epoca", 1897, 19 febr.

[1] Obișnuiesc, poftesc (ngr.).

25 DE MINUTE...

„... Fiţi toţi joi în gară la-nălţimea patriotismului vostru, care nu s-a dezminţit niciodată, mai ales în aşa plăcute, putem zice chiar fericite ocaziuni!

Cetăţeni!!

Săptămîna viitoare este o zi solemnă pentru oraşul nostru!!!"

Astfel se-ncheia proclamaţia adresată de cîteva zile de părintele oraşelului Z... către administraţii săi, afişată pe cale publică şi reprodusă în capul ziarului oficios *Sentinela Ordinii* cu acest frumos *motto*:

„Evenimentele mari fac totdeauna să tacă micile pasiuni!"

Toată lumea era în adevăr plină de entuziasm, deşi *Drapelul Libertăţii*, dirijat de decanul avocaţilor, îşi termina articolul său de fond cu cuvintele:

„... Vom căuta să fim cît se poate mai parlamentari. În zadar mişeii de la primărie convoacă lumea la gară! Declarăm sus şi tare că joi nu va fi entuziasm, ci numai o meschină şi dezgustătoare paradă oficială. Să înceteze dar cu infamele lor mistificaţiuni!... Săptămîna viitoare nu poate fi o zi solemnă; ea nu va fi decît un moment trist pentru concetăţenii noştri!"

Directorul, care era însărcinat a gera afacerile prefecturii – districtul neavînd deocamdată titular – la citirea acestor şiruri răutăcioase, a şoptit cu zîmbetul său diplomatic:

– Om vedea!

Joia mult aşteptată a sosit. Vodă şi doamna, plecînd în străinătate, trebuie să se oprească douăzeci şi cinci de minute în gara din marginea oraşelului Z... De dimineaţă, peronul gării, decorat cu împletitură de brad, cu marca judeţului, steguleţe tricolore şi covorul cel roşu al primăriei, este înţesat de lume – garnizoana, garda civică, şcoalele, autorităţile, notabilii şi cît public a mai putut încăpea.

Directorul a plecat de la şapte de-acasă spre a lua, împreună cu primarul, cele din urmă dispoziţiuni la faţa locului. Nevasta lui a rămas să se gătească şi să vie mai tîrziu la gară cu copiii şi cu amicul. Amicul este un profesor foarte tînăr, care locuieşte la directorul de un an de zile; el dă şi lecţii la copii şi redijează *Sentinela Ordinii*; e băiat bun şi scrie minunat: se dă ca aproape pozitiv că tot el a scris proclamaţia.

Acum tot e gata... Directorul se duce la o extremitate a peronului şi-şi aruncă privirile la mulţimea adunată pînă în cealaltă extremitate... Atunci îi clipesc de departe în minte cuvintele *Drapelului*, şi-şi mîngîie favoritele cu mulţumire...

Dar sunt zece fără zece... şi cocoana nu mai vine... Ce să fie? Trenul domnesc s-a anunţat de la staţia

apropiată... În patru minute trebuie să fie aici... Toți ochii joacă între ceasornic și capătul liniei... încă trei minute... Două... Un minut... S-aude șuierul cald...

– La o parte, domnilor! zice grav șeful gării potrivindu-și bine șapca roșie.

Iată-l! Pieptul lat al locomotivei s-arată la cotitura liniei. Arătarea crește, crește mereu, sforăind semeață și alunecînd cu eleganță maiestoasă către peron. Cazanul fierbe, fanfara țipă, școlarii intonează imnul – un concert monstru... Vagonul domnesc intră la peron. Un freamăt furnică de colo pînă colo prin mulțime. Deodată, și glasurile copiilor și țipetele trîmbițelor și clocotitura norului fierbinte care se smacină captiv în pîntecele mașinii sunt acoperite de urale zguduitoare... Trenul se oprește, conform programei oficiale, la zece ore precise; suveranii cobor din vagon cu suita, iar consoarta directorului n-a sosit încă!

Se face prezentarea autorităților și notabililor, după care vodă trece între bărbați, iar doamna între dame.

Întîiul clopot! Directorul, foarte nervos, mînă un vătășel călare s-aducă numaidecît pe cocoana, pe copii și pe domnul profesor.

Măria-sa doamna e foarte veselă de conversația damelor; dar dumnealor o iau repede și se-ntind la vorbă... Una o povățuiește pe doamna să se păzească pe drum de răceală:

– Nu te juca, soro! boala n-alege.

Doamna mulțumește de binevoitoarea povață și asigură că s-a-ngrijit bine, a luat haine d-acasă... În acest timp, directorul tremură de neastîmpăr. Al doilea clopot! Măriile-lor fac un pas înapoi pregătindu-se să se suie... Directorul, asudat și înecat de emoție, s-apropie să ție un discurs. Lui vodă:

– Măria-ta!... nu plecați!... nu trebuie să plecați!... D-abia al doilea clopot a sunat; n-a sunat nici măcar al treilea!... A! dacă ar fi sunat al treilea, atunci aș înțelege să vă grăbiți... Dar nu! și chiar să fi sunat al treilea... să zicem!... n-aveți grije: nu pleacă trenul fără măriile-voastre... s-a dat ordin în consecință!... Așadar, avînd aceasta în vedere, cu onoare sunteți invitați să binevoiți a lua în considerațiune... că acest district, acest oraș, în fine, toți concetățenii noștri v-au iubit atît și au făcut sacrificii!...

Apoi, cu mai multă căldură, doamnii:

– Să nu plecați măcar măria-voastră!... N-a venit încă toată lumea!... mai sunt dame, mai sunt copii, mai sunt amici, cari ar dori să vă vază ca pe o mamă!

Vodă, zîmbind foarte bucuros, zice:

– Mai stăm, mai stăm, domnule director.

– Mersi! răspunde acesta în culmea emoției.

Și, lăsînd pe suverani, aleargă la capătul peronului, se suie în picioare pe o bancă și se-nalță în vîrful deștelor, făcînd către șoseaua dinspre oraș semne violente cu batista. În adevăr, pe șosea vine o trăsură în goană, urmată de un vătășel călare.

– Aide, soro! aide, nene, pentru numele lui Dumnezeu! că m-aţi omorît!

– Vezi! nu-ţi spuneam eu că-i tîrziu! zice palpitînd cocoana către profesor.

Directorul îşi introduce pe peron familia şi strigă sever către macagiul care stă drept, cu mîna gata pe cureaua clopotului:

– Să nu tragi!... Nu e voie să suni! Măriile-lor n-au isprăvit încă; mai au treabă aici!

Apoi către suverani:

– Măriile-voastre, am onoare pentru ca să vă recomand familia mea: consoarta mea, copiii mei, amicul meu!

Şi pe urmă către copii:

– Sărutaţi mîna!

Copiii se aruncă şi execută ordinul. Măriile-lor sunt din ce în ce mai veseli.

– Am auzit, dragă, zice doamnei nevasta directorului, că aţi fostără cam bolnăvioară! Mi-a părut grozav de rău... Încă-i ziceam lui dom' profesor, amicul nostru, zic: vezi dumneata, dacă o prinţesă şi tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu; dar noi ăştia!... Dar acu te-ai făcut bine... Se vede... Fie, că frumoasă eşti! să nu-ţi fie de deochi! să trăieşti!

Totdeodată unul dintre copiii domnului director, cari privesc foarte curioşi pe suverani, îşi scobeşte o nară cu degetul. Mama îi dă o palmă peste mînă.

– Nu ţi-e ruşine să bagi mîna-n nas!... şezi frumos! te vede madam Carol!

Copilul plînge. Domnul profesor îl smuceşte de mînă şi-l bagă la arest în sala de aşteptare clasa a doua. Măria-sa doamna intervine pe lîngă domnul director în favoarea micului vinovat, care urlă tare în arest. Tatăl cedează înaltei influenţe şi dă drumul băiatului:

– Taci din gură, măgarule! şi sărută mîna măriei-sale: dumneaei s-a rugat să te iert!

Suveranii s-au urcat şi se arată plini de veselie la fereastra vagonului. Directorul se hotăreşte în sfîrşit, după stăruinţa şefului gării, să permită a se suna al treilea. Trenul se pune în mişcare. Urale şi muzică. Bărbaţii fac semne de adio cu pălăriile, damele *bezele* călduroase; directorul se şterge de sudoare obosit, iar nevasta lui strigă cît se poate către doamna:

– La revedere! *bon amusement!* Nu ne uitaţi p-acolo! la revedere!

Cînd trenul a pornit bine, o altă trăsură soseşte în goană mai turbată. Decanul avocaţilor coboară trăgîndu-şi după dînsul cocoana, care trage după dînsa o interminabilă rochie de catifea verde cu funde bogate de *satin rose*. Amîndoi îşi fac loc cu furie prin mulţime, care acum a rupt rîndurile şi iese în dezordine.

– A plecat? zice dezolată cocoana.

– Da, a plecat, i se răspunde.

– Cum se poate? trenul stă totdeauna treizeci şi cinci de minute!

– Ăsta era tren domnesc, *ma chère*, zice nevasta directorului.

– Ce? era să v-aştepte vodă şi doamna pe dv.? adaogă profesorul cu un zîmbet răutăcios de superioritate.

– Aşa? vociferează decanul. Am înţeles!... Astea sunt iar intrigile lui dom' director: care va să zică numai dumnealui şi familia şi... amicul dumnealui să vază pe măriile-lor!

Pe urmă, întorcîndu-se la lumea care se duce:

– Iată, fraţilor, o probă mai mult că astăzi opoziţiunea este considerată ca afară din naţiune... Foarte bine... Vom lua act şi de aceasta şi vom protesta!

Decanul şi familia sa au fost multă vreme la cuţite cu directorul şi cu familia acestuia, deşi damele erau surori. Chiar o polemică, „cît s-a putut mai parlamentară", s-a urmat cu privire la aceasta, între cele două ebdomadare locale, *Drapelul* decanului şi *Sentinela* amicului.

Tocmai la nişte alegeri, o persoană de-naltă influenţă, aflînd despre vrajba celor doi cumnaţi, a stăruit de i-a împăcat, promiţînd serios că şi anul viitor va fi o zi solemnă pentru oraşelul Z... şi atunci trenul domnesc o să se oprească acolo un ceas... şi douăzeci şi cinci de minute.

„Convorbiri literare", 1890, 1 martie.

GRAND HÔTEL „VICTORIA ROMÂNĂ"

Eram ş-aşa indispus de neodihnă. Toată noaptea trecută moţăisem ghemuit în unghiul unui vagon de clasa a doua, înghesuit de o companie veselă de bucureşteni cari se-ntorceau de la expoziţie – un potop de impresii şi amintiri... Mă despărţisem de ei de dimineaţă, ş-acu pe-nserate intram în oraşelul meu natal, unde nu mai fusesem de copil... Trebuie să mărturisesc că n-am simţit „acele palpitări" cari se simt la orice revedere de acest fel; ce-i drept, nici pomii şi altele n-au manifestat faţă cu „vechiul lor prietin" vreo deosebită emoţie. De la gară trec prin nişte uliţe triste: miroase a scăpătare şi părăginire. Asta mă indispune şi mai mult. Să plec cu trăsura-nainte, pe-ntuneric şi pe un drum necunoscut? Nu! mai bine să rămîn aici o noapte; am nevoie de repaos; să dorm fără cletinătură, fluiere, clopote şi mai ales fără impresii mirifice de la Paris. Tocmesc trăsura pe a doua zi la patru şi trag la „Grand Hôtel *Victoria Română*", în centrul oraşului.

Otelul meu are două caturi. Jos e la mijloc gangul, de o parte *„Restaurant et Berărie"*, de alta *„Cafenea et Confiserie"*. Dinaintea „confiseriei" sunt aşezate mese şi scaune pînă în mijlocul stradei; aci se strînge seara societatea aleasă. Acum e plin de lume. Sosirea mea produce senzaţie. Toţi ochii se pironesc asupră-mi. Opresc o cameră şi stau la o masă în partea restaurantului să beau o bere... Privirile mă săgetează; pe

lîngă cei de la mese, ies acuma să se uite la mine și cei din cafenea... Un băiețel ca de vreo cinci ani se scoală de la locul lui, vine binișor la masa mea și se pune, mîncînd dintr-o prăjitură, să mă studieze de aproape. „Nicule! vin' la mama!“ strigă o damă. În zadar; copilul, numai ochi, n-aude. Am rezistat pînă aci, înfruntînd ploaia de săgeți; privirile copilului mă biruiesc. Mă gîndesc la bestiile din menajerii; ele, afară de chinul dureros al captivității, mai sufăr unul, care acuma văd eu cît e de neplăcut – să rabzi, fără să le fi solicitat, privirile persistente ale unei mulțimi curioase. Dar dacă ar fi numai privirile! Exemplarele din menajerie, publicul este rugat să nu le atingă; pe mine, băiatul, cu mîna plină de spumă de zahar, mă și pipăie! Imposibil de răbdat... O sforțare... Mă scol în sfîrșit, evitînd privirile copilului, plătesc și intru pe gang... Băiețelul se ține după mine pînă la scară și stă locului să se uite cum mă sui, pînă cînd, făcînd cotul scării, îi ies din bătaia ochilor. Am scăpat, dar m-a apucat capul...

... Numărul 9 – odaia mea... E o căldură năbușitoare înăuntru și miroase a vopsea cu terebentină proaspătă... Să deschiz... Ferestrele dau în uliță. În față e o răspîntie. În fund se vede foișorul de foc dasupra casei orașului. Pe sub ferestre trece strada „Independenții“, care la dreapta dă în strada „Regală“, strada principală din fața otelului. Aceste lămuriri topografice le datoresc chelneriții, care, manifest indispusă c-am deranjat-o, mi le dă scurt, îmi aprinde lumînarea și pleacă bufnind ușa.

De-abia acuma încep să recunosc locul. „Grand Hôtel“ stă pe maidanul unde ne jucam în copilărie. Parcă văz încă maidanul plin de popor înghesuindu-se la o masă, pe care o săptămînă a stat zi și noapte o condică enormă deschisă. Era după 11 fevruarie. De cîte ori ieșeam de la școală, iscăleam toți *da*, și fiecare de mai multe ori... De mici aveam sentimente civice în orașul meu natal!

Ulițele din dosul „*Victoriei Române*“ au rămas cum le știam odinioară. În cele două colțuri ale răspîntiei din față, este de o parte un birt și de alta o cafenea mică. De la fereastra mea văd bine ce se petrece peste drum. În cafenea, un individ, aplecat cu pieptul pe biliard, citește o gazetă deschisă mare pe postavul verde; într-un colț, doarme altul cu capul pe masă. Dincolo, în birt, sunt două femei și doi tineri; beau și rîd; lîngă ei pe o laviță, cîntă doi lăutari. După gesturile și grimasele cobzarului, după mișcările ce le face cu pîntecele, pare a fi un cîntec obscen. Dacă n-ar fi trăsurile, cari se-nvîrtesc mereu pe dinaintea otelului, aș auzi tot...

Zece ceasuri... Să mă culc... Las ferestrele deschise și lumînarea aprinsă și mă așez în pat... Mă doare capul... Băiatul cu prăjitura... Ce ochi!... Oare să fi existînd deochiul?... Un neastîmpăr nesuferit îmi furnică din talpă pînă-n creștet... Insecte!... Iute jos din pat!... Iau lumînarea să văd de aproape... E grozav!... Un popor întreg, ca la un plebiscit... și umblă și aleargă pe cearșaful alb încoace și-ncolo uimite de lumină! Ce să

fac? Trebuie să dorm!... În pat, imposibil... Trag cearşaful, îl scutur bine pe fereastră şi-l întind pe covor în mijlocul odăii; desfac un pachet de tutun, presăr pe cearşaf şi mă culc pe jos... Îmi arde toată pielea; nu pot adormi; sunt ameţit, nervii iritaţi – simt enorm şi văz monstruos. Lumînarea îmi dă drept în ochi... Mă scol s-o mut şi apoi m-aşez la loc.

... Deodată sar în picioare... zgomot mare în uliţă! Merg degrab la fereastră... O suflare răcoroasă de afară mă înviorează... Cadranul transparent de pe foişorul de foc arată unu ş-un sfert... Cînd au trecut trei ceasuri?... Am aţipit, prin urmare?... Ce e în stradă?... Măturătorii oraşului... Au prins un cîne la mijloc. Ştiu... Asta e o petrecere populară la noi; am văzut-o de atîtea ori...

Cîţiva inşi se pun la pîndă de-o parte şi de alta a uliţii. Un cîne flămînd rătăceşte căutînd dosurile bucătăriilor şi unghiurile unde se aruncă gunoaiele. La un semnal, toţi se ridică şi-l împresoară din toate părţile. O clipă, animalul se opreşte îngheţat; sîngele-i dă năvală la inimă, care-ncepe să zvîcnească de coaste... E pierdut!... Părul i se zbîrleşte pe coamă. Un fior îi fulgeră d-a lungul prin şira spinării şi-i încovrigă coada d-a-ndăratele, pînă-i înfige vîrful în pîntece... Ochii turburi caută încotrova un punct de scăpare; dar abia se pune problema în mintea aiurită, şi o piatră l-a izbit peste bot, alta la o încheietură, un lemn peste şale şi altele plouă... El îşi iese acum din sine: maşina cea vie dă drumul rezervei de energie – pentru aşa moment o păstra – nici un gînd de economie... trebuie cheltuită toată! Opintindu-se din fundul rărunchilor, animalul s-avîntă orbeşte în faţa loviturilor... Un răcnet suprem! sparge rîndurile vrăjmaşilor, le scapă pintre picioare şi fuge uitîndu-se drept şi numa-nainte, fuge mereu pînă dă de un loc singuratic. Aci s-aşează, stins de oboseală, să-şi liniştească cutremurul membrelor, să-şi lingă rănile şi să se vaite discret de durere. Somnul se capătă mai ieftin decît hrana şi deocamdată i-e mai trebuincios: truditul trup se încolăceşte binişor, închide ochii trişti şi adoarme oftînd greu din afund.

Toată intervenirea mea acum în favoarea animalului este zadarnică. Degeaba raţionez eu de sus de la fereastră că nu le e permis unor oameni ai autorităţii să turbure liniştea nopţii şi somnul contribuabililor. Pot eu striga mult şi bine: cine m-aude? Huiduiturile şi rîsetele acopăr chiar glasul celui mai interesat, chelălăiturile animalului. Îl mai văd doar cum se zbate sub loviturile măturoaielor, ridicînd cu contorsiunile lui un nor gros de praf... Sunt nervos; nu mai pot privi; dar tot ascult... De mirare... cînele nu mai ţipă deloc. A fugit!... Urmează rîsete... Mă uit iar. Măturătorii stau tolăniţi pe trotoar; iar la lumina felinarelor din colţuri se vede în mijlocul stradei victima lungită – e un căţel mic, alb şi lăţos... Mă culc supărat la loc. Mai am două ceasuri şi scap... Bietul dobitoc!... Acu încep vîjîiturile măturoaielor... Dacă ar fi căţelul favorit al vreunei

dame – parc-am văzut una adineaori la „confiserie" cu un cățel în brațe – și ea ar fi amica vreunui om influent din localitate, atunci măturătorii...

Ceartă jos în cafenea... S-a spart ceva... parcă o ușă cu geamuri trîntită cu violență... Țipete de femei, strigăte de bărbați, fluierături febrile de gardiști... Aha! a venit stăpîna cățelului. Alerg la fereastră. Nu se mai văd ceasurile la foișorul de foc; lumina de-ndărătul cadranului s-a stins; dar mai sus de foișor, arde clipind în cadență steaua dimineței – se face ziuă... E o grămădire dinaintea birtului din colț... Precupeți, cari merg cu coșurile încărcate la piață... Ce să fie?... O femeie numa-n cămașe, cu picioarele goale, cu părul desprins, ține strîns de piept pe un om îmbrăcat în uniformă de poliție. El luptă să scape – ea nu-l lasă. Femeia începe să zbiere răgușit făcînd gesturi extravagante:

– Ce, domnule! care va să zică, dacă sunt o nenorocită, să-și bată joc de mine dumnealui, pentru că e de la poliție?... și mai întîi, cine ce treabă are? dumnealui a fost amantul meu?

Comisarul, îndreptîndu-și mondirul boțit la piept:

– Sergent! e beată... la arest!

Doi inși o înhață; ea se smucește și dă să se repează iar; dar un sergent voinic o apucă de braț și o-nvîrtește-n loc:

– Nu zbiera și mergi! strigă el scrîșnind și lovind-o greu cu palma peste gură.

Aud atunci o horcăială-necată și, în cadrul luminat al birtului, văd silueta albă a femeii ridicînd în sus brațele goale cu pumnii încleștați și dînd capul cu părul despletit pe spate, ca și cum i s-ar fi frînt gîtul. Un moment se răsucește de mijloc, apoi cade țeapănă pe spate în prag... Pun mînile la ochi și mă dau înapoi...

Lumînarea arde-n fundul sfeșnicului cu flacăra din urmă. Cobor iute, scol pe portar și plătesc. Patru ceasuri... Luceafărul se stinge și el încet-încet: vine soarele... Trăsura m-așteaptă. În cîteva minute sunt afară la cîmp. Ce dimineață! ce răcoare! și ce singurătate!

Uf!... Niciodată n-am să uit ce bine m-am odihnit o noapte în orașul meu natal, la nr. 9, „Grand Hôtel *Victoria Română*"!

„Convorbiri literare", 1890, 1 febr.

JUSTIȚIE

Judele de ocol: Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase...

Leanca: La Hanu Dracului...

Jud.: Știu... Lasă-mă să-ntreb.

Leanca: Plătim licența, domn' judecător...

Prevenitul: Oleo!

Jud.: Tăcere!

Leanca: ... E păcat pentru mine, domn' judecător...

J u d.: Lasă-mă să te-ntreb...

L e a n c a: Te las...

J u d.: Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase, ce reclami de la prevenitul Iancu Zugravu?

L e a n c a: (cu emoțiune treptată): Eu, să trăiți, săru' mîna, domn' judecător, eu sunt o fomeie sîrmană, Dumnezeu mă știe cum mă chinuiesc pentru o pîine... De-aia și pusesem de gînd de la Sfîntu Gheorghe să las prăvălia, care nu mai poate omul de atîtea angarale pentru ca să mai mănînce o bucățică de pîine, și nu ne mai dă mîna să plătim licența.

P r e v e n i t u l: Licența o plătește domn' Mitică.

L e a n c a: Domn' Mitică?... să fie al dracului care minte?

J u d.: Tăcere! Nimini n-are voie să vorbească pînă nu-l întreb eu.

L e a n c a: Dacă zice dumnealui că domn' Mitică!... Eu, domn' judecător, săru' mîna, poci să jur că sunt curată la sufletul meu!

J u d.: Nu e vorba de asta!... Spune cum s-au petrecut lucrurile și ce reclami de la prevenit?

L e a n c a: Eu, domn' judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, și clondirul cu trei chile mastică prima, care venisem tomn-atunci cu birja de la domn' Marinescu Bragadiru din piață, încă chiar domn' Tomița zicea să-l iau în birje...

J u d.: Pe cine să iei în birje?

L e a n c a: Clondirul... că zicea...

J u d.: Cine zicea?

L e a n c a: Domn' Toma... se sparge...

J u d.: Cine se sparge?

L e a n c a: Clondirul, domn' judecător!

J u d. (impacientat): Femeie, ce tot bîrîi?...Răspunde odată lămurit la ce te-ntreb eu! Ce pretinzi d-ta acuma de la prevenit?

L e a n c a (cu volubilitate): Onoarea mea, domn' judecător, care m-a-njurat dumnealui, pardon facu-ți și dregu-ți, și mi-a spart clondirul, că nu vrea să-mi plătească... *(Cu obidă:)* Că eu sunt o fomeie sîrmană, și e păcat! vine dumnealui gol pușcă și bea pînă se face tun, și pe urmă, dacă am vrut să chem vardistul, dumnealui zice că mă sulemenește cu chinoroz și vrea s-o tulească, ș-a căzut peste tarabă și s-a făcut praf.

J u d.: Ce s-a făcut praf?

L e a n c a: Clondirul cu mastică; și pe urmă vrea să fugă.

J u d.: Cine?

L e a n c a: Dumnealui.

J u d.: Ei, ce pretinzi?

L e a n c a: Onoarea mea și trei chile de mastică prima...

J u d.: Bine; șezi și taci.

L e a n c a: Care vine dumnealui...

J u d.: Taci!

L e a n c a: Tac, da'...

J u d.: Taci odată!

L e a n c a: Am tăcut.

J u d.: Iancu Zugravu! Ce ai d-ta să răspunzi la pretențiile reclamantei?

P r e v e n i t u l (e afumat și pronunță foarte îngălat): Eu, domnule judecător, dumneaei zice, pardon, iar ai venit, mă porcule? că dumneaei n-are niciodată o politică vizavi de mușterii. Eu zic... daca domn' Mitică...

J u d.: Cine-i domn' Mitică?

L e a n c a: Domn' judecător, uite, săru' mîna, ș-acuma e beat...

J u d.: Taci! nu te-ntreb pe d-ta. *(Către prevenit:)* Cine-i domn' Mitică?

P r e v.: Domn' Mitică?... nu-l cunoști pe domn' Mitică? *(Rîzînd ironic.)* Al dracului domn' Mitică!

J u d.: Vorbește serios! Cine-i domn' Mitică?

P r e v.: Care va să zică, domn' Mitică de la pricepție. *(Cu un zîmbet de fină intenție.)* Pricepi dumneatale acușica cum vine vorba noastră. *(Face cu ochiul.)*

J u d.: Ce-are-a face domn' Mitică?

P r e v.: Dacă i-a plătit licența.

L e a n c a: Să fie-al drac...

J u d.: Taci! *(Prevenitului:)* Nu e vorba de licență, e vorba de clondirul cu mastică.

P r e v.: A căzut de pe tejghea, domn' judecător; era pe margine.

J u d.: Cine l-a-mpins?

P r ev.: Piaza rea, fincă zicea că cheamă vardistul... Eu nu vream, că sunt comersant...

L e a n c a (dîndu-i cu tifla): Comersant de piei de cloșcă.

J u d.: Te invit să fii cuviincioasă aici! aici nu-i permis să dai cu tifla!

P r e v. (vesel): Bravos, domn' judecător! ai văzut și dumneatale acușica ce pramatie e dumneei?

J u d.: Nu-ți permit să fii necuviincios aici!... *(aspru)* m-ai înțeles?

L e a n c a (veselă): Hahahà! bravos, domn' judecător!... să spuie ce comerț învîrtește...

J u d. (mai aspru): Taci, că te dau afară!

P r e v.: Hahahahà! Brav...

J u d.(foarte aspru): Răspunde! ce comerț faci d-ta?

P r e v.: Am fost zugrav de case român, domn' judecător... Dac-am văzut că mă omoară concurența străinilor, am deschis tombolă cu obiecte la Moși.

J u d.: Da' de chinoroz cum a venit vorba?

P r e v.: Am vrut numai s-o speriu c-o stric *(face cu ochiul)* pardon, la ficsonomia obrazului...

L e a n c a: Să mă sperii? N-ai venit odată cu căciula umplută cu chinoroz...?

P r e v.: Las-o p-aia! aia-i altă căciulă! *(Judelui:)* Aia a fost la politică... nu-nțelege dumneei... fomeie...

J u d.: Bine, toate bune, dar de ce vii beat la judecătorie?

P r e v. (obidit): Daca n-am aminteri coraj, domn' judecător!...

J u d.: Destul.

(Condamnă pe prevenitul Iancu Zugravu la şapte lei despăgubire civilă şi doi lei cheltuieli de judecată.)

L e a n c a: Da', domn' judecător, onoarea mea, săru' mîna, nereperată, cum rămîne?

P r e v. (malițios): Las' că ți-o repereazä domn' Mitică!

„Moftul român", 1893, 21 febr.

ART. 214

I

Un biurou de avocat. Ora 9 dimineața.

Avocatul, un licențiat începător, stă la biuroul său, studiînd nişte hîrtii.

O cocoană intră urmată de un tînăr.

Cocoana este îmbrăcată, cum purtau înainte vreme mahalagioaicele, cu barej havai legată la cap, rochie şi pieptar de lînă de aceeaşi coloare, şi un tărtănaş conabiu, făcut cu iglița; în mîni, mănuşi de imitație de mătase fără deşte. E o femeie de vreo cinzeci de ani destul de bine ținută; cam prea dreasă la obraz; sprîncenele ca nişte lipitori; dinții cam negriți de ristic şi de tutun; foarte veselă şi vioaie, vorbeşte şi gesticulează degajat, chiar cu multă volubilitate şi cu o figură plină de expresie. Tînărul are

aerul unui impiegat de minister; redingotă de camgarn la trei butoni, cravată strigătoare, pantaloni de coloarea oului de rață leşească şi pălărie cilindru. El urmează cu încredere pe femeie, care intră cu pasul hotărît.

C o c o a n a: Las' că-i spui eu tot lu' domnu avucatu. *(Înaintează spre biurou.)* Bonjur... Mă recomand Tarsița Popeasca, văduva lu' priotul Sava de la Caimata, care a dărămat-o Pache, cînd a făcut bulivardu ăl nou, şi fiu-meu, Lae Popescu.

A v o c a t u l: Poftiți, luați loc.

C o c o a n a: Mersi!

T î n ă r u l: Mersi! *(Şed.)*

C o c o a n a (scoate o tabachere, din aceasta o țigaretă militară, pe care o pune în gură. Avocatul îi oferă chibrituri; ea aprinde țigareta; trage de două-trei ori, şi, dînd fumul pe nas): Uite la ce-am venitără noi la dumneata, care ne-a recomandat o prietină a noastră, finc-a avut şi dumneei o chestie *(face cu ochiul rîzînd şi arătînd pe Lae, care se uită la lucrurile din biuroul avocatului, de jur împrejur şi-n tavan la policandru)*, tot într-o pricină, de par egzamplu acuma, vine vorba; şi zice: du-te negreşit la dumnealui, că-ți face dumnealui treaba.

A v o c a t u l: Care cocoană, mă rog?

C o c o a n a: Mița...

A v o c a t u l: Care Mița...?

C o c o a n a (rîzînd, dînd fum pe nas şi făcînd cu ochiul): Ei! nu te mai face acu... Mița, de! care ai devorțat-o dumneata...

Avocatul: ...?

Cocoana: Care ai devorțat-o dumneata de Pricopoiu de la Ciulnița.

Avocatul (după o prefăcută sforțare a memoriei): A! madam Zaharidi...

Cocoana: Ei, da! așa te-nvață... Zaharidina... *(Se apleacă la urechea avocatului și-i șoptește ceva rîzînd cu multă intenție. Avocatul zîmbește cam sfiindu-se de atîta apropiere. Cocoana se trage repede de la urechea lui și pune grațios trei dește de la mîna stîngă peste buze.)* U! pardon... oi fi mirosind!... am gustat de dimineață niște anghelică de casă... Nu știu ce purdalnicu îmi venea de cum m-am sculat, pardon, de la stomac!... *(Cu aceeași mișcare grațioasă, se apasă cu cele trei dește la lingurea făcînd ceea ce se zice pe franțuzește* une petite moue dégoûtée[1].)

Avocatul: Ei! și afacerea dv....!

Tînărul (aplecînd ochii din tavan): E pentru...

Cocoana (după ce și-a aprins o țigaretă): Las' să spui eu. *(Către avocat):* Eu i-am spus: Lae, nu face pentru tine; dar el, amurezat... n-ai ce-i face! nu și nu! că se omoară, dacă nu-l las. *(Către Lae:)* Ai văzut acu, mangafache? *(Către avocat, cu blîndă filosofie:)* Furia tinereții... n-ai ce-i face! asta e al tinerilor dat. *(Iar s-apleacă la urechea avocatului și-i șoptește cu multă intenție și sclipind din ochi. Avocatul iar evită contactul. Cocoana iar face mișcarea-i grațioasă.)* U! Anghelica, bat-o focu! *(Apoi iar s-apasă la lingurea.)*

[1] O mică strîmbătură (fr.).

Avocatul: În sfîrșit... în sfîrșit, cum stă chestia?

Cocoana: El... Lae...

Tînărul: Lasă-mă, mamițo, să spui eu.

Cocoana: Ei! poftim, spune. *(Fumează și se uită și ea la policandru.)*

Tînărul: Eu vreau să dau divorț...

Avocatul: Ești însurat de curînd...

Cocoana: De...

Tînărul: Lasă-mă, mamițo! ce? eu sunt prost? *(Către avocat:)* De trei ani.

Avocatul: Copii aveți?

Cocoana: Ei, aș! unde poate aia să facă? *(Se dă la urechea avocatului.)*

Avocatul se scoală repede-n picioare și se duce-ntr-un colț al biuroului, unde s-apleacă puțin asupra unui castronaș cu nisip.

Cocoana (care i-a urmărit mișcarea): Ai și d-ta de dimineață arsuri la stomac; să-mi dai o sticluță, să-ți aduc și dumitale nițică anghelică... de casă.

Avocatul (coborînd înapoi la biurou, ștergîndu-se la gură cu batista; către tînărul client): Și ce motive putem invoca?

Tînărul: Nu-mi mai convine, domnule, pentru ca să trăiesc cu dumneei...

Avocatul: Apoi asta nu-i un motiv... Trebuiesc motive...

Cocoana: Parcă dumneatale ce treabă ai? să le găsești! Nu mai vrea să trăiască cu ea și pace bună! bărbat e! de unde nu, își ia căciula și pleacă... Iaca.

A v o c a t u l: Bine, pleacă; dar femeia îl urmează, trebuie, are chiar datoria să-l urmeze.

C o c o a n a: Să poftească!... Iacă-i vine lui pofta să meargă unde a-nţărcat mutu iapa, tocma colo unde tot spune la *Universul* că se bate, zice, cu englezii... boierii[2] ăia *(rîzînd)* ce fel de boieri ai dracului or fi şi ăia! încinşi cu tei ca la Fefelei! *(Rîzînd crescendo.)* Să meargă după el!... să vază ea pe dracu!... război e ala, ce? te joci, ţaţo? nu-i caută că e fata lui popa Petcu! *(Rîde cu multă poftă; s-apleacă s-apuce de gît pe avocat şi să-l tragă cu urechea la gura ei. Avocatul face la vreme o mişcare inteligentă şi scapă. Ea face mişcarea ei graţioasă cu cele trei deşte, întîi pe buze, apoi la stomac.)* Ei! da, uitasem!... Anghelica!... Da' *(închide ochiul stîng şi cu un zîmbet plin de intenţie)* ai înţelegut unde bate vorba Tarsiţii priotesii! *(Face mare haz şi fumează cu multă poftă.)*

A v o c a t u l: Lasă, te rog, cocoană; lasă-l pe dumnealui să răspunză la întrebări; altfel nu pot sezisa speţa. *(Către tînărul:)* Mă rog, să vedem... Ce plîngeri pozitive şi întemeiate pe probe putem s-aducem contra soţiei noastre?

C o c o a n a: Berechet!

A v o c a t u l: Cum?

C o c o a n a: Cu martori.

A v o c a t u l: Ce-or să spuie, de exemplu, martorii?

C o c o a n a: Ei, bravos! dumneata ce treabă ai? să-i înveţi ce să spuie... Martori găsim noi.

[2] Burii.

T î n ă r u l: Mai întîi, domnule avocat, eu vreau să dau divorţ, fiincă n-o mai iubesc pe dumneei...

A v o c a t u l: Dar dacă dumneei te iubeşte pe dumneata?

C o c o a n a (pufnind): Em... p'! *(Face din buze un zgomot onomatopeic.)*

T î n ă r u l: Şi este luxoasă... şi...

A v o c a t u l: Da, amice, te cred; dar astea nu sunt motive...

C o c o a n a: Jur eu ca mama lui!

A v o c a t u l: Em... p'! *(Face acelaşi zgomot din buze ca preoteasa mai sus; apoi către tînărul:)* Putem să dovedim un adulteriu? înţelegeţi ce va să zică un adulteriu...

C o c o a n a: Ştii că mi-ai plăcut aici?

A v o c a t u l: Apoi nu e aşa, cocoană. Ştii cît e de greu să stabileşti elementele pentru proba legală a adulteriului?

C o c o a n a: Ei, bravos! *(Se repede rîzînd la urechea avocatului; acesta se dă degrabă într-o parte. Mişcarea graţioasă a cocoanii.)*

T î n ă r u l: Dumneei, domnule avocat, am martori, umblă toată ziulica pe la tanti ale dumneei; ştiu eu ce face dumneei pe la tanti ale dumneei? că dumneei are vreo patru tanti.

C o c o a n a: Olio! ce spui, ţaţo? nu zici cinci?... ba încă şase! *(volubil)* pe Răduleasca, pe Popeasca, pe Ioneasca, pe Otopeanca, pe Hurdubiloaia, pe Popeasca ailaltă a lui Mache al popii Zamfirache, de-i mai zice

şi Ampotrofagu, că a băgat spaima în maală! uite aşa umbla cu patacele şi cu basamacu-n cap, cînd fu la alegeri, de-a spart capu lu' bietu Guţă Băncuţă *(cu volubilitate crescîndă)*, fiincă nu vrea să fie cu oţii ăştia, de-a venitără la putere, fi-s-ar fi stîrpit sămînţa de liberali! auzi liberali! să nenorocească o lume de se hrănea...

A v o c a t u l (plictisit): Ţţ!... Ce-are a face acuma politica?

T î n ă r u l (rugător): Lasă, mamă!

A v o c a t u l: Lasă, cocoană!

C o c o a n a (cu forţă): Nu las! nu vreau să las! *(trîntind ţigareta în scrumieră şi, foarte sentimentală, obidindu-se treptat pînă la lacrimi)* că daca nu am mai avut alţi copii, şi să-l văz nenorocit, care numa pe el îl am!... *(Îşi suflă foarte zgomotos nasul, apoi îşi şterge ochii şi aprinde ţigareta.)*

A v o c a t u l: E vorba dar de a proba că lipseşte de la cea mai sacră datorie conjugală, daca...

C o c o a n a: Apoi ai cunoscut-o dumneata pe mă-sa ce pramatie, ce catifea? *(Se dă la ureche fără succes; apoi, pufnind de rîs:)* M-ai înţelegut, care va să zică? *(Taie cu mîna dreaptă de două-trei ori aerul în mişcări scurte şi dese, bleojdind buzele, pufnind din nări şi ţinînd închis ochiul stîng – semnul unei idei superlative.)*

A v o c a t u l: Mai rămîne să găsim altceva... Te insultă vreodată?

T î n ă r u l: Aplică, domnule, totdeauna aşa vorbe triveale, care nu aş putea pentru ca să vi le zic în persoană în prezenţa mamiţii.

C o c o a n a (se repede la ureche iar fără mult succes; apoi, rîzînd, către avocat): Destul!

T î n ă r u l: Şi, pe urmă, să vă spun drept... nu-mi mai dă nici mîna pentru ca să ţiu o nevastă fără zestre...

A v o c a t u l: N-ai luat zestre?

C o c o a n a: Zestre? de la cine? de la popa Petcu?... să-i rămîie clironomie, cînd o muri beţivul, căldăruşa şi datoriile de la „Moartea vînătorului", unde bea toată ziua şi toată noaptea pe catastif şi joacă tabinet cu ginere-său şi cu alţi spînzuraţi... cu ginere-său, de! cu Tache Hengheru, care are antipriză de flaşnete în Popa Tatu şi iarna vicleimuri cu olteni!

T î n ă r u l: Lasă, mamiţo!... Nu-mi mai dă mîna pentru ca să ţiu nevastă fără zestre; mai ales că a fost o nenorocire acu, cu ocazia bugetului, care am devenit suprimat pe întîi aprilie.

A v o c a t u l: Şi ce salariu aveaţi?

C o c o a n a: Marea cu sarea! Avea şi el o sută cinzeci de lei pe lună... şi l-a suplimatără; cu o sută cinzeci de lei a lui o să se procopsească statul! În maţe să le stea ăi o sută cinzeci de franci! l-a suplimatără, că l-a-nsemnat Ampotrofagu, suplima-le-ar Dumnezeu luminiţele ochişorilor din cap, s-ajung să-i văz orbeţi pe toţi, cu mînuşiţa întinsă pe strada Clemenţii la colţul lu' Butculescu! L-a supl...

U n f e c i o r (intră şi, întrerupînd imprecaţiunea mamei): Conaşule, poftiţi la dejun.

A v o c a t u l (se scoală): În sfîrşit, mai veniţi în zilele astea pe la mine; ne vom mai consulta; poate să găsim

ceva... A! nu cumva ai vreo scrisoare de la soţia dumitale?...

C o c o a n a: Hehei! cîte! de cînd trata amor. *(Iar la ureche; dar avocatul e prea nalt și cocoana nu-l ajunge din picioare.)*

T î n ă r u l: Ba, am vreo trei, de cînd eram astătoamnă cu domnul inspector trimis în anchetă în Dobrogea... Am stat vreo trei săptămîni, și dumneei era strașnic de supărată că nu-i trimeteam mereu parale...

A v o c a t u l (ca avînd o idee luminoasă): Bravo! vino mîne-poimîne dimineața cu scrisorile... poate să avem șansă... cine știe? poate să avem mare șansă!

F e c i o r u l (intrînd iar): Conașule, se răcește.

(Avocatul, mînînd pe cei doi clienți cu binișorul pînă la ușe, i scoate afară din biurou; în vestibul, cocoana, rîzînd, vrea să-i spuie ceva la ureche; avocatul o depărtează și apucă spre sufragerie. Cocoana pleacă făcînd cu ochiul.)

T î n ă r u l (urmînd-o și netezindu-și jobenul cu mîneca): Stai, mamițo, nu așa iute!

II

Același biurou de avocat. În aceeași zi, orele patru d.a.

Avocatul intră cu servieta subsuoară, urmat de fecior.

A v o c a t u l: Afară de ăștia nu m-a mai căutat nimeni?

F e c i o r u l (gîndindu-se mai bine): Ba da, conașule, un popă și o damă tînără; a zis popa că vine mai tîrziu.

(S-aude soneria zbîrnîind cu insistență.)

A v o c a t u l: Vezi cine e.

(Feciorul aleargă. Avocatul s-așază la biurou, își desface servieta și deschide un dosar.

Un popă venerabil intră. E un om de vreo șaizeci și cinci de ani; barbă și păr mai mult albe; fața foarte roșie mai ales la pomete și alte proeminențe; ochii spălăciți, albastri, dulci și lăcrimoși. Poartă în mîna dreaptă baston înalt negru cu măciulie de os alb; mîna stîngă o ține în buzunarul giubelii; cu toate că părintele pășește cu multă metodă aplecîndu-se-ntr-o parte, tot se denunță aproape sigur unui ochi deprins că mîna stîngă a părintelui, disimulată sub giubea, duce o greutate considerabilă.

În urma părintelui, o tînără persoană, ca de vreo optsprezece ani: o frumusețe de fată; ochi verzui mari, sub gene și sprîncene negre ca și părul buclat al capului; naltă și mlădioasă, mergînd, pare că plutește – la grâce plus belle encore que la beauté![3] *E foarte cochet îmbrăcată: o pălărie de pîslă în tricorn, de coloare* gris-fer, *tivită pe margini cu șiret de fir, ca și manteluța de aceeași coloare – șic de tot.)*

A v o c a t u l: Blagoslovește, părințele.

P o p a: Domnul, taică!

A v o c a t u l: Ia poftiți, luați loc.

T î n ă r a: Mersi.

[3] Grația mai frumoasă decît frumusețea! (fr.).

(Părintele și tînăra se așază lîngă biurou în fața avocatului. Părintele se așază, cu metodă, așa că ajunge cu mîna stîngă la potrivită distanță ca să poată lăsa binișor jos pe covor sarcina purtată pe sub giubea. Șezînd jos părintele, poalele giubelii se dau într-o parte, așa că jos lîngă scaun se vede acum bine ce ținuse părintele-n mînă: o legătură de basma roșie cadrilată în stil scoțian. Legătura stă țapănă-n picioare într-o formă cono-piramidală prelungă și coronată cu două funde-nnodate-n cruciș – o siluetă foarte zveltă.)

Avocatul (care privește adînc și foarte distrat la tînăra persoană): Dv. sunteți fiica părintelui, domnișoară?

Tînăra: Nu sunt domnişoară, domnule...

Popa (cu duios regret patern și foarte răgușit): Nu mai e de trei ani domnişoară, biata fată!... s-a dus de mult bunul ei!... Acu încă, gîndim, dacă o vrea Maica Precista, să devorțăm...

Avocatul (care privește cu multă stăruință la tînăra clientă, fără s-asculte îndestul vorbele părintelui): Damă, care va să zică?... damă?

Tînăra: Da, domnule, damă...

(Părintele se uită la legătură, să vază dacă șade bine; legătura își ține mîndră fundele-n sus.)

Avocatul: Aşa tînără!... De cîţi ani, doamna mea?

Tînăra: Am împlinit optsprezece ani la două dechemvrie trecute.

Avocatul (din ce în ce mai dus): La două dechemvrie!... Aşa tînără!

Popa: La sfîntul prooroc Avacum...

Avocatul (și mai dus): Avacum!... aşa tînără!

Tînăra (tristă): ... şi fără noroc!

Avocatul: Fără noroc! dumneata?...

Popa: Uite, ea! Dacă n-a vrut Maica Domnului!

Tînăra: De-aia am venitără la dumneatale. *(Roșește.)*

Avocatul (fericit): La mine...

Popa: Pentru ca s-o devorțezi.

Avocatul: O divorțez.

Popa: Şi helbet! cunoaştem şi noi filotimia obrazului... Al dracului am răguşit... sfintele sărbători!...

Avocatul: Slujbă multă...

Popa: Al dracului... şi lumînările proaste... fac fum...

Avocatul: Părinte, nu luaţi o cafea?... Doamna nu ia o dulceață, bonboane?

Tînăra: Mersi... *(Roșește.)*

Popa: Ba, daca-i fi bun, mai bine un pahar de vinişor; mîncai nişte afurisiţi de ţîri.

(Avocatul sună. Feciorul intră; apoi, după ce a primit de la stăpîn un ordin discret, iese.)

Avocatul: Dar, pardon, am uitat să întreb cum se numeşte doamna...

Tînăra: Acrivița Popescu *(Roșește.)*

Avocatul: Acrivița?! Frumos nume!... Acrivița!

(Feciorul intră cu o tavă, pe care poartă o sticlă de vin, pahare, apă și dulceață. Avocatul se scoală, apropie un gheridon lîngă biurou între părinte și tînăra clientă. Feciorul așază pe gheridon tava și, la un semn al stăpînului, se duce. Avocatul servește părintelui un pahar de vin și dă-mei dulceață.)

P ă r i n t e l e (punînd mîna pe pahar): Nu-i vorba, am mai băut un păhărel; fusei adineaori pe la Hanu Roşu, de gustai un pelin *(se uită iar la legătură)* la Bărăție... la Andrei, de!

A v o c a t u l: A!... la Andrei...

P o p a: Luai de probă pentru casă vreo trei chile. *(Iar se uită la legătură.)*

T î n ă r a (după ce a luat dulceață și băut puțină apă, se caută să-și găsească batista): A! mi-am uitat batista... *(Roșește.)*

A v o c a t u l (scoate pe a lui neatinsă din buzunarul redingotei și o dă clientei): Poftiți, doamnă...

T î n ă r a (ia batista, se șterge la guriță; apoi dîndu-o înapoi): Opoponax?

A v o c a t u l: Da, parfumul meu favorit.

T î n ă r a: Ș-al meu! *(Roșește.)*

A v o c a t u l (încîntat): Ș-al dumitale!... *(Se apropie mai tare de ea și o privește adînc, punînd apăsat batista pe buzele lui.)*

P ă r i n t e l e (care a băut paharul): Straşnic vinişor, taică! *(Își mai toarnă un pahar.)*

(Pe cînd avocatul pledează cu multă volubilitate foarte încet și de aproape Acriviții, și dînsa se face din ce în ce mai roșie la obraz fără să răspundă, părintele scoate din buzunar un țîr; pe urmă ia de pe masă un presse-papier, *care reprezintă bustul lui Ciceron în bronz; ține țîrul de coadă, culcat pe marginea biuroului și-l bate bine cu capul bustului, să-l frăgezească.)*

A v o c a t u l (mai tare, așa încît se aude): ... care merită a fi fericită!

T î n ă r a: Eu fericită? *(Roșește.)*

P ă r i n t e l e (la al treilea pahar): Straşnic vinişor!

A v o c a t u l: Aşadar, să vedem ce motive putem invoca.

P ă r i n t e l e: Ce motive? ce motive? Iacă, o despart eu, că-i sunt tată, şi pace bună! nu mai vreau s-o las să trăiască cu un pîrlit *(golește paharul)*, cu un fecior de...

A v o c a t u l (turnîndu-i încă un pahar): Apoi, nu merge aşa, părinţele. Trebuie să găsim motive şi *(cu hotărîre)* le vom găsi! trebuie să le găsim!

P ă r i n t e l e: Găseşte-le, taică! de ce eşti dumneata avucat?

A v o c a t u l (sună nervos; feciorul intră): Stăi la uşe; să nu intre nimeni fără să m-anunţi... *(și mai nervos:)* Ai înţeles?

F e c i o r u l: Am înţeles. *(Iese.)*

A v o c a t u l (către tînăra): Să vedem... *(ia un scaun și se așază, cam cu spatele la părintele, și cît permit*

genunchii mai aproape, față-n față de clientă, care roșește tare. Părintele bate cu bustul oratorului alt țîr.) Să vedem... Se poartă nedelicat cu d-ta?

Tînăra: Prea nedelicat...

Avocatul: Te insultă vreodată?

Tînăra: Numa o dată?...

Popa: O-njură de părinți...

Avocatul: Mizerabilul! Față cu martori?

Popa: Nu! în particuler... zice că e-n glumă... ce fel de glumă?... vorba aia: glumă-glumă... *(Golește paharul.)*

Avocatul: A părăsit vreodată domiciliul conjugal?

Tînăra: De cîte ori!... Mergea p-afară... zicea că cu inspectorul... cînd era în slujbă...

Avocatul: Cînd era în slujbă?... Acuma nu mai e?...

Popa: Acum l-a luat dracul! l-a suplimatără... de la Paști!

Tînăra: Odată, astă-toamnă, m-a lăsat fără un santim acasă și a stat vreo trei săptămîni în Dobrogea; i-am scris de zece ori, și nici nu mi-a răspuns.

Avocatul: ... În Dobrogea?

Tînăra: Și, toată ziua și toată noaptea, la Berăria Cooperativă, cu actori și... cu actrițe!

Avocatul: ... Și... am uitat... cum îl cheamă pe bărbatul dumitale?

Tînăra: Lae Popescu.

Avocatul: Lae Popescu!

Popa: Feciorul Tarsiții Popeaschii, văduva lui popa Sava de la Caimata, care a dărămat-o răposatul Pache, Dumnezeu să-l ierte! cînd a făcut bulivardu ăl nou.

Avocatul (foarte vesel): Doamnă, afacerea dumitale e ca și terminată; motivul este găsit! ești ca și divorțată; îți dau parola mea de onoare... *(Se apropie și-i spune ceva foarte încet, cu multă căldură.)*

Clienta (roșind grozav, șoptește): Mersi!

(Se aude un zgomot afară și rîsete. Feciorul intră și spune o vorbă stăpînului.)

Avocatul (repede către părintele și către tînăra clientă): Părinte, doamnă, vă rog, iute treceți dincoace în salon! iute, vă rog! e cineva care are o afacere...

(Părintele s-apleacă, își ia legătura, se ridică de pe scaun; asemenea și tînăra; părintele trece întîi, apoi tînăra condusă la braț foarte strîns de avocatul. Cînd acesta închide după ei ușa salonului, se deschide ușa biuroului și apare coana Tarsița, urmată de fiu-său, Lae. Cocoana e și mai veselă ca dimineața.)

III

Cocoana: Eu sunt și cu mine, țațo! Bonjur!

Lae: Bonjur.

Avocatul: Bine c-ați venit! vă așteptam; chiar acu am pomenit de dv.

C o c o a n a: Să mă-ngropi!... De-aia sughiţam eu adineaori! *(S-apleacă la urechea avocatului, îi şopteşte ceva şi rîde; după ce i-a vorbit, îi duhneşte în faţă.)* Aşa-i că acu nu mai miros?... Vezi... de dimineaţă, pe stomacul gol... se simte... Ei! ce ne facem? Băiatul n-a găsit scrisorile alea... pesemne că i le-a furat dumneei...

(Se aud în salon bufnituri înfundate parc-ar pisăgi cineva ceva, pe o masă.)

L a e: E capabelă!

A v o c a t u l: Cocoană, nu mai este nici o nevoie de scrisori, am găsit eu alt motiv mai puternic decît toate... Afacerea fiului d-tale este ca şi terminată; e ca şi divorţat, pot să-ţi dau parola mea de onoare... *(Rîzînd.)* Ce-mi dai?

C o c o a n a (s-apleacă la ureche; avocatul se fereşte): Parol! să mor! *(Rîde tare, îşi udă pe buză buricul degetului mare de la mîna dreaptă şi-l arată-n sus.)*

A v o c a t u l (către Lae): Mă rog, d-ta eşti un caraghios? *(Cocoana rîde.)*

L a e: Cum, domnule?

A v o c a t u l: Lasă-mă să isprăvesc!... eşti un caraghios, ori eşti serios hotărît să te desparţi?

L a e: Serios, domnule!

(Se aud bufnituri pe masă în salon.)

A v o c a t u l (foarte nervos): Bine... Staţi puţin. *(Trece din biurou în salon.)*

C o c o a n a (căutînd chibrituri pe masă, dă de pieile şi şira ţîrului): A mîncat cineva ţîri...

(Lae îşi netezeşte pălăria cu mîneca.)

A v o c a t u l (se-ntoarce): Uite ce e!... Dacă eu aş putea convinge pe soţia şi pe socrul dumitale să vă despărţiţi de bunăvoie, ce ai avea de zis?

C o c o a n a: Bucuros!

A v o c a t u l (către Lae): D-ta... d-ta ce zici? că d-ta eşti interesat în cauză!

C o c o a n a: Ce să zică el? el zice ce zic eu...

L a e: Eu zic ce zice mămiţa.

A v o c a t u l: Atunci... *(Se gîndeşte o clipă.)* Atunci... *(Merge la uşa salonului.)* Poftim, doamnă; poftim, părinţele.

(Tînăra apare urmată de popă. Dînd unii cu ochii de ceilalţi, de o parte şi de alta, exclamaţie de surpriză. Tablou.)

C o c o a n a: Ehei! sabalaerosu, taică părinte!

P o p a: Cocoana prioteasa! Ptiu! bată-te mama Ana!

C o c o a n a (cu humor): Care va să zică v-aţi hotărîtără şi dv.?

P o p a (asemenea): Slobod!

C o c o a n a: Lac să fie, că broaşte...!

P o p a: Lasă, că-ţi cunoaştem guriţa...

C o c o a n a: Ce spui, ţaţo?

L a e: Lasă acu, mamițo!...

C o c o a n a (tînărului): Taci, prostule!... *(Popii:)* Gurița mea, ai?

P o p a: Gurița d-tale.

A v o c a t u l: Ei, acum ne-am înțeles! lăsați mofturile. *(Cocoana, privind lung la popa, face semn avocatului ca de tras la măsea; popa, privind la ea, face același semn avocatului; Lae își netezește pălăria; Acrivița roșește.)* Care va să zică, este hotărît: fiecare soț dorind deopotrivă să se despartă, vom face cererea împreună, întemeiată pe art. 214..., consimțimînt mutual. Poftiți, ședeți.

(Toți șed. Popa își toarnă un pahar; cocoana fumează; Lae își netezește pălăria și Acrivița roșește.)

A v o c a t u l (către Lae): D-ta șezi colea și scrie. Să facem petiția. *(Lae se așează la biurou cu pana-n mînă. Avocatul către prioteasa Tarsița, prezintîndu-i un chibrit aprins pentru țigară.)* Ai văzut? *(Încet și serios:)* Ei! ce-mi dați?

C o c o a n a (rîzînd și aruncîndu-i fum în obraz): Bravos! Tot noi să-ți dăm?... Să-ți dea... *(Face cu ochiul arătînd pe tînăra; apoi vrea să s-aplece la ureche, dar se oprește, aducîndu-și aminte de ceva)*... U! Bată-te norocul! uitasem! *(Scoate din buzunar o sticlă de spițărie și o dă avocatului.)* Anghelica! teribelă pentru stomac și... *(Rîzînd, s-apropie de urechea avocatului și, făcîndu-i cu ochiul, îi șoptește o vorbă, apoi iar cu degetul ud.)* Parol! Să mor! e lucru mare!

A v o c a t u l (către Lae): „Domnule Președinte, subsemnații..." numele d-tale întreg...

(Avocatul șade, la spatele scriitorului, aproape de tot de tînăra clientă, și dictează petiția, pe cînd părintele Petcu bate un țîr, iar cocoana Tarsița aprinde o țigaretă militară.)

„Moftul român", 1901, 8 și 15 apr.

CĂLDURĂ MARE

Termometrul spune la umbră 33° Celsius... Subt arșița soarelui, se oprește o birje, în strada Pacienței, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz'. Un domn se dă jos din trăsură și cu pas moleșit s-apropie de ușa marchizei, unde pune degetul pe butonul soneriei. Sună o dată... nimic; de două, de trei... iar nimic; se razimă în buton cu degetul, pe care nu-l mai ridică... În sfîrșit, un fecior vine să deschidă.

În tot ce urmează, persoanele toate păstrează un calm imperturbabil, egal și plin de dignitate.

D o m n u l: Domnu-i acasă?

F e c i o r u l: Da; dar mi-a poruncit să spui, dacă l-o căuta cineva, c-a plecat la țară.

D.: Dumneata spune-i c-am venit eu.

F.: Nu pot, domnule.

D.: De ce?
F.: E încuiată odaia.
D.: Bate-i, să deschidă.
F.: Apoi, a luat cheia la dumnealui cînd a plecat.
D.: Care va să zică, a plecat?
F.: Nu, domnule, n-a plecat.
D.: Amice, ești... idiot!
F.: Ba nu, domnule.
D.: Zici că nu-i acasă.
F.: Ba-i acasă, domnule.
D.: Apoi, nu ziseși c-a plecat?
F.: Nu, domnule, n-a plecat.
D.: Atunci e acasă.
F.: Ba nu, da' n-a plecat la țară, a ieșit așa.
D.: Unde?
F.: În oraș.
D.: Unde!?
F.: În București.
D.: Atunci să-i spui c-am venit eu.
F.: Cum vă cheamă pe dv.?
D.: Ce-ți pasă?
F.: Ca să-i spui.
D.: Ce să-i spui? de unde știi ce să-i spui, daca nu ți-am spus ce să-i spui? Stăi, întîi să-ți spui; nu te repezi... Să-i spui cînd s-o-ntoarce că l-a căutat...
F.: Cine?
D.: Eu.
F.: Numele dv....?

D.: Destul atîta! mă cunoaște dumnealui... suntem prieteni...
F.: Bine, domnule.
D.: Ai înțeles?
F.: Am înțeles.
D.: A!... Spune-i că să ne-ntîlnim negreșit.
F.: Unde?
D.: Știe dumnealui... Da' să vie neapărat.
F.: Cînd?
D.: Cînd o putea.
F.: Prea bine.
D.: Ai înțeles?
F.: Am înțeles.
D.: A!... și dacă vede pe amicul nostru...
F.: Care amic?
D.: Știe dumnealui!... să-i spuie că nu s-a putut reuși cu afacerea știută nimic, fiincă am vorbit cu persoana... Nu uita!
F.: Se poate să uit?
D.: ... și zice că acuma e prea tîrziu, dacă n-a venit la vreme; căci daca venea măcar cu cîteva zile înainte, altă vorbă! poate că s-ar fi putut... Ține minte!
F.: Țiu, domnule...
D.: ... deoarece nu plecase încă mătușa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, și el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca și terminată, dacă mai avea răbdare pînă luni seara, cînd trebuie neapărat să

se-ntoarcă avocatul, fiincă s-a dus cu o hotărnicie; dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe punte de vedere, care le știe dumnealui... Așa să-i spui.

F.: Bine, domnule.

Domnul pleacă... Feciorul dă să-nchiză... Domnul se-ntoarce.

D.: A!... știi ce? nu-i spune nimic, fiincă poate nu ții minte exact persoanele. Trec eu mai bine deseară să-i spui... La cîte vine d. Costică seara la masă?

F.: Care d. Costică?

D.: Stăpînu-tău.

F.: Care stăpîn, domnule?

D.: Al tău... d. Costică.

F.: Pe stăpînu-meu nu-l cheamă d. Costică; e propitar...

D.: Ei! și dacă-i propitar?

F.: Îl cheamă d. Popescu.

D.: Și mai cum?

F.: Cum, mai cum?

D.: Firește... Popescu, propitar... bine... și mai cum?

F.: Nu pot să știu.

D.: Nu-l cheamă Costică Popescu?

F.: Nu.

D.: Nu se poate.

F.: Ba da, domnule.

D.: Apoi vezi?

F.: Ce să văz?

D.: Îl cheamă Costică?

F.: Ba, Mitică.

D.: Mitică?... peste poate!... Ce stradă e aici?

F.: Numărul 11 bis...

D.: Nu e vorba de 11 bis.

F.: A zis domnul că nu vrea să puie 13, că e fatal.

D.: N-are a face 13... Eu te-ntreb de stradă. Ce stradă e asta?

F.: Strada Pacienții...

D.: Strada Pacienții?... imposibil!

F.: Nu, domnule, e strada Pacienții.

D.: Atunci, nu e asta.

F.: Ba-i asta.

D.: Nu.

F.: Ba da.

D.: Eu caut din contra strada Sapienții, 11 bis, strada Sapienții, d. Costică Popescu.

F.: Așa?

D.: Așa.

F.: Atunci, nu e aici.

D.: Foarte bine.

Domnul pleacă și merge la birje. Birjarul doarme pe capră. Caii dorm la oiște.

D o m n u l: Haide, birjar!

B i r j a r u l: Nu slobod... este muștiriu, mo roc...

D.: Care muştiriu?
B.: Nu ştii la mine, mo roc...
D.: De unde l-ai luat?
B.: Ghe acolò, mo roc.
D.: Apoi, nu sunt eu?
B.: Iè! la domnu este, mo roc.

Domnul suie... Birjarul trage bice... Caii se deşteaptă şi pornesc. Domnul se ridică-n picioare, la ceafa birjarului.

D.: Ascultă-mă; ştii dumneata unde e strada Pacienţii?
B.: Ala nu ştii, mo roc.

O babă trece. Domnul opreşte birja.

D o m n u l: Mă rog, jupăneasă, ştii dumneata unde e strada Pacienţii?
B a b a: Asta e, măiculiţă.
D.: Ei, aş!... Teribil e de ramolită!... Mînă-nainte, birjar!

Birja porneşte. Domnul face semn să oprească la o băcănioară în colţ, unde pe prag moţăie la umbră un băiat cu şorţul verde.

D o m n u l: Tînărule, ce stradă e asta?
B ă i a t u l: Strada Pacienţii...
D.: Eşti un prost!... Înainte, birjar!

Birja merge încă o bucată bună... Un sergent de stradă stă pe o bancă la poarta unei curţi mari. S-a descălţat de cizme, să-şi mai răcorească picioarele. Domnul face semn; birja opreşte.

D o m n u l: Sergent!
S e r g e n t u l: Ordonaţi!
D.: Mă rog, nu ştii dumneata unde e strada Pacienţii?
S.: Chiar asta e.
D.: Imposibil.
S.: Da, domnule, asta e.
D.: ... la d. Popescu, numărul 11 bis...
S.: Ei, da, mai sus, pe mîna stîngă, nişte case galbene-n curte, cu marchiză...
D.: A! ... Atunci feciorul e un stupid!... Mersi!... Întoarce, birjar!

„Moftul român", 1901, 18 mai.

BÙBICO...

Nouă ceasuri şi nouă minute... Peste şase minute pleacă trenul. Un minut încă şi se-nchide casa. Repede-mi iau biletul, ies pe peron, alerg la tren, sunt în vagon... Trec de colo pînă colo prin coridor, să văz în care compartiment aş găsi un loc mai comod... Aci. O damă singură, şi fumează, atît mai bine! Intru şi salut,

cînd auz o mîrîitură și văz apărînd dintr-un paneraș de lîngă cocoana capul unui cățel lățos, plin de funde de panglici roșii și albastre, care-ncepe să mă latre ca pe un făcător de rele intrat noaptea în iatacul stăpînii-sii.

– Bùbico! zice cocoana... șezi mumos, mamă!

„Norocul meu, gîndesc eu, să trăiesc bine!... Lua-te-ar dracul de javră!"

Bùbico se liniștește puțin; nu mai latră; își retrage capul în paneraș, unde i-l acopere iar cocoana cu un tărtănaș de lînă roșie; dar tot mîrîie înfundat... Eu, foarte plictisit, mă lungesc pe canapeaua din fața cocoanii și-nchiz ochii. Trenul a pornit... Prin coridor umblă pasajeri și vorbesc. Bùbico mîrîie arțăgos.

– Biletele, domnilor! zice conductorul, intrînd cu zgomot în compartimentul nostru.

Acum Bùbico scoate capul foarte sus și, vrînd să sară afară de la locul lui, începe să latre și mai grozav ca adineaori. Eu întind biletul meu conductorului, care mi-l perforează. Conductorul face un pas către cocoana, care-și caută biletul ei în săculețul de mînă, pe cînd Bùbico latră și chelălăie desperat, smucindu-se să iasă din paner.

– Bùbico, zice cocoana, șezi mumos, mamițo!

Și-ntinde biletul. Cînd mîna conductorului s-a atins de mîna cocoanei, Bùbico parc-a-nnebunit. Dar conductorul și-a terminat treaba și iese. Cocoana își învelește favoritul mîngîindu-l „mumos"; eu mă lungesc la loc închizînd ochii, pe cînd Bùbico mîrîie înfundat, ca

tunetul care se tot depărtează după trecerea unei grozave furtuni. Acum nu se mai aude deloc. Dar auz hîrșîitul unui chibrit: cocoana își aprinde o țigaretă... Încă nu mi-e somn. De ce n-aș aprinde și eu una? A! de degrabă să nu pierz trenul, am uitat să-mi iau chibrituri. Dar nu face nimic... S-o rog pe mamița lui Bùbico... Scot o țigaretă, mă ridic și dau să m-apropiu de cocoana. Dar n-apuc să fac bine o mișcare, și Bùbico scoate capul lătrîndu-mă mai furios decît pe conductor; latră și chelălăie și tușește și...

– Bùbico, zice cocoana, șezi mumos, mamițico!

„Lovi-te-ar jigodia, potaia dracului!" zic în gîndul meu. N-am văzut de cînd sunt o javră mai antipatică și mai scîrboasă... Daca aș putea, i-aș rupe gîtul.

În zbieretele desperate ale lui Bùbico, mamițica îmi dă s-aprind. Îi mulțumesc și m-așez în locul cel mai depărtat din compartiment, de teamă că n-am să mai pot rezista pornirii și am să-i trag la cap cînd și l-o mai scoate din paner.

– Frumușel cățel aveți, zic eu cocoanii după cîteva momente de tăcere; da' rău!

– Aș! nu e rău, zice cocoana; pînă se-nvață cu omul; dar nu știți ce cuminte și fidel este, și deștept! Ei bine! e ca un om, frate! doar că nu vorbește...

Apoi către paner, cu multă dragoste:

– Unde-i Bùbico?... Nu e Bùbico!...

Din paner se aude un miorlăit sentimental.

– Să-i dea mama băiețelului zăhărel?... Bùbico! Bùbi!!

Băiețelul scoate capul cu panglicuțe... Mamița-l degajează din țoalele în cari dospește-nfășurat și-l scoate afară. Bùbico se uită la mine și mîrîie-n surdină. Eu, apucat de groază la ideea că nenorocitul ar încerca să mă provoace, zic cocoanei:

– Madam! pentru Dumnezeu, țineți-l să nu se dea la mine! eu sunt nevricos, și nu știu ce-aș fi în stare... de frică...

Dar cocoana, luînd în brațe pe favorit și mîngîindu-l cu toată duioșia:

– Vai de mine! cum crezi d-ta?... Noi suntem băieți cuminți și binecrescuți... Noi nu suntem mojici ca Bismarck...

– Ha? zic eu.

– Bismarck al ofițerului Papadopolinii.

Dîndu-mi această explicație, cocoana scoate din săculețul de mînă o bucățică de zahar:

– Cui i place zăhărelul?...

Bùbico (făcînd pe bancă sluj frumos, cu toată cletinătura vagonului): Ham!

– Să-i dea mamițica băiatului zăhărel?

Bùbico: Ham! Ham!

Și apucă bucățica de zahar și-ncepe s-o ronțăie... Cocoana scoate din alt săculeț o sticlă cu lapte, din care toarnă într-un pahar; apoi:

– Cui i place lăptic?

Bùbico (lingîndu-se pe bot): Ham!

– Să-i dea mamițica lăptic băiatului?

Bùbico (impacient): Ham! Ham!

„Ah! suspin eu în adînc; lua-te-ar hengherul, Bùbico!"

Dar cocoana apropie paharul aplecat de botul favoritului, care-ncepe să lăpăie, și lăpăie, și lăpăie, pînă cînd un pasajer se arată la ușa compartimentului nostru, uitîndu-se-năuntru. Bùbico se oprește din lăpăit și se pornește să latre ca o fiară, cu ochii holbați și mușcînd în sec și clănțănind din dinți, și tușind și...

„Vedea-te-aș la Babeș, jigăraie îndrăcită!" gîndesc eu, și prin mintea mea încep să treacă fel de fel de idei, care de care mai crudă și mai infamă.

Pasajerul s-a retras de la geam. Bùbico s-a potolit. Cocoana toarnă iar lapte-n pahar și bea și dumneei. Eu simț cum mă năvălesc, din ce în ce mai irezistibile, ideile negre.

– *À propos*, zic eu, madam, vorbeați adineaori de Bismarck... al...

– Al ofițerului Papadopolinii...

– Ei! ce e Bismarck?

– Un dulău de curte... Era să mi-l omoare pe Bùbico... Papadopolina are o cățelușă, Zambilica, foarte frumușică! șade alături de mine; suntem prietene; și dumnealui (arată pe Bùbico), curte teribilă! (Către Bùbico:) Craiule!... (Către mine): Mizerabila de servitoare, o dobitoacă! i-am spus, cînd l-a dus afară de dimineață – că nu știi ce curat e! – zic: „Bagă de seamă să nu scape, să se ducă iar la Papadopolina, că-l rupe Bismarck..." dulăul ofițerului, care șade cu chirie la ea.

(Tuşeşte cu mult înţeles.) Eu nu ştiu ce făceam pîn casă, cînd auz afară chelălăituri şi ţipete... Strig: „Bùbico! Bùbico! unde e băiatul?!". Alerg... Mi-l aducea dobitoaca pe braţe; d-abia-l scoseseră ea şi Papadopolina şi soldatul ofiţerului din gura dulăului. Ce să-l vezi?... tăvălit, leşinat şi moale ca o cîrpă. Zic: „Vai de mine! moare băiatul!". Stropeşte-l cu apă! dă-i cu odicolon la nas!... Ce-am pătimit, numai eu ştiu... Două săptămîni a zăcut... Am adus şi doftor. Da-n sfîrşit, slava Domnului! a scăpat... (Către Bùbico:) Mai merge la Zambilica băiatul?

Bùbico: Ham!

– Să te mănînce Bismarck... craiule!

– Ham! ham!

Şi sare de pe bancă jos în vagon şi apucă spre mine.

– Cocoană! strig eu, ridicîndu-mi picioarele; eu sunt nevricos, să nu se dea la mine, că...

– Nu, frate! zice cocoana, nu vezi că vrea să se-mprietinească? Aşa e el: numaidecît simte pe cine-l iubeşte...

– A! zic eu, avînd o inspiraţie infernală; a! simte pe cine-l iubeşte... vrea să ne-mprietenim?... Bravo!

Şi pe cînd căţelul se apropie să mă miroasă, iau un pacheţel de bonboane, pe cari le duc în provincie la un prietin; îl deschid, scot un bonbon şi, întinzîndu-l în jos, cu multă blîndeţe:

– Cuţu, cuţu! Bùbico băiatul! Bùbi!

Bùbico, dînd din coadă, se apropie mai întîi cu oarecare sfială şi îndoinţă, apoi, încurajat de blîndeţea mea, apucă frumos bonbonul şi-ncepe să-l clefăie.

– Vezi că v-aţi împrietinit! zice cocoana cu multă satisfacţie de această apropiere.

Apoi îmi spune genealogia favoritului... Bùbico este copilul lui Garson şi al Gigichii, care era soră cu Zambilica a Papadopolinii, ceea ce, care va să zică, însemnează că Zambilica este mătuşa lui Bùbico după mamă... În timp ce cocoana-mi povesteşte, eu, înfrînîndu-mi aversiunea şi dezgustul în favoarea unui scop înalt, întrebuinţez cele mai înjositoare mijloace spre a intra în bunele graţii ale nepotului Zambilichii. Şi-n adevăr, Bùbico se tot apropie de mine, pînă se lasă să-l iau în braţe. Simţ că mi se bate inima de teamă ca nu cumva, printr-o mişcare, ori privire, să trădez un plan mare ce l-am croit în adîncul conştiinţei mele. Cocoana nu se poate mira îndestul de prietenia ce-mi arată Bùbico, pe cînd eu cultiv cu stăruinţă această prietenie atît de scumpă mie, prin mîngîieri şi bonboane.

– Ei vezi! cum v-aţi împrietenit... Ce e, Bùbico? ce e, mamă? iubeşti pe domnul? da?

Şi Bùbico răspunde, gudurîndu-se-n braţele mele:

– Ham!

– Aşa? ai trădat-o care va să zică pe mamiţica?... craiule!

Bùbico: Ham! ham!

– Trebuie să fii om bun! Nu trage el la fitecine...

– Fireşte, coconiţă; simte cînele; are instinct.

Cînd zic acestea, iată că trenul se opreşte în Crivina. Pe peron se aud lătrături şi ceartă de cîni. Bùbico dă

să se smucească din brațele mele; eu îl țiu bine; el începe să latre îndîrjit către fereastra vagonului. Trenul pornește iar, și Bùbico, întorcînd capul către partea de unde s-aude depărtîndu-se cearta semenilor lui, latră mereu; eu îl mîngîi, să-l potolesc; el, cînd nu se mai aude nimic, ridică botul spre tavan și începe, în brațele mele, să urle... în brațele mele!

„Ah! Bùbico, zic eu în sine-mi, mîngîindu-l frumos, de capu-ți!... vedea-te-aș mănuși!"

Dar Bùbico urlă mereu.

– Doamnă, zic eu, rău faceți că-l țineți așa de aproape pe Bùbico și acoperit așa în căldură, poate să turbeze... Chiar așa, aici e prea cald.

Și zicînd acestea, mă scol cu Bùbico-n brațe și m-apropiu de fereastra vagonului. Pun pe Bùbico binișor jos lîngă mamița lui, și cobor geamul, aplecîndu-mă să respir. Afară, noapte neagră ca și ideile mele.

– Bine faci! să mai iasă fumul de țigară, zice cocoana.

Intrăm pe podul Prahovii... Mă-ntorc, iau o bonboană, i-o arăt lui Bùbico, care s-apropie de mine bîțîind frumușel din coadă.

„Pe memoria lui Plutone și a fidelului său Cerber! zic eu în gînd; jur că au mințit acei cari au cîntat instinctul cînilor! E o minciună! Nu există!"

Bùbico îmi ia bonboana; îl iau iar în brațe și mă dau lîngă fereastră, ridicîndu-l în dreptul deschizăturii. Aerul răcoros, trecîndu-i pe la bot, face mare plăcere lui Bùbico. Scoate limba și respiră din adînc.

– Să nu-l scapi pe fereastră!... pentru Dumn...

Dar n-apucă mamițica să rostească-ntreg sfîntul nume al Creatorului, și Bùbico dispare ca un porumbel alb în neagra noapte, înapoi spre București, zburînd – la Zambilica, probabil. Mă-ntorc cu fața spre cocoana și, prezentîndu-i mînile goale, strig exasperat:

– Doamnă!

Un răcnet!... A-nnebunit cocoana!

– Repede, doamnă, semnalul de alarmă!

O duc la semnal și o-nvăț cum să-l tragă. Pierdută de durere, execută mișcarea cu o supremă energie. Trenul, stop! pe loc. Cletinătură colosală. Emoție generală-ntre pasajeri.

– Cine? cine a dat alarma?

– Dumneaei! zic cu către personalul trenului, arătînd pe cocoana leșinată.

Trenul se pune din nou în mișcare. La Ploiești, cocoana s-a deșteptat din leșin; zdrobită de nenorocire, trebuie să răspunză la procesul-verbal ce i se dresează pentru întrebuințarea semnalului. Pe cînd, în mijlocul pasajerilor grămădiți, cocoana se jelește, eu m-apropiu de urechea ei și, cu un rînjet diabolic, îi șoptesc răspicat:

– Cocoană! eu l-am aruncat, mînca-i-ai coada!

Ea leșină iar... Eu trec ca un demon prin mulțime și dispar în noaptea neagră...

„Moftul român", 1901, 29 apr.

C.F.R.

Doi amici, Niță și Ghiță, șed la o masă în berărie și vorbesc încet despre cine știe ce. Ușa stabilimentului se deschide cu zgomot, și intră foarte vesel un mușteriu nou, un om mai mult tînăr ca bătrîn. După toate aparențele, sosește dintr-un alt stabiliment similar, unde trebuie să fi stăruit mult. Noul sosit se uită la mesele ocupate, pare c-ar căuta o cunoștință, și-și oprește în sfîrșit privirile asupra celor doi amici. Cu pas mai mult hotărît decît sigur, vine drept la masa lor.

Mușteriul cel nou îngălează silabele, pe unele prea slabe neglijîndu-le chiar de tot.

Mușteriul: Salutare, neică.
Niță și Ghiță: Salutare.
M.: Îmi dați voie?
N.: ... Poftim.
M.: Nu vă deranjez, ca' va s' zică.
G.: ... Nu.
M.: Vorbeați ceva secret?
G.: ... Aș!

(Tăcere.)

M.: Frate... o fi tîrziu?... că pe-al meu l-am dat să-l dreagă...
N.: Unu fără un sfert.
M.: Umbli regulat?

N.: După gară.
M.: ... Mița acu trebuie să fie... Cît ai zis că e?
G.: Unu fără un sfert.
M.: ... între Ghergani și Conțești... Am lăsat-o să plece cu șefu... *(Bate tare-n masă.)* Bine, frate, eu nu beau nimic, ca' va s' zică?... Dă-mi o halbă...

(Niță și Ghiță se uită unul la altul, întrebîndu-se reciproc din ochi cine este amicul.)

Amicul (ciocnește halba cu paharele amicilor și bea): Pardon... un moment. *(Pleacă.)*
G.: Cine e amicul? îl cunoști?
N.: Nu.
G.: E cam trecut...
N.: Ce cam! e bine de tot.
Amicul (se-ntoarce la loc): Frate, e tîrziu? Cîte să fie?
N.: Unu și zece.
A.: Acuma sunt în gară la Titu: mănîncă gogoși la madam Mari, ca' va s' zică.
G.: Cine, nene?
A.: Mița, nu ți-am spus?... Băiete, o halbă.
N.: Frate, cine e Mița asta? Fă-mă să-nțeleg.
A.: Cum? nu știi?
N.: Nu.
A.: Nevastă-mea, frate.
G.: Bine, nene, nu ți-e frică s-o lași singură noaptea pe drum?
A.: Păi nu ți-am spus că nu e singură?... e cu șeful...

N.: Bine-bine, înțelegem noi, dar... în sfîrșit, tocmai d-aia... parcă... de... o femeie singură...

A.: N-ai grije! Cupeu separat... Intri, închizi lumina, tragi perdeluțele și te-ncui pe dinăuntru: cupeu de servici, ca' va s' zică – sepa'at! *(Face cu ochiul.)* Poți să dormi pînă dincolo de Filiași... Trenul 163... ăl mai bun pentru noi ăsta e: trenul 163... *(Cei doi amici rîd.)* Cîte sunt acuma?

N.: Unu și jumătate trecute.

A.: A plecat din Titu... A trecut și de Mătăsaru. Mița acu trebuie să-i tragă la soamne...

G.: Da' șeful?

A.: Și șeful... Pardon... un moment. *(Pleacă.)*

N.: E dulce.

G.: Bărbat de zahar.

N.: Stăi, să vedem ce fel de persoană e Mița.

A. (se-ntoarce la loc): Singură, n-aș lăsa-o eu! știi! femeie tînără, nu face să umble singură... sunt măgari cari n-au maneră și...

G.: ... Dacă o fi și curățică.

A. (pufnește de rîs): Curățică!... Mița, curățică!... Ce vorbești, dom'le? Îmi pare rău... Frumoasă, dom'le! îngheață puțul... Stăi, să vezi... *(Se caută în buzunar, scoate portofelul și din portofel o poză, pe care o trece amicilor. Amicii privesc lung poza cu niște ochi plini de admirație.)* Ei? așa e?

N.: Strașnică, domnule!

G.: Minune!

A. (mîndru): Aș! poza e moft! s-o vezi în natură, dom'le... e ceva, ca' va s' zică... Mă rog, destul! s-o vezi în natură!

N.: E naltă?

A. (cu siguranță): Potrivită.

G.: Blondă?

A.: Aur, nu altceva. Uite păr! Crezi că-l face cu fierul? Aș! natur... S-o vezi dimineața, cum drăcuiește, că nu și-l poate descurca... E lucru mare!

N.: De cîți ani e?

A.: Cam de cîți zici d-ta, după poză?

N.: De vreo douăzeci și cinci.

A.: Vezi?... și mai zici că-n poză te flatează... N-a-mplinit nici douășunu.

G.: Fie, nene, să vă trăiască! ați știut ce-ați ales... și o iubești?

A.: Ei, bravos!... Cum să n-o iubești!... E lucru mare, domnule, cînd îți spui. Apoi în gară la noi, e comedie! Toți pasajerii, cînd trece trenul ziua, toată lumea, uite așa întoarce capul și se uită la ea, la fereastră – că stăm sus în gară.

N.: Da'... șeful unde șade?

A.: Tot sus.

G.: E familist?

A.: Aș! Nu vrea să se-nsoare; zice că nu ține la femei. Ce mai rîde Mița de el, e lucru mare! Mereu îl tachinează, și să vezi ce e frumos, că el se supără! Odată, nu știu cum l-a tachinat, că s-a certatără strașnic – n-a vorbitără... o zi-ntreagă...

N.: Şi pe urmă?

A.: Pe urmă s-a-mpăcatără; trebuia să se-mpece, n-avea-ncotro! dacă mîncăm împreună, ca' va s' zică! ştii, vine de stă cineva vizavi la masă... nu se poate! A stat ei serioşi cît a stat, şi mă făceam şi eu serios, şi zice şeful: „Pardon, maşer, v-am călcat!" şi pe urmă ne-a pufnit pe toţi rîsul...

G.: Da' şeful ce fel de om e?

A.: Foarte bun băiat...

N.: Nu adică de bun; dar ce fel de om e? în vîrstă?

A.: Ei aş?... nici de treizeci de ani... Să vezi, dom'le, frumuseţe de băiat! Stăi, că am uitat să vi-l arăt. *(Scoate iar portofelul şi din portofel o altă poză.)* Uite. *(Amicii iau poza şi o privesc cu oarecare gelozie.)* Aşa e?

G.: Voinic bărbat!

A.: Aş! să-l vezi în natură. Mai nalt ca d-ta! şi încă în poză nu iese roşu!... Să-l vezi cînd îşi pune şapca roşie, aşa cam la o parte... Straşnic, dom'le! mustăţile alea negre ca abanosul şi nişte sprîncene! Cînd trece trenul, toate cocoanele cu ochii la el, să-l soarbă şi mai multe nu! Dacă n-ar avea şapcă roşie, l-ar deochea diavoliţele!

N.: Da', scuză-mă, să te-ntreb, copii aveţi?

A. (rîzînd foarte tare): Ce vorbeşti, nene?... sunt însurat numa de cinci luni...

N.: Aşa?... apoi atunci, nu e vremea pierdută; o să aveţi...

A.: Aşa nădăjduim şi noi... cîte ceasuri sunt?... ia vezi.

G.: Două ş-un sfert.

A.: Acuma intră în Leordeni.

N.: Mă rog, da' dumneata ce eşti acolo la gară?

A.: Eu?... Magazioner... Mai luăm un rînd?

G.: E cam tîrziu; mîne am canţilerie de dimineaţă...

A.: Numa un rînd... Băiete! trei...

N.: Şi acuma eşti în congediu?

A.: Ce conged!... Ce să mai cer conged! Mă-nvoieşte şeful cînd vreau să plec. Pot să lipsesc şi cîte trei zile; mai ales acuma, cu criza asta, nu prea e atîta lucru!

G.: Nene, dă-mi voie să-nchin în sănătatea soţiei dumitale... Să vă trăiască!

A.: Mersi!

N.: Şi eu închin în sănătatea şefului d-tale... Să vă trăiască!

A.: Mersi!

G. (dă să bea, îi răsare şi pufneşte): Nene! *(Cu multă căldură:)* Nene! lasă-mă să te pup! *(Se pupă cu magazionerul.)* Eşti mai dulce ca mierea! *(Rîd toţi.)* Mult aş vrea să cunosc pe şeful şi pe soţia d-tale! *(Cu duioşie:)* Ce-or fi făcînd ei acuma?

A.: Dorm tun... Cîte ceasuri ai?

N.: Trei fix.

A.: A intrat în Piteşti... La Piteşti stă treiştrei de minute...

(Cei doi amici îl îmbrăţişează pe rînd şi-l pupă cu multă căldură.)

G.: Nene! ești un om fericit!... să trăiești!

A.: Asta, ce-i drept, așa e... sunt fericit, slava Domnului! Nevastă frumoasă am, să-mi trăiască! slujbușoară bunicică am – de! orișicît să zici, magazioner... dacă nu curge, pică! de șef încai, ce să mai zicem! ți-este ca și un frate, odată ce ți-e cumnat, ca' va s' zică!

(Amîndoi amicii, după ce au rîs tare, rămîn foarte nedomiriți.)

N.: Cum, cumnat?

A.: Dacă-i fratele Miții!... Da' ce credeai?

G.: Atunci, n-am făcut nimic...

A.: Cum, n-am făcut nimic?

N.: Noi gîndeam...

A.: Cum, nene? Apăi daca nu era frate bun, se putea? Cum, adică? era să las așa mîndrețe de femeie... noaptea... cu așa frumusețe de bărbat?... în cupeu de servici!... *(face cu ochiul)* sepa'at, ca' va s' zică!... *(rîde cu multă poftă)* știi că-mi place!... Cîte ceasuri ai?

N.: Ce-ți pasă?

A.: Vorba e, vreau să știu unde e Mița acuma.

N. (plictisit): Trei și jumătate trecute.

A.: A plecat din Pitești... Ai să mergem undeva, să bem cîte un șvarț.

G.: Nu mai mergem.

A.: De ce?

N.: Nu mai ai nici un haz!

„Universul“, 1899, 26 nov.

LA O NOUĂ SERIE

La o nouă serie

Reluarea apariţiei **Bibliotecii pentru toţi** s-a transformat, iată, din deziderat imperios în realitate. Dispariţia „cărţii populare", desigur, mă refer la preţ, la accesibilitatea ei din punct de vedere financiar, a provocat nu doar nedumerire ci şi o sensibilă deteriorare a relaţiei dintre cei care doresc cu adevărat să citească şi sursele lor de lectură. Demantelarea sistemului de difuzare a cărţii, pe scară naţională – sistem creat în anii '20 ai secolului trecut – s-a petrecut în primii ani de după 1989, când acesta a intrat într-o ciudată şi periculoasă rezonanţă cu explozia anarhică a activităţii editoriale din România. Cifra editurilor înregistrate s-a ridicat la nivelul miilor. Titluri înşelătoare, cu predilecţie traduceri din subliteratura mondială, avangarda globarizării culturale – cel mai mare pericol care pândeşte umanitatea – au atins tiraje ameţitoare, exploatându-se astfel naturalul reflex al unei mase de cititori deprinsă în decenii să caute în lectură compensarea libertăţii de opinie şi acţiune, drastic controlată de dictaturile secolului al XX-lea, reflex de care s-a profitat din plin şi fără ruşine.

După ce „furia" lecturilor „exotice" s-a potolit, tirajele au coborât drastic, diferenţa între numărul exemplarelor tipărite dintr-un titlu autohton şi un titlu străin fiind, în realitate, nesemnificativă. Asta înseamnă că o carte, în România începutului de mileniu trei se tipăreşte între 500 şi 5.000 de exemplare, ceea ce raportat la numărul potenţial de cititori şi/sau cumpărători ne arată că ne aflăm: fie într-o eroare de apreciere, fie într-o eroare de sistem.

Criza sistemului de difuzare a dus la scăderea tirajelor, scăderea tirajelor duce automat la scumpirea cărţilor, cărţile scumpe nu se pot vinde. Dacă o carte

este scumpă întâi este păgubit cititorul, fiind privat de unul dintre drepturile sale fundamentale – accesul la cultură, în acest caz, la cultura scrisă. În al doilea rând, este păgubit autorul, îngrijitorul de ediţie, traducătorul, oameni care sunt plătiţi prost sau deloc pentru munca lor, pentru creaţia lor.

Dar păgubitul cel mai mare, cel mai important este naţiunea. Absenţa semnificativă a cititorilor de carte din corpusul naţional înseamnă scăderea semnificativă a şanselor la viitor.

Din aceste motive, şi din multe altele, Ministerul Culturii şi Cultelor, Uniunea Scriitorilor din România şi Megapress Holdings şi-au conjugat eforturile şi repun în circulaţie „Biblioteca Pentru Toţi".

Aşteptăm sprijinul Ministerului Educaţiei şi Cercetării şi pe acela al viitorilor zeci, sute, poate mii de prieteni şi difuzori în şcoli şi întreprinderi ai cărţii româneşti şi universale de bună calitate, ai Bibliotecii pentru toţi.

Începem cu Caragiale, continuăm, în acest an cu Eminescu (integrala poetică), Alecsandri, Delavrancea, Ion Heliade Rădulescu. Vom continua cu publicarea clasicilor, a modernilor şi, de ce nu, a contemporanilor. Vom redeschide şi seria traducerilor valoroase din Literatura universală. În fapt, vom continua, într-un spirit nou, vechea linie a celebrei şi popularei colecţii.

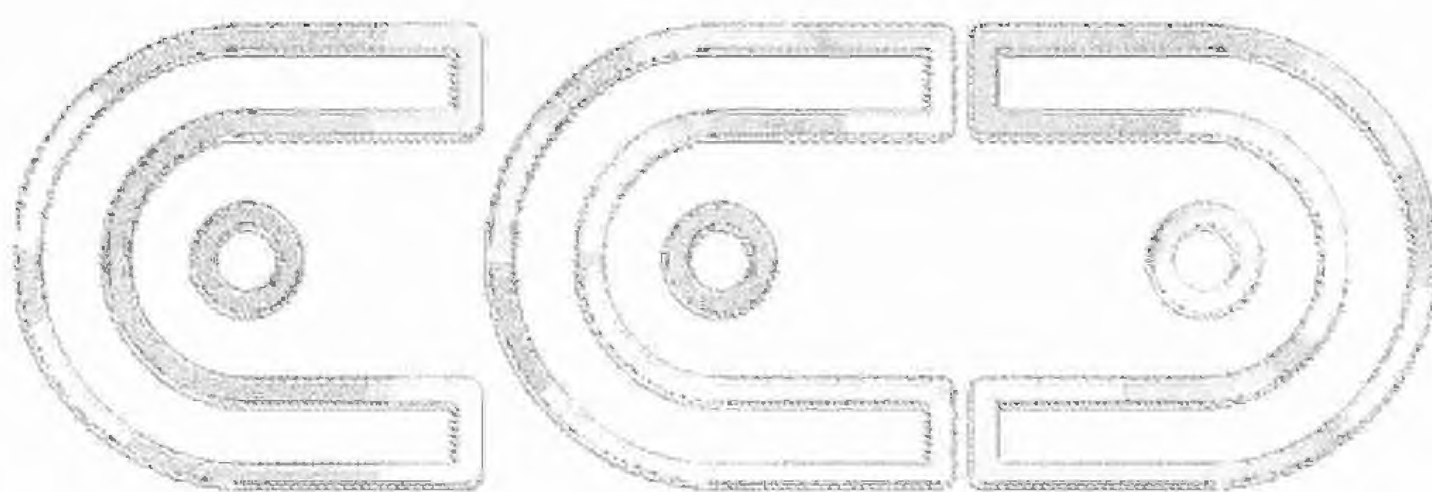
Va fi o carte bună şi relativ ieftină. *Cartea de un euro*, echivalat, desigur, în lei.

Important este faptul că preţul şi calitatea vor fi constante, adică bune. Va fi, sperăm, o bibliotecă reală pentru toţi cititorii reali.

EUGEN URICARU

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

de

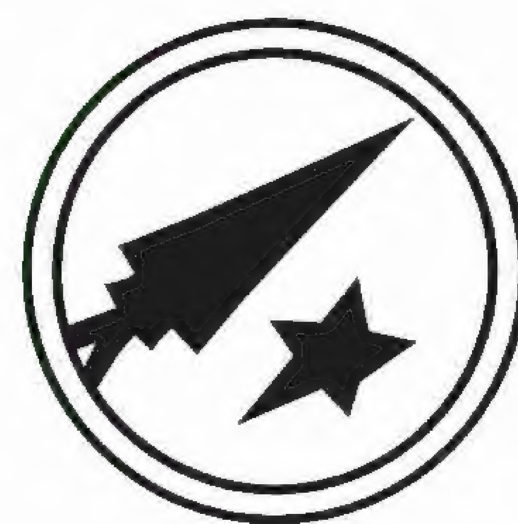
Anonim

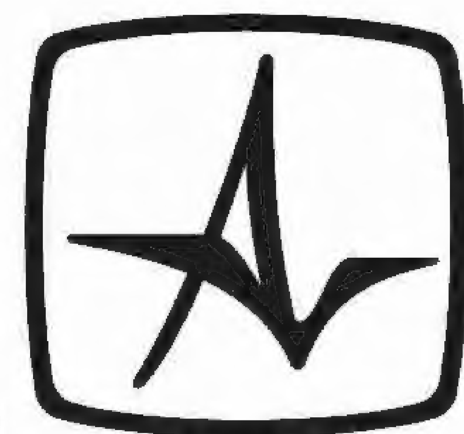

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

